

Nr 1(10) 2018

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKĄ

Library Management

10 LAT
NA RYNKU

ISSN 2081-1004

Komisja Zarządzania i Marketingu
Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

ZARZĄDZANIE BIBLIOTEKĄ

LIBRARY MANAGEMENT

NR 1 (10) 2018

GDAŃSK 2019

RADA NAUKOWA

prof. zw. dr hab. Wiesław Babik
prof. nadzw. dr hab. Ewa Głowacka
prof. zw. dr hab. Elżbieta Gondek
prof. zw. dr hab. Marian Huczek
dr Joanna Kamińska
dr Anthi Katsirikou
prof. nadzw. dr hab. Maria Kocójowa
dr hab. Małgorzata Derkacz
dr Stefan Kubów
prof. nadzw. dr hab. Stanisława Kurek-Kokocińska
dr. ing. Agneta Lovasz
prof. Soňa Makulová
prof. nadzw. dr hab. Katarzyna Materska
dr hab. Diana Pietruch-Reizes
prof. nadzw. dr hab. Jadwiga Sadowska
prof. zw. dr hab. Irena Socha
prof. Ała Solanyk
prof. Jela Steinerová
prof. Jaroslav Šušol
prof. nadzw. dr hab. Marzena Świgoń
prof. zw. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert
dr Beata Żołędowska-Król

REDAKTOR NACZELNY

Maja Wojciechowska

REDAKTOR JĘZYKOWY

Hanna Grabowska

SEKRETARZ REDAKCJI

Magdalena Cyrklaff-Gorczyca

ISSN 2081-1004

ADRES REDAKCJI

UNIwersytet Gdański, ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk, p. 3.37

WYDAWCA

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego
Oficyna Wydawnicza Edward Mitek

Czasopismo recenzowane
Wykaz recenzentów znajduje się na stronie SBP

SPIS TREŚCI

BADANIA I WIZJE

Lidia Szczygłowska

Ewolucja bibliotek akademickich. Konteksty przemian i rozwoju współczesnych instytucji bibliotecznych 9

Maja Wojciechowska

Menedżer projektu w bibliotece – nowe role kierownicze w działalności biblioteczno-informacyjnej 24

Zbigniew Gruszka

Finansowanie bibliotek publicznych i zadań związanych z książką i promocją czytelnictwa w budżetach obywatelskich miast wojewódzkich w Polsce w 2017 roku 41

Joanna Kamińska

Problemy zarządzania i marketingu na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych 61

Beata Żołędowska-Król

Recepcja zagranicznych publikacji z zakresu zarządzania bibliotekami w polskim czasopiśmiennictwie dwudziestolecia międzywojennego 75

Monika Olczak-Kardas

Funkcje fachowych czasopism dla bibliotekarzy (na wybranych przykładach) 83

Anna Bujko

Polityka otwartości i repozytoria naukowe 95

BIBLIOTEKI I BIBLIOTEKARZE ZA GRANICĄ

Alicia Morris

Copyright Office Presence in the Library of Congress Copyright deposit and library's collections 109

Marcin Pędich

Individualism and Collectivism in Library Architecture. An Analysis of Selected New Library Buildings in the Former East Germany 118

Ewa Piotrowska

Widoczność bibliotek cypryjskich szkół wyższych w Internecie 143

Maria Stachnik

Biblioteki uniwersyteckie departamentów i regionów zamorskich Francji	151
---	-----

Z WARSZTATU BIBLIOTEKARZA

Zarządzanie marką biblioteki	169
– opracowanie <i>Hanna Grabowska</i>	

WYWIADY

Rozmowa z Martą Lach, dyrektor Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich	175
– poprowadziła <i>Magdalena Cyrklaff-Gorczyca</i>	

PRZEGLĄD LITERATURY

Publikacje polskie	181
– wybór i opracowanie <i>Bożena Bogdańska</i>	
Publikacje zagraniczne	184
– wybór i opracowanie <i>Bożena Bogdańska</i>	

SPOTKANIA NAUKOWE

Konferencje i seminaria polskie	189
– opracowanie <i>Bożena Bogdańska</i>	
Konferencje zagraniczne	195
– opracowanie <i>Bożena Bogdańska</i>	

TABLE OF CONTENTS

RESEARCH AND VISIONS

Lidia Szczygłowska

The evolution of academic libraries. Contexts of changes and development of contemporary library institutions 9

Maja Wojciechowska

Project manager in the library – new managerial roles in library and information activities 24

Zbigniew Gruszka

Financing public libraries and projects related to the reading promotion in the civic budgets of provincial capitals in Poland in 2017 41

Joanna Kamińska

Management and marketing issues on the pages of Polish librarianship journals 61

Beata Żołędowska-Król

Reception of foreign publications regarding library management in Polish journals of the interwar period 75

Monika Olczak-Kardas

Features of professional journals for librarians (on the selected examples) 83

Anna Bujko

Open access policy and research repositories 95

LIBRARIES AND LIBRARIANS ABROAD

Alicia Morris

Copyright Office Presence in the Library of Congress Copyright deposit and library's collections 109

Marcin Pędich

Individualism and Collectivism in Library Architecture. An Analysis of Selected New Library Buildings in the Former East Germany 118

Ewa Piotrowska

Online visibility of Cypriot academic libraries 143

Maria Stachnik

Academic libraries of overseas departments and regions of France	151
--	-----

THE LIBRARIAN'S PRACTICAL EXPERIENCE

Management library brand	169
<i>By Hanna Grabowska</i>	

INTERVIEWS

Interview with Marta Lach, PLA Publishing House	175
<i>By Magdalena Cyrklaff-Gorczyca</i>	

LITERATURE SURVEY

Polish publications	181
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	
Foreign publications	184
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	

SCIENTIFIC EVENTS

Polish seminars and conferences	189
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	
Foreign conferences	195
<i>Selected and edited by Bożena Bogdańska</i>	

BADANIA I WIZJE

Lidia Szczygłowska

Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej

lidiasz@wip.pcz.pl

Ewolucja bibliotek akademickich. Konteksty przemian i rozwoju współczesnych instytucji bibliotecznych

Słowa kluczowe: biblioteka akademicka, ewolucja, przestrzeń biblioteczna, kolekcja biblioteczna, usługi biblioteczne

Abstrakt: Biblioteki akademickie są dziś najbardziej zaawansowanymi formami instytucjonalnymi, które gromadzą naukowy materiał informacyjno-dokumentacyjny. Muszą ewoluować, aby sprostać wyzwaniom technologii i elastycznym programom nauczania. Artykuł ma na celu uchwycenie ewolucji bibliotek akademickich w czasie, a dokładniej przeanalizowanie kategorii zmian, którym podlegają, a zwłaszcza: ewolucję rozwoju kolekcji, ewolucję przestrzeni bibliotecznych, ewolucję usług świadczonych przez biblioteki akademickie oraz ewolucję organizacji informacji. Artykuł omawia te cztery rodzaje zmian, zapewniając pomoc w zrozumieniu sposobu, w jaki ewoluują biblioteki akademickie oraz prowadzą dziś swoją działalność.

Keywords: academic library, evolution, information commons, library space, library collection, library services

Abstract: Academic libraries are today the most advanced institutional forms that gather scientific information and documentation material. Academic libraries must evolve to meet the challenges of technology and flexible curricula. The article aims to capture the evolution of academic libraries, and more specifically to analyze the ways in which this evolution has manifested, grouping them into several categories: the evolution of the collection development, the evolution of academic library space, the evolution of services provided by academic libraries and the evolution of knowledge organization. The article discusses these four types of evolution and helps in understanding how the academic library has evolved and operates today.

Współcześnie biblioteki akademickie działają w obrębie szybko zmieniającego się środowiska. Istnieje uzasadnione przypuszczenie, że zmieniły się bardziej w ciągu ostatnich dwóch dekad niż w poprzednich dwóch stuleciach. Świadomość zmian i zapewnienie środowiska zewnętrznego, że mogą nadal odgrywać użyteczną rolę w szkolnictwie wyższym, stanowi ciągłe wyzwanie.

W celu uchwycenia ewolucji bibliotek akademickich w artykule omówiono kilka kategorii zmian: ewolucję rozwoju kolekcji, ewolucję przestrzeni bibliotek akademickich, ewolucję usług świadczonych przez biblioteki akademickie oraz ewolucję organizacji informacji.

Zidentyfikowano dużą liczbę powiązanych ze sobą trendów, które mają wpływ na biblioteki, trudno jednak wskazać, który z nich jest najważniejszy. Obejmują one zmiany polityczne, gospodarcze, społeczne, prawne i środowiskowe, trendy technologiczne oraz tendencje w edukacji i specyficzne przeobrażenia dotyczące bibliotek [12]. David Attis i Colin Koppes zaprezentowali aż trzydzieści trendów kształtujących przyszłość bibliotek akademickich [2]. Niektóre z nich są postrzegane jako czynniki kontekstualne, na które biblioteki nie mają wpływu, inne to te, które biblioteki mogą aktywnie kształtować i wykorzystywać do własnych celów. Stephen Pinfield, Andrew M. Cox i Sophie Rutter w Raporcie dla SCOUNUL (Society of College, National & University Libraries) zidentyfikowali wiązki trendów o potencjalnie transformacyjnym znaczeniu dla bibliotek. W szczególności zwrócili uwagę na pięć głównych obszarów, mogących mieć znaczący wpływ na biblioteki. Są to:

- wiedza „oparta na danych” – badania w coraz większym stopniu oparte są na dużych zbiorach danych i artefaktach cyfrowych, obejmując otwarte, połączone w sieć systemy bazujące na algorytmach (ang. *algorithmically-driven systems*);
- zintegrowane uczenie się (ang. *connected learning*) – nowe metody pedagogiczne wspierane przez elastyczne nauczanie oparte na technologii;
- biblioteki zorientowane na usługi – zmiana filozofii działalności bibliotek – odejście od koncentracji na gromadzeniu zbiorów i skupienie na świadczeniu usług;
- rozmyte tożsamości (ang. *blurred identities*) – zacieranie się granic między grupami profesjonalistów i usługami poprzez większą współpracę i rozwój nowych umiejętności;
- zintensyfikowane naciski kontekstualne – presje polityczne, ekonomiczne, społeczne, prawne, środowiskowe [34].

Obszar wiedzy „opartej na danych” [2] to splot trendów, które prawdopodobnie doprowadzą do sytuacji, w której badania we wszystkich dyscyplinach będą w coraz większym stopniu opierać się na rozbudowanych i bardziej wyrafinowanych oraz zróżnicowanych i złożonych danych [24; 27], a także na artefaktach cyfrowych, gdzie wyniki badań, które przyjmują szeroką gamę form (tekst, dane, wizualizacje, symulacje itp.) są domyślnie otwarte i dostępne do automatycznego indeksowania, wydobywania, a następnie przedstawiania na różne spersonalizowane sposoby, przy użyciu dostosowujących się algorytmów operacyjnych na poziomie sieci. Świat „wielkich danych” [9] jest jednym z ogromnych strumieni danych cyfrowych przesyłanych do urządzeń obliczeniowych i pamięci masowych, często z różnych typów źródeł [1]. Kontrastuje on ze światem analogowym, charakteryzującym się stosunkowo nielicznymi i nieciągłymi zbiorami danych, a zatem jest w stanie ujawnić wzorce w zjawiskach, które dotąd były niemożliwe do rozwiązania [10]. Obserwujemy znaczny potencjał bibliotek w nowoczesnym postrzeganiu nauk humanistycznych – humanistyce cyfrowej [44], nowych obszarach odkrywania, takich jak świadczenie usług TDM (ang. text and data mining) [21], a sztuczna inteligencja (ang. *artificial intelligence*), uczenie maszynowe (ang. *machine learning*) i tłumaczenie maszynowe będą coraz częściej wzbogacać praktycznie każdą usługę, rzecz lub aplikację z włączoną technologią [1]. Nie należy zapominać o zaletach związanych z upowszechnianiem się koncepcji Internetu

rzeczy (ang. Internet of Things) oraz budowanych na jego bazie rozwiązaniach [45], a także o roli akademickich serwisów społecznościowych [34]. Taki połączony siecią system danych tworzy zupełnie nowe możliwości prowadzenia i udostępniania badań oraz wprowadza potencjalnie ogromne wyzwania dla bibliotek [1]. Biblioteki akademickie już zaangażowały się w niektóre aspekty tego nowego środowiska, na przykład w promowanie publikowania w otwartym dostępie, tworzenie usług wydawniczych, opracowywanie polityk zarządzania danymi badawczymi i uruchamianie repozytoriów.

Obszar zintegrowanego uczenia się łączy w sobie trendy związane ze zmieniającymi się metodami nauczania, analityką uczenia się, mediami społecznościowymi i mobilną informatyką oraz traktowaniem studentów jak klientów [1]. Autorzy Raportu SCONUL [34] przytaczają takie metody nauczania, jak konstruktywizm społeczny [8] i kolektywizm [36]. Uczenie się jest też coraz częściej postrzegane jako działanie społeczne [32], intensywniej wykorzystujące technologie, a nauczanie staje się bardziej procesem ułatwiania zdobywania wiedzy i obejmuje mieszane dostarczanie treści [33]. Kluczowymi elementami tego trendu są studenci, będący „klientami” uniwersytetów, oczekujący dostępu do zasobów edukacyjnych tam gdzie chcą i kiedy chcą oraz bardziej elastycznego realizowania programów uczenia się. Biblioteki już od wielu lat reagują na te trendy w różny sposób, poprzez uruchamianie serwisów społecznościowych, rozszerzając wsparcie w zakresie kompetencji informacyjnych i cyfrowych oraz rozwijając nowe, spełniające oczekiwania użytkowników [16], fizyczne przestrzenie do nauki (ang. *learning commons*) [46] oraz wzbudzające duże zainteresowanie przestrzenie twórcze (ang. *makerspaces*) [13; 29], a także zapewniając dostęp do zasobów w trybie 24x7x365. Nowa, satysfakcjonująca użytkowników przestrzeń biblioteczna wspiera kluczowe cele dydaktyczne oraz wykładowców w innowacyjnych zadaniach [30; 31]. Bardziej powszechny rozwój usług bibliotecznych, dzielących przestrzeń z innymi działaniami i usługami nauczania i uczenia się, choć mniej radykalny, jest częścią tego trendu [34]. Jednym z argumentów przemawiających za lokalizowaniem technologii i powiązanych usług w bibliotekach jest to, że biblioteka jako jednostka organizacyjna służy wszystkim dyscyplinom reprezentowanym w instytucji akademickiej [30].

Biblioteki zorientowane na usługi to trend ściśle związany z wydarzeniami w sferze badań i uczenia się. Polega na odejściu od koncentracji na kolekcji i skupieniu się na usługach, gdzie sama kolekcja jest tylko jedną z wielu usług [2]. Do niedawna wszystkie biblioteki akademickie mierzyły swój sukces wielkością swoich zbiorów. Dominowało przekonanie, że największa kolekcja jest kolekcją najlepszą [35]. Wobec wszechobecności zasobów informacyjnych dostępnych w formie cyfrowej taka filozofia działania nie ma obecnie racji bytu. Wielkość kolekcji szybko traci na znaczeniu. Nawet najbogatsze biblioteki akademickie rezygnują z „wyścigu zbrojeń kolekcjonerskich”, gdy spada wartość zasobów fizycznych. Coraz częściej biblioteki muszą dostosowywać się do świata, w którym główną rolę odgrywa zapewnienie dostępu do zasobów naukowych, a nie ich własność [2]. Istotny jest wkład, jaki wnoszą we wspieranie nauczania i uczenia się oraz w prowadzenie badań. Bibliotekarze dynamicznie zaczęli więc tworzyć nowe rodzaje usług, wspierające zmieniające się praktyki w zakresie badań, nauczania i uczenia się [34]. Coraz ważniejszym połączeniem tradycyjnego kierunku zarządzania kolekcjami i nowszej orientacji usługowej jest działanie bibliotek polegające na kierowaniu treściami przez nie tworzonymi i udostępnianiu ich szerszemu

gronu odbiorców (tzw. biblioteka *inside-out*) [15; 18]. Gdy biblioteka działa jako otwarta, globalna platforma, uczeni mogą z łatwością udostępnić dowolną część swojego dorobku badawczego (w postaci formalnych publikacji, danych badawczych, otwartych zasobów edukacyjnych, tez i dysertacji, profili badaczy, zdigitalizowanych specjalnych materiałów, filmów, metodologii i protokołów, oprogramowania itp.) na każdym etapie prowadzenia badań [34].

Rozmyte tożsamości – kolejny z obszarów związanych ze zmianami zachodzącymi w bibliotekach – to pod wieloma względami zbiór trendów wynikających z tych, które już zostały omówione. Linie podziału między biblioteką a innymi częściami uniwersytetu już się powoli zacierają i to prawdopodobnie będzie kontynuowane, co jest widoczne w samej organizacji biblioteki. To, czym jest biblioteka i czym jest bibliotekarz, staje się współcześnie mniej klarowne. Jednym z głównych wyzwań związanych z tą płynnością jest to, że nie można już dłużej uważać za oczywiste, że usługi tradycyjnie świadczone przez biblioteki będą nadal pozostawać w ich gestii. Wiele usług oferowanych obecnie przez biblioteki może być świadczonych również przez inne podmioty. Jest to np. udostępnianie przestrzeni do nauki, tworzenie repozytoriów, wsparcie Open Access, edukacja w zakresie kompetencji informacyjnych i cyfrowych. W wielu przypadkach innymi dostawcami mogą być jednostki (działy) z tej samej instytucji akademickiej, w innych mogą one być zlecane na zewnątrz. Jednocześnie biblioteka może dynamicznie przyjmować nowe role, jak zapewnienie przestrzeni dla twórców lub usługi związane z danymi badawczymi. Według autorów Raportu SCOUNL [34] to rozszerza wpływ bibliotek, ale może również przyczynić się do zatarcia ich tożsamości, rekonceptualizacji podstawowych usług i braku jasności co do ich nowej roli.

Otoczenie polityczne, gospodarcze i handlowe przyczyniło się do połączenia ważnych trendów mających wpływ na instytucje szkolnictwa wyższego oraz biblioteki akademickie. Pojawiają się wyzwania dotyczące finansowania uniwersytetów i coraz silniejszej konkurencji w obszarze świadczenia usług w sektorze wyższej edukacji. Rosnące naciski wiążą się z wymogami zmieniającej się polityki w zakresie oceny poziomu badań naukowych, doskonalenia nauczania, transferu wiedzy oraz w obszarach takich, jak otwarty dostęp i zarządzanie danymi. Wszystko to stanowi poważne wyzwanie dla uczelni wyższych i ich bibliotek. Za szczególnie istotne wyzwanie, przed którymi stoją dziś biblioteki, uznaje się aktualnie presję ekonomiczną i polityczną [1]. Globalne trendy takie, jak te w szybko zmieniającym się środowisku informacyjnym, gdzie hiperłączność i interaktywność są normą, stanowią tło dla rozwoju szkolnictwa wyższego. Jednocześnie, trendy takie jak te związane ze zmianami klimatycznymi, globalnym ociepleniem, energią czy bezpieczeństwem, mają głęboki wpływ na społeczeństwa, w których znajdują się uniwersytety, a także na rodzaje prowadzonych przez nie badań i programy nauczania. Ten złożony, wielowarstwowy, stale zmieniający się kontekst stwarza rosnącą presję [34].

Trendy technologiczne, choć skupiają wiele uwagi, rzadko występują jako samodzielny czynnik. Zmiany w zachowaniach i oczekiwaniach związane z badaniami i uczeniem się są ważniejsze dla bibliotek akademickich niż jakiegokolwiek zmiany w technologii bibliotecznej jako takiej. Podobnie to, w jaki sposób sieci zmieniają strukturę, zasady współpracy i zakres działania bibliotek, będzie miało większy wpływ w perspektywie średnioterminowej niż jakiegokolwiek konkretna lokalna technologia [17].

Zmiana natury badań w środowisku cyfrowym zmienia również charakter zbiorów bibliotecznych i usług bibliotek naukowych. Lorcan Dempsey przedstawił dwa kierunki, które można zaobserwować w cyfrowym środowisku sieciowym. Po pierwsze, biblioteki zwiększają swoją rolę w zarządzaniu badaniami i innymi wynikami uniwersytetu (ang. *inside-out collection*). Po drugie, ułatwiają dostęp do szerszej gamy lokalnych, zewnętrznych i wspólnych zasobów zorganizowanych wokół potrzeb użytkowników (ang. *facilitated collection*) [18]. Pierwszy kierunek jest odpowiedzią na reorganizację prac badawczych przez środowisko cyfrowe. Drugi jest konsekwencją reorganizacji przestrzeni informacyjnej. Długoterminowa transformacja z materiałów drukowanych na cyfrowe i z dostępu lokalnego na sieciowy związana jest z szeregiem zmian organizacyjnych i behawioralnych w sposobie tworzenia i wykorzystania materiałów.

Początkowo kolekcje biblioteczne, sposób organizacji bibliotek i praktyki stosowane w pracy zawodowej bibliotekarzy były mocno ukształtowane przez tzw. „logikę druku”. Wymagało to dystrybucji kopii do wielu miejsc docelowych tak, by zagwarantować użytkownikowi natychmiastowy dostęp do zbiorów. Konsekwencją tego było, że po pierwsze, kolekcje były gromadzone na zasadzie „na wszelki wypadek” (ang. *just in case*), a po drugie – rozmiar kolekcji był silnie związany z jej wartością. Im biblioteka była zasobniejsza, tym więcej potencjalnych lokalnych wymagań mogła zaspokoić. Ta „lokalność” w istotny sposób wpływała na kształt kolekcji i nadal wpływa na myślenie o niej. Rozmiar lokalnej kolekcji jest nadal ważny w powszechnym postrzeganiu jej wartości. Jednak w środowisku, które jest coraz bardziej połączone w sieć i coraz bardziej cyfrowe, lokalne gromadzenie materiałów nie spełnia już wszystkich potrzeb informacyjnych. Aby wspierać swoich studentów i wykładowców w tworzeniu i korzystaniu z zasobów informacyjnych, biblioteka musi również myśleć o innych usługach [15]. Przede wszystkim należy mieć na uwadze, że materiały badawcze i edukacyjne są tworzone i wykorzystywane w środowisku cyfrowym. W modelu „logiki druku” produkty badań i uczenia się były publikacjami wytworzonymi po zakończeniu prac. Faktyczny proces badań oraz wyniki pośrednie, takie jak dane badawcze, nie były widoczne. Teraz, w cyfrowym środowisku sieciowym, te pośrednie wyniki mogą zostać uwidocznione. Podobnie materiały dydaktyczne stają się widoczne i możliwe do udostępnienia. Badania są kształtowane przez ewoluujące usługi wspomagające przepływ pracy w środowisku cyfrowym. W tym kontekście rośnie rola bibliotek, które pomagają tworzyć i wykorzystywać materiały produkowane instytucjonalnie [16]. Ponadto istnieje ważna rola w skutecznym ujawnianiu tych treści światu zewnętrznemu. Rola biblioteki nie ogranicza się jednak tylko do prezentowania wyników badań lub nauczania, lecz rozciąga się na wspieranie badaczy w tworzeniu ich tożsamości naukowej, a więc budowaniu profilu i zarządzaniu reputacją.

Przez wiele lat dominującym modelem zarządzania zbiorami bibliotecznymi był model *outside-in* (do wewnątrz), w którym biblioteka kupowała lub licencjonowała materiały od zewnętrznych dostawców i udostępniała je lokalnym odbiorcom. Jest to naturalny model, w którym centralne nabycie przez biblioteki dostępnych na rynku materiałów zmniejsza koszty w całej instytucji. Natomiast w modelu *inside-out* uniwersytet i biblioteka wspierają zasoby, które mogą być unikalne dla instytucji, a odbiorcy są zarówno lokalni,

jak i zewnętrzni. Unikalne produkty intelektualne instytucji obejmują archiwa i specjalne kolekcje lub nowo powstałe materiały badawcze i edukacyjne (e-wydruki, dane badawcze, materiały szkoleniowe, cyfrowe zasoby naukowe itd.) oraz ekspertyzy czy profile badaczy.

Współczesne środowisko informacyjne jest rekonfigurowane przez sieć. W tym kontekście „lokalność” nie ma już decydującego wpływu – efektywne wykorzystanie nie wymaga już dystrybucji materiałów do wielu lokalizacji bliskich potencjalnym użytkownikom. W rzeczywistości sieć zachęca do odwrotnego trendu – w kierunku koncentracji i specjalizacji na poziomie sieci. Ten kontekst sieciowy oznacza, że biblioteki będą w coraz większym stopniu ułatwiać dostęp do różnych zasobów informacyjnych, z których niektóre są budowane wspólnie przez biblioteki, a niektóre są dostarczane przez podmioty zewnętrzne [18]. Kierunek – od biblioteki lokalnej do sieciowej, od druku po cyfryzację, jest stopniowy, ale wyraźny. W rzeczywistości jednym z problemów bibliotek jest to, że muszą one zarządzać zasobami na różnych etapach ewolucji i służyć użytkownikom o różnych oczekiwaniach. Jak pisano, klasyczny model biblioteki został ukształtowany przez „logikę druku”. Z kolei kolekcja o ułatwionym dostępie (ang. *facilitated collection*) jest zorganizowana zgodnie z „logiką sieci”, gdzie skoordynowane połączenie lokalnych, zewnętrznych i współtworzonych usług jest budowane wokół potrzeb użytkowników. Ma to na celu zaspokojenie potrzeb badawczych i edukacyjnych w najlepszy możliwy sposób, a nie tylko poprzez gromadzenie materiałów na miejscu. Jest to istotna zmiana w sposobie myślenia i zarządzania biblioteką. Dempsey scharakteryzował to jako przejście od myślenia o użytkowniku w życiu biblioteki do myślenia o bibliotece w życiu użytkownika [19]. Pierwsze z nich wymaga zatem myślenia o tworzeniu kolekcji do potencjalnego wykorzystania, zaś drugie każe się zastanowić, w jaki sposób wchodzimy w tok praktyk badawczych i edukacyjnych użytkowników oraz jak te praktyki ewoluują [16; 19].

Biblioteki zapewniają teraz dostęp do wielu zasobów sieciowych – tzw. kolekcji zewnętrznych (ang. *external collection*), których nie posiadają ani nie licencjonują. Należą do nich dostępy z przewodnikiem do Google Scholar lub wskazywanie różnych zasobów za pomocą przewodników LibGuides. Do katalogów włączane są również wolne zasoby e-booków. Pojawienie się przewodników po zasobach jest interesującym sygnałem *facilitated collection*, ponieważ są one zorganizowane wokół zainteresowań użytkowników, a nie lokalnych kolekcji. Mogą naturalnie wskazywać na lokalne kolekcje, ale zazwyczaj również na zasoby dostępne z zewnątrz. Duża część zbiorów bibliotek akademickich jest obecnie licencjonowana. Model licencjonowania dokładnie na czas (ang. *just-in-time*) jest bardziej elastyczny, ponieważ tytuły są dodawane lub usuwane w miarę zmieniających się potrzeb [2]. Niedawno pojawiły się narzędzia Demand Driven Acquisition [48], umożliwiające odejście od tworzenia kolekcji opartej na osądzie bibliotekarskim i skupienie się na modelu zbudowanym wokół zachowań użytkownika. Biblioteka ułatwia więc dostęp do poszukiwanych materiałów, nie próbując przewidzieć, jakie te wymagania są.

Lokalne kolekcje wydają się coraz bardziej fragmentaryczne, dlatego rośnie tendencja do ich umieszczania w szerszym kontekście sieciowym (kolekcje współdzielone lub współtworzone). Kilka form takich kolekcji zbiorowych pojawiło się w ostatnich latach [14]. Biblioteki już od jakiegoś czasu organizują w sieciach dzielenie się zasobami, np. poprzez

OCLC lub za pośrednictwem różnych regionalnych lub krajowych infrastruktur. Często są one powiązane wspólnymi katalogami, które opisują „kolekcję zbiorową”. Takie działania stanowią naturalną ewolucję sieci udostępniania zasobów – od zarządzania kolekcjami lokalnymi po podejście do zarządzania zbiorami oparte na współpracy.

Następna z widocznych tendencji polega właśnie na współtworzeniu kolekcji cyfrowych. Materiały zdigitalizowane z lokalnych kolekcji uwalniają większą wartość, gdy są gromadzone w większych kolekcjach, tworząc agregacje, mające na celu skuteczniejsze łączenie zbiorów i ich potencjalnych użytkowników. W związku z ewolucją danych naukowych działania twórcze realizowane są teraz w środowisku cyfrowym. Można też zaobserwować zmiany w położeniu nacisku z zasobów lokalnych własnych lub zarządzanych na współdzielone lub współaranżowane na poziomie sieci [14].

Biblioteka *inside-out* jest o wiele bardziej zaangażowana twórczo w życie uniwersytetu, mobilizując usługi biblioteczne i wiedzę fachową, aby wspierać budowę, ochronę, zarządzanie i wykrywalność aktywów instytucjonalnych (tj. dane badawcze i naukowe, dokumenty robocze, preprinty, profile naukowe, cyfrowe zbiory specjalne itp.). Kolekcja o udogodnionym dostępie (ang. *facilitated collection*) obejmuje łączenie skoordynowanych kombinacji usług lokalnych, zewnętrznych i współtworzonych, zebranych wokół potrzeb użytkowników i dostępu w sieci. Widoczny jest również trend w kierunku postrzegania kolekcji jako usługi. Do niedawna zarządzanie posiadaną kolekcją, a następnie wypożyczoną i licencjonowaną kolekcją kształtowało organizację biblioteki (usługi techniczne, automatyzacja, udostępnianie zasobów itp.). Aktualnie, w związku ze zmianą podejścia do kształtowania kolekcji, zmienia się również organizacja biblioteki.

Jako odrębna kategoria usług pojawiło się ostatnio zarządzanie danymi badawczymi [15]. Termin ten odnosi się do zarządzania, oceny i ujawniania wyników badań i wiedzy specjalistycznej, która łączy się w różny sposób z wewnętrzną oceną i celami zarządzania, polityką finansowania, a także z zarządzaniem reputacją w Internecie. Wsparcie bibliometryczne może być jednym z elementów tego działania. Skuteczne ujawnianie aktywów uczelni stało się bowiem ważnym działaniem w kontekście reputacji instytucjonalnej. Istnieje duże zainteresowanie poprawą wykrywalności materiałów badawczych i dydaktycznych, w tym zbiorów specjalnych. Coraz większą uwagę zwraca się na profile badaczy, dzięki czemu ich publikacje, zainteresowania i osiągnięcia stają się łatwiejsze do zidentyfikowania. Zainteresowanie ekspertami i profilami badawczymi oraz zwiększona dbałość o wskaźniki badań sprawiają, że jest to obszar, w którym rośnie wsparcie biblioteczne dla naukowców. Równoległe sami badacze korzystają z sieci badawczych i usług profilowania, aby zarządzać, ujawniać i udostępniać swoją pracę szerzej, a także odkrywać pracę innych.

Tradycyjne biblioteki posiadające zbiory fizyczne sprawowały opiekę nad kolekcją, wykorzystując w tym celu jasne linie zarządzania. Teraz całkowicie się to zmieniło. W rzeczywistości w *facilitated collection* pojawiają się różne poziomy relacji opiekuńczej, co może komplikować ustalenia dotyczące zarządzania. Zarządzanie dzielonymi zbiorami wymaga świadomej koordynacji działań instytucjonalnych oraz prowadzenia konkretnej polityki. Dotyczy to struktury usług, które pojawiają się w ramach wspólnych inicjatyw, oraz praw do metadanych w agregacjach cyfrowych. Odpowiedzialność, jaką biblioteka bierze za zasoby

zewnątrzne, może polegać na partnerstwie informacyjnym. Ta różnorodność w aranżacji zarządzania i pojawienie się wspólnych zbiorów komplikuje pojęcie lokalnych zasobów [17].

Innym sposobem myślenia o tym, co Dempsey nazwał *facilitated collection*, jest przejście do myślenia o zbiorach jako o usłudze. Biblioteki będą nadal budować kolekcje, chociaż poziom tej aktywności będzie się różnił, jednocześnie wydaje się prawdopodobne, że *facilitated collection* różnych typów będą miały coraz większe znaczenie. Według Dempsey'a nie są odwzorowaniem jednej usługi bibliotecznej, lecz pojawiają się w wielu różnych kategoriach organizacyjnych. Wydaje się, że nadrzędną ramą dla wszystkich zmian (w tym zmian organizacyjnych, tj. struktury bibliotecznej *inside-out* i *facilitated collection*), jest coraz większa koncentracja na tym, co robią użytkownicy (badania, nauczanie i uczenie się), a nie na tym, co robią bibliotekarze (kolekcje, referencje, instrukcje biblioteczne) [25].

Kolejną zmianą zachodzącą w bibliotekach akademickich jest wykorzystanie przestrzeni do wspierania zarówno działalności biblioteki, jak i macierzystej instytucji [43]. Od dawna spekulowano, że coraz bardziej cyfrowe środowisko może spowodować znaczące zmiany w funkcjonowaniu uniwersytetów i ich bibliotek. Jako prawdopodobne scenariusze przedstawiono zmniejszenie liczby fizycznych zbiorów oraz łączenie bibliotek i przestrzeni laboratoriów komputerowych [42]. Idea przestrzeni biblioteki jako środowiska nauczania i uczenia się zawsze była częścią etosu biblioteki akademickiej, a rozwój *information commons* umożliwił opracowanie tego pomysłu, obejmującego nie tylko dostarczanie informacji i instruktaż, ale także wsparcie badań i wsparcie IT w bardziej zintegrowany sposób [4; 40]. To wiąże się z zasadniczymi zmianami w sposobie współpracy bibliotekarzy i pracowników IT [23].

Zdefiniowanie *information commons* jest trudne [7; 43]. Trudność polega na tym, że niektórzy uważają, że *information commons* to to samo co *learning commons*, podczas gdy inni uważają, że *learning commons* jest rozwinięciem *information commons* i ma zupełnie inne cele [32]. Według Smitha, Somerville i Harlana *information commons* to wspólna przestrzeń fizyczna łącząca przestrzeń biblioteczną i usługi IT, które w przeszłości były zupełnie odrębne [37; 39]. Inne podejście sugeruje, że *information commons* to nie tylko przeformułowanie przestrzeni fizycznej, ale także konceptualna przestrzeń projektowana w odpowiedzi na potrzebę dostosowania się do zmieniającego się dostępu cyfrowego i metod badawczych [43]. Niektóre *information commons* mają setki komputerów skonfigurowanych z bogatym zestawem aplikacji, a także miejscem na laptopy, gdzie podstawową filozofią jest zapewnienie użytkownikom bezproblemowego środowiska pracy, aby mogli uzyskiwać dostęp do informacji, zarządzać nimi i wykorzystywać je [29].

W 2008 r. Andrew Dillon, dziekan Wydziału Informatyki na Uniwersytecie Teksaskim w Austin, stwierdził, że chociaż technologia stała się głównym motorem napędowym szybkiej ewolucji bibliotek akademickich, i co do tego nie ma wątpliwości, najbardziej interesujące kwestie dotyczą charakteru tych innowacji – społecznych skutków i procesów, którymi zaowocowały [20]. Te zmiany zaszły i są nieodwracalne. Dillon dowodził również, że biblioteka powinna być postrzegana jako złożony system socjotechniczny, który służy wielu interesariuszom, nie zaś wyłącznie jako miejsce fizyczne.

Information commons posiadają oddzielne pomieszczenia do pracy indywidualnej i grupowej, dzięki czemu studenci mogą efektywnie pracować nad projektami. Często są

wyposażone w komfortowe meble, zachęcając do nieformalnych spotkań. Wiele bibliotek wyraźnie postrzega swoje fizyczne środowiska jako przestrzenie społeczne, gdzie można przyjść z laptopem, usiąść przy kawie w miłej atmosferze kawiarni. Przechodząc obok, można zobaczyć grupę studentów skupionych wokół komputerów, którzy gawędzą, rozmawiają przez telefony komórkowe, pracują ze słuchawkami, słuchając muzyki podczas pracy lub pracują indywidualnie przy laptopie z kawą i przekąskami, książkami i notatnikami rozłożonymi na stole [29]. To naturalnie przyciąga ludzi i może być traktowane jako pozytywne zjawisko. Takie obiekty odnoszą ogromny sukces, jeśli statystyki generowane z liczników bramek traktować jako jego miarę. *Information commons* przyciągnęły studentów, oferując środowisko odpowiadające ich potrzebom, łączące technologie, treści i usługi w przestrzeni fizycznej, która różni się od tradycyjnej biblioteki. Nie jest jednak jasne, jaki wpływ takie odwiedziny mają na dostarczanie informacji ponieważ pierwszym miejscem, w którym zbierane są dane, nadal pozostaje Google [2]. Trudno również stwierdzić, w jakie typy zajęć tak naprawdę angażują się studenci odwiedzający bibliotekę – czy są to zajęcia rekreacyjne, czy akademickie? Czy podczas wizyty w bibliotece grają w gry komputerowe, robią zakupy, wysyłają i odbierają wiadomości? Czy są zaangażowani w bardziej naukowe zajęcia, takie jak dostęp do czasopism licencjonowanych przez bibliotekę, korzystanie z kolekcji dzieł sztuki, pisanie artykułów, edytowanie filmów do projektów w ramach kursów lub dostęp do zadań za pośrednictwem systemu zarządzania kursami? Studenci prawdopodobnie wykonują niektóre z nich [29]. Ponieważ biblioteki są coraz bardziej zainteresowane tworzeniem przestrzeni społecznych, powinny także zajmować się „wchodzeniem” w przestrzenie ludzi [16], tworząc „bibliotekę akcelerator”, gdzie informacja jest poszukiwana, komunikowana, udostępniana, tagowana i wydobywana.

Podczas gdy twierdzenie Dillona, że biblioteka przekształciła się w „złożony system społeczno-techniczny”, a nie w czysto fizyczną przestrzeń, jest prawdą, ostatnia dekada pokazała, że planowanie przestrzeni akademickich i remonty bibliotek stanowią okazję dla zainteresowanych stron do ponownego wyartykułowania wspólnych celów różnych członków tej samej społeczności uczącej się [3; 11]. Nie wykorzystując takich możliwości, ryzykuje się utratę z oczu tego, co się zmieniło, a co nie zostało uwzględnione w programach i funkcjach w ramach akademii.

Jednym z głównych trendów we współczesnym projektowaniu bibliotek akademickich jest tworzenie *learning commons*. Współczesne *learning commons* dziedziczą pewne cechy bibliotek opartych na komputerowych przestrzeniach laboratoryjnych opracowanych w latach dziewięćdziesiątych XX w. Podczas gdy wczesne iteracje *information commons* koncentrowały się na możliwościach technologicznych i obliczeniowych, dzisiejsze *learning commons* są bardziej skoncentrowane na ludziach, mają wiele zastosowań i oferują elastyczne przestrzenie odpowiednie do pracy indywidualnej i grupowej w kontekście, który zapewnia również dostęp do dalszych zasobów, usług i wiedzy.

Jedną z podstawowych różnic między *information commons* i *learning commons* to fakt, że *learning commons* łatwiej uzmysłowia, iż studenci, jako uczący się, nie są jedynie konsumentami informacji, ale aktywnie uczestniczą w tworzeniu wiedzy [32; 33]. Jest to najbardziej istotne podejście w stosunku do celu *information commons*. Bennett podkreśla

tę różnicę, utrzymując, że podczas gdy *information commons* umożliwiają „poszukiwanie wiedzy”, *learning commons* ułatwiają „tworzenie wiedzy”, a czasami mądrości zbiorowej. Uczenie się i tworzenie wiedzy jest wspierane i ulepszane, ponieważ *learning commons* stara się łączyć ludzi poprzez wspólne zadania związane z uczeniem się, takie jak zadania grupowe, w których studenci mogą przejąć kontrolę i poczucie odpowiedzialności za własne uczenie się w przestrzeni biblioteki [5]. *Learning commons* mogą być postrzegane jako ewolucja *information commons* wyróżniona przez tworzenie wiedzy [43].

Learning commons to działanie bardziej aktywne i bardziej zaangażowane w instytucję oraz w większym stopniu ukierunkowane na wspieranie misji uniwersytetu, w przeciwieństwie do modelu *information commons*. Paradygmat *information commons* zwykle oznacza zaangażowanie w partnerstwo z personelem IT, zaś model *learning commons* rozszerza ten program partnerski poprzez interdyscyplinarną i grupową współpracę z ekspertami, pedagogami, koordynatorami przedmiotowymi oraz specjalistami z wielu dziedzin w celu dalszego wspierania procesu tworzenia wiedzy [39]. Zasadniczą różnicą między *information* i *learning commons* jest to, że ten pierwszy paradygmat wspiera misję instytucjonalną, podczas gdy drugi ją realizuje [6].

Sukces „commons” biblioteki akademickiej nie zależy od bogactwa technologii lub stopnia zdolności adaptacyjnych, jakie ona zapewnia – jego siła leży w związkach, które wspiera, niezależnie od tego, czy są to związki w ramach grup studenckich, związki pomiędzy studentami a wykładowcami, studentami a personelem, studentami a sprzętem, czy studentami a informacją. Motywacją do zmian jest stworzenie przestrzeni, w której te relacje mogą się rozwijać. Biblioteka zapewnia zatem przestrzeń dla studentów do wzmacniania wzajemnych relacji w procesie uczenia się, jak również relacji z biblioteką [42]. Takie przestrzenie dają bibliotekarzom możliwość współpracy z dydaktykami w zakresie eksperymentów z technologiami i nowymi sposobami nauczania. Przestrzeń fizyczna oraz interakcje twarzą w twarz, które wspiera, wciąż wydają się niezwykle ważne w kampusach. Kontekst społeczny, który *learning commons* wzmacniają, jest jedną z ich kluczowych funkcji, ale oczekuje się, że przestrzenie bibliotek akademickich będą czymś więcej niż inne „miejsca trzecie”, takie jak kawiarnie lub księgarnie [42].

Istnieją duże różnice między użytkownikami bibliotek, które wynikają z nieodłącznej różnorodności ich potrzeb oraz ich zmienności w czasie. Sugeruje to rzeczywisty wymóg różnorodności przestrzeni bibliotecznych [31]. Ale ta różnorodność nie oznacza tworzenia oddzielnych kabin – miejsc pracy indywidualnej. Chodzi raczej o uznanie, że jesteśmy istotami społecznymi i że budujemy dialog, tworzymy ramy porozumienia, które obejmują kontinuum interakcji z zasobami i technologią, słuchanie, uczestnictwo, współtworzenie, refleksję i produkcję. Poza zapewnieniem przestrzeni, *learning commons* zapewniają także dostęp do technologii oraz do tradycyjnych zasobów bibliotecznych. Kiedy dystansujemy użytkowników od zbiorów fizycznych, czyż nie ograniczamy możliwości bezpośredniego zaangażowania się w te materiały? Krótko mówiąc, czy biblioteka skoncentrowana na użytkowniku ryzykuje porzucenie doświadczenia korzystania z pełnej skali i różnorodności kolekcji? Nie należy zapominać, że biblioteki i przestrzenie do nauki powinny odzwierciedlać różnorodność możliwości konwersacyjnych. Starannie skonstruowana przestrzeń

społecznego uczenia się (uwzględniająca różnorodność), która wspiera wszystkie typy konwersacji, od aktywnej współpracy z innymi do samotnej refleksji, umożliwia najszerszy zakres uczenia się. Elastyczność jest kluczową pożądaną cechą przestrzeni bibliotecznych, która pozwala na wiele konfiguracji i umożliwia przyszły rozwój. Co najważniejsze, we wdrożeniach, w których zastosowano tzw. otwarty plan, należy starannie rozważyć, w jaki sposób te różnorodne obszary łączą się, unikając niepotrzebnego ruchu w budynku. Otwarta przestrzeń oferuje wielorakie możliwości. Staranny dobór i umiejscowienie mebli oraz rozmieszczenie regałów z książkami niweluje hałas i zapewnia pewną półprywatną przestrzeń. Otwarty plan daje również możliwość regularnego przeprojektowywania przestrzeni poprzez wprowadzanie nowych struktur i elementów mebli lub rearanżacji istniejącego umeblowania i regałów z książkami na przykład w celu utworzenia cichych i głośnych stref [47].

Współczesne biblioteki, poprzez swoje zasoby, dostarczają danych wejściowych, muszą jednak zrobić więcej, aby przyjąć, zachęcać, stymulować i promować twórców przyszłej wiedzy [11]. Konieczne jest przeniesienie punktu ciężkości z przestrzeni bibliotecznej na działania nastawione na ludzi – studentów i twórców [26], co w kontekście wyłaniającej się epoki konceptualnej jest kluczowym wyzwaniem dla bibliotek. Druga kwestia to konieczność umożliwienia pracy indywidualnej lub w grupie [31]. Starannie ustawione półki tworzące „ściany książek” świetnie się komponują i zapewniają izolację. Możliwe są również specjalnie zaprojektowane konstrukcje, które zapewniają separację dźwięku i pewną prywatność czytelników [47]. Część użytkowników twierdzi, że zapewnienie miejsca umożliwiającego samotne skupienie się nie jest konieczne i ważne, jednak dobra koncepcja biblioteki wymaga obu rodzajów przestrzeni. Dodanie możliwości interakcji grupowej i zapewnienie łatwego dostępu do wspólnej technologii umożliwia współistnienie różnych stylów pracy w bliskim sąsiedztwie.

Opracowanie przestrzeni, takich jak np. koncepcja „salonu”, dobrze wpisuje się w cel kreowania ciepłej, otwartej i przyjaznej biblioteki dla zróżnicowanej społeczności uniwersyteckiej. Takie przestrzenie edukacyjne mogą być wypełnione przez grupę osób dyskutujących na kanapach lub grupę pracującą wspólnie wokół dużego stołu złożonego z mniejszych pojedynczych przenośnych stołów wewnątrz lub na zewnątrz budynku biblioteki. Rozwój koncepcji przestrzeni edukacyjnych w bibliotekach akademickich polega na zapewnieniu bardziej zróżnicowanych powierzchni (stref), aby pomieścić i wspierać odmienne potrzeby i preferencje różnych społeczności uczących się [38].

Learning commons, jeśli są starannie opracowane w porozumieniu z członkami społeczności, oferują więcej wartości niż kawiarnia lub księgarnia. Przestrzeń biblioteki ma aktywny wpływ na proces uczenia się i prowadzenia badań. Biblioteka naukowa odnosi sukces, jeśli kształtuje proces uczenia, uczestniczy w transformacji, sama się uczy i dostarcza społeczną platformę dla innowacji [41]. Paradygmat *learning commons* sygnalizuje poważną zmianę – odejście od konsumpcji do tworzenia; zmianę z modelu pasywnego na aktywny; z peryferyjnego na centralny; ze wzbudzającego średnie zainteresowanie na całkowicie niezbędny obiekt na uniwersytecie, który promuje uczenie się jako ostateczny cel [32].

Najnowszym osiągnięciem w akademickich, ale też i innych bibliotekach, jest wprowadzenie „przestrzeni twórców” [29], opisywanych jako przestrzenie umożliwiające wspólne

uczenie się, w których ludzie spotykają się, aby dzielić się materiałami i zdobywać nowe umiejętności. Przestrzenie twórców nie są zdefiniowane przez określony zestaw materiałów, ale raczej sposób myślenia o partnerstwie, współpracy i tworzeniu społeczności [43]. Może to być przestrzeń inkubacyjna dla innowacji [28]. Przestrzenie twórców oferują wspólne miejsce do nauki z mikrokomputerami, tablicami ściennymi, drukarkami 3D wraz z laserem i ploterem projektowym, komputerami i oprogramowaniem niezbędnym do obsługi audio, wideo i projektowania 3D.

Twórcy Raportu dla SCONUL zauważyli, iż podczas gdy biblioteki są ważnymi miejscami w kampusie, a bibliotekarze odnieśli sukces w tworzeniu zachęcających przestrzeni do nauki, to w świecie cyfrowym biblioteki nie zdołały stworzyć podobnie atrakcyjnej cyfrowej obecności, która odzwierciedlałaby fizyczność z realnego świata zarówno dla nauki, jak i badań. Biblioteczne strony internetowe i systemy wyszukiwania to po prostu miejsca docelowe. W przypadku nauczycieli akademickich, którzy rzadko korzystają z biblioteki jako przestrzeni fizycznej, nie istnieje jej odpowiednik w sferze online, a jedynie prezentacja zasobów cyfrowych [34].

W procesie współczesnych reform tradycyjnej koncepcji szkolnictwa wyższego biblioteka akademicka staje się instrumentem stymulującym, wspierającym i ułatwiającym te zmiany. Nie jest to już uporządkowane miejsce do zarządzania i obiegu informacji. Biblioteka jest teraz rozszerzeniem procesów poznawczych, obejmujących tworzenie, ulepszanie i praktyczne zastosowanie wiedzy w nauczaniu, uczeniu się i badaniach. Biblioteki akademickie istnieją w kontekście konkretnych instytucji oraz szerszych środowisk politycznych i społecznych. Tendencje w zakresie finansowania i demografii, które mogą wpłynąć na wyniki finansowe szkół wyższych i bibliotek uniwersyteckich, a także zmiany, takie jak ramy kompetencji informacyjnych w szkolnictwie wyższym, wzrost znaczenia edukacji opartej na kompetencjach, wpływają na to, jak biblioteki mogą wspierać budowanie wartości ważnych z punktu widzenia wydziałów akademickich. Postępująca ewolucja komunikacji naukowej i otwartego dostępu rozszerza się, obejmując otwartą naukę i ruchy otwartych danych. Ta grupa trendów ma wpływ na zaangażowanie bibliotek w opiekę nad danymi badawczymi, wspieranie otwartego dostępu i dostarczanie usług uczonym. Biblioteka musi ewoluować, dążąc równocześnie do zmian w zachowaniach użytkowników. Oznacza to, że zrozumienie sposobu, w jaki zmieniają się badania, uczenie się i zachowania konsumenckie, jest kluczem do zrozumienia, jak biblioteki muszą odpowiedzieć na te mechanizmy [19].

Wszystkie opisane trendy łączą się z planowaniem kolekcji i usług bibliotecznych oraz tym, jak instytucje te oceniają swój sukces [22]. Biblioteki i bibliotekarze muszą być również przygotowani na przekazanie wartości, które reprezentują poza ich fizyczne mury.

Bibliografia

1. ADAMS Becker S., et al. *NMC Horizon Report: Library Edition* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://cdn.nmc.org/media/2017-nmc-horizon-report-library-EN.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
2. ATTIS David, KOPROSKE Colin. Thirty trends shaping the future of academic libraries. *Learned Publishing* [Dokument elektroniczny]. 2013, nr 1, s. 18–23. Tryb dostępu: <http://dx.doi.org/10.1087/20130104>. Stan z dnia 30.05.2018.

3. BENNETT Scott. First Questions for Designing Higher Education Learning Spaces. *The Journal of Academic Librarianship* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 1, s. 14–26. Tryb dostępu: <http://libraryspaceplanning.com/wp-content/uploads/2015/09/First-Questions-for-Designing-Higher-Education-Learning-Spaces.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
4. BENNETT Scott. Libraries and Learning: A History of Paradigm Change. *Portal: Libraries and the Academy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 2, s. 181–197. Tryb dostępu: <http://libraryspaceplanning.com/wp-content/uploads/2015/09/Libraries-and-Learning-A-History-of-Paradigm-Change.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
5. BENNETT Scott. *Libraries Designed for Learning. Council on Library and Information Resources* [Dokument elektroniczny]. 2003. Tryb dostępu: www.clir.org/pubs/reports/pub122/pub122web.pdf. Stan z dnia 30.05.2018.
6. BENNETT Scott. The information or the learning commons: which will we have? *The Journal of Academic Librarianship* [Dokument elektroniczny]. 2008, nr 3, s. 183–185. Tryb dostępu: <http://libraryspaceplanning.com/wp-content/uploads/2015/09/The-Learning-or-Information-Commons-Which-Will-We-have.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
7. BLUMMER Barbara, KENTON Jeffrey M. Learning Commons in Academic Libraries: Discussing Themes in the Literature from 2001 to the Present. *New Review of Academic Librarianship*. 2017, nr 1, s. 329–352. ISSN 1361-4533.
8. BOŁTUĆ Piotr. Konstruktywizm w e-edukacji oraz jego krytyka. *E-mentor* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 4. Tryb dostępu: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/41/id/863>. Stan z dnia 30.05.2018.
9. BORGMAN Christine L. *Big data, little data, no data: scholarship in the networked world*. Cambridge: MIT Press, 2015. ISBN 978-0262028561416.
10. BOULTON Geoffrey. The digital revolution and the future of science. *Times higher education (THE)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.timeshighereducation.com/blog/jisc-futures-digital-revolution-and-future-science>. Stan z dnia 30.05.2018.
11. CHILDS Sarah, MATTHEWS Graham, WALTON Graham. Space, use and university libraries – The future? In MATTHEWS Graham, WALTON Graham (red.). *University Libraries and Space in the Digital World* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://dspace.lboro.ac.uk/dspace-jspui/bitstream/2134/11496/6/Childs%20Matthews%20Walton%20chap.14.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
12. CORRALL Sheila, KENNAN Mary Anne, AFZAL Waseem. Changes in Academic Libraries: Evolution and Innovation in Research Support Services. *Libraries in Digital Age (LIDA) Proceedings* [Dokument elektroniczny]. 2012, vol. 12. Tryb dostępu: <http://ozk.unizd.hr/proceedings/index.php/lida/article/view/74>. Stan z dnia 30.05.2018.
13. CURRY Robert. Makerspaces: a beneficial new service for academic libraries? *Library Review* [Dokument elektroniczny]. 2017, nr 4/5, s. 201–212. Tryb dostępu: <https://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/LR-09-2016-0081>. Stan z dnia 30.05.2018.
14. DEMPSEY Lorcan, LAVOIE Brian, MALPAS Constance, CONNAWAY Lynn Silipigni, SCHONFELD Roger C., SHIPENGROVER J. D., WAIBE Günter. *Understanding the collective collection: towards a system-wide perspective on library print collections* [Dokument elektroniczny]. 2013. Tryb dostępu: <https://www.odc.org/research/publications/library/2013/2013-09r.html>. Stan z dnia 30.05.2018.
15. DEMPSEY Lorcan, MALPAS Constance, LAVOIE Brian. Collection directions: The evolution of library collections and collecting. *Portal: Libraries and the Academy* [Dokument elektroniczny]. 2014, nr 3, s. 393–423. Tryb dostępu: <http://dx.doi.org/10.1353/pla.2014.0013>. Stan z dnia 30.05.2018.
16. DEMPSEY Lorcan, MALPAS Constance. Academic Library Futures in a Diversified University System. In GLEASON Nancy W. (red.). *Higher Education in the Era of the Fourth Industrial Revolutions* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-981-13-0194-0.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
17. DEMPSEY Lorcan. Libraries and the informational future: some notes. *Information Services and Use* [Dokument elektroniczny]. 2012, vol. 32, s. 203–204. Tryb dostępu: <http://dx.doi.org/10.3233/ISU-2012-0670>. Stan z dnia 30.05.2018.

18. DEMPSEY Lorcan. Library collections in the life of the user: Two directions. *LIBER Quarterly* [Dokument elektroniczny]. 2016, nr 4, s. 338–359. Tryb dostępu: <https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.10170/>. Stan z dnia 30.05.2018.
19. DEMPSEY Lorcan. *The Network Reshapes the Library. Lorcan Dempsey on Libraries, Services, and Networks* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.oclc.org/content/dam/research/publications/books/dempsey-network-reshapes-library.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
20. DILLON Andrew. Accelerating Learning and Discovery: Refining the Role of Academic Librarians. In *No Brief Candle: Reconceiving Research Libraries for the 21st Century* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.clir.org/pubs/reports/pub142/dillon/>. Stan z dnia 30.05.2018.
21. *Eksploracja tekstów i danych (text and data mining)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://centrumcyfrowe.pl/eksploracja-tekstow-i-danych-text-and-data-mining/>. Stan z dnia 30.05.2018.
22. *Environmental Scan 2017 By the ACRL Research Planning and Review Committee March* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/publications/whitepapers/EnvironmentalScan2017.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
23. FORREST Charles. Information, Learning, Research: Evolution of the Academic Library Commons. *Library Quarterly* [Dokument elektroniczny]. 2012, nr 2. Tryb dostępu: <https://digitalcommons.kennesaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.pl/&httpsredir=1&article=1585&context=glq>. Stan z dnia 30.05.2018.
24. HOFFMAN Starr (red.). *Dynamic Research Support for Academic Libraries*. London: Facet Publishing, 2016. ISBN 978-0838914694.
25. JAGUSZEWSKI Janice M., WILLIAMS Karen. *New Roles for New Times: Transforming Liaison Roles in Research Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.arl.org/component/content/article/6/2893>. Stan z dnia 30.05.2018.
26. KITCHIN Rob. Big data, new epistemologies and paradigm shifts. *Big Data & Society* [Dokument elektroniczny]. 2014, nr 1. Tryb dostępu: <http://dx.doi.org/10.1177/2053951714528481>. Stan z dnia 30.05.2018.
27. LI Xin. Library as incubating space for innovations: practice, trends and skill sets. *Library Management* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 6/7, s. 370–371. Tryb dostępu: <https://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/01435120610702369>. Stan z dnia 30.05.2018.
28. *Libraries and maker culture: A Resource Guide. Makerspaces in Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://library-maker-culture.weebly.com/makerspaces-in-libraries.html>. Stan z dnia 30.05.2018.
29. LIPPINCOTT Joan K. Linking the Information Commons to Learning. In OBLINGER Diana G. (red.). *Learning Spaces* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.educause.edu/research-and-publications/books/learning-spaces/chapter-7-linking-information-commons-learning>. Stan z dnia 30.05.2018.
30. LIPPINCOTT Joan K. The future for teaching and learning. *American Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://americanlibrariesmagazine.org/2015/02/26/the-future-for-teaching-and-learning>. Stan z dnia 30.05.2018.
31. NUR AINA ALIAA Ahmad Latfi, TENGKU ADIL TENGKU Izhar. A study on library space and users satisfaction of academic library users need. *The International Journal of Management Science and Information Technology* [Dokument elektroniczny]. 2017, nr 26, s. 44–62. Tryb dostępu: <file:///C:/Users/User/Downloads/Recent%20Development%20on%20Key%20Determinants%20of%20Employees%20Innovative%20Work%20Behavior%20in%20Knowledge%20Intensive%20Firms%20.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
32. OLIVEIRA Silas Marques. Trends in Academic Library Space. Purdue University Purdue e-Pubs. In *Proceedings of the IATUL Conferences* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2173&context=iatul>. Stan z dnia 30.05.2018.
33. OLIVEIRA Silas Marques. Trends in Academic Library Space: From book boxes to learning commons. *Open Information Science* [Dokument elektroniczny]. 2018, nr 2, s. 59–74. Tryb dostępu: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/opis.2018.2.issue-1/opis-2018-0005/opis-2018-0005.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
34. PINFIELD Stephen, COX Andrew M., RUTTER Sophie. *Mapping the Future of Academic Libraries: SCONUL. A Report for SCONUL. Society of College, National & University Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/SCONUL%20Report%20Mapping%20the%20Future%20of%20Academic%20Libraries.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.

35. SCHONFELD Roger C., MALPAS Constance. *University Futures; Library Futures OCLC Research and Ithaka S+R Join Forces on New Research Project* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.sr.ithaka.org/blog/university-futures-library-futures/>. Stan z dnia 15.12.2018.
36. SIEMENS George. Connectivism: A learning theory for the digital age. *International Journal of Instructional Technology & Distance Learning* [Dokument elektroniczny]. 2005, nr 1. Tryb dostępu: http://www.itdl.org/Journal/Jan_05/article01.htm. Stan z dnia 30.05.2018.
37. SMITH Kerry. Researching the Information Commons (RIC). *Library Hi Tech* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 3, s. 20–24. Tryb dostępu: <https://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/07419051111145136>. Stan z dnia 30.05.2018.
38. SODERDAHL Paul A. Library Classroom Renovated as an Active Learning Classroom. *Library Hi Tech* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 1, s. 83–90. Tryb dostępu: <https://www.emeraldinsight.com/doi/full/10.1108/07378831111116921>. Stan z dnia 30.05.2018.
39. SOMERVILLE Mary M., HARLAN Sallie. From Information Commons to Learning Commons and Learning Spaces: An Evolutionary Context. In SCHADER Barbara (red.). *Learning Commons: Evolution and Collaborative Essentials*. Oxford: Chandos, 2008, s. 1–36. ISBN 978-1843343127.
40. SULLIVAN Rebecca M. Common Knowledge: Learning Spaces in Academic Libraries. *College and Undergraduate Libraries*. 2010, nr 2–3, s. 130–148. ISSN 1069-1316.
41. SZCZYGLÓWSKA Lidia. *Nauka i edukacja dla innowacji*. In PIETRUCH-REIZES Diana, BABIK Wiesław (red.). *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy*. Katowice: Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Informatyki Naukowej, 2008, s. 121–131. ISBN 978-83-904561-7-1.
42. TSANG Martin, MAHONEY-STEEL Tamsyn, REEVES EYRE Jodi, WILLIFORD Christa. Handing on the Splendid Torch: The Continuing Evolution of the Learning Commons. In REEVES EYRE Jodi, MACLACHLAN John C., WILLIFORD Christa (red.). *A Splendid Torch: Learning and Teaching in Today's Academic Libraries* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.clir.org/wp-content/uploads/sites/6/2017/10/pub174.pdf>. Stan z dnia 30.05.2018.
43. TURNER Arlee, WELCH Bernadette, REYNOLDS Sue. Learning Spaces in Academic Libraries – A Review of the Evolving Trends. *Australian Academic & Research Libraries* [Dokument elektroniczny]. 2013, nr 4, s. 226–234. Tryb dostępu: <http://dx.doi.org/10.1080/00048623.2013.857383>. Stan z dnia 30.05.2018.
44. WALESZKO Małgorzata. *Humanistyka cyfrowa a biblioteki: raport specjalny* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://babin.bn.org.pl/?p=3824>. Stan z dnia 30.05.2018.
45. WALESZKO Małgorzata. *Internet rzeczy a biblioteki* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://babin.bn.org.pl/?tag=internet-rzeczy>. Stan z dnia 30.05.2018.
46. WATSON Les (red.). *Better Library and Learning Space. Projects, trends, ideas*. London: Facet Publishing, 2013. ISBN 978-1-85604-763-0.
47. WATSON Les. Space in the academic library of the 21st century: trends and ideas. *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació* [Dokument elektroniczny]. 2017, nr 38, s. 25–26. Tryb dostępu: <http://bid.ub.edu/en/38/watson.htm>. Stan z dnia 30.05.2018.
48. *What is Demand-Driven Acquisition in EBSCOhost Collection Manager?* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://https://connect.ebsco.com/s/article/What-is-Demand-Driven-Acquisition-in-EBSCOhost-Collection-Manager?language=en_US. Stan z dnia 30.05.2018.

Menedżer projektu w bibliotece – nowe role kierownicze w działalności biblioteczno-informacyjnej

Słowa kluczowe: menedżer projektu, zarządzanie projektami, projekty biblioteczne

Abstrakt: Artykuł ma charakter przeglądowy. Zaprezentowano w nim rozważania teoretyczne dotyczące stosowania w działalności bibliotecznej projektowej formy pracy, która koordynowana jest przez menedżera projektu. Wskazano na możliwości, które oferuje praca zespołowa oraz na jej ograniczenia. Dzięki zastosowaniu metody analizy i krytyki piśmiennictwa zwrócono uwagę na funkcje i oczekiwania, które formułowane są w literaturze z zakresu zarządzania oraz w piśmiennictwie bibliotekoznawczym względem kierowników projektów. Podkreślono specyficzne cechy projektów bibliotecznych oraz wskazano ich przykłady w praktycznej działalności bibliotekarskiej.

Keywords: project manager, project management, library projects

Abstract: This is a review article which presents theoretical considerations regarding the use of a project management methodology in library activities coordinated by the project manager. The opportunities offered by teamwork and its limitations were pointed out. Thanks to the method of analysis and literature review, attention was drawn to the functions and expectations that are formulated in the management literature regarding the project managers. The specific features and examples of projects run in libraries were emphasized.

Koncepcja zarządzania projektami to orientacja dotycząca sposobu organizowania pracy i realizowania celów organizacyjnych obecna w praktyce działalności różnego typu instytucji, w tym, coraz częściej, instytucji związanych z szeroko rozumianą kulturą, sztuką, nauką i edukacją. Jej rozwój oraz systematyczny wzrost zainteresowania technikami pracy projektowej datuje się na lata czterdzieste XX w., kiedy to nowe podejście w zarządzaniu zaczęło być wykorzystywane do realizacji dużych projektów o charakterze militarnym, technicznym, a nawet związanych z eksploracją kosmosu. Wśród najważniejszych przedsięwzięć wykonywanych metodą projektową, które zarazem miały największy wpływ na jej spopularyzowanie i optymalizację, znalazł się Manhattan Engineering Districk Project (lata czterdzieste XX w.), program Apollo (NASA), program Solaris (US Navy), projekt reaktora raketowego Ariene, myśliwca Tornado, ale też projekt telewizora kolorowego, komputera osobistego IBM czy Airbusa A320 [szerz. zob. 12, s. 17]. Do dziś nieustannie rośnie liczba stowarzyszeń, w których centrum zainteresowania znajduje się zarządzanie projektami. Pojawiają się nowe metodyki (jak choćby regularnie aktualizowany PRINCE), narzędzia

pracy oraz szkolenia dla poszukiwanych na rynku pracy kierowników projektów. Zainteresowanie zarządzaniem projektami rośnie również w sektorze bibliotek, które coraz częściej realizują, poza swoją podstawową działalnością, różnego typu projekty kulturalno-społeczne i naukowe.

Termin „projekt” może być rozumiany w wielu kontekstach – jako projekt techniczno-architektoniczny, naukowy, przemysłowy, artystyczny itd. W działalności zarządczej definiowany jest jako złożone, jednorazowe, nierutynowe przedsięwzięcie, ograniczone budżetem, dostępnością zasobów i czasem wykonania, którego celem jest osiągnięcie konkretnego efektu w postaci produktu, usługi lub rezultatu [14, s. 11, 13]. Według *Leksykonu zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie* projekt to: „Przedsięwzięcie, które ma datę rozpoczęcia, specyficzne cele i limity, ustalony zakres odpowiedzialności i rozkład czynności, budżet oraz datę ukończenia. Do podstawowych cech projektu należą więc: zdefiniowanie w czasie, niepowtarzalność (jednorazowość), złożoność i celowość. W przeciwieństwie do procesu, który jest rozłożony w czasie i składa się z określonych i powtarzalnych czynności, projekt jest w organizacji czymś nowym, niepowtarzalnym, wytwarzanym w sposób kreatywny i innowacyjny o wyraźnie zarysowanych granicach czasowych” [15, s. 189]. W *Leksykonie* wyróżniono trzy podejścia do zarządzania projektami bibliotecznymi:

- tradycyjny styl kierowania projektem, gdy projekt realizowany jest etapami, które wykonywane są w sposób kaskadowy;
- podejście zwinne, adaptacyjne (*agile*), w którym zespół projektowy nie podąża za wcześniej ustalonym planem, lecz za ciągle zmieniającymi się potrzebami odbiorców. Podstawowymi zasadami zwinnego zarządzania projektami są: wydajność, zdolności adaptacyjne i współpraca;
- ekstremalne zarządzanie projektem, które zakłada konieczność planowania i kontroli, ale równocześnie jest bardzo elastyczne w dostosowywaniu się do zmian. Wykorzystywane jest do realizacji projektów o wysokim stopniu ryzyka [15, s. 189].

Z kolei w poradniku dla bibliotekarzy przygotowanym przez firmę Emerald można przeczytać, że projekt jest planowanym przedsięwzięciem, które przynosi określone rezultaty przy użyciu wcześniej zdefiniowanych i często specjalnie przydzielanych zasobów czasu, pieniędzy, materiałów i sprzętu. Wynik projektu może być produktem lub usługą i będzie wymagał uzasadnienia biznesowego. Projekty są realizowane poza rutynową działalnością bibliotek i mają określone daty rozpoczęcia oraz zakończenia, a ich wyznacznikiem jest uzyskanie wyjątkowego (specjalnego, możliwego do zdefiniowania i oszacowania) efektu końcowego. Sukces przedsięwzięcia projektowego ma polegać na zdolności do osiągnięcia wyniku zgodnie z uzgodnioną jakością, w ramach ustalonego budżetu i w uzgodnionym czasie. W praktyce jednak może zaistnieć potrzeba dokonania pewnych kompromisów między tymi trzema warunkami, na przykład jeśli termin jest napięty, zwiększenia może wymagać również budżet, aby zapłacić za dodatkowe zasoby lub podnieść jakość [3].

Tak więc, jak wynika m.in. z przytoczonych definicji, projekt od programu bibliotecznego odróżnia horyzont czasowy. Program biblioteki może bowiem realizować bez wskazania czasu jego zakończenia oraz przy użyciu odmiennych metod zarządzania, jak to ma często

miejsce w przypadku programów promujących czytelnictwo. Do charakterystycznych cech projektów bibliotecznych można zaliczyć z kolei ich:

- jednorazowość;
- tymczasowość;
- interdyscyplinarność;
- konieczność zaangażowania przedstawicieli różnych komórek organizacyjnych biblioteki lub osób z zewnątrz;
- działanie w ramach faz (etapów, cykli) życia projektu;
- precyzyjne definiowanie projektu (celu i zakresu projektu, ram czasowych, organizacyjnych, finansowych itp.).

Projekt może służyć tworzeniu nowych obiektów (przedmiotów, projektów, usług), jak też modernizacji, usprawnianiu – przeprojektowywaniu dotychczas stosowanych rozwiązań. Zarządzanie projektem w przypadku bibliotek najczęściej kojarzy się z opracowywaniem nowych usług, jednak projekt może dotyczyć znacznie szerszego spektrum działalności – np. wprowadzania zmian o charakterze organizacyjnym, które mają usprawnić pracę biblioteki, czy zmian w systemach bibliotecznych. Projekty biblioteczne można klasyfikować według różnych kryteriów, które przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Klasyfikacja projektów bibliotecznych według wybranych kryteriów

Kryterium podziału	Typ projektu
Według klienta projektu	projekty wewnętrzne, realizowane na potrzeby własne biblioteki
	projekty zewnętrzne, realizowane na potrzeby użytkowników biblioteki lub jej partnerów
Według wielkości projektu	projekty indywidualne, realizowane na potrzeby poszczególnych osób
	projekty zespołowe, realizowane w małych grupach
	projekty ogólnobiblioteczne, realizowane w ramach jednej instytucji
	projekty międzyorganizacyjne, realizowane przez bibliotekę wraz z jej partnerami
Według przedmiotu projektu	projekty wprowadzające nową usługę
	projekty produktowe
	projekty marketingowe
	projekty organizacyjne
	projekty badawcze
	projekty edukacyjne
	projekty kulturalne
	projekty informatyczne
Według przyjętego modelu zarządzania projektem	projekty małe
	projekty duże
	programy (zespoły powiązanych ze sobą projektów)

Źródło: opracowanie własne.

Z racji charakteru swojej działalności biblioteki szczególnie często realizują programy promujące czytelnictwo, które na ogół stanowią zbiór powiązanych ze sobą mniejszych projektów (różnego rodzaju imprez czytelniczych), organizowanych i zarządzanych w celu osiągnięcia większego efektu, uzyskiwanego w sferze społeczno-intelektualnej adresatów zewnętrznych, przygotowywane przez jedną lub wiele instytucji. Warto jednak zwrócić uwagę, iż przedsięwzięcia realizowane przez biblioteki metodą projektu coraz częściej wykraczają poza popularyzację książek i promocję czytelnictwa, a związane są z nowymi formami działalności i funkcjami, które pełnią biblioteki, jak choćby adaptacja środowiskowa osób wykluczonych społecznie, integracja lokalnych społeczności, wspieranie przedsiębiorczości lokalnej, budowanie tożsamości lokalnej i regionalnej, a nawet kształtowanie postaw obywatelskich, i wiele innych.

Coraz częściej większe placówki biblioteczne (m.in. w Stanach Zjednoczonych i Europie Zachodniej) w swoich strukturach organizacyjnych lokują odrębne działy sprawujące nadzór i koordynujące realizację projektów bibliotecznych. Tzw. biura zarządzania projektami wspomagają zespoły pracownicze powołane do realizacji określonych przedsięwzięć, wymagających od bibliotekarzy dodatkowych kompetencji, wykraczających poza standardową wiedzę bibliotekarską. Wspomniane biura, poza wsparciem merytorycznym, oferują wsparcie organizacyjne, dostęp do zasobów niezbędnych do realizacji projektów oraz pełnią funkcje typowo administracyjne. Wśród korzyści związanych z tworzeniem biur zarządzania projektami można wymienić:

- sformalizowanie wyboru projektów, przyczyniające się do optymalizacji czynności decyzyjnych;
- efektywniejsze przydzielanie zasobów do projektów;
- wprowadzanie wspólnych standardów i procedur;
- raportowanie wyników pracy;
- prowadzenie audytów wewnętrznych;
- skuteczniejsze zarządzanie ryzykiem i zarządzanie jakością;
- wprowadzanie i stosowanie narzędzi technicznych wspomagających zarządzanie projektami (np. oprogramowania);
- tworzenie repozytoriów i baz danych gromadzących wiedzę uzyskaną podczas pracy nad projektem;
- skuteczniejsze zarządzanie wiedzą uzyskaną w wyniku realizacji projektów;
- wprowadzanie systemu szkoleń;
- wsparcie w zakresie działań marketingowych związanych z projektem, w tym komunikacji z klientami.

Jak pokazują badania prowadzone w organizacjach z różnych branż, małe instytucje osiągają lepsze efekty w zarządzaniu projektami. Aż 70% przyczyn porażek projektów wynika ze złej organizacji i nieodpowiedniego przywództwa, zaś jedynie 30% z braku zaangażowania pracowników [1, s. 19]. Zatem kluczowe dla realizacji przedsięwzięcia jest jego dobra organizacja. Taki sposób zarządzania może więc być korzystny dla bibliotek, zaliczanych do grupy małych i średnich organizacji, które często posiadają zaangażowany personel oraz

niedobory w zakresie środków finansowych i materialnych; wymaga jednak prawidłowego określenia potrzeb biblioteki i jej otoczenia, precyzyjnego zdefiniowania celu projektu, właściwej oceny własnych możliwości i zarządzania ryzykiem, odpowiedniego doboru środków i narzędzi, zaangażowania personelu i partnerów, efektywnego kierowania oraz zarządzania czasem i zasobami, i wreszcie realizacji celów przewidzianych w programie projektu. Nie są to zadania proste, zwłaszcza iż niewiele bibliotek może sobie pozwolić na zatrudnianie menedżerów, skupionych wyłącznie na działalności projektowej. Jak pokazuje przeprowadzona przez autorkę analiza stanowisk pracy oraz procesów rekrutacyjnych, kierowanie projektami jest zazwyczaj dodatkowym (i nie jedynym) zadaniem stojącym przed menedżerami bibliotek, jednakże z każdym rokiem przybywa ofert pracy na stanowisko kierownika projektu bibliotecznego (ang. *Library Project Manager*). Annie Pho twierdzi, że zarządzanie projektami w bibliotekach to zarówno kontynuacja dotychczasowych działań bibliotekarzy (związanych m.in. z zarządzaniem kolekcjami bibliotecznymi, nadzorem nad projektami digitalizacji i cyfryzacji), jak i nowy kierunek, polegający na uczestnictwie bibliotekarzy w programach realizowanych na dużą skalę, w tym m.in. w programach cyfrowej humanistyki czy projektach badawczych w naukach społecznych, a nawet ścisłych. Podaje przykłady bibliotekarzy z najlepszych amerykańskich uniwersytetów, którzy pomagają w przygotowywaniu strategicznych planów zarządzania danymi wydziałowymi, wymaganymi przez organy przyznające uczelniom pomoc naukową, jak np. National Science Foundation [10].

Również w Polsce coraz częściej, szczególnie biblioteki publiczne i akademickie, wdrażają system pracy oparty na realizowaniu projektów. Biblioteki naukowe w dużej mierze koncentrują się na dużych projektach związanych z archiwizacją i digitalizacją danych, natomiast biblioteki publiczne wprowadzają systemy konkursowe, mające na celu wyłonić najciekawsze mikroprojekty związane z upowszechnianiem kultury. Pracownicy bibliotek filialnych mogą zgłaszać swoje pomysły, uzupełnione o plany realizacji. Najciekawsze i najlepiej przygotowane projekty uzyskują dofinansowanie centrali. Taki system wzmacnia inicjatywę i zaangażowanie pracowników oraz pozwala na wykorzystanie ich kreatywności, nie jest jednak odpowiedni dla wszystkich zatrudnionych bibliotekarzy. Część z nich obawia się przejścia roli liderów, preferując bardziej zrównoważoną i zrutyinizowaną pracę, co również powinno zostać docenione, a osoby o takich cechach skierowane na odpowiednie stanowiska pracy.

W celu wspierania aktywności kulturalnej bibliotek publicznych budowane są bazy wiedzy, stanowiące źródło inspiracji do tworzenia projektów kulturalnych. Przykładem może być katalog projektów i sprawdzonych pomysłów na ciekawe działania, przygotowany przez Akademię Filantropii w Polsce, realizowany w ramach Programu Rozwoju Bibliotek [6]. Katalog prezentuje opisy zrealizowanych przez biblioteki projektów, oferując możliwości wyboru spośród 17 działów tematycznych (film i kino, finanse, fotografia, gry i zabawy, historia i tradycja, informacja lokalna, komputer i Internet, literatura i dziennikarstwo, moda i stylizacja, muzyka, plastyka, poradnictwo, praca, promocja czytelnictwa, teatr, zdrowie). Projekty można wyszukiwać według ich lokalizacji terytorialnej (podział na województwa), kategorii adresatów (uczestnicy dziecięcy, młodzieżowi i dorośli) oraz programów, w ramach których powstały (m.in. Cyfrowe Archiwa Tradycji Lokalnej, Aktywna Biblioteka, Młodzi menedżerowie kultury w bibliotekach, Program Nowatorskich

Rozwiązań dla Bibliotek Publicznych, Teraz MY – DKK dla dzieci i młodzieży, Program Rozwoju Bibliotek). Przykładową kartę projektu przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Karta projektu w bazie *Inspiracja dla bibliotek katalog projektów i sprawdzonych pomysłów na ciekawe działania*

AKADEMIA ROZWOJU FILANTROPII W POLSCE Konkurs Grantowy „Aktywna Biblioteka” prowadzony jest przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce w ramach Programu Rozwoju Bibliotek. Szukaj w katalogu

Inspiracje dla bibliotek – katalog projektów i sprawdzonych pomysłów na ciekawe działania.

Dziennikarstwo sztuka myślenia
Boguchwała

Warsztaty dziennikarskie, fotograficzne, zajęcia z grafiki komputerowej...

Celem projektu było rozwijanie zainteresowań dziennikarskich wśród młodzieży z miasta i gminy Boguchwała. Odbyły się **warsztaty przeprowadzone przez profesjonalnego dziennikarza, fotografa i grafika komputerowego.**

Wśród materiałów szkoleniowych, które otrzymał każdy z uczestników znalazła się książka pt. „Biblia dziennikarstwa”, z której uczestnicy korzystali podczas zajęć, a która będzie stanowiła dla nich encyklopedię wiedzy z zakresu dziennikarstwa po zakończeniu warsztatów.

W trakcie zajęć uczestnicy zapoznali się z **pracą dziennikarza „od kuchni”, poznali różne formy dziennikarstwa** (np. wywiad, felieton). Napisali kilka artykułów, niektóre z nich zostały już opublikowane w lokalnej prasie. Dzięki zajęciom z grafiką komputerową młodzież **nauczyła się obsługi programu do obróbki zdjęć.** Natomiast podczas zajęć z fotografem uczestnicy **zdobyli wiedzę z zakresu robienia zdjęć, kadrowania.** Do zajęć wykorzystana została także camera obscura.

Relacje z warsztatów zostały zamieszczone na stronie internetowej Gminy Boguchwała (www.boguchwala.gf.pl) oraz na stronie Gminnej Biblioteki Publicznej w Boguchwałie (www.boguchwala.gf.gd).

Konkurs Grantowy "Aktywna Biblioteka"
Obszary tematyczne
[fotografia](#)
[literatura i dziennikarstwo](#)
Uczestnicy
[młodzież](#)
Województwo
[podkarpackie](#)
[Boguchwała](#)

<< powrót

program rozwoju bibliotek

Chcesz dodać do katalogu swój projekt?
Napisz do nas:
aktywna.biblioteka@filantropia.org.pl

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności jest partnerem Fundacji Billa i Melindy Gates w przedsięwzięciu, które ma ułatwić polskim bibliotekom publicznych dostęp do komputerów, Internetu i szkoleń. Program Rozwoju Bibliotek w Polsce jest realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

Źródło: <http://inspiracjedlabibliotek.filantropia.org.pl/pl/projects/item/id,1,title,Dziennikarstwo-sztuka-myslenia.html>.

Aby rozwijać możliwości współpracy z bibliotekami w zakresie realizacji różnorodnych projektów, część partnerów oferuje tym instytucjom oraz odpowiedzialnym za kontakty z otoczeniem bibliotekarzom różnego rodzaju wsparcie w zakresie poszerzania kompetencji związanych z zarządzaniem projektami. Niewątpliwie coraz więcej projektów, w których uczestniczą biblioteki, dotyczy publikowania w Internecie. W związku z tym grupa Emerald zdecydowała się przygotować materiały dla profesjonalistów LIS, dotyczące najnowszych zagadnień z zakresu zarządzania biblioteką, w tym zarządzania projektami. Jeden z działów, zatytułowany „Zarządzanie projektem dla bibliotekarzy” prezentuje wiedzę oraz studia przypadków, które mogą być użyteczne dla menedżerów podejmujących się takiego wyzwania [3]. Powstają również odrębne opracowania poświęcone zarządzaniu projektem w bibliotece, jak choćby książka Julie Carpenter *Management in Libraries, Archives and Museums. Working with government and other external partners* [1], praca zbiorowa – *Project Management in the Library Workplace* [2] czy publikacja Carly Wiggins Starcy

Project Management in libraries: on time, on budget, on target [11], w których autorzy starają się przekazać najważniejsze informacje niezbędne do inicjowania, planowania, realizowania i finalizowania projektów bibliotecznych, w tym m.in. zarządzania wiedzą w projekcie, przygotowywania kart projektów i list kontrolnych, zarządzania ryzykiem w projekcie, kierowania zespołem itp.

Zarządzanie projektami opiera się na metodzie pracy zespołowej, co wiąże się z problemami, ale i korzyściami możliwymi do osiągnięcia dzięki pracy grupy i kierującego nią kierownika projektu. Metoda pracy zespołowej to: „Sposób organizacji pracy polegający na tworzeniu grup złożonych z pracowników różnych komórek organizacyjnych biblioteki, powołanych do rozwiązania konkretnego problemu lub realizacji wyznaczonego zadania. Grupy te nazywane są: zespołami zadaniowymi, grupami problemowymi, zespołami projektowymi, twórczymi lub roboczymi. Metoda pracy zespołowej pozwala na lepsze wykorzystanie potencjału pracowników biblioteki poprzez skumulowanie ich umiejętności i wiedzy podczas grupowego rozwiązywania problemów. Innymi zaletami pracy zespołowej są: możliwość rozwiązywania bardziej złożonych problemów i pracy nad skomplikowanymi projektami wykraczającymi poza kompetencje jednego działu funkcjonalnego biblioteki, szybszy przepływ informacji oraz szybsze podejmowanie decyzji, współpraca bibliotekarzy z różnych działów lub filii biblioteki oraz skoncentrowanie na efektach pracy. Zespołową organizację pracy utrudnia przyzwyczajenie pracowników do pracy indywidualnej” [15, s. 140–141]. Tak więc do skutecznego działania zespołu bibliotecznego, w tym zespołu projektowego, niezbędna jest osoba kierownika, w tym przypadku kierownika projektu oraz skutecznie działający zespół pracowniczy. Zespół pracowniczy definiowany jest jako „zorganizowana w sposób formalny grupa osób, które mają wspólny cel i których umiejętności wzajemnie się uzupełniają. W swoich działaniach członkowie zespołu opierają się nie tylko na indywidualnej, ale i na zbiorowej odpowiedzialności wszystkich uczestników. Poza wspólnym celem, który jest dla członków zespołu ważniejszy niż ich cele indywidualne, zespół posiada wewnętrzną strukturę, poczucie odrębności w stosunku do innych oraz podzielane przez wszystkich uczestników normy i zasady postępowania. Zespoły są tworzone w celu realizacji istotnych i wymagających zadań, noszą wówczas nazwę zespołów zadaniowych lub projektowych” [15, s. 278–279]. Zagadnienie tworzenia bibliotecznych zespołów pracowniczych zostało omówione w odrębnych artykułach, natomiast w dalszej części tekstu szerzej przedstawiona zostanie rola kierownika projektu.

Niezależnie od rodzaju projektu, przyjętej metodyki zarządzania projektem, wielkości zespołu oraz sposobu organizacji jego pracy, każdy projekt biblioteczny powinien być kierowany przez tzw. menedżera projektu (kierownika projektu, project managera). O ile jeszcze do niedawna większość bibliotek, planując realizację projektów, wykorzystywała w tym celu swoje formalne struktury, o tyle w ostatnich latach znacznie wzrosła świadomość, że projekty kulturalne mogą być odrębnie planowanymi przedsięwzięciami, przygotowywanymi przez specjalnie zrekrutowany w tym celu zespół, dysponujący pożądanymi kompetencjami. Jak pokazuje praktyka, w wielu bibliotekach zadania związane z realizacją projektów delegowane są do działów instrukcyjno-metodycznych, działów promocji, marketingu itd., które wydają się najbardziej predestynowane do tego typu działań, zaś kierownikami

projektów automatycznie zostają kierownicy działów. Jednak coraz częściej kadra kierownicza poszerzająca swoje kompetencje menedżerskie zdaje sobie sprawę, iż nie jest to jedyne rozwiązanie, zaś członków zespołu oraz project menedżerów można pozyskiwać również wśród pozostałej kadry biblioteki, niezależnie od przyporządkowania organizacyjnego i miejsca w formalnej strukturze instytucji, jak również prowadzić rekrutację zewnętrzną.

Kierownicy projektu, w zależności od jego skali, mogą pełnić wyłącznie funkcje kierownicze lub też być zarazem bezpośrednimi wykonawcami zadań. Niekiedy błędnie się uważa, że projekt musi stanowić rozbudowane przedsięwzięcie i w związku z tym projektowa forma pracy nie nadaje się dla mniejszych bibliotek, realizujących drobne inicjatywy kulturalne. Tymczasem w małych i średnich bibliotekach taka forma realizacji zadań jest równie cenna, zmienia się tylko sposób organizacji pracy. Wówczas nad projektami pracuje ograniczona liczba pracowników, a zadania kierownicze nie pochłaniają dużej ilości czasu, w związku z czym kierownik staje się również wykonawcą zadań.

Według jednego z opisów, który możemy znaleźć w literaturze, kierownik projektu: „jest zwierzchnikiem określonego zespołu ludzkiego. Jest odpowiedzialny za realizację projektu, organizuje zespół realizujący projekt i odpowiada za zarządzanie, planowanie oraz monitorowanie projektu. Jego istotne zadanie polega na stworzeniu warunków do osiągnięcia założonych celu lub celów” [7, s. 183]. Biblioteczne zespoły projektowe mogą mieć z góry narzucony cel (np. stworzenie repozytorium akademickiego na polecenie władz uczelni) lub też cele te same mogą sobie obierać (np. organizowanie imprez kulturalnych, których pomysłodawcą i inicjatorem jest zespół). Według innej definicji „kierownik projektu (Project Manager) to członek zespołu projektowego, który jest specjalistą z dziedziny zarządzania projektami. Project Manager posiada odpowiednie wysokie przygotowanie merytoryczne oraz doświadczenie zawodowe. Odgrywa najważniejszą rolę w zarządzaniu projektami i budowie zespołów realizatorskich. Jest osobą mającą największy wpływ na powstanie, realizację oraz efekt końcowy projektu. Cięży na nim odpowiedzialność za jego sukces. Jako lidera przedsięwzięcia, głównym zadaniem jest kontrola i utrzymanie przyjętych założeń dotyczących: budżetu, komunikacji w zespole, liczby zasobów, harmonogramu oraz utrzymania równowagi pomiędzy przyjętymi założeniami. Kierownik projektu powinien posiadać odpowiednie cechy charakteru – charyzmę, siłę przebicia i poczucie odpowiedzialności za powierzone zadania – warunkujące efektywne zarządzanie projektem” [13, s. 122–123]. Z kolei według *Leksykonu zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie* menedżer projektu to: „Osoba specjalizująca się w zarządzaniu projektami, odpowiedzialna za planowanie i realizację projektu. Menedżer projektu musi umieć kierować pracami interdyscyplinarnego zespołu, składającego się ze specjalistów różnych specjalności, z różnych działów biblioteki lub różnych organizacji, o różnym poziomie wiedzy, nawykach, przyzwyczajeniach i sposobach działania. Zadaniem menedżera projektu jest osiągnięcie założonego głównego celu projektu. Do jego pozostałych obowiązków należy m.in. zarządzanie czasem, finansami, jakością, kierowanie zespołem, zapewnienie skutecznej komunikacji. Menedżer projektu może, lecz nie musi być pracownikiem biblioteki. Powoływany jest na czas realizacji projektu. Podobnie jak od kadry kierowniczej, oczekuje się od niego umiejętności interpersonalnych, kompetencji technicznych i ekonomicznych” [15, s. 135–136].

W literaturze fachowej od jakiegoś czasu pojawia się również termin „menedżer kultury”. Jest to stanowisko coraz częściej powoływane w ramach działalności bibliotecznej. Zwykle jest to specjalista zarządzający projektami realizowanymi przez biblioteki publiczne lub w kooperacji z tymi instytucjami, choć tzw. projekty kulturalne coraz częściej przygotowywane są również przez biblioteki innych typów. Według jednej z definicji menedżer kultury to: „osoba zajmująca się organizacją działalności artystycznej lub kulturalnej, najczęściej w ramach tzw. instytucji kultury, jak np. ośrodki kultury, biblioteki, teatry. Do zadań menedżera kultury należy zarządzanie projektami kulturalnymi od strony organizacyjnej, administracyjnej i finansowej, w mniejszym stopniu od strony artystycznej. Menedżer kultury może również zajmować się animacją kulturalną, przygotowywać projekty społeczno-kulturalne w bibliotekach i innych instytucjach, w postaci warsztatów, akcji czytelniczych, spotkań z twórcami itp. Do najważniejszych obowiązków menedżera kultury zalicza się: przygotowywanie projektów kulturalnych (przedsięwzięć i imprez artystycznych), pozyskiwanie środków finansowych, patronatów, współpracę ze sponsorami i partnerami zewnętrznymi, prowadzenie akcji promocyjnych i informacyjnych nt. realizowanych przedsięwzięć, kontakty z mediami, klientami zewnętrznymi, kierowanie pracą podległego zespołu, prowadzenie edukacji kulturalnej, a także animację życia kulturalnego społeczności lokalnych. W ostatnich latach można zauważyć istotne zmiany w zakresie rozwijania przez biblioteki oferty usługowej, w tym działalności kulturalno-artystycznej. Dotyczy to nie tylko bibliotek publicznych ale również bibliotek naukowych, które coraz chętniej nawiązują współpracę z osobami profesjonalnie zajmującymi się realizacją projektów kulturalnych – menedżerami kultury” [15, s. 135].

Do zadań kierownika projektu kulturalnego, podobnie jak do zadań kierowników projektów innego typu, należy przede wszystkim planowanie, organizowanie, motywowanie zespołu oraz kontrolowanie postępów projektu. Katarzyna Grzesik oraz Katarzyna Piwowar-Sulej role kierownika projektu różnicują w zależności od oczekiwań interesariuszy, przeprowadzając podział na role oczekiwane przez interesariuszy zewnętrznych (którymi w przypadku bibliotek będą czytelnicy, użytkownicy, partnerzy zewnętrzni) oraz role oczekiwane przez interesariuszy wewnętrznych (personel biblioteki), co zostało zilustrowane w tabeli 2.

Tabela 2. Role kierownika projektu w kontekście oczekiwań interesariuszy

Role oczekiwane przez interesariuszy zewnętrznych	Role oczekiwane przez interesariuszy wewnętrznych
<ul style="list-style-type: none"> • reprezentant i rzecznik projektu • łącznik i osoba monitorująca • champion i negocjator • kontroler 	<ul style="list-style-type: none"> • planista i dystrybutor zasobów • koordynator • osoba rozwiązująca problemy • kierownik zespołu

Źródło: GRZESIK Katarzyna, PIWOWAR-SULEJ Katarzyna. Kierownik projektu – menedżer czy przywódca? *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*. 2013, nr 4, s. 100.

Aby możliwa była realizacja wspomnianych zadań, project manager musi zostać wyposażony w odpowiednie środki, jak zasoby materialne, finansowe i niematerialne. Szczególną

uwagę zwraca się na posiadany przez kierownika zakres władzy oraz jej rodzaje. Wielu menedżerów przychyliła się do stanowiska, że może ona mieć kluczowe znaczenie dla skuteczności działania zespołu. Do najważniejszych rodzajów władzy zalicza się:

- władzę legitymistyczną – wywodzącą się z przekonania, że sprawującego władzę po prostu trzeba słuchać, bo ma on legitymację do jej sprawowania; skoro jemu powierzono kierowanie projektem, to na pewno ma odpowiednie kwalifikacje – jest to podejście, które w bibliotekach wynika z wiary w autorytet zawodowy;
- władzę tradycyjną – wynikającą z obyczajów nie zawsze zapisanych w regulaminie pracy i innych aktach prawnych – przykładem takich niepisanych zwyczajów jest mianowanie w bibliotekach na kierowników projektów kadry kierowniczej (kierowników działów, sekcji itd.), choć warto zauważyć, iż coraz częściej można zaobserwować nominacje szeregowych pracowników, charakteryzujących się wysokimi kwalifikacjami oraz inicjatywnością działania;
- władzę ekspercką – gdy słucha się kogoś ze względu na jego wiedzę oraz umiejętności i dzięki nim sprawuje władzę nad innymi; ten rodzaj władzy jest najbardziej pożądanym w przypadku kierownika projektu – w tym kontekście uwagę zwraca, że władza ekspercka coraz częściej w bibliotekach pojawia się u ludzi młodych, posiadających wiedzę i kwalifikacje z zakresu nowych technologii komunikacyjnych, którą trudniej zdobyć pracownikom starszym i bardziej doświadczonym w pracy z tradycyjnymi mediami. Dlatego projekty biblioteczne skierowane do młodych użytkowników bibliotek w specyficzny sposób komunikujących się, spędzających wolny czas itd. bardzo często również koordynowane są przez ludzi młodych;
- władzę charyzmatyczną – wynikającą z określonych przymiotów osoby sprawującej władzę, takich jak posiadanie wizji czy idei, oraz wyrażającej potrzebę zmian, mającej przyciągający uwagę styl bycia – jest to w bibliotekach bardzo cenny rodzaj władzy, ponieważ pozwala „porwać” za sobą zespół pracowniczy, potencjalnie otwarty na wyzwania zawodowe i w wielu przypadkach mocno zaangażowany społecznie [por. 7, s. 182].

W literaturze podkreśla się, że do zadań kierownika projektu należą: monitoring otoczenia, inspiracja pracowników, tworzenie misji oraz szybkie działanie. Zwykle jednak obowiązki kierownika projektu, w tym kierownika projektu kulturalnego bądź naukowego, łączone są z realizacją poszczególnych faz projektu. Na podstawowe fazy projektu, nazywane z języka angielskiego PMLC (Project Management Life Cycle), składają się:

- definiowanie projektu;
- planowanie projektu;
- realizowanie projektu;
- kontrolowanie projektu;
- zamknięcie projektu [np. 17, s. 845].

Poszczególnym fazom można przypisać zadania szczegółowe, które w kontekście działalności bibliotek zostały przedstawione w tabeli 3. Należy jednak pamiętać, że każdy

projekt ma swój indywidualny przebieg, który nieznacznie może odbiegać od wzorca zaproponowanego w tabeli. Przebieg ten uzależniony jest od wielu czynników, m.in. typu i wielkości biblioteki, rodzaju i skali przedsięwzięcia, indywidualnych cech zespołów czy społeczności, dla której przygotowywany jest projekt. I tak na przykład sprawozdanie końcowe może być obszernym dokumentem, w sytuacji gdy projekt uzyskał wysokie finansowanie ze źródeł zewnętrznych, lub też krótką notką – w przypadku mikroprojektów – w której zreferowany zostanie przebieg zrealizowanej imprezy bibliotecznej. Analogicznie – zdefiniowanie prognozowanych skutków projektu może ograniczyć się do krótkiego opisu lub też zawierać wskaźniki funkcjonalności, jakości, użyteczności itp. (np. powstałego w ramach projektu systemu archiwizacji danych).

Tabela 3. Etapy cyklu zarządzania projektem bibliotecznym

Etap definiowania i planowania	<ul style="list-style-type: none"> • określenie celów projektu • zdefiniowanie zakresu projektu • określenie prognozowanych skutków projektu • opracowanie harmonogramu i budżetu projektu • ustalenie listy ryzyk dla projektu
Etap tworzenia zespołu projektowego	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie analizy zapotrzebowania personalnego • ustalenie możliwości kadrowych biblioteki • ustalenie sposobów rekrutacji (rekrutacja wewnętrzna w bibliotece, zewnętrzna, mieszana) • zbudowanie zespołu • zarządzanie zespołem (motywowanie i koordynowanie działań, szkolenie i doskonalenie członków zespołu, stworzenie strategii komunikowania oraz rozwiązywania konfliktów w zespole)
Etap realizacji, nadzorowania i kontroli	<ul style="list-style-type: none"> • delegowanie i realizacja zadań • monitorowanie zgodności przebiegu projektu z harmonogramem • kontrolowanie budżetu • kontrola jakości
Etap zamykania projektu	<ul style="list-style-type: none"> • ustalenie osiągniętych wyników, tj. stopnia realizacji założonych celów • ocena wpływu projektu na interesariuszy biblioteki i jego znaczenie dla środowiska zewnętrznego • dokonanie rozliczenia finansowego projektu • opracowanie niezbędnej dokumentacji projektu • dokonanie podsumowania i sprawozdania z projektu • rozwiązanie zespołu projektowego

Źródło: opracowanie własne.

Każdy kierownik projektu bierze na siebie odpowiedzialność związaną z jego realizacją. Zwykle przyjmuje się, że zakres odpowiedzialności kierownika obejmuje dostarczenie produktu finalnego, którym może być usługa, baza danych, impreza biblioteczna itp., zrealizowana w ustalonym czasie, w ramach wyznaczonego budżetu oraz zgodnie z ustaloną charakterystyką (specyfikacją). Projekty komercyjne wiążą się ze spełnieniem oczekiwań finansowych, tj. osiągnięciem określonego zysku. Czynnik ten nie występuje jednak

w projektach bibliotecznych, w których zysk mierzony jest na ogół liczbą usatysfakcjonowanych odbiorców usługi lub innymi miernikami, często o charakterze jakościowym.

Według Johna Nicholasa zakres odpowiedzialności Project Managera najczęściej obejmuje:

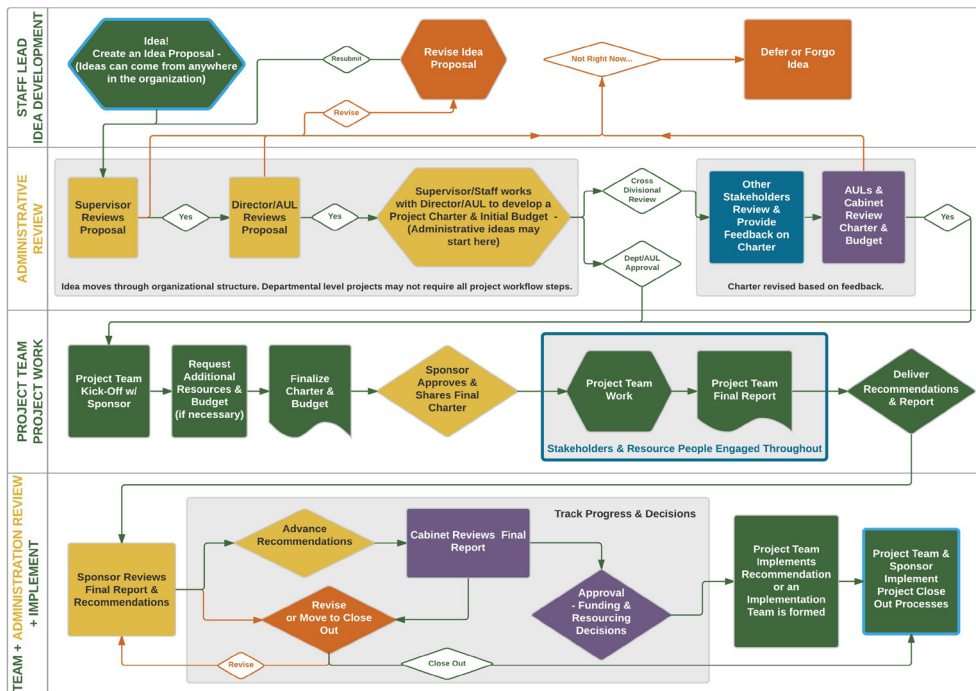
- wybór członków zespołu;
- organizację pracy zespołu;
- utrzymywanie dobrych relacji z interesariuszami projektu;
- kontrolę statusu projektu;
- utrzymywanie kontaktów z klientami;
- wykrywanie problemów, zarówno technicznych, jak i funkcjonalnych;
- podejmowanie ważnych decyzji, dotyczących np. zakończenia działań czy zmiany charakteru w przypadku braku możliwości zrealizowania celów projektu;
- decyzyjność w sytuacjach kryzysowych;
- bezpośrednie rozwiązywanie problemów;
- wskazywanie sposobów na ich rozwiązywanie;
- prowadzenie negocjacji z wykonawcami, kierownikami funkcjonalnymi i dyrektorami wyższego szczebla;
- planowanie zadań i rezultatów projektu (tworzenie struktur podziału pracy, harmonogramów i budżetów) [9, s. 734].

Poza wymienionymi zadaniami kierownik projektu nadzoruje przygotowywanie planów i harmonogramów, które mogą istotnie wspomóc proces zarządzania dużymi projektami bibliotecznymi. Sposób pracy oparty na monitorowaniu postępów oraz zarządzaniu ryzykiem pozwala na częściową eliminację sytuacji trudnych dzięki ich wcześniejszemu wykryciu. Już dzisiaj niektóre biblioteki korzystają z profesjonalnego oprogramowania do zarządzania projektami, konstruują wykresy Gantta, tworzą wizualizacje graficzne procesów pracy, a nawet stosują kompleksowe metodyki zarządzania projektami, jak np. PMI czy PRINCE2, którego pojedyncze przypadki wdrożenia można odnotować w polskich bibliotekach publicznych.

Menedżerowie projektu w bibliotekach coraz częściej więc wykorzystują w swojej pracy profesjonalne narzędzia wspomagające zarządzanie projektami, jak np. workflow, a więc schematy w sposób graficzny ilustrujące przepływy pracy (rys. 2), graficzne ilustracje hierarchizacji celów (stosując podział na zadania główne i szczegółowe), wizualizacje struktury projektu (rys. 3) czy ilustracje przepływu pracy w czasie (rys. 4 i 5).

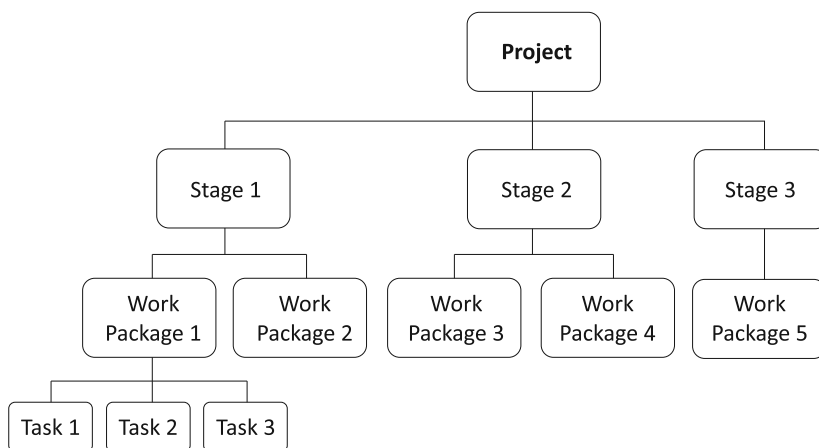
Rysunek 2. Schemat prezentujący przepływ pracy w zarządzaniu projektem w bibliotece

From Ideas to Project Completion

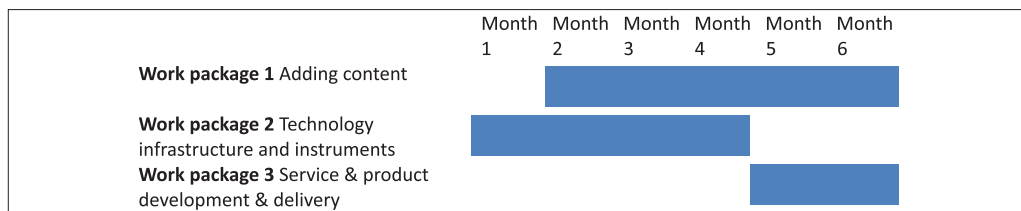
Źródło: <https://drive.google.com/file/d/0BxHzYWtChnwneUJIWHBXV1JSQnc/view>.

Rysunek 3. Przykład graficznej hierarchizacji celów w projekcie bibliotecznym

Źródło: CARPENTER Julie. *Management in Libraries, Archives and Museums. Working with government and other external partners.* Cambridge, 2011, s. 31.

Rysunek 4. Ilustracja graficzna przepływu pracy (zadań) w czasie

Źródło: CARPENTER Julie. *Management in Libraries, Archives and Museums. Working with government and other external partners.* Cambridge, 2011, s. 32.

Rysunek 5. Schemat wykresu Gantta

	Tydzień 1	Tydzień 2	Tydzień 3	Tydzień 4
Zadanie 1	osoba 1			
Zadanie 2		osoba 2		
Zadanie 3		osoba 3		
Zadanie 4			osoba 4	
Zadanie 5			osoba 5	

Źródło: WOJCIECHOWSKA Maja, KAMIŃSKA Joanna, ŻOŁĘDOWSKA-KRÓL Beata, JASKOWSKA Bożena. *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie.* Warszawa, 2019, s. 78.

Kierowanie projektem wymaga od menedżera szeregu kompetencji, w skład których wchodzi zarówno umiejętności przywódcze, jak i kompetencje profesjonalne, związane z przedmiotem realizowanego projektu. Dlatego funkcja kierownika projektu bibliotecznego każdorazowo może być powierzana innej osobie, która jest najlepiej przygotowana merytorycznie do jej objęcia. Zatem typ projektu i jego obszar tematyczny będzie determinował dobór zespołu i prowadzącego. W literaturze najczęściej dokonywany jest podział na trzy podstawowe grupy umiejętności, którymi powinien dysponować kierownik projektu, zdolny do realizacji powierzonych mu zadań. Są to: umiejętności techniczne, umiejętności społeczne oraz umiejętności koncepcyjne. Według Johna Nicholasa:

- umiejętności techniczne to umiejętności posługiwania się narzędziami, metodami i technologią danej specjalności, np. znajomość języków w przypadku współpracy z organizacjami międzynarodowymi. W przypadku projektów bibliotecznych uwzględnić trzeba szeroką gamę umiejętności, ponieważ projekty te mogą bardzo się różnić i wymagać odrębnych kompetencji. W przypadku projektów związanych z budową repozytoriów czy bibliotek cyfrowych kluczowa jest znajomość dedykowanego tym projektom oprogramowania, standardów archiwizacji danych, kategorii licencji, w oparciu o które tworzone będą bazy itp. Projekty związane z animacją kulturalną bądź aktywizacją społeczną mogą wymagać znajomości np. warsztatu pisarskiego (przykład projektu: *Dziennikarstwo sztuka myślenia, Media bez tajemnic* [6]),

umiejętności aktorskich bądź reżyserskich (przykład projektu: *Dzisiaj młodzi amatorzy – jutro wspaniali aktorzy* [6]), kompetencji informatycznych (przykład projektu: *Komputer polubił seniora* [4]) itd. W przypadku dużych projektów kierownik będzie delegował zadania, jednak w większości bibliotek, w których realizowane są tzw. mikroprojekty, kierownik będzie również wykonawcą zadań i stąd potrzeba posiadania przez niego umiejętności technicznych;

- umiejętności społeczne to zdolność współpracy z innymi, dotycząca zarówno poszczególnych osób, jak i grup ludzi. Do najważniejszych umiejętności w tym zakresie należy umiejętność nawiązywania relacji i negocjacji. W projektach bibliotecznych, zwłaszcza poświęconych aktywizacji kulturalnej lub społecznej, umiejętności społeczne nie będą ograniczały się do kontaktów z członkami zespołu bądź partnerami zewnętrznymi, ale będą związane z obsługą grup (użytkowników), którym dedykowana jest usługa przewidziana w projekcie;
- umiejętności koncepcyjne oznaczają zdolność kierownika do integrowania wszystkich działań, realizowanych w jego polu działania. Są bardzo cenne w przypadku projektów, które nie otrzymały systemowego wsparcia i realizowane są dzięki kreatywności kierownika, jego zdolności do pozyskiwania środków i ludzi do wspólnego działania [na podst. 9, s. 735].

Coraz częściej przedmiotem badań naukowych staje się związek pomiędzy posiadaniem przez kierownika projektu określonych cech i kompetencji a osiągnięciem sukcesów w zarządzaniu, a zwłaszcza możliwością przeprowadzenia projektu przez kolejne fazy i zdolnością jego sfinalizowania. Jako przykład można przywołać badania Deana R. Gehringa [4] oraz polskie badania Anny Musioł-Urbańczyk [8], według których kluczowe są kompetencje społeczne (umiejętności komunikowania się, przewodzenia, motywowania, negocjowania i pracy w zespole), następnie kompetencje profesjonalne (umiejętność podejmowania decyzji, budowania zespołu, zarządzania komunikacją w projekcie i zakresie projektu), a także osobiste (lojalność) i biznesowe (elastyczność).

Kompetencje kierowników projektów określają również standardy i rekomendacje opracowywane przez organizacje przygotowujące metodyki zarządzania projektami. Do najważniejszych zaliczane są:

- *IPMA Competency Baseline* – stworzony przez International Project Management Association;
- *Project Manager Competency Development Framework* – przygotowany przez Project Management Institute;
- *National Occupational Standards for Project Management* – opracowany przez organizację Engineering Construction Industry Training Board;
- *Professional Competency Standards for Project Management* – stworzony przez Australian Institute for Project Management [16].

W tabeli 4 zaprezentowano przykładowy model kompetencji, stworzony przez IPMA ICB v.3.0.

Tabela 4. Model kompetencji IPMA ICB v.3.0.

1. Kompetencje techniczne	2. Kompetencje behawioralne	3. Kompetencje kontekstowe
1.01. Sukces zarządzania projektami	2.01. Przywództwo	3.01. Orientacja na projekt
1.02. Interesariusze	2.02. Zaangażowanie	3.02. Orientacja na program
1.03. Wymagania projektu	2.03. Samokontrola	3.03. Orientacja na portfel projektów
1.04. Ryzyko i szanse	2.04. Asertywność	3.04. Wdrożenie projektów, programów i portfela projektów
1.05. Jakość	2.05. Relaksacja	3.05. Organizacja stała
1.06. Organizacja projektowa	2.06. Otwartość	3.06. Biznes
1.07. Praca zespołowa	2.07. Kreatywność	3.07. Systemy, produkty i technologia
1.08. Rozwiązywanie problemów	2.08. Zorientowanie na wyniki	3.08. Zarządzanie personelem
1.09. Struktury projektu	2.09. Wydajność	3.09. Bezpieczeństwo i higiena pracy, środowisko
1.10. Zakres i produkty projektu	2.10. Konsultowanie	3.10. Finanse
1.11. Czas i fazy projektu	2.11. Negocjacje	3.11. Prawo
1.12. Zasoby	2.12. Konflikt i kryzys	
1.13. Koszty i finansowanie	2.13. Rzetelność	
1.14. Zamówienia i kontrakty	2.14. Wartości	
1.15. Zmiany	2.15. Etyka	
1.16. Kontrola i raportowanie		
1.17. Informacje i dokumentacja		
1.18. Komunikacja		
1.19. Rozpoczęcie projektu		
1.20. Zamknięcie projektu		

Źródło: WYROZĘBSKI Paweł. Modele kompetencji w zarządzaniu projektami. *E-mentor* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 2. Tryb dostępu: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/29/id/637>.

W przypadku działalności bibliotecznej nie opracowano jak dotąd wiążących standardów dotyczących pracy i kompetencji kierowników projektów, coraz częściej można jednak spotkać w literaturze różne profile kompetencyjne, rekomendowane przez poszczególnych autorów. Należy jednak zwrócić uwagę, że profile takie częściej dotyczą kadry kierowniczej, pracującej w tradycyjnym systemie działowym, niż menedżerów projektów bibliotecznych. Podkreśla się, że w nowoczesnych modelach zarządzania kierownik projektu jest w większym stopniu mentorem, przywódcą i współpracownikiem, natomiast w modelach tradycyjnych eksponowane są funkcje nadzorczo-koordynacyjne. Pewną rolę odgrywa tu również wielkość zespołu oraz samej biblioteki. Trudno bowiem tworzyć strukturę hierarchiczną w małej bibliotece publicznej, co z kolei jest możliwe w przypadku projektów realizowanych w dużych bibliotekach naukowych lub publicznych.

Podsumowując, biblioteki podlegają przemianom nie tylko wynikającym z pojawienia się nowych nośników danych, lecz zmienia się również ich rola społeczna, która wymaga szerszej palety działań oraz nowych form organizacji pracy. Wiele stanowisk nie opiera się już na prostym zestawie obowiązków i karcie przydziału czynności, lecz ma mniej przewidywalny i bardziej zróżnicowany charakter. Konsekwencją tych zmian jest potrzeba posiadania przez bibliotekarzy różnorodnych umiejętności. Oczekuje się, że poza tradycyjnymi kompetencjami bibliotekarskimi, kandydaci na stanowiska w tych instytucjach będą

posiadali kompetencje społeczne, a w przypadku kadry kierowniczej oraz kadry zaangażowanej w realizację projektów – również kompetencje zarządcze, w tym związane kierowaniem projektami.

Bibliografia

1. CARPENTER Julie. *Management in Libraries, Archives and Museums. Working with government and other external partners*. Cambridge: Chandos Publishing, 2011. ISBN 978-1-84334-566-4.
2. DAUGHERTY Alice, SCHMEHL HINES Samantha (red.). *Project Management in the Library Workplace*. Bingley: Emerald, 2018. ISBN 978-1-78754-837-4.
3. Emerald Publishing. *Project management for librarians* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.emeraldgroupublishing.com/librarians/management/viewpoints/projects.htm>. Stan z dnia 10.12.2018.
4. GEHRING Dean R. Applying Traits Theory of Leadership to Project Management. *Project Management Journal*. 2007, nr 1, s. 48–53. ISSN 1938-9507.
5. GRZESIK Katarzyna, PIWOWAR-SULEJ Katarzyna. Kierownik projektu – menedżer czy przywódca? *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*. 2013, nr 4, s. 97–114. ISSN 1643-7772.
6. *Inspiracja dla bibliotek – katalog projektów i sprawdzonych pomysłów na ciekawe działania* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://inspiracjedlabibliotek.filantropia.org.pl/pl/>. Stan z dnia 07.12.2018.
7. KISIELNICKI Jerzy. *Zarządzanie projektami: ludzie, procedury, wyniki*. Piaseczno: Wydawnictwo Nieoczywiste, 2017. ISBN 978-83-63391-44-7.
8. MUSIOŁ-URBAŃCZYK Anna. *Kompetencje kierownika projektu i możliwości ich kształtowania*. Gliwice: Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, 2010. ISBN 978-83-7335-731-0.
9. NICHOLAS John M. *Zarządzanie projektami: zastosowania w biznesie, inżynierii i nowoczesnych technologiach*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-83-264-7993-9.
10. PHO Annie. *Librarian as Project Manager* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://hacklibraryschool.com/2012/07/17/librarian-as-project-manager/>. Stan z dnia 20.11.2018.
11. STARCY Carly Wiggins. *Project management: on time, on budget, on target*. Chicago: American Library Association, 2018. ISBN 978-0838917190.
12. SZWABE Michał (red.). *Zarządzanie projektami współfinansowanymi z funduszy publicznych: planowanie i realizacja*. Kraków: Oficyna Wolters Kluwer Business, 2007. ISBN 978-83-7526-038-0.
13. TROCKI Michał (red.). *Nowoczesne zarządzanie projektami*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2012. ISBN 978-83-208-2030-0.
14. WALCZAK Renata. *Podstawy zarządzania projektami. Metody i przykłady*. Warszawa: Difin, 2014. ISBN 978-83-7930-033-4.
15. WOJCIECHOWSKA Maja, KAMIŃSKA Joanna, ŻOLEŃDOWSKA-KRÓL Beata, JASKOWSKA Bożena. *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2019. ISBN 978-83-65741-17-2.
16. WYROZĘBSKI Paweł. Modele kompetencji w zarządzaniu projektami. *E-mentor* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 2. Tryb dostępu: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/29/id/637>. Stan z dnia 01.12.2018.
17. WYSOCKI Robert. *Efektywne zarządzanie projektami: tradycyjne, zwinne, ekstremalne*. Gliwice: Helion, 2013. ISBN 978-83-246-3906-9.

Zbigniew Gruszka

Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego
zgruszka@uni.lodz.pl

Finansowanie bibliotek publicznych i zadań związanych z książką i promocją czytelnictwa w budżetach obywatelskich miast wojewódzkich w Polsce w 2017 roku

Słowa kluczowe: budżet obywatelski, biblioteki publiczne, pozyskiwanie środków

Abstrakt: W artykule przeanalizowano zgłoszone do budżetów obywatelskich w 2017 r. zadania związane z działalnością bibliotek publicznych oraz książką i promocją czytelnictwa. Przeprowadzona analiza wykazuje, że nie we wszystkich miastach idea budżetów obywatelskich jest w równym stopniu wykorzystywana do zdobycia środków na zadania bibliotek, a zatem jest dowodem zmiennej – warunkowanej różnymi czynnikami, które również zostaną omówione.

Keywords: civic budget, public libraries, fundraising

Abstract: The article analyzes the projects submitted to the citizens' budgets in 2017 related to the operation of public libraries and reading promotion. The analysis shows that in not all cities the idea of civic budgets is equally used to obtain funds for libraries. The proof of variable – conditioned by various factors – will also be discussed.

Celem pracy jest przeanalizowanie zadań dotyczących finansowania bibliotek publicznych, związanych z książką i promocją czytelnictwa zgłoszonych do budżetów obywatelskich¹ i realizowanych w 18 miastach wojewódzkich w 2017 r. Na podstawie badania przeprowadzonego metodą analizy dostępnych elektronicznie dokumentów (serwisy internetowe budżetów obywatelskich) wyodrębniono 245 tego typu projektów, które przebadano pod kątem wysokości dotacji i dominującej tematyki. Porównano również aktywność i skuteczność poszczególnych miast w zakresie pozyskiwania środków obywatelskich na zadania biblioteczne.

W polskich miastach wojewódzkich co roku przeznacza się na budżet obywatelski środki o zróżnicowanej wielkości. Największy budżet uchwalono w 2017 r. w Warszawie (61 mln zł), a w dalszej kolejności w Łodzi (40 mln zł) i Wrocławiu (25 mln zł). Suma budżetów (136 mln) obywatelskich czterech największych miast Polski (Warszawa, Kraków, Łódź, Wrocław) jest niemal równa sumie budżetów obywatelskich pozostałych miast

¹ Na temat idei budżetu obywatelskiego (zwanego również budżetem partycypacyjnym) pisali m.in. Ewa Boryczka [1] oraz Borys Martela [15].

wojewódzkich (136,43 mln zł), co unaocznia, że należy inaczej patrzeć na wydatki zaplanowane w ramach budżetu partycypacyjnego np. Warszawy czy Wrocławia, a inaczej na wydatki zaplanowane z tej puli w Olsztynie czy Opolu.

Cztery miasta w Polsce zarządzają budżetami obywatelskimi powyżej 20 mln zł, a osiem – budżetami niższymi niż 10 mln zł (por. tab. 1).

Tabela 1. Wielkość budżetu obywatelskiego w miastach wojewódzkich w 2017 r. w mln zł

Lp.	Miasto	Wielkość budżetu [w mln zł]
1	Warszawa	61
2	Łódź	40
3	Wrocław	25
4	Katowice	24,5
5	Poznań	17,5
6	Lublin	15
7	Gdańsk	14
8	Białystok	10
9	Bydgoszcz	10
10	Kraków	10
11	Szczecin	8
12	Rzeszów	7,65
13	Toruń	7,05
14	Zielona Góra	6
15	Gorzów Wielkopolski	5,73
16	Kielce	5
17	Olsztyn	3,5
18	Opole	2,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Łącznie we wszystkich miastach wojewódzkich złożono w 2017 r. 245 wniosków związanych z książką i promocją czytelnictwa (por. załącznik 1), spośród których zaakceptowanych i skierowanych zostało do realizacji 156. Zdecydowany prym w liczbie wniosków wiodła Warszawa. Ze 127 projektów przychylność mieszkańców stolicy zdobyło 76. Na drugim miejscu w zestawieniu znalazła się Łódź z 58 wnioskami, z których do realizacji mieszkańcy miasta wybrali 39. 22 wnioski z 33 związane z książką i promocją czytelnictwa wybrali do wdrożenia Katowiczanie. Mniej projektów, bo 13, będzie realizowanych z tego zakresu w Krakowie.

Budżety obywatelskie następujących stolic województw – Olsztyna, Rzeszowa, Lublina, Gdańska, Białegostoku, Opola, Poznania i Torunia – w mniejszym zakresie uwzględniły zadania związane z promocją książki i czytelnictwa, mimo to, jak ilustruje tab. 2, podczas ich analizy odnaleziono pojedyncze projekty dotyczące książki i czytelnictwa.

Co należy podkreślić, w niektórych stolicach miast wojewódzkich w budżetach obywatelskich nie przewidziano żadnych działań propagujących książkę i czytelnictwo – tak było w przypadku Bydgoszczy, Kielc, Gorzowa Wielkopolskiego Szczecina, Wrocławia, i Zielonej Góry. Jak można domniemywać, wynika to z zaprojektowania w tych miastach budżetu obywatelskiego wspierającego głównie projekty inwestycyjne i infrastrukturalne². Szczegółowe zestawienie liczby wszystkich złożonych wniosków oraz liczbę wniosków zaakceptowanych przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Liczba wniosków związanych z książką i promocją czytelnictwa złożonych oraz liczba wniosków zaakceptowanych w budżetach obywatelskich w 2017 r.

Lp.	Miasto	Liczba wniosków	
		zaakceptowanych	wszystkich
1	Warszawa	76	127
2	Łódź	39	58
3	Katowice	22	33
4	Kraków	13	15
5	Olsztyn	2	4
6	Rzeszów	2	2
7	Lublin	0	1
8	Gdańsk	0	1
9	Białystok	1	1
10	Opole	1	1
11	Poznań	0	1
12	Toruń	0	1
13	Wrocław	0	0
14	Bydgoszcz	0	0
15	Szczecin	0	0
16	Zielona Góra	0	0
17	Gorzów Wielkopolski	0	0
18	Kielce	0	0
Razem		156	245

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

O największą pulę pieniędzy na zadania biblioteczne i związane z książką oraz z czytelnictwem aplikowano w Warszawie – było to ponad 5,2 mln zł. W Katowicach kwota

² Por. np. zapis w Zarządzeniu nr 65/2017 Prezydenta Miasta Kielce z dnia 1 marca 2017 r. w sprawie określenia procedury ustalenia budżetu obywatelskiego na 2018 r. dla Miasta Kielce i dołączony doń Regulamin Budżetu Obywatelskiego Miasta Kielce, gdzie w par. 2 pkt. 1. zapisano: „Zadanie zgłoszone w ramach Budżetu obywatelskiego, zwane dalej „zadaniem”, winno przyczyniać się do rozwoju miasta Kielce poprzez budowę, modernizację, przebudowę lub rozbudowę elementu infrastruktury miejskiej” [9].

ta wyniosła 0,8 mln zł, w Łodzi 0,7 mln zł, w Krakowie 5,7 mln zł. Wymienione zadania przekroczyły ponadto próg 100 tys. zł w Rzeszowie (0,55 mln zł), Olsztynie (0,48 mln zł) i Lublinie (0,15 mln zł). O mniejsze kwoty wnioskowano w Białymstoku – było to 50 tys. zł, Toruniu – 30 tys. zł i Poznaniu – 18 tys. zł. W Opolu złożono do budżetu obywatelskiego wnioski na kwotę 1 000 zł, który spotkał się z przychylnością mieszkańców.

Tabela 3. Łączna wartość wniosków z budżetów obywatelskich złożonych w 2017 r. związanych z książką i promocją czytelnictwa w zł

Lp.	Miasto	Łączna wartość aplikowanych środków
1	Warszawa	5 224 265
2	Katowice	818 900
3	Łódź	702 040
4	Kraków	568 800
5	Rzeszów	545 100
6	Olsztyn	475 700
7	Lublin	153 500
8	Białystok	50 000
9	Toruń	30 000
10	Poznań	18 000
11	Opole	1 000
12	Wrocław	0
13	Gdańsk	0
14	Bydgoszcz	0
15	Szczecin	0
16	Zielona Góra	0
17	Gorzów Wielkopolski	0
18	Kielce	0
Razem		7 305

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Najwięcej pieniędzy na zadania poświęcone książce i promocji czytelnictwa udało się pozyskać w dysponującej największym budżetem obywatelskim Warszawie – było to 2,4 mln zł. W Rzeszowie była to kwota 545 tys. zł, w Krakowie 533 tys. zł, w Katowicach 423 tys. zł, w Łodzi 372,5 tys. zł, a w Olsztynie – 220 tys. zł. Środki na zadania biblioteczne i propagujące czytelnictwo zostały zdobyte ponadto w Białymstoku (50 tys. zł) i Opolu (1 tys. zł). W przypadku reszty miast zadań dotyczących książki i promocji czytelnictwa nie dofinansowano z puli budżetu obywatelskiego (por. tab. 4).

Tabela 4. Łączna wartość środków pozyskanych z budżetów obywatelskich w 2017 r. związanych z książką i promocją czytelnictwa w zł

Lp.	Miasto	Łączna wartość pozyskanych środków
1	Warszawa	2 401 329
2	Rzeszów	545 100
3	Kraków	533 800
4	Katowice	423 000
5	Łódź	372 450
6	Olsztyn	220 000
7	Białystok	50 000
8	Opole	1 000
9	Wrocław	0
10	Poznań	0
11	Lublin	0
12	Gdańsk	0
13	Bydgoszcz	0
14	Szczecin	0
15	Toruń	0
16	Zielona Góra	0
17	Gorzów Wielkopolski	0
18	Kielce	0
Razem		546 679

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Największe potrzeby zostały zgłoszone w Olsztynie – ponad 13% zadań dotyczyło kwestii bibliologicznych. Wysoki odsetek tychże zadań odnotowano również w Warszawie (8,56% przy 61-milionowym budżecie!), Rzeszowie (7,13%) i Krakowie (5,69%). W Katowicach wskaźnik ten był niższy i wyniósł 3,34%, podobnie niski był w Łodzi (1,76%) i Lublinie (1,02%). W pozostałych miastach, w których aplikowano o środki na zadania związane z książką i czytelnictwem, był on niższy niż 1% (por. tab. 5).

Tabela 5. Środki aplikowane jako procent całego budżetu obywatelskiego w %

Lp.	Miasto	Środki aplikowane jako procent całego budżetu
1	Olsztyn	13,59%
2	Warszawa	8,56%
3	Rzeszów	7,13%
4	Kraków	5,69%

Lp.	Miasto	Środki aplikowane jako procent całego budżetu
5	Katowice	3,34%
6	Łódź	1,76%
7	Lublin	1,02%
8	Białystok	0,50%
9	Toruń	0,43%
10	Poznań	0,10%
11	Opole	0,04%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Najwięcej w skali wszystkich środków przeznaczonych w poszczególnych miastach na budżety obywatelskie udało się pozyskać w Rzeszowie i Olsztynie – odpowiednio 7,13% i 6,29% zaplanowanych do wydania pieniędzy przeznaczono na zadania dotyczące bibliotek, książek i czytelnictwa. W Krakowie odsetek ten wyniósł 5,34%, a w Warszawie – blisko 4%. W Łodzi, Białymstoku i Opolu wyniósł natomiast poniżej 1%, jednak dla pełnego zilustrowania zjawiska należy przedstawione w tabeli 6 wyniki porównać z danymi z tabeli 4, która obrazuje rzeczywistą skuteczność autorów składanych wniosków wyrażoną wartościami w złotychkach.

Tabela 6. Pieniądze pozyskane na zadania związane z biblioteką, książką i promocją czytelnictwa w skali całego budżetu obywatelskiego w %

Lp.	Miasto	Pieniądze pozyskane w skali całego budżetu obywatelskiego w %
1	Rzeszów	7,13%
2	Olsztyn	6,29%
3	Kraków	5,34%
4	Warszawa	3,94%
5	Katowice	1,73%
6	Łódź	0,93%
7	Białystok	0,50%
8	Opole	0,04%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Podobnie należy dość umownie spojrzeć na analizę skuteczności pozyskiwania środków z budżetów obywatelskich miast wojewódzkich. Generalnie im mniejsze kwoty, na które złożono wnioski i niższa ich liczba, tym większa szansa pozyskania pieniędzy. W przypadku Białegostoku, Rzeszowa i Opola skuteczność wyniosła 100%, przypomnijmy jednak, że w miastach tych zgłoszono do budżetów obywatelskich odpowiednio 2, 1 i 1 wnioski zaakceptowane w głosowaniu – na kwotę 50 tys., 0,5 mln zł i 1 tys. zł. Na tym tle szczególnie interesujące wydają się zgłoszone projekty rzeszowskie. Były to następujące zadania:

„WSPIERAMY NASZE BIBLIOTEKI – modernizacja wyposażenia informatycznego bibliotek publicznych oraz wzbogacenie ich oferty usług elektronicznych” (dofinansowane kwotą 496,1 tys. zł) oraz „Biblioteka jest OK – cykl imprez promujących czytelnictwo w bibliotekach publicznych i w przestrzeni miasta Rzeszowa w 2018 r.” (na kwotę 59 tys. zł).

Oprócz Krakowa, w którego przypadku osiągnięto współczynnik skuteczności 93,85%, w Łodzi, Katowicach, Olsztynie i Warszawie był on zbliżony – na poziomie rozpoczynającym się na 45,96% (Warszawa), a zamykającym na 53,05% (Łódź). Uogólniając, pieniądze w tych miastach udało zdobyć się na co drugi projekt biblioteczny, książkowy i czytelniczy. W Poznaniu, Lublinie i Toruniu, mimo obecności wniosków z analizowanego obszaru, pieniędzy na ich realizację w 2017 r. nie udało się pozyskać (por. tab. 7.)

Tabela 7. Skuteczność w pozyskiwaniu środków z budżetu obywatelskiego w %

Lp.	Miasto	Skuteczność (%)
1	Białystok	100,00%
2	Rzeszów	100,00%
3	Opole	100,00%
4	Kraków	93,85%
5	Łódź	53,05%
6	Katowice	51,65%
7	Olsztyn	46,25%
8	Warszawa	45,96%
9	Poznań	0,00%
10	Lublin	0,00%
11	Toruń	0,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Skuteczność w pozyskiwaniu środków na działania związane z książką i promocją czytelnictwa malała wraz ze wzrostem kwoty dofinansowania. Wartość największej liczby zatwierdzonych wniosków (44) oszacowano na 5 001– 0 000 zł; równie znacząco mieszkańcy miast popierali wnioski na kwotę 10 001–20 000 zł – taką wartość miało 38 wniosków zaakceptowanych z puli 55. Dotacje te można określić mianem mikrograntów.

Dużym sukcesem lokalnych społeczności jest w szczególności poparcie 9 z 20 wniosków przewyższających kwotę 100 000 zł, które dotyczyły książek i promocji czytelnictwa. Generalnie skuteczność w składaniu wniosków wyniosła w skali kraju 63,67% (akceptacja 156 z 245 wniosków), co jest niezwykle wysoką i satysfakcjonującą liczbą (por. tab. 8).

Tabela 8. Skuteczność w pozyskiwaniu środków z budżetu obywatelskiego z uwzględnieniem wartości wniosków w %

Zakres wartości w zł	Liczba wniosków		Skuteczność
	złożonych	zaakceptowanych	
1 000 i mniej	1	1	100,00%
1 001–5 000	37	31	83,78%
5 001–10 000	61	44	72,13%
10 001–20 000	55	38	69,09%
20 001–50 000	51	28	54,90%
50 001–100 000	20	5	25,00%
100 001 i więcej	20	9	45,00%
Razem	245	156	63,67%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Wśród składanych w 2017 r. wniosków dominowały te, które dotyczyły zakupu książek (nowości wydawniczych) – łącznie tego zagadnienia dotyczyły 3 na 4 wnioski, które okazały się skuteczne w 71%. 22 wnioski były związane z poszerzeniem (rozwojem) oferty bibliotek o organizację spotkań itp. – w tym przypadku udało się pozyskać środki na co drugi wniosek. Mniejszą popularnością i przychylnością mieszkańców cieszyły się wnioski inwestycyjne – z 41 środki pozyskano na 18 zadań (skuteczność blisko 44%). Żaden z wniosków wydawniczych, polegających np. na opracowaniu i wydaniu książki poświęconej tematyce regionalnej – nie zyskał aprobaty społeczności lokalnej (por. tab. 9).

Tabela 9. Struktura tematyczna wszystkich wniosków na tle wniosków zaakceptowanych

Rodzaj wniosku	Liczba wniosków		Skuteczność
	wszystkich	zaakceptowanych	
Zakup zbiorów bibliotecznych	177	126	71,19%
Wydawniczy	4	0	0,00%
Poszerzający ofertę	22	11	50,00%
Inwestycyjny	41	18	43,90%
Inny	1	1	100,00%
Razem	245	156	

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Zakup zbiorów bibliotecznych był zatem przeważającym przedmiotem wniosków składanych do budżetów obywatelskich w miastach wojewódzkich w 2017 r. Co jednak interesujące, największą szansę na wybór mieszkańców miały nie te wnioski, które dotyczyły zakupu książek (skuteczność: 69,33%), lecz uwzględniające kupno: gier planszowych, filmów, prenumerat czasopism, e-booków (skuteczność 100%). Wskaźniki te dowodzą,

że współczesna biblioteka jest widziana szerzej niż jedynie jako wypożyczalnia książek, choć i ten aspekt – spoglądając na bezwzględne liczby wniosków złożonych i zaakceptowanych – pozostaje najistotniejszy i najpopularniejszy według mieszkańców polskich miast wojewódzkich (por. tab. 10).

Tabela 10. Struktura tematyczna wniosków związanych z zakupami zbiorów bibliotecznych na tle wniosków zaakceptowanych

Rodzaj wniosku	Liczba wniosków związanych z zakupami zbiorów bibliotecznych		Skuteczność
	wszystkich	zaakceptowanych	
Książki	150	104	69,33%
Audiobooki	34	25	73,53%
Gry planszowe	12	12	100,00%
Filmy	5	5	100,00%
Czasopisma	4	4	100,00%
E-booki	1	1	100,00%
Książki pisane dużą czcionką	1	0	0,00%

Uwaga: niektóre wnioski uwzględniały zakup kilku rodzajów zbiorów bibliotecznych, stąd przedstawionych wyników nie można zsumować.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych budżetów obywatelskich.

Nie we wszystkich miastach wojewódzkich mechanizm budżetowania obywatelskiego w równomiernym stopniu obejmował zadania dotyczące bibliotek, książki i czytelnictwa, co należy tłumaczyć zindywidualizowanym podejściem rajców miejskich do tego tematu. Drugą kwestią wymagającą podkreślenia jest spostrzeżenie, że aplikowanie o środki obywatelskie, często inicjowane przez samych bibliotekarzy, nie może być traktowane jako dowód niedoinwestowania tychże instytucji kultury, a raczej powinno być rozumiane jako potwierdzenie skuteczności ich działania, operatywności, poświadczenie rzeczywistej obecności i działalności w świadomości społeczności lokalnej.

Mimo że większość zgłaszanych projektów nadal dotyczy poszerzania zbiorów bibliotecznych, najczęściej piśmienniczych, spoglądając na poszczególne projekty można dostrzec szereg innowacyjnych pomysłów, biblioteko- i miastotwórczych, godnych popularyzowania i możliwych do przeszczepienia w rozmaitych społecznościach lokalnych. Niech za przykład posłużą tu takie skierowane do realizacji projekty, jak:

- stworzenie w Opolu punktu wymiany książek (kwota dofinansowania 1 tys. zł);
- stołeczny projekt „Nowe gry na konsole w Mediatece Start-Meta” (kwota dofinansowania 20 tys. zł);
- stołeczny projekt „Bibliobox – całodobowa wrzutka na książki przy Bibliotece na Ursynowie Południowym” (kwota dofinansowania 15 tys. zł);
- stołeczny projekt „Nowa forma książki – czytniki e-booków i e-booki w Przystanku Książka” (kwota dofinansowania 8,55 tys. zł);

- warszawski „Białolecki Festiwal Książki Dziecięcej i Młodzieżowej „Pozytywne strony” – IV edycja (kwota dofinansowania 9,85 tys. zł);
- łódzki projekt „Biblio Cafe Złotnianka” (dofinansowany kwotą 14,5 tys. zł);
- krakowski projekt „Book Truck – mobilna biblioteka” (wsparty kwotą 269 tys. zł);
- krakowski projekt „Wymień się książką w Krakowie” (wsparty kwotą 55 tys. zł).

Przygotowując listę miast wspierających w budżecie obywatelskim inicjatywy biblioteczne, związane z książką i promocją czytelnictwa, należy wymienić na niej, zgodnie z tabelą 4 uwzględniającą łączną kwotę pozyskanych środków na wyżej wymienione zadania: Warszawę, Rzeszów, Kraków, Katowice, Łódź, Olsztyn, Białystok i Opole. W budżetach obywatelskich tychże miast w 2017 r. biblioteka, książka, promocja kultury czytelniczej w większym lub mniejszym stopniu była obecna i stanowiła istotny mechanizm usprawnienia funkcjonowania jednych z ważniejszych lokalnych instytucji kultury.

Niniejsze opracowanie może posłużyć jako pomoc w skuteczniejszym aplikowaniu o środki z budżetów obywatelskich poprzez analizę zarówno wniosków odrzuconych, jak i skierowanych do realizacji, nadto – dla bibliotek ośrodków wojewódzkich, które dotychczas z rzezonego wsparcia nie skorzystały – stać się narzędziem lobbowania za uwzględnieniem – równoległe z projektami infrastrukturalnymi i inwestycyjnymi – również działań dotyczących szeroko pojętej kultury piśmienniczej.

Bibliografia

1. BORYCZKA Ewa. Partycypacja społeczna. In NOWAKOWSKA Aleksandra, PRZYGODZKI Zbigniew, RZEŃCA Agnieszka (red.). *EkoMiasto#Społeczeństwo: zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2016, s. 116–136. ISBN 978-83-7969-221-7.
2. *Budżet Obywatelski – Gdańsk* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.gdansk.pl/budzet-obywatelski. Stan z dnia 12.02.2018.
3. *Budżet Obywatelski – Urząd Miasta Łodzi* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://uml.lodz.pl/dla-mieszkanow/lodzianie-decyduja/budzet-obywatelski/>. Stan z dnia 12.02.2018.
4. *Budżet obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://budzet.krakow.pl/>. Stan z dnia 12.02.2018.
5. *Budżet Obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://obywatelski.lublin.eu>. Stan z dnia 12.02.2018.
6. *Budżet Obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.bialystok.pl/pl/dla_mieszkanow/bialystok_obywatelski/. Stan z dnia 12.02.2018.
7. *Budżet Obywatelski 2018* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.opole.pl/dzial/miasto/centrum-dialogu-obywatelskiego/budzet-obywatelski-2018/>. Stan z dnia 12.02.2018.
8. *Budżet Obywatelski Katowice* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://bo.katowice.eu>. Stan z dnia 12.02.2018.
9. *Budżet Obywatelski Miasta Kielce* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://budzetobywatelski.kielce.eu>. Stan z dnia 12.02.2018.
10. *Budżet Obywatelski Rzeszów* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: rbo.rzeszow.pl/. Stan z dnia 12.02.2018.
11. *Budżet partycypacyjny – Warszawa* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://twojbudzet.um.warszawa.pl/>. Stan z dnia 12.02.2018.

12. *Budżet Partycypacyjny Torunia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.torun.pl/pl/miasto/budzet-partycypacyjny-torunia. Stan z dnia 12.02.2018.
13. *Bydgoski Budżet Obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.bdgbo.pl. Stan z dnia 12.02.2018.
14. *Gorzów – Budżet obywatelski 2018* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.gorzow.pl/PL/3399/Budzet_obywatelski_2018/. Stan z dnia 12.02.2018.
15. MARTELA Borys. Budżet partycypacyjny w Polsce – wdrożenie i perspektywy. *Władza Sądzenia*. 2013, nr 2, s. 23–33. ISSN 2300-1690.
16. *Olsztyński budżet obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.obo.olsztyn.eu/. Stan z dnia 12.02.2018.
17. *Poznański Budżet Obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://budzet.um.poznan.pl>. Stan z dnia 12.02.2018.
18. *Szczeciński Budżet Obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://sbo.szczecin.eu/>. Stan z dnia 12.02.2018.
19. *Wrocławski Budżet Obywatelski* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.wroclaw.pl/rozma-wia/wroclawski-budzet-obywatelski>. Stan z dnia 12.02.2018.
20. *Zielona Góra – Internetowy Serwis Miejski – Budżet obywatelski 2018* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.zielona-gora.pl/baneradres.php?id=108. Stan z dnia 12.02.2018.

Załącznik 1.

Wykaz projektów bibliotecznych, związanych z książką i promocją czytelnictwa poddanych analizie w artykule

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
1	Książka pod ręką	5 000	nie	Gdańsk
2	Biblioteka Dajtki? Oczywiście	110 000	tak	Olsztyn
3	Dzieci i seniorzy razem – plac zabaw i biblioteka łączą pokolenia	110 000	nie	Olsztyn
4	Biblioteka nr 2 miejscem spotkań	110 000	tak	Olsztyn
5	Mobilna Biblioteka Plenerowa na Cztery Strony Miasta	145 700	nie	Olsztyn
6	Lekkie tornistry – książki w szkole	50 000	tak	Białystok
7	WSPIERAMY NASZE BIBLIOTEKI – modernizacja wyposażenia informatycznego bibliotek publicznych oraz wzbogacenie ich oferty usług elektronicznych.	496 100	tak	Rzeszów
8	Biblioteka jest OK – cykl imprez promujących czytelnictwo w bibliotekach publicznych i w przestrzeni miasta Rzeszowa w 2018 r.	49 000	tak	Rzeszów
9	Lublin dostępny od A do Z – dostosowanie pięciu filii Miejskiej Biblioteki Publicznej w Lublinie do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku	153 500	nie	Lublin
10	Punkt wymiany książek	1 000	tak	Opole
11	Zakup nowości wydawniczych dla Filii 35 Miejskiej Biblioteki Miejskiej w Katowicach	20 000	nie	Katowice
12	Czytaj dla odmiany – cykl spotkań adresowanych dla rodzin i mający na celu pobudzenie ciekawości literackiej, przyjemności obcowania z książką i zaprezentowania alternatywnych sposobów spędzania rodzinnie czasu wolnego	90 000	nie	Katowice

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
13	Biblioteka? Jestem na TAK! Zakup nowości wydawniczych dla Filii nr 30 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach przy ul. Rybnickiej 11	15 000	tak	Katowice
14	Zakup nowości wydawniczych dla Filii nr 4 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach przy ul. Poniatowskiego 14	10 000	tak	Katowice
15	Biblioteka zawsze po drodze – filia nr 1 Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ul. Ligonja 7	18 000	tak	Katowice
16	„Kto czyta książki, żyje dwa razy” Umberto Eco. Zakup nowości wydawniczych, zarówno w wersji papierowej, jak i do słuchania, tzw. audiobooków	20 000	tak	Katowice
17	Nowości wydawnicze oraz projektor dla Filii nr 32 Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ulicy Grzybski 19a	20 000	tak	Katowice
18	Zakup nowości wydawniczych dla Miejskiej Biblioteki Publicznej Filii nr 31 przy ul. Marcinkowskiego 13	15 000	tak	Katowice
19	Zakup nowości wydawniczych, doposażenie (żaluzje aluminiowe) oraz sprzęt komputerowy dla Filii 24 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach przy Al. Roździeńskiego 88a	22 700	tak	Katowice
20	Biblioteka – ważny przystanek na mapie Twojej dzielnicy	27 100	tak	Katowice
21	Zakup nowości wydawniczych dla Filii nr 18 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach, ul. Studencka 16	15 000	tak	Katowice
22	Książki na cztery pory roku. Zakup książek dla Filii nr 7 i 5 Młodzieżowej MBP Katowice	30 000	tak	Katowice
23	Zakup nowości wydawniczych, doposażenie oddziału dla dzieci oraz zakup sprzętu komputerowego dla Filii nr 3 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach–Załęzu	18 500	nie	Katowice
24	Nowości książkowe i audiobooki dla Filii 12 MBP w Katowicach przy ul. Witosa 18b, rolety dla czytelnicy, Kamishibai – teatrzyk obrazkowy, doposażenie czytelnicy	25 000	tak	Katowice
25	Zakup nowości wydawniczych książkowych oraz audiobooków do zbiorów Filii nr 25 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach (osiedle Tysiąclecia). Zakup sprzętu komputerowego do biblioteki. Zakup radiomegnetofonu przenośnego CD. Doposażenie czytelnicy	25 500	tak	Katowice
26	Zakup nowości wydawniczych dla filii nr 14 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach	20 000	tak	Katowice
27	Zakup nowości wydawniczych oraz doposażenie Filii nr 17 (ul. Krzyżowa 1)	22 000	nie	Katowice
28	Zakup książek i audiobooków oraz doposażenie Miejskiej Biblioteki Publicznej Filii nr 6 w Katowicach	17 000	tak	Katowice
29	Zakup nowości wydawniczych oraz doposażenie Filii nr 11 przy ul. Grażyńskiego 47	30 000	nie	Katowice
30	Zakup nowości wydawniczych i czasopism, dofinansowanie imprez kulturalnych dla dorosłych, dzieci i młodzieży oraz zakup sprzętu komputerowego dla Filii nr 16 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach–Bogucicach	25 000	tak	Katowice

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
31	Nowe w bibliotece! Zakup nowości wydawniczych dla Filii nr 22 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach	10 000	tak	Katowice
32	Zakup nowości wydawniczych i doposażenie kącika dla dzieci	10 000	tak	Katowice
33	Zakup nowości wydawniczych i gier planszowych dla Filii nr 20 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach	22 000	nie	Katowice
34	Nowości wydawnicze i doposażenie filii	20 000	nie	Katowice
35	Zakup nowości wydawniczych dla Filii nr 19 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach oraz odświeżenie pomieszczeń wypożyczalni dla dzieci oraz czytelnicy (malowanie, wymiana wykładzin, podłoga)	53 400	nie	Katowice
36	Zakup nowości wydawniczych oraz doposażenie Filii nr 21 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach przy ul. Zamkowej 45	7 000	tak	Katowice
37	Zakup nowości wydawniczych, sprzętu komputerowego i wyposażenie kącika dla dzieci w Filii nr 15 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach przy ul. Przyjaznej 7a	20 000	tak	Katowice
38	Biblioteka przyjazna mieszkańcom – aranżacja i doposażenie biblioteki na potrzeby mieszkańców. Zakup nowości wydawniczych	20 700	tak	Katowice
39	Murcki – monografia historyczna	70 000	nie	Katowice
40	Zakup nowości wydawniczych dla Filii nr 10 MBP Katowice	10 000	tak	Katowice
41	Zakup nowości wydawniczych oraz wyposażenia wypożyczalni dla dzieci i młodzieży	30 000	nie	Katowice
42	Zakup nowości wydawniczych i środki finansowe na spotkania z ciekawymi osobami oraz doposażenie Filii nr 27	20 000	nie	Katowice
43	Zakup nowości wydawniczych (książek i audiobooków) oraz fundusze na działalność kulturalno-oświatową promującą czytelnictwo dzieci i dorosłych dla Filii nr 28 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Katowicach, ul. Uniczowska 36	40 000	tak	Katowice
44	Nowe podręczniki i audiobooki obcojęzyczne (Biblioteka Publiczna)	79 000	nie	Warszawa
45	Zbiory dla bibliotek	372 000	tak	Warszawa
46	Komputery dla bibliotek	85 000	tak	Warszawa
47	Zakup nowości dla Wypożyczalni nr 100 przy ul. Zwycięzców 46	10 800	tak	Warszawa
48	Zakup zbiorów bibliotecznych do Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Wilanów	160 000	nie	Warszawa
49	Nowe książki obcojęzyczne + regały (Biblioteka Publiczna)	59 000	nie	Warszawa
50	Nowości książkowe dla Biblioteki Publicznej przy ul. Chrościckiego 2	23 200	tak	Warszawa
51	Slam poetycki w Bibliotece. Spotkania Ludzi Amatorów Mowy, czyli Poeci na Start – kontynuacja	4 000	tak	Warszawa
52	Zakup książek dla Wypożyczalni nr 47	4 800	tak	Warszawa
53	Zakup nowości wydawniczych do Wypożyczalni nr 44	10 000	tak	Warszawa
54	Zakup nowości wydawniczych do Biblioteki Publicznej w dzielnicy Rembertów	42 000	tak	Warszawa

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
55	Organizacja wydarzeń kulturalnych w Bibliotece Publicznej w dzielnicy Rembertów	25 000	tak	Warszawa
56	Nowości wydawnicze dla dzieci i młodzieży w 2018 r.	12 700	tak	Warszawa
57	Z książką w nowoczesność	12 000	tak	Warszawa
58	Dziecko w świecie książki	8 000	tak	Warszawa
59	Zakup nowości książkowych do Wypożyczalni nr 18	6 000	tak	Warszawa
60	Książka oknem na świat – zakup książek dla Biblioteki w Wesolej	15 000	tak	Warszawa
61	Komputery są super!...w Bibliotece	69 017	nie	Warszawa
62	Komputery są super!...w Bibliotece	44 877	nie	Warszawa
63	Komputery są super!...w Bibliotece	150 409	nie	Warszawa
64	Zakup nowych książek, audiobooków, filmów do Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Ochota m.st. Warszawy	28 325	tak	Warszawa
65	Zakup nowych książek, audiobooków, filmów do Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Ochota m.st. Warszawy	35 325	tak	Warszawa
66	Zakup nowych książek, audiobooków, filmów do Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Ochota m.st. Warszawy	28 350	tak	Warszawa
67	Zakup nowości książkowych do Wypożyczalni nr 40 i Biblioteki dla Dzieci nr 47	16 000	tak	Warszawa
68	Zakup „książek mówionych” oraz filmów na DVD dla Biblioteki Publicznej przy ul. Chrościckiego 2	7 000	tak	Warszawa
69	Wzbogacenie księgozbioru Wypożyczalni dla Dorosłych i Młodzieży nr 78 przy ul. Majdańskiej 5	30 000	tak	Warszawa
70	Zakup nowości książkowych dla Wypożyczalni nr 66, ul. Angorska 14	9 000	tak	Warszawa
71	Zakup nowości wydawniczych oraz doposażenie biblioteki (W85) w Domu Kultury „Świt”	50 650	nie	Warszawa
72	Zakup nowych książek do Biblioteki w Miedzeszynie	7 000	nie	Warszawa
73	Multimedia dla Biblioteki w Miedzeszynie	6 900	nie	Warszawa
74	Nowości książkowe dla Wypożyczalni nr 59 w Marysinie Wawerskim	33 000	tak	Warszawa
75	Większa filmoteka w Mediatece	20 000	tak	Warszawa
76	Nowe komputery w darmowej kawiarence internetowej Mediateki Start-Meta	74 160	tak	Warszawa
77	Gry planszowe w Mediatece Start-Meta	6 000	tak	Warszawa
78	Nowe gry na konsole w Mediatece Start-Meta	20 000	tak	Warszawa
79	Zakup nowości książkowych do Biblioteki nr 25 w Falenicy	30 000	tak	Warszawa
80	Serie wydawnicze dla bibliotek Wawerskich	15 000	tak	Warszawa
81	Biblioteka przyjazna dla osób z dysfunkcją wzroku	6 417	tak	Warszawa
82	Miejsce dla książek – zakup regałów do Wypożyczalni dla Dorosłych i Młodzieży nr 78, ul. Majdańska 5	45 880	nie	Warszawa
83	Zakup nowości wydawniczych dla Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy	254 805	tak	Warszawa

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
84	Zakup nowości do bibliotek	22 200	tak	Warszawa
85	Nasza Biblioteka – zakup nowości	5 000	nie	Warszawa
86	Biblioboxy – całodobowe wrzutki na książki przy bibliotekach na Ursynowie Północnym	105 000	nie	Warszawa
87	Bibliobox – całodobowa wrzutka na książki przy Bibliotece na Ursynowie Południowym	15 000	tak	Warszawa
88	Biblioboxy – całodobowe wrzutki na książki przy bibliotekach na Zielonym Ursynowie	30 000	nie	Warszawa
89	Nowa forma książki – czytniki e-booków i e-booki w Przystanku Książka	8 550	tak	Warszawa
90	Oswoić nowe technologie – wyposażenie biblioteki Przystanek Książka w nowoczesne urządzenia	30 366	tak	Warszawa
91	Wędrujące książki – biblioteczek plenerowe na przystankach autobusowych	25 000	nie	Warszawa
92	Wędrujące książki – biblioteczek publiczne przy przystankach autobusowych	15 000	nie	Warszawa
93	Czytanie nie jest nudne	20 400	nie	Warszawa
94	KOŁO w podróży, czyli książki i kamera dla Biblioteki Podróżniczki nr 51 ul. M. Bielskiego	19 200	nie	Warszawa
95	Książki dla biblioteki na Kole	19 350	tak	Warszawa
96	Zakup książek dla dzieci, młodzieży i dorosłych do Wypożyczalni Nr 58 przy ul. Wałuszewskiej 24	16 000	tak	Warszawa
97	Czytanie na Dywanie – cykl spotkań dla dzieci w bibliotece	9 500	tak	Warszawa
98	Audiobooki dla młodzieży w dwóch bibliotekach – Ursus Północny	2 880	tak	Warszawa
99	Audiobooki dla młodzieży w dwóch bibliotekach – Ursus Południowy	2 880	tak	Warszawa
100	Audiobooki i czytaki do Biblioteki „Baśniowa”	7 480	tak	Warszawa
101	Plenerowa Biblioteczka	3 300	nie	Warszawa
102	Komputery dla Bibliotek	210 000	nie	Warszawa
103	„1 000” nowych książek do Wypożyczalni nr 95 dla dorosłych i młodzieży	44 600	nie	Warszawa
104	Wydarzenia kulturalne dla seniorów w Bibliotece	30 000	nie	Warszawa
105	„Poczytaj sobie, Mamo”	7 430	nie	Warszawa
106	Gry planszowe w bibliotece	6 000	tak	Warszawa
107	Łyk literatury	42 600	nie	Warszawa
108	„Grosik na książkę” – dofinansowanie (10 000 zł) dla Wypożyczalni nr 119	10 000	tak	Warszawa
109	Gry planszowe uczące edukacji finansowej	3 000	tak	Warszawa
110	Gry planszowe uczące edukacji finansowej	3 000	tak	Warszawa
111	Gry planszowe uczące edukacji finansowej	3 000	tak	Warszawa
112	Nowe książki dla Starej Pragi	60 000	tak	Warszawa

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
113	Białolecki Festiwal Książki Dziecięcej i Młodzieżowej „Pozytywne strony” – IV edycja	9 850	tak	Warszawa
114	Książkowy zawrót głowy	2 700	tak	Warszawa
115	Gry planszowe uczące edukacji finansowej	3 000	tak	Warszawa
116	„Czytaj, słuchając” – nowości audiobookowe dla Wypożyczalni Książki Mówionej i Multimediiów	10 500	tak	Warszawa
117	Nowości wydawnicze dla Czytelni Naukowej nr 1	20 000	nie	Warszawa
118	Audiobooki dla Biblioteki w Aninie	2 800	tak	Warszawa
119	Karmniki dla książek	24 000	nie	Warszawa
120	Nowe książki dla Biblioteki w Aninie	7 200	tak	Warszawa
121	Biblioteka nr 50 dzieciom	66 000	tak	Warszawa
122	Nowe książki dla Nowej Pragi	119 000	tak	Warszawa
123	Zakup nowości dla Wypożyczalni dla Dorosłych i Młodzieży nr 15 przy ul. Bogusławskiego 6a	8 600	tak	Warszawa
124	Czytam. Jestem patriotą, czyli nowe książki w bibliotece	45 000	nie	Warszawa
125	Prenumerata czasopism do Wypożyczalni nr 104 oraz Biblioteki dla Dzieci i Młodzieży nr LIV	3 900	tak	Warszawa
126	Dofinansowanie zakupu książek, audiobooków i literatury obcojęzycznej dla Biblioteki Publicznej w dzielnicy Bielany	23 400	tak	Warszawa
127	Książka koło łóżka	64 200	nie	Warszawa
128	Ursynowski spacerownik – w twojej biblioteczce i plecaku!	70 970	nie	Warszawa
129	Wypożyczalnie gier planszowych w bibliotece	5 390	tak	Warszawa
130	Wypożyczalnie gier planszowych w bibliotece	5 440	tak	Warszawa
131	Wypożyczalnie gier planszowych w bibliotece	5 390	nie	Warszawa
132	Wypożyczalnie gier planszowych w bibliotece	5 390	nie	Warszawa
133	Wypożyczalnie gier planszowych w bibliotece	5 390	nie	Warszawa
134	Biblioteka szkolna otwarta na środowisko lokalne	62 000	nie	Warszawa
135	Odświeżmy bibliotekę!	17 000	tak	Warszawa
136	MiszMasz Book & Tea (kawiarenka dla młodzieży)	56 000	nie	Warszawa
137	Opracowanie i publikacja książki pt. „Z Warszawy. 50 inspirujących rozmów z Warszawiakami”	200 000	nie	Warszawa
138	Po drugiej stronie kartki	9 324	nie	Warszawa
139	Biblioteki plenerowe na Sielcach	31 650	nie	Warszawa
140	Legendy polskie – stwórzmy własną książkę	11 500	nie	Warszawa
141	Angielski do biblioteki – zakup angielskich książek do Wypożyczalni nr 58 przy ul. Wąłuszewskiej	6 900	tak	Warszawa
142	Dostosowanie do potrzeb edukacyjnych Pracowni Komputerowej Biblioteki Publicznej przy ul. Meissnera 5	3 000	tak	Warszawa
143	Bierz mnie	49 000	nie	Warszawa
144	Ruch i książka w otoczeniu drzew. Skwerek sportowy z czytelnią przy ogrodzie Motyka i Słońce	56 600	nie	Warszawa

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
145	Remont i dostosowanie do potrzeb czytelników Pracowni Komputerowej Biblioteki Publicznej przy ul. Meissnera 5	24 000	nie	Warszawa
146	Biblioteka z ogrodem otwarta w soboty i niedziele! Bezpłatne kino, koncerty, książki, warsztaty na Tynieckiej	258 540	tak	Warszawa
147	Zakup książek do czytelnicy naukowej nr XIII	10 000	tak	Warszawa
148	7 iluminacja budynku Centrum Kultury Wilanów i Biblioteki Wilanowskiej	73 000	nie	Warszawa
149	Zakup gier planszowych dla Wypożyczalni nr 28 przy ul. 1 Sierpnia 36A	3 050	tak	Warszawa
150	Zakup sprzętu multimedialnego dla Wypożyczalni dla Dorosłych i Młodzieży nr 65 przy ul. Petofiego 3	8 471	tak	Warszawa
151	Komfortowa przestrzeń Biblioteczna. Ulepszenie systemu wentylacji oraz zakup wyposażenia	195 120	nie	Warszawa
152	Biblioteka dla każdego – modernizacja warszawskiej Galerii Ekslibrisu	72 279	nie	Warszawa
153	Zakup książek „Duże Litery” – doposażenie Wypożyczalni dla Dorosłych i Młodzieży nr 65 przy ul. Petofiego 3	6 000	nie	Warszawa
154	Nowości wydawnicze oraz czasopisma	22 000	nie	Warszawa
155	Zakup nowości dla Wypożyczalni nr 35 przy ul. Narbutta 47	15 000	tak	Warszawa
156	Nowości dla biblioteki przy al. Niepodległości 19	50 000	tak	Warszawa
157	Nowości dla Biblioteki nr 1 przy ul. Puławskiej 43	12 000	tak	Warszawa
158	Nowoczesna Biblioteka na Gołędzinowie	250 000	nie	Warszawa
159	Zakup nowości wydawniczych do Wypożyczalni nr 90 przy ul. Rozłuckiej 11a	18 900	tak	Warszawa
160	Czytaj–Myśl–Baw się i Serfuj w bibliotece szkolnej	42 280	nie	Warszawa
161	Zakup nowości książkowych dla Wypożyczalni nr 92 i Biblioteki dla Dzieci nr 42	16 000	tak	Warszawa
162	Salonik czytelniczy – aranżacja przestrzeni	3 500	tak	Warszawa
163	Biblioteka plenerowa	3 980	nie	Warszawa
164	Biblioteka bez barier – instalacja automatycznych przesuwanych drzwi wejściowych	11 500	tak	Warszawa
165	Teatryki dla dzieci w Bibliotece dla Dzieci i Młodzieży nr 49 przy al. Reymonta 6	5 000	tak	Warszawa
166	„Szczęście to... Nowa książka w bibliotece”	15 000	nie	Warszawa
167	„Twórcza Biblioteka” – uczyć się i bawić bez końca	6 000	nie	Warszawa
168	Zielony zakątek Klubu Sąsiedzkiego i Biblioteki Publicznej nr 14	166 600	nie	Warszawa
169	Zakup książek do Wypożyczalni nr 19 i Biblioteki dla Dzieci i Młodzieży nr 2	15 000	tak	Warszawa
170	Nowe książki dla czytelników	6 000	tak	Warszawa
171	Wybieram bibliotekę – zakup książek i sprzętu wystawienniczego do biblioteki przy ul. Chryzantem 2	10 000	tak	Łódź
172	Zakup książek i audiobooków dla Filii nr 10 MBP	10 000	tak	Łódź

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
173	Zaczytaj się na Żubardzkiej	10 000	tak	Łódź
174	Zakup książek dla czytelników MBP Filia nr 7	5 000	tak	Łódź
175	Zakup nowości wydawniczych dla Filii 11 Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście	5 000	tak	Łódź
176	Zakup książek dla dzieci i młodzieży	5 000	tak	Łódź
177	Zakup książek i audiobooków dla czytelników biblioteki	5 000	tak	Łódź
178	Zakup nowych książek dla czytelników Filii Nr 2 Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź- Śródmieście	5 000	tak	Łódź
179	Zakup nowości książkowych dla użytkowników Filii Bibliotecznej nr 9 dla Dorosłych Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście.	10 000	tak	Łódź
180	Zakup książek dla dzieci i młodzieży	10 000	tak	Łódź
181	Biblioteka uczy – zakup książek edukacyjnych dla biblioteki publicznej	5 000	tak	Łódź
182	Zakup książek – nowości wydawniczych dla Czytelników Filii Nr 5 MBP Łódź-Śródmieście	5 000	tak	Łódź
183	Zakup nowych książek dla czytelników Miejskiej Biblioteki Publicznej Łódź-Śródmieście – Filii nr 7	5 000	tak	Łódź
184	Zakup książek – nowości wydawniczych dla Czytelników Filii Nr 3 MBP Łódź-Śródmieście	5 000	tak	Łódź
185	Zakup książek dla czytelników biblioteki przy ul. Natalii 4	10 000	tak	Łódź
186	Zakup nowości wydawniczych dla Filii nr 14 MBP	9 000	tak	Łódź
187	Zakup książek dla czytelników Filii nr 12 MBP	5 000	tak	Łódź
188	Nowe książki dla Filii nr 5 MBP (dla dzieci i młodzieży)	6 000	tak	Łódź
189	„Kolorowa biblioteka małego człowieka”. Doposażenie biblioteki i zakup książek dla Filii nr 6 MBP	17 000	tak	Łódź
190	Zakup książek dla biblioteki przy ul. Paderewskiego 11a	10 000	tak	Łódź
191	„Kup nam Piękną Książkę” – zakup książek dla czytelników biblioteki przy ul. Pięknej	20 000	tak	Łódź
192	Zakup książek dla czytelników i użytkowników Filii 8 MBP	10 000	tak	Łódź
193	Zakup książek i audiobooków oraz prenumeraty czasopism dla „Biblioteki z kotem” – Filii nr 5 MBP Łódź-Polesie	7 000	tak	Łódź
194	Zakup książek i audiobooków dla Filii nr 1 MBP Łódź-Polesie	10 000	tak	Łódź
195	Zakup książek i audiobooków	20 000	tak	Łódź
196	Zakup książek, audiobooków i urządzenia wielofunkcyjnego dla użytkowników Biblioteki pod Babą Jagą z Osiedla Koziny	12 000	tak	Łódź
197	Zakup książek, audiobooków dla użytkowników Biblioteki – Dział Udostępniania z Osiedla Koziny	10 000	tak	Łódź
198	Zakup książek i audiobooków dla użytkowników MBP Filii nr 3 z Osiedla im. Józefa Montwiłła-Mireckiego	10 000	tak	Łódź
199	Zakup książek dla czytelników MBP Łódź-Polesie Filia nr 8	10 000	tak	Łódź
200	Zakup książek i audiobooków dla użytkowników Filii nr 9 MBP Łódź-Polesie z Osiedla Stare Polesie	4 000	tak	Łódź

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
201	Biblio Café „Złotnianka”	14 500	tak	Łódź
202	Relaks z książką – kącik czytelniczy na Złotnie w bibliotece szkolnej SP 169	1 950	tak	Łódź
203	Zakup nowości książkowych, lektur oraz sprzętu multimedialnego dla biblioteki w Andrzejowie	36 000	tak	Łódź
204	Nowości wydawnicze, audiobooki i pomoce dydaktyczne dla czytelników Biblioteki przy ul. Zakładowej 50	10 000	tak	Łódź
205	Zakup nowych książek dla biblioteki przy ul. Tuwima 75	5 000	tak	Łódź
206	Zakup książek dla Czytelników Biblioteki na Księżym Młynie	5 000	tak	Łódź
207	Zakup książek dla biblioteki przy ul. Jurczyńskiego 30a	8 000	tak	Łódź
208	Zakup nowości wydawniczych oraz kolorowej kserokopiarki wraz z tonerem i usługą serwisowania na cały okres gwarancji do biblioteki przy ul. Gorkiego 63	20 000	tak	Łódź
209	Zakup książek dla Biblioteki na Bartoka 27	7 000	tak	Łódź
210	Biblioteka w Zagajniku przyjazna dla czytelników	8 000	nie	Łódź
211	Zakup książek i audiobooków dla czytelników Filii nr 3 MBP	6 000	nie	Łódź
212	Zakup nowości, w tym audiobooków, zestawu komputerowego, kserokopiarki wielofunkcyjnej	14 000	nie	Łódź
213	Książka dla wszystkich: od noworodka do seniora	8 000	nie	Łódź
214	Zakup nowości wydawniczych dla Filii 13 MBP	5 000	nie	Łódź
215	Biblioteka dla każdego – zakup książek i audiobooków oraz doposażenie biblioteki w nowy sprzęt	54 200	nie	Łódź
216	Zakup książek dla czytelników Filii 16 dla Dzieci i Młodzieży na Górnej	6 000	nie	Łódź
217	„Biblioteka na miarę XXI wieku” – modernizacja biblioteki w SP 64	43 390	nie	Łódź
218	Zakup nowych książek dla czytelników Filii nr 1 MBP	6 000	nie	Łódź
219	Zakup lektur szkolnych i nowości wydawniczych do biblioteki publicznej przy ul. Rudzkiej 7	15 000	nie	Łódź
220	Zakup książek i audiobooków dla Filii nr 14 MBP Łódź–Polesie	6 000	nie	Łódź
221	Zakup książek i audiobooków dla Zespołu Bibliotek Publicznych im. J. Augustyniaka do bezpłatnego wypożyczenia	20 000	nie	Łódź
222	Zakup książek i audiobooków dla użytkowników Filii Nr 10 MBP Łódź–Polesie	10 000	nie	Łódź
223	Zakup nowości książkowych dla użytkowników Filii nr 4 MBP Łódź–Polesie	5 000	nie	Łódź
224	Zakup książek, audiobooków i urządzenia wielofunkcyjnego dla użytkowników Biblioteki Fantastycznej Na Piętrze na Starym Polesiu	12 000	nie	Łódź
225	Nowe książki, audiobooki, kolorowe ksero i tablica sucho ścieralna dla Biblioteki na Janowie	40 000	nie	Łódź
226	Zakup księgozbioru dla biblioteki na Stokach - Dzieci i Młodzież	10 000	nie	Łódź
227	Nowości książkowe dla Biblioteki dla Dorosłych na Stokach	15 000	nie	Łódź

Lp.	Nazwa projektu	Wartość projektu	Realizacja	Miasto
228	Biblioteka – dobre miejsce dla człowieka	46 000	nie	Łódź
229	Radość na sztuki	30 300	tak	Kraków
230	Wymień się książką w Krakowie	55 000	tak	Kraków
231	Book Truck – mobilna biblioteka	269 000	tak	Kraków
232	„Książka pod ręką” w ogrodzie przy Krupniczej 38	4 500	tak	Kraków
233	Biblioteka na miarę XXI wieku	15 000	nie	Kraków
234	Poczytajmy i posłuchajmy nowości – wyposażenie biblioteki	35 000	tak	Kraków
235	Nowoczesna biblioteka na osiedlu Podwawelskim	15 000	tak	Kraków
236	Nowoczesna biblioteka moich marzeń	20 000	nie	Kraków
237	Biblioteka dla wszystkich – czytanie jest modne	15 000	tak	Kraków
238	Gry planszowe w Twojej Bibliotece	23 000	tak	Kraków
239	Biblioteka Nowości Pełna	25 000	tak	Kraków
240	Książka na życzenie	16 000	tak	Kraków
241	Kolorowa prasa do biblioteki zaprasza	4 000	tak	Kraków
242	Planszówki w Twojej Bibliotece	22 000	tak	Kraków
243	Zakup nowości wydawniczych do biblioteki	20 000	tak	Kraków
244	Święty Marcin czyta dzieciom	18 000	nie	Poznań
245	BiblioSfera – miejsce twórczych spotkań	30 000	nie	Toruń

Źródło: opracowanie własne.

Joanna Kamińska
Uniwersytet Śląski w Katowicach
joanna.kaminska@us.edu.pl

Problemy zarządzania i marketingu na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych

Słowa kluczowe: zarządzanie bibliotekami, marketing biblioteczny, bibliometria

Abstrakt: Problematyka zarządzania bibliotekami jako niedochodowymi instytucjami kultury oraz zastosowanie narzędzi marketingowych do promowania ich działalności stanowi ważny nurt refleksji w bibliotekoznawstwie. Na grunt nauki o bibliotece zaadoptowano terminologię i metodologię wywodzącą się z nauk organizacji i zarządzania. Celem artykułu jest ukazanie rozwoju problematyki zarządzania i marketingu w odniesieniu do bibliotek, w tym częstotliwości pojawiania się poszczególnych tematów i problemów, sposobów ich ujmowania, stosowanej terminologii i wykorzystywanej metodologii. W celu zbadania zagadnienia zastosowano metodę bibliometryczną. Jako materiał źródłowy wykorzystano artykuły z polskich czasopism bibliotekoznawczych za lata 1945–2018.

Keywords: library management, library marketing, bibliometric

Abstract: The issue of managing libraries as non-profit cultural institutions and the use of marketing tools to promote their activities is an important current reflection in librarianship. Scientific research methodology in management science was adopted to library and information science. The aim of the article is to show the development of management and marketing issues in relation to libraries, including the frequency of appearance of particular topics, problems and criteria of their recognition, as well as related terminology and methodology. In order to investigate the issue, the bibliometric method was used. The source material consisted of articles from Polish library journals published in the years 1945–2018.

Problematyka zarządzania bibliotekami jako niedochodowymi instytucjami kultury oraz zastosowanie narzędzi marketingowych do promowania ich działalności stanowi obecnie ważny nurt refleksji w bibliotekoznawstwie. Jak wykazała Ewa Głowacka, która analizowała kierunki badań bibliotekoznawczych na świecie w latach 2003–2015, najpopularniejszym i najszerszym (tj. obejmującym wiele różnorodnych zagadnień) obszarem badań było zarządzanie bibliotekami [30, s. 122].

Rozwiązania wypracowane w naukach organizacji i zarządzania zostały z powodzeniem przeniesione także na grunt polskiej nauki o bibliotece. Opublikowano wiele prac monograficznych oraz artykułów poświęconych wybranym zagadnieniom szczegółowym. Tematyka zarządzania została uwzględniona w programach kształcenia bibliotekarzy, stała się również przedmiotem wielu branżowych konferencji, seminariów czy warsztatów. Wyraźne wyodrębnienie tej problematyki potwierdziło dodatkowo utworzenie w 2005 r.

Komisji Zarządzania i Marketingu przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Owoce działalności Komisji stała się cykliczna konferencja naukowa „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” (organizowana co roku w Gdańsku począwszy od 2007 r.) oraz powołanie periodyku naukowego *Zarządzanie Biblioteką* (ukazującego się od 2009 r.).

Przeglądu wpływu nauk o organizacji i zarządzaniu na terminologię i badania naukowe w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej dokonała w 2002 r. Ewa Głowacka [35]. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie rozwoju problematyki zarządzania i marketingu w odniesieniu do bibliotek, w tym częstotliwości pojawiania się poszczególnych tematów i problemów, sposobów ich ujmowania, stosowanej terminologii i wykorzystywanej metodologii.

Stan badań w jakiejś dziedzinie przedstawia się najczęściej przez analizę piśmiennictwa należącego do niej lub z nią związanego. W komunikacji naukowej ważną funkcję odgrywają czasopisma naukowe, które są „(...) narzędziem porozumiewania się uczonych, bieżącego upowszechniania wyników badań oraz zapewnienia autorom pierwszeństwa ogłoszenia wyników danych badań” [59, s. 77]. Wprawdzie artykuły publikowane na łamach czasopism mają często charakter przyczynkowy i dotyczą pewnych wybranych szczegółów określonego zagadnienia bądź sygnalizują podjęty problem badawczy, drogi do jego rozwiązania lub wyniki częściowe badań, ale dzięki analizie zawartości czasopism możliwe staje się rozpoznanie aktualnych dla określonego okresu tendencji, a także prześledzenie pojawiania się nowych problemów badawczych, wprowadzania nowych terminów czy wdrażania nowatorskich metod badawczych. Również skrócony, w stosunku do wydawnictw monograficznych, cykl wydawniczy publikacji periodycznych powoduje, że zdecydowano się w oparciu o nie przeanalizować trendy w zakresie tematyki zarządzania bibliotekami.

Do oceny szybkości rozprzestrzeniania się idei oraz ich przepływu między dyscyplinami wykorzystywana jest bibliometria, która uzupełniona o analizę terminologii wskazuje stopień akceptacji dla kształtujących się kierunków, tempo narastania badań, dziedzinę, z której się wywodzą lub z którą są najsilniej związane [76, s. 164]. Stąd też, aby móc uzyskać odpowiedź na zadany problem badawczy, zdecydowano się zastosować analizę bibliometryczną piśmiennictwa. Podstawowym źródłem do zgromadzenia danych była *Polska Bibliografia Bibliologiczna* (PBB). Pomimo mankamentów i problemów, jakie napotykają badacze pragnący wykorzystać ją w badaniach bibliometrycznych¹, PBB jako bibliografia dziedzinowa, rejestrująca dane w sposób ciągły na przestrzeni kilkudziesięciu lat, stanowi najpełniejsze źródło informacji o piśmiennictwie bibliologicznym, bibliotekoznawczym i informatologicznym.

Po zapoznaniu się ze strukturą PBB, jako materiał źródłowy do niniejszej analizy przyjęto opisy bibliograficzne artykułów z czasopism (z pominięciem sprawozdań z konferencji, recenzji i omówień) zamieszczone w dziale głównym VI. *BIBLIOTEKARSTWO* w dwóch poddziałach trzeciego stopnia: *Organizacja* (poddział wyodrębniony w poddziale

¹ M.in. archaiczny układ, przestarzała nomenklatura, uogólnione indeksowanie, opóźnienia publikacji kolejnych roczników, dostęp do wersji elektronicznej bibliografii dopiero począwszy od 1995 r. itd. Szerzej temat ten omówiła Izabela Swoboda, analizując przydatność PBB jako źródła do badań bibliometrycznych polskiego piśmiennictwa tematycznie związanego z problematyką komputeryzacji bibliotek w Polsce [81].

VI. A. *Organizacja i historia bibliotekarstwa*) oraz *Organizacja pracy. Technika biblioteczna* (poddział wyodrębniony w poddziale VI. B. *Metodyka i technika bibliotekarska*)². Ponieważ wersja elektroniczna PBB obejmuje opisy bibliograficzne dopiero począwszy od 1995 r., dane do analizy zgromadzono w oparciu o wersję drukowaną bibliografii za lata 1945–2010. W badaniu wzięto pod uwagę liczbę opisów bibliograficznych, a nie liczbę pozycji zarejestrowanych w bibliografii. Chodzi zwłaszcza o najstarsze roczniki, w których występują tzw. pozycje zbiorowe, gdy ze względów oszczędnościowych pod jedną pozycją bibliograficzną zarejestrowano opisy kilku prac, z reguły powiązanych tematycznie. Aby móc ustalić faktyczny przyrost publikacji, zdecydowano w analizie uwzględnić liczbę opisów, a nie pozycji bibliograficznych.

Z uwagi na to, że lata 2011–2018 nie zostały jeszcze uwzględnione w PBB, materiał źródłowy do niniejszej analizy zebrano z autopsji na podstawie analizy zawartości wybranych czasopism bibliotekoznawczych. Analizą objęto wydane w latach 2011–2018 numery następujących czasopism bibliotekoznawczych: *Przegląd Biblioteczny*, *Roczniki Biblioteczne*, *Biblioteka*, *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, *Bibliotheca Nostra*, *Zarządzanie Biblioteką*, *Biuletyn EBIB*, *Bibliotekarz*, *Poradnik Bibliotekarza*. Łącznie zebrany materiał obejmuje 333 opisy artykułów za lata 1949–2018.

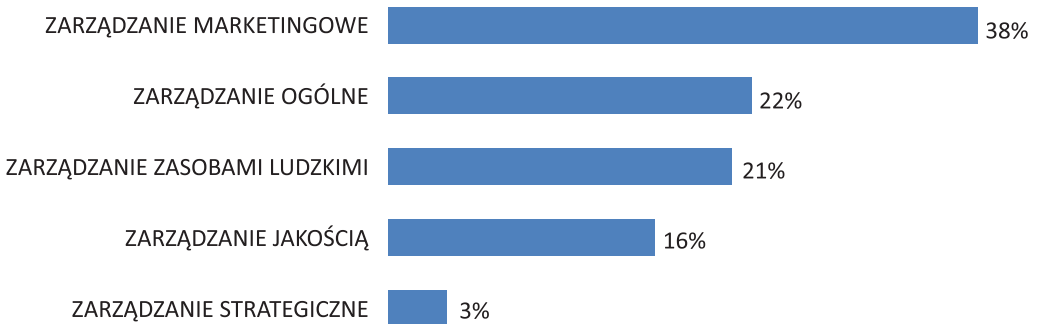
Dziedzina zarządzania jest bardzo rozległa, a wiele jej problemów ma charakter interdyscyplinarny. Oprócz tzw. zarządzania ogólnego, wyróżnia się szereg jego odmian funkcjonalnych, jak: zarządzanie strategiczne, zarządzanie jakością, zarządzanie marketingowe, zarządzanie zasobami ludzkimi. Przyjęcie takiej systematyki zagadnień dotyczących zarządzania, publikowanych na łamach czasopism bibliotekoznawczych, pozwala stwierdzić, że największą popularnością cieszyła się tematyka marketingu (38% artykułów), następnie ogólne problemy zarządzania (22% artykułów) oraz zarządzanie zasobami ludzkimi (21% artykułów), zarządzanie jakością (16% artykułów) i zarządzanie strategiczne (3% artykułów) – zob. rysunek 1.

---

² Na przestrzeni lat układ systematyczny PBB podlegał zmianom. Pojawianie się nowych poddziałów uzasadniane było najczęściej względami praktycznymi, tj. liczbą pozycji bibliograficznych – jeśli pokazywała się znacząca liczbowa grupa tekstów poświęconych wybranemu zagadnieniu, decydowano się na wyodrębnienie osobnego poddziału, by zwiększyć przejrzystość i ułatwić wyszukiwanie. Jak wyjaśniono np. w przedmowie do rocznika 1949: „Mianowicie, obfitość materiału skłoniła do pewnej oszczędności w opisie, z drugiej strony zaś – do większego rozczłonkowania w układzie, a nawet do tworzenia nowych nagłówek, bądź uzupełnienia dawnych” [10, s. 3]. W odniesieniu do działu BIBLIOTEKARSTWO i tematyki zarządzania bibliotekami wprowadzane modyfikacje nie były bardzo znaczące – poddziały wyznaczone do analizy zmieniały jedynie tytuły, np. obecnie poddział Organizacja i historia bibliotekarstwa wcześniej miał tytuł Ustrój i historia; obecnie poddział Organizacja pracy. Technika biblioteczna do r. 1961 miał tytuł Organizacja pracy.

Rysunek 1. Ranking popularności poszczególnych tematów z zakresu zarządzania na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych

Źródło: opracowanie własne.

Aby bardziej szczegółowo określić tematykę podejmowaną przez autorów artykułów, w każdym z pięciu obszarów zasadniczych wyodrębniono kilka najważniejszych grup tematycznych.

Wśród publikacji, w których podejmowano tematykę marketingu, 35% zajęły artykuły dotyczące promocji bibliotecznej. Pierwsze artykuły pojawiły się pod koniec lat sześćdziesiątych i były poświęcone *public relations*. Jako pierwsza w polskim piśmiennictwie bibliotekoznawczym użyła tego określenia Cecylia Duninowa na łamach *Bibliotekarza* w 1969 r. [25]. Autorka, podkreślając konieczność szerszego niż dotychczas wykorzystywania środków masowego przekazu do informowania społeczeństwa o działalności bibliotek, postulowała zastosowanie, na wzór bibliotek amerykańskich, technik *public relations*, które zdefiniowała jako: „(...) suma wszystkich kontaktów zewnętrznych ze społeczeństwem, jedna z najważniejszych (obecnie form działalności propagandowej), która przejawia się we własnych, określonych technikach oddziaływania. Biblioteczną <public relation> [!] rozumiemy jako działalność w środowisku, która ma na celu aktywne rozwijanie stosunków międzyludzkich” [25, s. 289–290]. Co ciekawe, ogół zagadnień zaliczanych do działań promocyjnych nazywano propagandą biblioteczną – określenie to występowało także w publikacjach w kolejnych latach [m.in.: 26; 102]. Termin *public relations* zyskał akceptację i szersze zastosowanie w artykułach dopiero po roku 2000, czego przykładem może być m.in. tytuł całego numeru *Biuletynu EBIB* z 2004 r. [69]. Autorzy najczęściej koncentrowali się jednak na przekonaniu o konieczności promowania usług bibliotecznych, wyjaśnianiu dostępnych form i narzędzi oraz wskazywaniu przykładów konkretnych działań podejmowanych w wybranych placówkach. W ostatnich latach popularnym tematem było także wykorzystywanie Internetu, w tym zwłaszcza portali społecznościowych. Wśród bardziej szczegółowych zagadnień podejmowano kwestie kreowania wizerunku biblioteki [m.in.: 17; 73; 93], tożsamości instytucji i systemu identyfikacji wizualnej [m.in.: 5; 42; 47], w tym tworzenia i wykorzystywania bibliotecznego logo [m.in.: 7; 56], a także budowania marki biblioteki [m.in.: 23; 37; 83].

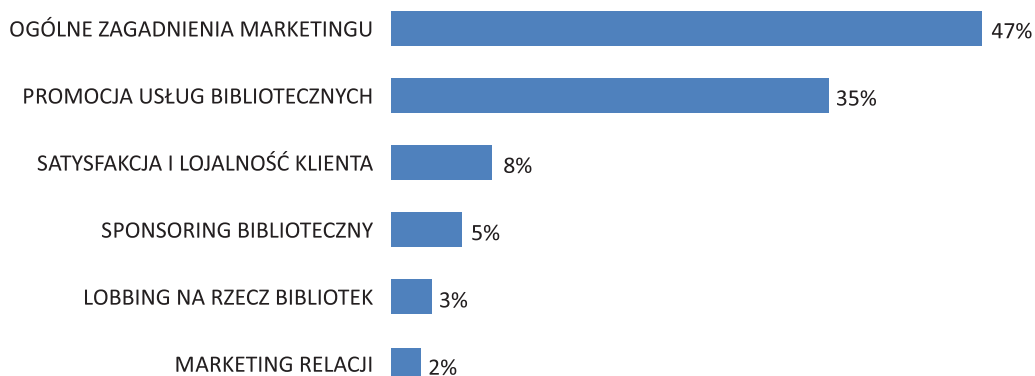
Wyraźnie wyodrębnioną problematyką były też kwestie lojalności i satysfakcji klientów biblioteki, którym poświęcono 8% artykułów [m.in.: 8; 57; 77; 81; 88; 105; 107].

Jako przykład wzbogacania terminologii i poszerzania pola badawczego nauki o bibliotece należy wskazać artykuł Bożeny Jaskowskiej z 2009 r., w którym autorka podjęła temat prosumeryzmu, tj. nowego modelu zachowania użytkowników wynikającego z funkcjonowania bibliotek w kulturze konwergencji i partycypacji [41]. Była to pierwsza próba adaptacji pojęcia „prosument” na grunt polskiej nauki o bibliotece.

W obrębie zagadnień marketingu znalazły się także publikacje, w których poruszano problemy sponsoringu i fundraisingu [m.in.: 28; 98], a także lobbingu na rzecz bibliotek [m.in.: 12; 85] – łącznie artykuły temu poświęcone objęły odpowiednio 5% i 3%. Stosunkowo niewiele miejsca (2%) poświęcono koncepcji marketingu relacji [m.in.: 11].

Blisko połowa (47%) artykułów poświęconych zarządzaniu marketingowemu dotyczyła ogólnych zagadnień marketingu, takich jak prezentacja głównych założeń koncepcji czy omówienie narzędzi marketingu mix. Początkowo dominowało postrzeganie marketingu w kontekście możliwości komercjalizacji niektórych usług bibliotecznych [zob. 24], dopiero z czasem, dzięki orędownikom zastosowania marketingu w bibliotekarstwie, udało się pokazać uniwersalność tej koncepcji i korzyści, jakie może przynieść bibliotekom umiejętne wykorzystanie jej narzędzi [m.in.: 13; 14; 15; 18]. Dowodem na akceptację i praktyczne wdrożenie zasad marketingu były bardzo liczne artykuły omawiające przykłady zastosowania tej koncepcji w wybranych bibliotekach³. Rozkład tematyczny zagadnień z zakresu marketingu poruszanych na łamach czasopism bibliotekoznawczych zaprezentowano na rysunku 2.

Rysunek 2. Rozkład tematyczny zagadnień z zakresu marketingu poruszanych na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych

Źródło: opracowanie własne.

Na drugim miejscu wśród pięciu głównych obszarów tematycznych znalazły się artykuły dotyczące ogólnych problemów zarządzania. Najliczniejszą grupę (59%) w tym obszarze stanowiły publikacje, w których omawiano teoretyczne aspekty procesów zarządzania, m.in. funkcje zarządzania, zadania kierowników czy style kierowania [m.in.: 1; 38; 64; 65; 95].

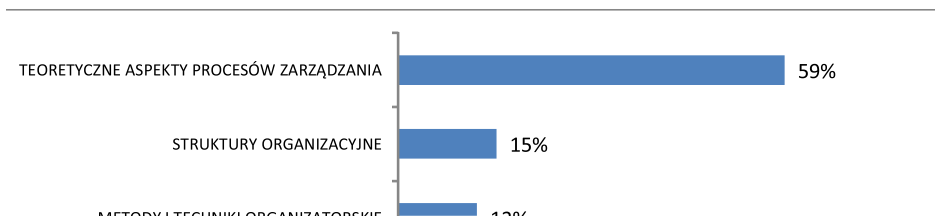
³ Z uwagi na dużą liczbę artykułów tego rodzaju zrezygnowano z przytaczania przykładów prezentujących zastosowanie marketingu w działalności konkretnych bibliotek.

Wyraźnie widocznym podejściem był nurt prakseologiczny, w którym autorzy podejmowali kwestie usprawniania działalności bibliotek, posługując się pojęciami ekonomizacji [55] i racjonalizacji [96; 103; 104], które stały się załączkiem rozwijanych w następnych latach koncepcji efektywności i jakości usług bibliotecznych.

Wśród pozostałych tematów zaliczonych do obszaru ogólnych problemów zarządzania kolejne miejsca w rankingu podejmowanej tematyki zajęły kwestie: budowy i typologii struktur organizacyjnych [m.in.: 90; 92; 94; 97]; wybranych technik i metod organizatorskich, w tym m.in.: *outsourcing* [44; 45; 46], *lean management* [63; 80], *reengineering* [86], *design thinking* czy *blended librarianship* [27]; biblioteki jako organizacji uczącej się [m.in.: 2; 31] oraz organizacji pracy i procesów bibliotecznych [m.in.: 3; 9; 60]. Rozkład tematyczny zagadnień dotyczących ogólnych problemów zarządzania poruszanych na łamach czasopism bibliotekoznawczych zaprezentowano na rysunku 3.

Rysunek 3. Rozkład tematyczny zagadnień dotyczących ogólnych problemów zarządzania poruszanych na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych

rysunek 3. Rozkład tematyczny zagadnień dotyczących ogólnych problemów zarządzania poruszanych na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych

Źródło: opracowanie własne.

Tuż za ogólnymi zagadnieniami zarządzania, wśród pięciu głównych obszarów tematycznych znalazły się artykuły dotyczące zarządzania zasobami ludzkimi. Najwięcej uwagi (21% artykułów w tej grupie) poświęcono różnym koncepcjom, takim jak: marketing wewnętrzny, o którym jako pierwszy pisał w odniesieniu do bibliotek Radosław Cybulski w 1995 r. [16], kapitał intelektualny [m.in.: 66; 70], zarządzanie wiedzą i pracownikami wiedzy [m.in.: 50; 87]. Popularnym tematem była również kultura organizacyjna biblioteki, której poświęcono 19% artykułów [m.in.: 40; 99]. Autorów interesowały również problemy motywowania pracowników [m.in.: 43; 106]; konflikty, ich przyczyny i sposoby rozwiązywania [m.in.: 49; 100; 101]; komunikacja i relacje interpersonalne [m.in.: 6; 67]; metody oceny pracy [m.in.: 20; 21]; partycypacja w zarządzaniu [m.in.: 39]; zagadnienia pracy zespołowej i rekrutacji pracowników [m.in.: 4; 61; 74]; szkolenia i rozwój zawodowy bibliotekarzy [19; 72]. Rozkład tematyczny zagadnień dotyczących zarządzania zasobami ludzkimi poruszanych na łamach czasopism bibliotekoznawczych zaprezentowano na rysunku 4.

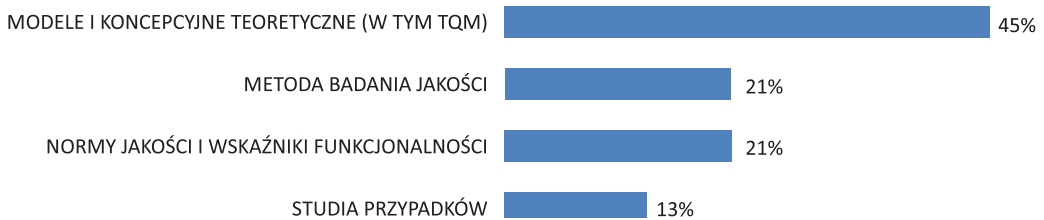
Rysunek 4. Rozkład tematyczny zagadnień dotyczących zarządzania zasobami ludzkimi poruszanych na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych

Źródło: opracowanie własne.

Czwartym głównym obszarem tematycznym były problemy jakości. Blisko połowa (45%) artykułów zaliczonych do tej grupy obejmowała różnego rodzaju teoretyczne rozważania i poszukiwania najlepszych modeli działania, w tym koncepcję kompleksowego zarządzania jakością (TQM), którą do polskiego bibliotekoznawstwa wprowadziła Ewa Głowacka [34; 36]. Pojawiały się także artykuły ukazujące ewolucję podejścia do problemu jakości – od statystyki bibliotecznej do badania efektywności działalności bibliotek [m.in.: 58; 84]. Autorzy podejmowali także problem doboru i możliwości zastosowania do oceny jakości usług bibliotecznych wybranych metod, takich jak benchmarking czy SERVQUAL [m.in.: 29; 33; 75]. Podobną popularnością cieszyła się tematyka standaryzacji działalności bibliotecznej, opracowywania norm i wskaźników funkcjonalności – o międzynarodowych inicjatywach w tym zakresie pisała w 1970 r. Jadwiga Kołodziejka [54]. Wiele opracowań stanowiło studium przypadku, w którym opisywano przykład zastosowania wybranych metod oceny jakości w konkretnych bibliotekach. Rozkład tematyczny zagadnień dotyczących zarządzania jakością poruszanych na łamach czasopism bibliotekoznawczych zaprezentowano na rysunku 5.

Rysunek 5. Rozkład tematyczny zagadnień dotyczących zarządzania jakością poruszanych na łamach polskich czasopism bibliotekoznawczych

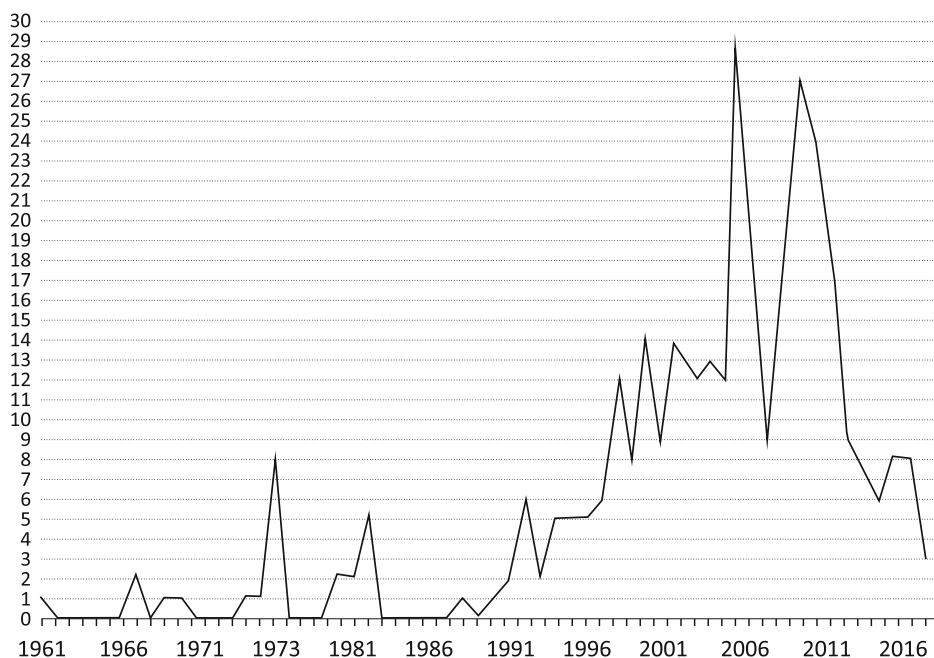
Źródło: opracowanie własne.

Ostatnie miejsce wśród pięciu głównych obszarów problemowych zajęło zarządzanie strategiczne, którego problemom poświęcono zaledwie 3% artykułów. Poruszono w nich kwestie planowania strategicznego, opracowania misji i wizji biblioteki, analizy strategicznej czy tworzenia strategii organizacji – często w oparciu o przykłady konkretnych instytucji [m.in.: 22; 51; 53; 62].

Dopełnieniem analizy jakościowej zagadnień dotyczących zarządzania poruszanych na łamach czasopism jest dynamika ich publikowania, którą zaprezentowano na rysunku 6. Widoczna tendencja wzrostowa utrzymująca się w kolejnych dekadach zaczęła się z początkiem lat dziewięćdziesiątych, osiągając najwyższy poziom w roku 2006, potem w 2010 i 2011. Ostatnie lata charakteryzują się spadkiem liczby artykułów z tego zakresu tematycznego.

Podsumowując zgromadzone, dane można dostrzec kilka interesujących tendencji. Analiza dat publikacji artykułów i monografii poświęconych konkretnym problemom zarządzania wskazuje, że to na łamach czasopism najpierw podejmowano próby wprowadzenia zagadnień z obszaru nauk organizacji i zarządzania do nauki o bibliotece. Badacze podejmujący nowatorski temat wykorzystywali wydawnictwa periodyczne zarówno do zasygnalizowania kierunku badań, jak i do wprowadzenia nowej terminologii. W wielu artykułach, w których po raz pierwszy pojawiały się pojęcia zaczerpnięte z nauk organizacji i zarządzania, wskazywano na problemy z ich adaptacją do specyfiki działalności bibliotek, częstym zjawiskiem było również posługiwanie się terminami obcojęzycznymi, z uwagi na brak odpowiedników w języku polskim. Wprowadzenie nowych pojęć do teorii bibliotekoznawstwa przebiegało z wyraźnymi oporami. Najlepszym przykładem może być pojęcie klienta w odniesieniu do usług bibliotecznych, które bardzo długo torowało sobie drogę do akceptacji [zob. m.in.: 48; 52]. Na wiele lat terminologię w zakresie marketingu bibliotecznego zdominowało pojęcie propagandy bibliotecznej, pomimo ukazania się w połowie lat dziewięćdziesiątych dwóch monografii poświęconych zastosowaniu marketingu w działalności bibliotek [79; 91].

Rysunek 6. Liczba artykułów dotyczących zarządzania bibliotekami w poszczególnych latach⁴

Źródło: opracowanie własne.

Mimo trudności nauka o bibliotece z powodzeniem zaadoptowała wiele pojęć, które znalazły zastosowanie i ich użycie nie budzi dzisiaj kontrowersji [89]. Przegląd tematyki poruszanej na łamach czasopism wykazał szeroki przekrój poruszanych zagadnień. Autorzy artykułów, wychodząc od uniwersalnych treści i definicji zaczerpniętych z dorobku nauk organizacji i zarządzania, dokonywali ich adaptacji na grunt bibliotekoznawstwa, uwzględniając specyfikę bibliotek jako niedochodowych organizacji usługowych. Większość prac miała charakter rozważań teoretycznych, w których prezentowano modelowe rozwiązania oparte głównie na metodzie analizy i krytyki piśmiennictwa. W opracowaniach pionierskich, podejmujących nowe dla bibliotekoznawstwa zagadnienia, czerpano głównie z literatury z zakresu nauk organizacji i zarządzania lub zagranicznych opracowań bibliotekoznawczych, co nie budzi wątpliwości. Niestety w kolejnych latach autorzy wielu prac nadal wykorzystywali źródła spoza nauki o bibliotece, pomimo dostępności opracowań dotyczących opisywanych zagadnień na gruncie rodzimej dyscypliny. Drugą, obok analizy i krytyki piśmiennictwa, najczęściej wykorzystywaną metodą było studium przypadku, której przydatność w bibliotekoznawstwie podkreślała Ewa Głowacka [32]. Odwołanie do wybranych przykładów konkretnych typów bibliotek pozwalało zilustrować możliwości zastosowania opisywanych rozwiązań teoretycznych w praktyce. Jak wspomniano dynamika ukazywania się artykułów

⁴ Jako datę początkową przyjęto artykuł Bernarda Olejniczaka z 1961 r., w którym omówiono zadania kierownictwa biblioteki w kontekście funkcji zarządzania (nazwanej administrowaniem) [65]. W latach 1945–1960 omówienia tematyki zarządzania bibliotekami ukazywały się w postaci skromnych objętościowo broszur wydawanych na potrzeby różnego rodzaju korespondencyjnych kursów dla bibliotekarzy [np. 69; 71].

poświęconych zarządzaniu bibliotekami wykazuje w ostatnich latach tendencję spadkową, jednak nadal temat ten budzi zainteresowanie badaczy, którzy poszukują nowych dróg poszerzania pola badawczego nauki o bibliotece.

Bibliografia

1. ADASZYŃSKA Ewa. Biblioteka akademicka jako skutecznie i sprawnie działająca organizacja. Ujęcie teoretyczne. *Zarządzanie Biblioteką*. 2016, nr 1, s. 50–69. ISSN 2081-1004.
2. ANISZEWSKA-SWORCZUK Anna. Model organizacji uczącej się koncepcją organizacyjną biblioteki. *Zarządzanie Biblioteką*. 2012, nr 1, s. 9–20. ISSN 2081-1004.
3. ANTCZAK Beata. Kształtowanie się stanowisk pracy w Bibliotece Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2003, nr 5. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2003/45/antczak.php>. Stan z dnia 03.04.2019.
4. AUGUSTYN Renata. Sztuka efektywnego doboru pracowników do biblioteki. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2010, nr 5. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2010/114/a.php?augustyn>. Stan z dnia 03.04.2019.
5. AUGUSTYN Renata, KAWECKA Urszula. System identyfikacji wizualnej biblioteki jako element komunikacji z czytelnikiem. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2004, nr 5. Tryb dostępu: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/123/123_augustyn.pdf. Stan z dnia 03.04.2019.
6. BABIK Wiesław. Bariery i zakłócenia w komunikowaniu się bibliotekarzy z przełożonymi. *Zarządzanie Biblioteką*. 2011, nr 1, s. 21–36. ISSN 2081-1004.
7. BALICKA Magdalena. Po co bibliotece logo? *Poradnik Bibliotekarza*. 2012, nr 9, s. 18–20. ISSN 0032-4752.
8. BALL Rafael. Satysfakcja klienta jako kluczowe czynniki sukcesu biblioteki. *Przegląd Biblioteczny*. 2009, z. 1, s. 5–15. ISSN 0033-202X.
9. BEDNAREK-MICHALSKA Bożena. Opis stanowiska pracy specjalisty gromadzenia Dokumentów elektronicznych (DE). *Bibliotekarz*. 2001, nr 4, s. 15–19. ISSN 0208-4333.
10. *Bibliografia Bibliografii i Nauki o Książce: rok 1949*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 1954.
11. BIELAWSKA Sylwia. Zarządzanie relacjami z klientem (CRM) w bibliotece akademickiej. Zadania oraz wymagania wobec personelu bibliotecznego. *Zarządzanie Biblioteką*. 2011, nr 1, s. 9–20. ISSN 2081-1004.
12. CHRUŚCIŃSKA Jadwiga. Czy lobbing potrzebny jest bibliotekom? *Poradnik Bibliotekarza*. 2008, nr 11, s. 17–18. ISSN 0032-4752.
13. CYBULSKI Radosław. Bariera strachu paraliżuje postęp. *Bibliotekarz*. 1996, nr 7/8, s. 10–12. ISSN 0208-4333.
14. CYBULSKI Radosław. Marketing – sposób nowoczesnego myślenia i działania. *Roczniki Biblioteczne*. 1998, s. 3–19. ISSN 0080-3626.
15. CYBULSKI Radosław. Marketing w bibliotekarstwie polskim. *Rocznik Biblioteki Narodowej*. 1996, s. 159–172. ISSN 0083-7261.
16. CYBULSKI Radosław. Marketing wewnętrzny. *Bibliotekarz*. 1995, nr 6, s. 15–19. ISSN 0208-4333.
17. CYBULSKI Radosław. Wizerunek biblioteki w strategii marketingowej. *Bibliotekarz*. 1997, nr 7/8, s. 8–10. ISSN 0208-4333.
18. CYBULSKI Radosław. Zastosowanie metod marketingowych w bibliotekarstwie. *Bibliotekarz*. 1992, nr 7/8, s. 6–9. ISSN 0208-4333.
19. DĄBROWICZ Małgorzata. Coaching – moda czy konieczność? Możliwość zastosowania coachingu w bibliotece. *Biblioteka*. 2016, nr 20, s. 205–227. ISSN 1506-3615.

20. DĄBROWICZ Małgorzata. Proces przygotowania i wdrażania systemu ocen okresowych pracowników w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. *Biblioteka*. 2008, nr 12, s. 147–164. ISSN 1506-3615.
21. DĄBROWICZ Małgorzata. Proces ustalania kryteriów oceny dla pracowników biblioteki szkoły wyższej. *Zarządzanie Biblioteką*. 2009, nr 1, s. 41–59. ISSN 2081-1004.
22. DERFERT-WOLF Lidia. Planowanie strategiczne w bibliotece akademickiej. *Bibliotekarz*. 2003, nr 12, s. 813. ISSN 0208-4333.
23. DORNA Anna. Biblioteka jako marka? *Bibliotekarz*. 2014, nr 12, s. 11–16. ISSN 0208-4333.
24. DOROŻYŃSKI Ryszard. Marketing w bibliotece. *Poradnik Bibliotekarza*. 1990, nr 11/12, s. 3–5. ISSN 0032-4752.
25. DUNINOWA Cecylia. „Public relation” w programach działania publicznych bibliotek wielkomiejskich. *Bibliotekarz*. 1969, nr 10, s. 289–294. ISSN 0208-4333.
26. DUNINOWA Cecylia. Stan, metody i potrzeby aktywnej propagandy bibliotecznej. *Bibliotekarz*. 1974, nr 1/2, s. 26–32. ISSN 0208-4333.
27. FEDOROWICZ Małgorzata. „Design thinking” i „blended librarianship” – nowe tendencje w bibliotekarstwie amerykańskim. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*. 2010, nr 2, s. 71–82. ISSN 2080-1807.
28. GĘBOŁYŚ Zdzisław. Sponsoring i fundraising biblioteczny – między teorią a praktyką. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 8. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2009/108/a.php?gebolys>. Stan z dnia 03.04.2019.
29. GŁOWACKA Ewa. Benchmarking jako narzędzie totalnego zarządzania jakością w bibliotekach. *Bibliotekarz*. 1995, nr 10, s. 15-18. ISSN 0208-4333.
30. GŁOWACKA Ewa. Główne współczesne kierunki badań z zakresu bibliotekoznawstwa na świecie w XXI wieku. In PULIKOWSKI Arkadiusz (red.). *Kultura książki i informacji. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Elżbiecie Gondek*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017, s. 111–123. ISBN 978-83-61464-95-2.
31. GŁOWACKA Ewa. Koncepcja biblioteki jako „uczącej się organizacji”. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*. 1999, nr 2, s. 80–87. ISSN 0324-8194.
32. GŁOWACKA Ewa. Metoda „case study” w badaniach i dydaktyce bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. *Przegląd Biblioteczny*. 1986, z. 1, s. 25–32. ISSN 0033-202X.
33. GŁOWACKA Ewa. SERVQUAL – metoda oceny subiektywnych odczuć użytkowników w zakresie jakości obsługi biblioteczno-informacyjnej. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia*. 2000, s. 335–339. ISSN 1505-3040.
34. GŁOWACKA Ewa. Strategia zarządzania totalnego (TQM) w bibliotekach. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia*. 1996, s. 7–23. ISSN 1505-3040.
35. GŁOWACKA Ewa. Wpływ nauki o organizacji i zarządzaniu na terminologię oraz badania w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. *Przegląd Biblioteczny*. 2003, z. 1/2, s. 71–76. ISSN 0033-202X.
36. GŁOWACKA Ewa. Zarządzanie totalne (TQM) w bibliotekach. *Bibliotekarz*. 1995, nr 5, s. 9–14. ISSN 0208-4333.
37. GRABOWSKA Hanna. Zarządzanie marką w bibliotece na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. *Zarządzanie Biblioteką*. 2011, s. 111–122. ISSN 2081-1004.
38. HOWORKA Bolesław. Z problematyki kierowania biblioteką. *Poradnik Bibliotekarza*. 1982, nr 4, s. 71–74; nr 5, s. 103–108; nr 6, s. 135–138. ISSN 0032-4752.
39. JASKOWSKA Bożena. Jak włączyć pracowników w procesy zarządzania biblioteką? Cz. 1-3. *Poradnik Bibliotekarza*. 2010, nr 3, s. 3–7; nr 4, s. 11–15; nr 10, s. 11–14. ISSN 0032-4752.
40. JASKOWSKA Bożena. Kultura organizacyjna wspierająca procesy uczenia się biblioteki akademickiej. *Przegląd Biblioteczny*. 2005, z. 2, s. 176–185. ISSN 0033-202X.
41. JASKOWSKA Bożena. Nadal użytkownik czy może już prosument? Biblioteka w kulturze konwergencji. *Bibliotekarz*. 2009, nr 2, s. 2–6. ISSN 0208-4333.
42. JASKOWSKA Bożena. Niejedno oblicze tożsamości biblioteki akademickiej. *Bibliotekarz*. 2005, nr 10, s. 13–17. ISSN 0208-4333.

43. JASKOWSKA Bożena. Wypalenie zawodowe w środowisku bibliotekarskim. *Bibliotheca Nostra*. 2010, nr 1, s. 46–59. ISSN 1734-6576.
44. JAZDON Artur. Outsourcing strategiczny. *Bibliotekarz*. 2006, nr 9, s. 5–10. ISSN 0208-4333.
45. JAZDON Artur. Outsourcing w bibliotece. *Biblioteka*. 2006, nr 10, s. 103–127. ISSN 1506-3615.
46. JAZDON Artur. Zastosowanie outsourcingu w bibliotekach polskich szkół wyższych w świetle badań ankietowych. *Przegląd Biblioteczny*. 2008, z. 2, s. 247–259. ISSN 0033-202X.
47. JUROWSKI Marek. Jednolita identyfikacja wizualna. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2004, nr 5. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2004/56/jurowski.php>. Stan z dnia 03.04.2019.
48. KAMIŃSKA Joanna. Czytelnik – klient – prosument. Przemiany profilu użytkownika wyzwaniem dla bibliotek. In WILKOŃ Teresa (red.). *O etosie książki. Studia z dziejów bibliotek i kultury czytelniczej*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2017, s. 468–479. ISBN 978-83-226-3178-2.
49. KAMIŃSKA Joanna. Konflikty w zespołach bibliotecznych oraz wybrane metody ich rozwiązywania. *Studia Bibliologiczne*. 2010, t. 18, s. 53–62. ISSN 0208-6336.
50. KAMIŃSKA Joanna, ŻOŁĘDOWSKA Beata. Zarządzanie pracownikami wiedzy w bibliotece. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2006, nr 10. Tryb dostępu: http://www.ebib.pl/2006/80/a.php?kaminska_zoledowska. Stan z dnia 03.04.2019.
51. KARWASIŃSKI Piotr. Misja biblioteki: wyzwanie – cel – zadanie. Próba stworzenia misji Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. *Biblioteka*. 2006, nr 10, s. 129–144. ISSN 1506-3615.
52. KISIŁOWSKA Małgorzata, PRZASTEK-SAMOKOWA Maria. Użytkownik czy klient – refleksje terminologiczne. *Zagadnienia Informacji Naukowej*. 2004, nr 2, s. 63–71. ISSN 0324-8194.
53. KOŁODZIEJSKA Jadwiga. Między przeszłością a przyszłością (planowanie strategiczne w Australijskiej Bibliotece Narodowej). *Rocznik Biblioteki Narodowej*. 1991/1992, s. 193–200. ISSN 0083-7261.
54. KOŁODZIEJSKA Jadwiga. Normy i wskaźniki w bibliotekach publicznych. *Bibliotekarz*. 1970, nr 7/8, s. 218-225. ISSN 0208-4333.
55. KOZIOŁ Czesław. Postępy ekonomizacji. *Bibliotekarz*. 1967, nr 4, s. 97–101. ISSN 0208-4333.
56. KRUSZEWSKI Tomasz. Logo instytucji non profit – modele stosowane w bibliotekach. *Biblioteka*. 2011, nr 15, s. 231–244. ISSN 1506–3615.
57. ŁACIAK Grażyna, SZUMAN Monika, WIJAS Mariusz. Doświadczenia użytkowników Biblioteki Głównej AGH w Krakowie w świetle badań satysfakcji. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2018, nr 5. Tryb dostępu: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/646/799>. Stan z dnia 03.04.2019.
58. MAJ Jerzy. Statystyka jako narzędzie badania efektywności bibliotek. *Rocznik Biblioteki Narodowej*. 1989, s. 95–106. ISSN 0083-7261.
59. MARSZAŁEK Leon. *Edytorstwo publikacji naukowych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986. ISBN 83-01-06082-4.
60. MAZURKIEWICZ Mieczysław. Normowanie czasu pracy w bibliotekach. *Poradnik Bibliotekarza*. 1976, nr 9/10, s. 242–247. ISSN 0032-4752.
61. MAZUR-KULESZA Katarzyna. Dobór pracowników do służby bibliotecznej w kontekście nowoczesnego zarządzania biblioteką akademicką. *Zarządzanie Biblioteką*. 2012, nr 1, s. 61–72. ISSN 2081-1004.
62. MIKOŁAJEWICZ Justyna. Strategia Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na lata 2015-2018. Doświadczenia z tworzenia. *Zarządzanie Biblioteką*. 2017, nr 1, s. 58–68. ISSN 2081-1004.
63. NOWAK Mariusz. Lean management – nowoczesna strategia zarządzania: propozycja dla bibliotek. *Biblioteka*. 2005, nr 9, s. 75–94. ISSN 1506-3615.
64. OLEASZEWSKA-PORZYCKA Izabela. Problematyka stylów zarządzania w kontekście funkcjonowania instytucji bibliotecznych. Definicje i klasyfikacje. *Zarządzanie Biblioteką*. 2015, nr 1, s. 29–50. ISSN 2081-1004.
65. OLEJNICZAK Bernard. Organizacja i administracja biblioteki. *Przegląd Biblioteczny*. 1961, z. 1, s. 6–15. ISSN 0033-202X.

66. PEKATY Wiktoria. Kapitał intelektualny biblioteki – jego rola i wartość. *Studia Bibliologiczne*. 2006, t. 16, s. 39–47. ISSN 0208-6336.
67. PIJANOWSKA Jadwiga. Komunikacja interpersonalna w bibliotece publicznej. *Poradnik Bibliotekarza*. 2012, nr 12, s. 7–10. ISSN 0032-4752.
68. PRZELASKOWSKI Ryszard. *Biblioteka i jej organizacja*. Warszawa: Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy, 1956.
69. Public relations w bibliotekach. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2004, nr 5. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2004/56/>. Stan z dnia 03.04.2019.
70. RECHUL Halina. Kapitał intelektualny w organizacji zarządzanej w oparciu o wiedzę. *Bibliotekarz*. 2011, nr 1, s. 20–23. ISSN 0208-4333.
71. REMEROWA Krystyna. *Administracja biblioteki, budżet, finanse*. Warszawa: Związek Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich, 1951.
72. SADOWSKA Jadwiga. Na marginesie zarządzania – mentoring i coaching w praktyce bibliotecznej. *Bibliotekarz*. 2009, nr 10, s. 5–8. ISSN 0208-4333.
73. SADOWSKA Jadwiga. Na marginesie zarządzania – wizerunek biblioteki. *Bibliotekarz*. 2010, nr 9, s. 15–18. ISSN 0208-4333.
74. SADOWSKA-HINC Marta. TeamScan – jak stworzyć efektywny zespół do pracy nad projektem. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 3. Tryb dostępu: http://www.ebib.pl/2009/103/a.php?sadowska_hinc. Stan z dnia 03.04.2019.
75. SIDOR Maria. SERVQUAL w badaniach jakości usług bibliotecznych. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2000, nr 7. Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/biuletyn-ebi-b/16/a.php?sidor>. Stan z dnia 03.04.2019.
76. SKALSKA-ZLAT Marta. Komunikacja piśmiennicza w badaniach bibliometrii. In GONDEK Elżbieta (red.). *Teoretyczne zagadnienia bibliologii i informatologii. Studia i szkice*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2015, s. 159–171. ISBN 978-83-8012-365-6.
77. SOBIELGA Jolanta, STRZELCZYK Edyta. Badania satysfakcji użytkowników w bibliotekach publicznych województwa dolnośląskiego. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*. 2017, nr 1, s. 87–101. ISSN 2080-1807.
78. SOCHA Irena. Czytelnik – uczestnik – użytkownik – klient biblioteki. Nazwa jako symbol relacji. In KO-CÓJOWA Maria (red.). *Biblioteki i ich klienci: między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci* [Dokument elektroniczny]. Kraków: ePublikacje Instytutu Informatyki i Bibliotekoznawstwa UJ, seria III, nr 6, 2009, s. 184–199. Tryb dostępu: <http://skryba.inib.uj.edu.pl/wydawnictwa/e06/socha.pdf>. Stan z dnia 03.04.2019.
79. SÓJKA Jan. *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, 1994. ISSN 1230-6673.
80. SÓJKA Jan. Szcupłe zarządzanie (Lean Management – LM) dla bibliotek. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Bibliologia*. 1998, z. 2/3, s. 553–570. ISSN 1505-3040.
81. STRZELCZYK Edyta. Jak nas oceniają użytkownicy? Badanie satysfakcji użytkowników bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Warszawskiej. *Przegląd Biblioteczny*. 2016, z. 3, s. 407–424. ISSN 0033-202X.
82. SWOBODA Izabela. Analiza bibliometryczna piśmiennictwa z zakresu komputeryzacji bibliotek na podstawie „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej”. *Nowa Biblioteka*. 2018, nr 2, s. 83–108. ISSN 2451-2575.
83. SZCZYGŁOWSKA Lidia. Marka biblioteki. *Zarządzanie Biblioteką*. 2017, nr 1, s. 9–19. ISSN 2081-1004.
84. SZMIGIELSKA Teresa. Od statystyki do ewaluacji bibliotek. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*. 2010, nr 1, s. 15–40. ISSN 0324-8194.
85. WOJCIECHOWSKA Maja. Kształtowanie pozycji bibliotek na rynku usług informacyjnych i edukacyjnych wskutek działań lobbingsowych. *Zarządzanie Biblioteką*. 2012, nr 1, s. 41–60. ISSN 2081-1004.
86. WOJCIECHOWSKA Maja. Reengineering w projektowaniu pracy bibliotek. *Bibliotekarz Zachodnio-Pomorski*. 2007, nr 1, s. 5–12. ISSN 0406-1578.

87. WOJCIECHOWSKA Maja. Zarządzanie wiedzą i informacją w placówkach bibliotecznych i ośrodkach informacji. *Zagadnienia Informacji Naukowej*. 2006, nr 1, s. 42–50. ISSN 0324-8194.
88. WOJCIECHOWSKA Maja. Zjawisko lojalności wśród klientów bibliotek. *Bibliotheca Nostra*. 2010, nr 1, s. 84–96. ISSN 1734-6576.
89. WOJCIECHOWSKA Maja, KAMIŃSKA Joanna, ŻOŁĘDOWSKA-KRÓL Beata, JASKOWSKA Bożena. *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2019. ISBN 978-83-65741-17-2.
90. WOJCIECHOWSKI Jacek. Macierzowe rozwiązania organizacyjne w bibliotekach. *Roczniki Biblioteczne*. 1994, z. 1/2, s. 3–12. ISSN 0080-3626.
91. WOJCIECHOWSKI Jacek. *Marketing w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 1993. ISBN 83-85778-08-1.
92. WOJCIECHOWSKI Jacek. Strukturalne modyfikacje. *Bibliotekarz*. 1994, nr 10, s. 8–11. ISSN 0208-4333.
93. WOJTCZAK Jadwiga. Kreowanie wizerunku biblioteki akademickiej na podstawie działań public relations Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. *Biblioteka*. 2013, nr 17, s. 196–214. ISSN 1506-3615.
94. WOŁOSZ Jan. Elementy organizacji. *Poradnik Bibliotekarza*. 1975, nr 11/12, s. 267–270; 1976 nr 1/2, s. 16–20. ISSN 0032-4752.
95. WOŁOSZ Jan. Rozmowy o zarządzaniu. *Bibliotekarz*. 1998, nr 1, s. 28–30; nr 2, s. 29–30; nr 4, s. 33–35; nr 5, s. 32; nr 6, s. 34–38. ISSN 0208-4333.
96. WOŁOSZ Jan. Schemat postępowania racjonalizatorskiego. *Poradnik Bibliotekarza*. 1976, nr 6, s. 150–153. ISSN 0032-4752.
97. WOŁOSZ Jan. Struktura organizacyjna biblioteki i jej znaczenie. *Poradnik Bibliotekarza*. 1976, nr 5, s. 125–128. ISSN 0032-4752.
98. ZAKRZEWSKA Irminda. Nowe możliwości dla bibliotek – sponsoring i fundraising biblioteczny. *Poradnik Bibliotekarza*. 2011, nr 6, s. 3–6. ISSN 0032-4752.
99. ZYBERT Elżbieta Barbara. Kultura organizacyjna jako wyznacznik współczesnych tendencji w bibliotekarstwie europejskim. *Bibliotekarz Lubuski*. 2003, nr 2, s. 5–13. ISSN 1426-4005.
100. ŻMIGRODZKI Zbigniew. Konflikty w bibliotece. *Roczniki Biblioteczne*, 1982, z. 1/2, s. 239–249. ISSN 0080-3626.
101. ŻMIGRODZKI Zbigniew. Konflikty w bibliotece. (O kierownikach, pracownikach i stosunkach w bibliotekach). *Bibliotekarz*. 1967, nr 4, s. 119–120. ISSN 0208-4333.
102. ŻMIGRODZKI Zbigniew. Propaganda biblioteczna – ważna funkcja biblioteki współczesnej. *Studia Bibliologiczne*. 1992, t. 5, s. 26–35. ISSN 0208-6336.
103. ŻMIGRODZKI Zbigniew. Racjonalizacja pracy bibliotecznej. *Bibliotekarz*. 1980, nr 3, s. 62–63. ISSN 0208-4333.
104. ŻMIGRODZKI Zbigniew. Racjonalizacja w rozwoju działalności bibliotek. *Roczniki Biblioteczne*. 1986, z. 1/2, s. 271–310. ISSN 0080-3626.
105. ŻOŁĘDOWSKA Beata. Satysfakcja i lojalność użytkowników drogą do sukcesu biblioteki. *Studia Bibliologiczne*. 2006, t. 16, s. 91–102. ISSN 0208-6336.
106. ŻOŁĘDOWSKA-KRÓL Beata. Biblioteka jako miejsce pracy w ocenie pracowników. Przegląd badań. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*. 2012, nr 1, s. 51–66. ISSN 2080-1807.
107. ŻOŁĘDOWSKA-KRÓL Beata. Znaczenie satysfakcji w kształtowaniu relacji biblioteki z użytkownikiem. *Studia Bibliologiczne*. 2010, t. 18, s. 45–52. ISSN 0208-6336.

Beata Żołędowska-Król
Uniwersytet Śląski
beata.zoledowska-krol@us.edu.pl

Recepcja zagranicznych publikacji z zakresu zarządzania bibliotekami w polskim czasopiśmiennictwie dwudziestolecia międzywojennego

Słowa kluczowe: czasopisma naukowe i fachowe, zarządzanie bibliotekami

Abstrakt: W artykule przedstawiono publikacje zagraniczne podejmujące tematykę zarządzania bibliotekami, które zostały zrecenzowane w polskich czasopismach skierowanych do środowiska bibliotekarzy w latach 1918–1939. Analiza literatury tego okresu pozwala lepiej zrozumieć tradycje oraz współczesne praktyki i trendy w zarządzaniu bibliotekami.

Keywords: scientific and professional journals, library management

Abstract: The article presents foreign publications regarding library management, which have been reviewed in journals addressed to the librarian community in the years 1918–1939. Deepening our understanding of the past can thus help us discover practices and trends in library management that came to fruition in what would be the future for their original creators.

W literaturze naukowej [zob. m.in. 5; 8; 10; 18; 22; 37] podkreśla się zaangażowanie polskich bibliotekarzy okresu międzywojennego w prace na polu bibliotekarstwa światowego. Pisano o udziale przedstawicieli polskich księżnic w takich organizacjach, jak International Federation of Library Associations (IFLA), Podkomisji Normalizacyjnej IFLA, która z czasem stała się samodzielną organizacją międzynarodową do spraw normalizacji – International Standardization Organisation (ISO), oraz Commission Internationale de la Coopération Intellectuelle (CICI) przy League of Nations, w tym powołanego Komitetu Rzeczoznawców Bibliotecznych. Zdaniem Zofii Gacy-Dąbrowskiej „dzięki żywej łączności bibliotekarzy polskich z ruchem międzynarodowych organizacji – kształtowanie się podstaw nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego odbywało się w ściślejszej więzi z postępami bibliotekoznawczej myśli na świecie. Zatarły się tym samym różnice, przynajmniej w zakresie wiedzy bibliotecznej, między Polską a zagranicą, tak ostro podkreślane przez *Przegląd Biblioteczny* w 1909 r.” [9, s. 144].

Istotny wkład w popularyzację współczesnych trendów bibliotekarstwa światowego miały nieliczne jeszcze w latach 1918–1939 czasopisma zakładane dla środowiska bibliotekarzy. Do grupy tych pism naukowych i fachowych należały przede wszystkim: *Exlibris*

(Lwów; Kraków, 1917–1929), *Bibliotekarz* (Warszawa, 1919), *Silva Rerum* (Kraków, 1925–1939), *Przegląd Biblioteczny* (Kraków, 1927–1939), *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej* (Kórnik, 1929–1930) oraz *Biuletyn Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy* (Warszawa, 1929–1939). O zainteresowaniu powyższą tematyką świadczą artykuły, w których prezentowano model organizacji bibliotekarstwa w poszczególnych krajach, rubryki zawierające recenzje zagranicznych książek, komunikaty o najważniejszych wydarzeniach bibliotecznych na świecie oraz przeglądy czasopism zagranicznych. Tematyka tych prac świadczyła o problemach szczególnie interesujących rodzime środowisko praktyków i teoretyków nauki o bibliotece. Na łamach czasopism zamieszczano zatem informacje o zasadach opracowania zbiorów, współpracy międzybibliotecznej, ustawodawstwie i edukacji. W porównaniu z wymienionymi tematami mniej miejsca poświęcano w czasopismach zarządzaniu bibliotekami jako organizacjami. Wynikało to w dużej mierze z faktu, iż w odbudowującym się kraju najpilniejsze do uregulowania były podstawy organizacji bibliotek. Nie publikowano artykułów na temat kierowania personelem czy zarządzania zasobami bibliotek. Można jednak spotkać recenzje kilku publikacji zagranicznych, które z założenia miały inspirować organizatorów bibliotek i środowisko bibliotekarzy tematyką zarządzania. Tym bardziej należy je przywołać, gdyż w większości autorami tych prac były wybitne autorytety bibliotekarstwa.

W analizowanym okresie czasu zidentyfikowano w dwóch polskich czasopismach: *Przeglądzie Bibliotecznym* oraz *Biuletynie Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, przemianowanego z czasem na *Bibliotekarza*, sześć recenzji publikacji zagranicznych, które odnoszą się do kilku obszarów tematycznych z zakresu zarządzania bibliotekami:

- jakości usług bibliotecznych (1 książka i 1 artykuł);
- ekonomii i finansów (3 książki);
- administracji działalności bibliotek (1 książka).

Warto podkreślić, iż po odzyskaniu niepodległości w kręgach polskich teoretyków i praktyków bibliotekarstwa pojawiła się myśl o konieczności propagowania idei pracy wydajnej. Prekursorami prac nad normalizacją byli Józef Grycz i Adam Łysakowski, chociaż powołana w 1937 r. w Związku Bibliotekarzy Polskich – Komisja Normalizacji w zakresie bibliotekoznawstwa, książki i czasopiśmiennictwa [12, s. 330–333] nie zdążyła przed wybuchem II wojny światowej rozwinąć swej działalności. Na przykładzie aktywności wspomnianych bibliotekarzy można jednak wysunąć wniosek, iż w okresie międzywojennym istotnym zagadnieniem związanym z tematyką zarządzania było doskonalenie jakości usług bibliotecznych, zwane racjonalizacją. Zdaniem Zbigniewa Żmigrodzkiego, autora książki pt. *Racjonalizacja pracy bibliotecznej* [40], po 1918 r. bibliotekarstwo polskie stanęło przed wyzwaniem „projektowania nowych wzorów organizacyjnych i kształtowania metod pracy. Przejmując je od innych krajów, mających w tej dziedzinie uznany dorobek, można było dokonywać ich krytycznej oceny i wyboru, a także adaptacji do istniejących warunków, wprowadzając najekonomiczniejsze i najskuteczniejsze z nich, twórczo je udoskonalając, a nawet zastępując własnymi, oryginalnymi rozwiązaniami” [40, s. 53]. Na łamach czasopisma *Przegląd Biblioteczny* z tego obszaru tematycznego dokonano recenzji książki Bohuslava Koutnika pt. *Racionalizace v knihovnictví*, wydanej w 1931 r. [17].

B. Koutnik – czeski bibliotekoznawca, pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Pradze oraz współtwórca i wieloletni redaktor czasopisma *Časopisu československých knihovníků* – wystąpił z programem działań racjonalizacyjnych w bibliotekarstwie, które rozumiał jako systematyczne organizowanie sił i środków w celu doskonalenia i ułatwienia obsługi użytkowników. W swej pracy zwrócił uwagę na możliwość badania i mierzenia wydajności pracy oraz określił główne zasady racjonalizacji, do których zaliczył normalizację, mechanizację, planowość oraz psychotechniczne badanie uzdolnień pracowników. Zasady te miały służyć zarówno usprawnianiu działalności pojedynczej biblioteki, jak i racjonalizacji placówek bibliotecznych w skali państwa oraz dzieleniu się pracą między bibliotekami tego samego typu.

Zdaniem Wojciecha Pocięchy [24, s. 53], książka ta miała przede wszystkim za zadanie przekonać bibliotekarzy o konieczności dostosowywania działalności bibliotek do wymogów ówczesnego świata oraz zwrócić uwagę otoczenia zewnętrznego bibliotek na kulturalną i społeczną rolę tych placówek. W 1965 r. na łamach polskiego pisma *Bibliotekarz* Jiří Cejpek podkreślał, iż: „Czołowi czescy bibliotekarze pierwszej republiki: Ladislav Jan Živny, Jiří Mahen, Bohuslav Koutnik i inni, odczuwali i rozumieli najważniejszą potrzebę ówczesnych czasów, wyrażającą się w zastąpieniu przestarzałego separatyzmu odpowiednią współpracą bibliotek, w zastosowaniu nowoczesnych naukowych metod i osiągnięć postępu technicznego, krótko mówiąc w racjonalizacji pracy bibliotecznej” [7, s. 205]. Również w 2002 r. Jiří Cejpek w artykule na temat Bohuslava Koutnika [6] zauważył, iż w pracy o racjonalizacji książnic ten czeski bibliotekoznawca wniósł nie tylko szereg cennych sugestii w zakresie wewnętrznej racjonalizacji biblioteki, ale także możliwości doskonalenia relacji między bibliotekami. Szerząc ideę biblioteki jako organizacji otwartej, zamiast wzajemnej izolacji placówek bibliotecznych oraz ich sporadycznej współpracy, podkreślał konieczność świadomej kooperacji. W swojej książce wezwał również do utworzenia profesjonalnej organizacji bibliotekarzy, która jako Svaz Českých Knihovníků powstała w 1945 r.

Kolejnym zagadnieniem z zakresu dbania o jakość usług oferowanych przez placówki biblioteczne, przywołanym dzięki recenzji na szpaltach czasopisma *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*, był temat zadowolenia użytkowników. Joseph Lewis Wheeler, autor artykułu pt. *Methods for Making Known to Inexperienced Readers the Resources and Facilities Offered by American Public Libraries* [34], opublikowanego w czasopiśmie *The Library Quarterly*, wniósł wiele teoretycznych ustaleń w zakresie satysfakcji użytkownika. Analizował czynniki wpływające na niezadowolenie korzystających z biblioteki, do których zaliczył brak potrzebnych książek lub zbyt małą liczbę egzemplarzy poczytnych i aktualnych dzieł, zbyt długi okres oczekiwania na nowo wydaną książkę, niedogodne godziny otwarcia biblioteki oraz jej odległą lokalizację. Postulował konieczność teoretycznego opracowania całości tego zagadnienia i badania przyczyn niezadowolenia użytkowników z funkcjonowania książnic. Podjął też kwestię użyteczności bibliotek. Jak podkreśliła Jadwiga Sadowska w swej recenzji: „Bardzo ważną dla osiągnięcia maximum użyteczności biblioteki jest dobra organizacja wewnętrzna. Autor kładzie nacisk na zorientowanie się w zadaniach i zrozumienie roli biblioteki przez każdego z pracowników. Wszyscy bibliotekarze, bez względu na przydział pracy, muszą postawić sobie jako cel: dobro czytelnika” [27, s. 18]. Wniósł duże zaślęgi w zakresie promocji usług i zarządzania amerykańskimi bibliotekami w społeczności

lokalnej [23, 26], był również ekspertem w dziedzinie architektury bibliotecznej [22, 25]. W 1999 roku, na łamach ostatniego wydanego w XX stuleciu numeru czasopisma *American Libraries* [1] uznany został na jednego ze 100 najważniejszych osobistości w dziedzinie bibliotekarstwa tegoż stulecia.

Temat podjęty w powyższym artykule był pionierskim na gruncie polskim, chociaż miał już swój załazek w rodzimej literaturze – Józef Grycz [13] i Adam Łysakowski [20; 21] podkreślali rolę komfortu psychologicznego czytelnika przy tworzeniu norm katalogowania. Jednak myśl związana z potrzebą prowadzenia badań satysfakcji użytkownika z usług biblioteki stała się w Polsce ważna dopiero pod koniec XX w. jako obszar rozważań nad zarządzaniem jakością w bibliotekach, przedmiot aktualnych dyskusji na konferencjach i tłumaczeń międzynarodowych norm [zob. m.in. 4; 16; 23; 28; 29; 38; 39].

Równie prekursorskim w Polsce tematem, dość powszechnie podejmowanym w bibliotekarstwie krajów rozwijających się, było zagadnienie ekonomii na użytek bibliotek. Postacią, która miała w tym zakresie duże zasługi, był James Duff Brown. Interesował się wszystkimi aspektami bibliotekarstwa przełomu XIX i XX w., m.in. architekturą, opracowaniem zbiorów, zagadnieniem wolnego dostępu do zbiorów. Był również autorem *Manual of Library Classification* [2], uznanym za pierwszy podręcznik klasyfikacji zbiorów, oraz założycielem w 1898 r. czasopisma *Library World: A Medium of Intercommunication for Librarians*. Jego książka *Manual of Library Economy* [3], wydana po raz pierwszy w 1903 r., przez długie lata była podstawowym podręcznikiem wykorzystywanym w działalności bibliotek publicznych. O popularności tej publikacji świadczy fakt, iż w latach 1903–1950 ukazało się 50 wydań w języku angielskim. Polscy czytelnicy o życiu i działalności tego angielskiego bibliotekoznawcy mogli dowiedzieć się przede wszystkim z biogramu przedstawionego w rubryce *Materiały do słownika bio-bibliograficznego* na szpaltach pisma *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy* [15].

Na łamach tego polskiego czasopisma omówiono czwarte wydanie książki J.D. Browna, uaktualnione po śmierci autora przez Williama Charles'a Berwick Sayers'a, kierownika Biblioteki Publicznej w Crydon i wykładowcy Szkoły Bibliotekarskiej przy Uniwersytecie Londyńskim. Według Duff Brown'a termin *library economy* miał wpływ na każdą gałąź działalności związanej z biblioteką. Z tego też względu w publikacji zostały omówione zagadnienia związane z finansami, prawem bibliotecznym, budynkami i wyposażeniem, selekcją i gromadzeniem zbiorów, opracowaniem, a także konserwacją zbiorów. W recenzji Halina Kuropatwińska przedstawiła przede wszystkim czynniki, które wpłynęły na rozwój bibliotekarstwa angielskiego od momentu publikacji pierwszego wydania książki w 1903 r. Zaliczyła do nich ustawę z dnia 23 grudnia 1919 r., dzięki której zniesiono ograniczenia podatkowe obowiązujące biblioteki, a tym samym poprawiono znacznie możliwości finansowe tychże placówek, oraz utworzenie przy Ministerstwie Oświaty Public Libraries Committee. Efektem działalności Komitetu było wydanie w 1927 r. publikacji *Report on Public Libraries in England and Wales* [25]. Książka ta, zwana potocznie *The Kenyon Report* od nazwiska współtwórcy Frederic'a George'a Kenyon'a, dała obraz polityki bibliotecznej Anglii i Walii. Zdaniem H. Kuropatwińskiej, dzięki tym inicjatywom zmieniła się świadomość rządzących

w dziedzinie bibliotekarstwa, którą można wyrazić stanowiskiem: „przestano myśleć kategoriami, «ile pensów od jednego funta przeznaczyć na podatek biblioteczny?», a zaczęto się zastanawiać, «ile książek powinno wypaść na głowę jednego obywatela?»” [20, s. 73].

Problematykę finansów w bibliotekach podjęło dwóch bibliotekarzy angielskich w książkach wydanych pod tym samym tytułem – *Public library finance*. Aurorami byli: Duncan Gray (kierownik Nottingham Public Library) oraz Fred Barlow (pracownik Croydon Public Libraries). Obie książki zostały przybliżone przez Cecylię Wardęską [30; 31] w krótkich recenzjach o charakterze sprawozdawczym na łamach *Biuletynu Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*. Jak podkreśliła recenzentka, publikacje wniosły szereg wskazówek na temat prowadzenia działu administracyjno-finansowego w bibliotece publicznej. Zdaniem D. Gray’a do kompetencji pracownika biblioteki na stanowisku kierowniczym powinna należeć znajomość zagadnień prawa i finansów w kierowanej przez siebie placówce. Te z kolei powinny zostać ujęte w system oparty na podstawach naukowych [31, s. 140].

Książka Freda Barlow’a miała charakter elementarny, czysto użytkowy. Jej celem było zapoznanie młodych bibliotekarzy z codziennymi problemami z zakresu zarządzania finansami w bibliotekach publicznych. Autor poruszył więc kwestie obliczania podatku bibliotecznego, pożyczek, sprzedaży i kupna nieruchomości, preliminarzy budżetowych oraz przepisów prawnych związanych z tym zagadnieniem. Z kolei praca Duncana Gray’a miała kształt zdecydowanie bardziej teoretyczny, o szerszym zakresie. Szczegółnej uwadze polecił autor czytelnikom problematykę rocznego budżetu bibliotecznego z podziałem na: książki, gmach (konserwacja, ewentualnie spłacenie długu ciężącego na hipotecę), pensje pracowników itp.

Warto zauważyć, iż obie książki doczekały się w 1940 r. bardziej szczegółowych recenzji w czasopiśmie amerykańskim *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*. Zdaniem recenzenta Herberta Goldhora [11], obaj autorzy posiadali dostateczną znajomość przepisów obowiązujących angielskie biblioteki publiczne, by opracować publikacje z dziedziny finansów. Nie zabrakło jednak uwag krytycznych dotyczących zawartości obu książek. Według recenzenta szczególnie brakowało takich zagadnień, jak sprawozdania finansowe, rachunki kosztów i bardziej szczegółowa kwestia organizacji biura finansowego biblioteki.

Ostatnią recenzowaną w Polsce publikację z szeroko pojętego zakresu zarządzania bibliotekami pt. *A manual of library organization* [14] wydał związek bibliotekarzy angielskich Library Association, a opracował wykładowca tego przedmiotu w szkole bibliotekarskiej przy uniwersytecie londyńskim Bertie Mason Headicar. W książce podjęto słabo rozpoznany wówczas w literaturze obszar pracy bibliotecznej, określane zazwyczaj mianem „administracji”. Autor, będący bibliotekarzem London School of Economics oraz prekursorem British National Book Centre, na podstawie swoich 47 letnich doświadczeń zawodowych poruszył całe spektrum zagadnień dotyczących organizacji biblioteki. Jak podkreśliła recenzentka Jadwiga Sadowska [26], w pracy czytelnik mógł zaznajomić się z następującą problematyką: podstawy prawne i finansowe bibliotek, personel i jego kwalifikacje, czas pracy i godziny otwarcia bibliotek, planowanie budynków i urządzeń bibliotecznych (ogrzewanie, oświetlenie, wentylacja), organizowanie poszczególnych działów, przepisy i regulaminy, współpraca

międzybiblioteczna, etyka zawodowa bibliotekarzy. Ciekawe i nadal aktualne spostrzeżenia wniósł autor w zakresie tożsamości wizualnej biblioteki. Wypowiedział się mianowicie na temat sztucznego oświetlenia, radząc poszczególne działy oddzielać szklanymi przegrodami, by w ten sposób ograniczyć do minimum blokady hamujące przepływ światła. Postulował również ideę szklanej biblioteki, tzw. „all glass” z dużymi oknami i oszklonymi ścianami wewnętrznymi.

Reasumując, recenzje zagranicznych publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa praktycznego mogą stanowić cenne źródło informacji o ówczesnych poglądach na kwestię zarządzania bibliotekami oraz świadczyć o poziomie ówczesnej wiedzy na ten temat. W polskiej literaturze naukowej i fachowej okresu dwudziestolecia międzywojennego brakowało pracy ukazującej kompleksowo problematykę zarządzania bibliotekami. Również powyższa analiza wskazuje na niewielki wkład czasopism w krytykę naukową zagranicznych nowości wydawniczych z tego zakresu. Recenzenci z reguły streszczali zawartość omawianego dzieła, czasem również oceniali jego treść oraz zwracali uwagę na nowatorskość podejmowanej problematyki. Przywołane dzieła wskazują na szczególne zainteresowanie, a tym samym inspirowanie się bibliotekarstwem amerykańskim, angielskim oraz czeskosłowackim.

Bibliografia

1. 100 of the Most Important Leaders we had in the 20th century. *American Libraries*. 1999, nr 11, s. 38–46. ISSN 0002-9769.
2. BROWN James Duff. *Manual of library classification and shelf arrangement*. London: Library Supply, 1898.
3. BROWN James Duff. *Manual of Library Economy*. London: Scott, Greenwood & Co., 1903.
4. BRZEZIŃSKA-STEĆ Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008. ISBN 978-83-7431-159-5.
5. BRZEZIŃSKI Andrzej M. Polska w systemie międzynarodowej współpracy Intelktualnej Ligi Narodów (1922-1939). *Dzieje Najnowsze*. 2002, nr 2, s. 3–22. ISSN 0419-8824.
6. CEJPEK Jiří. Bohuslav Koutník (1891–1965). *Bulletin SKIP* [Dokument elektroniczny]. 2002, nr 4. Tryb dostępu: http://www.wold.nkp.cz/o_knihovnach/konsorcia/skip/Bull02_408.htm. Stan z dnia 31.01.2019.
7. CEJPEK Jiří. Czesosłowacka ustawa biblioteczna po sześciu latach. Droga do ustawy o jednolitym systemie bibliotek. *Bibliotekarz*. 1965, nr 7–8, s. 205. ISSN 0208-4333.
8. DOBROWOLSKI Kazimierz. Sprawa międzynarodowej współpracy bibliotek. *Przegląd Biblioteczny*. 1928, z. 1. s. 93–94. ISSN 0033-202X.
9. GACA-DĄBROWSKA Zofia. *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej. Zarys problemów organizacyjnych i badawczych*. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2007. ISBN 978-83-89316-70-7.
10. GACA-DĄBROWSKA Zofia. *Bibliotekarstwo II Rzeczypospolitej. Zarys problemów organizacyjnych i badawczych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1983.
11. GOLDHOR Herbert (rec.). Public Library Finance. Fred Barlow. Duncan Gray. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*. 1940, nr 3, s. 422–424. ISSN 1931-2015.
12. GRYCZ Józef. Komisja normalizacyjna w zakresie bibliotekarstwa, książki i czasopiśmiennictwa. *Przegląd Biblioteczny*. 1937, z. 4, s. 330-333. ISSN 0033-202X.
13. GRYCZ Józef. O polskie przepisy katalogowania. *Exlibris*. 1924, z. 6, s. 205–215.
14. HEADICAR Bertie Mason. *A manual of library organization*. London: G. Allen & Unwin Limited; Library Association, 1935.

15. James Duff Brown. *Biuletyn Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy*. 1933/34, nr 6–8, s. 23–25.
16. KAMIŃSKA Joanna, ŻOLEŃDOWSKA-KRÓL Beata (red.). *Jakość usług bibliotecznych w społeczeństwie informacyjnym*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2009. ISBN 978-83-61464-16-7.
17. KOUTNIK Bohuslav. *Racionalizace v knihovnictví*. Praha: Masarykova Akademie Práce, 1931.
18. KUNTZE Edward. Współdział Polski w międzynarodowych pracach bibliotekarskich. *Przegląd Biblioteczny*. 1932, z. 3, s. 103–118. ISSN 0033-202X.
19. KUROPATWIŃSKA Halina (rec.). Brown James Duff. *Manual of Library Economy*. Fourth edition ed. And newly revised by W.C. Berwick Sayers. London 1931. Graften and Co. *Bibliotekarz*. 1934/35, nr 6–8, s. 73. ISSN 0208-4333.
20. ŁYSAKOWSKI Adam. Eksperyment psychologiczny w bibliotekarstwie. *Ruch Filozoficzny*. 1926/27, s. 74–75. ISSN 0035-9599.
21. ŁYSAKOWSKI Adam. Psychologiczne podstawy instrukcji katalogowania. *Przegląd Oświatowy*. 1927, nr 3, s. 67–73.
22. MEŻYŃSKI Andrzej. Związek Bibliotekarzy Polskich w IFLA. Początki współpracy. *Przegląd Biblioteczny*. 2017, z. 2, s. 147–156. ISSN 0033-202X.
23. PN-ISO 11620:2017-11 Informacja i Dokumentacja. Wskaźniki funkcjonalności bibliotek.
24. POCIECHA Wojciech (rec.). Koutnik B.: *Racionalizace v knihovnictví*. Nakładem Masarykovy Akademie Práce v Praze. *Przegląd Biblioteczny*. 1932, z. 1–2, s. 53. ISSN 0033-202X.
25. *Report on public libraries in England and Wales*. London: H.M.S.O., 1927.
26. SADOWSKA Jadwiga (rec.). Headicar B.M.A. *A Manual of Library Organization*. G. Allen & Unwin LTD and the Library Association. London 1935. *Bibliotekarz*. 1938, nr 6, s. 61–62. ISSN 0208-4333.
27. SADOWSKA Jadwiga (rec.). J.L. Wheeler: *Methods for Making Known to Inexperienced Readers the Resources and Facilities Offered by American Public Libraries*. *The Library Quarterly*. 1935, nr 4, pp. 371–406. *Bibliotekarz*. 1937/38, nr 1, s. 18–20. ISSN 0208-4333.
28. SIDOR Maria Wanda. *Jakość usług bibliotecznych: badanie metodą SERVQUAL*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2005. ISBN 83-89316-33-1.
29. STRZELCZYK Edyta, ZAWAŁKIEWICZ Aldona. *Jak przeprowadzić badania satysfakcji użytkowników biblioteki? Poradnik dla bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://pliki.sbp.pl/afb/jak-przeprowadzic-badania-satysfakcji.pdf>. Stan z dnia 25.01.2019.
30. WARDEŃSKA Cecylia (rec.). Barlow Fred. *Public library finance*. Gravesend 1938. *Bibliotekarz*. 1939, nr 1–2, s. 13. ISSN 0208-4333.
31. WARDEŃSKA Cecylia (rec.). Gray Duncan, F.L.A. *Public library finance*. With a foreword by Jesse Boydell. *Practical Handbooks V*. Georg Allen a. Unwin Ltd. London (1938). *Bibliotekarz*. 1938, nr 9, s. 140. ISSN 0208-4333.
32. WHEELER Joseph Lewis, GITHENS Alfred Morton. *The American public library building: its planning and design with special reference to its administration and service*. New York: C. Scribner's Sons, 1941.
33. WHEELER Joseph Lewis, GOLDHOR Herbert. *Practical Administration of Public Libraries*. New York: Harper & Row, 1962.
34. WHEELER Joseph Lewis. *Methods for Making Known to Inexperienced Readers the Resources and Facilities Offered by American Public Libraries*. *The Library Quarterly*. 1935, nr 4, s. 371–406. ISSN 0024-2519.
35. WHEELER Joseph Lewis. *The effective location of public library buildings*. Illinois: University of Illinois Library School, 1958.
36. WHEELER Joseph Lewis. *The library and the community; increased book service through library publicity based on community studies*. Chicago: American Library Association, 1924.
37. WIĘCKOWSKA Helena. Bibliotekarstwo polskie na terenie międzynarodowym w latach 1923-1939. Próba zarysu historycznego. *Studia o Książce*. 1972, t. 3, s. 197–226. ISSN 0137-3404.
38. WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie jakością w bibliotece*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2017. ISBN 978-83-64203-85-5.

39. ZYBERT Elżbieta Barbara. *Jakość w działalności bibliotek. Oceny, pomiary, narzędzia*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2005. ISBN 83-89316-33-1.
40. ŻMIGRODZKI Zbigniew. *Racjonalizacja pracy bibliotecznej. Problemy, kierunki, metody*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 1986. ISBN 83-226-0081-X.

Monika Olczak-Kardas

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
monika.olczak-kardas@ujk.edu.pl

Funkcje fachowych czasopism dla bibliotekarzy (na wybranych przykładach)

Słowa kluczowe: czasopisma fachowe, czasopisma dla bibliotekarzy

Abstrakt: Artykuł przedstawia wstępne ustalenia dotyczące współczesnych polskich czasopism fachowych wydawanych przez biblioteki. W prezentowanym materiale skupiono się jedynie na ofercie bibliotek pedagogicznych i omówiono przykładowe dwa tytuły: *Dialogi Biblioteczne* (wydawane przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. J. Lompy w Katowicach) oraz *Edu-wsparcie* (publikowane przez Bibliotekę Pedagogiczną w Ciechanowie). Jest to rekonesans badawczy, mający na celu ukazanie różnorodności występującej na rynku czasopism bibliotekarskich.

Keywords: professional journals, journals for librarians

Abstract: The article presents preliminary findings regarding contemporary Polish professional journals published by libraries. The presented material focuses on the offer of pedagogical libraries and describes two journals: *Dialogi Biblioteczne* (published by Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy in Katowice) and *Edu-wsparcie* (published by Biblioteka Pedagogiczna w Ciechanowie). The research exploration aims to show the diversity of librarian journals on the publishing market.

Podstawową funkcją czasopism fachowych – według obowiązujących w literaturze przedmiotu definicji – jest popularyzowanie i wdrażanie do praktyki zawodowej osiągnięć naukowych w danej dziedzinie. Pisma te pomagają w szkoleniu i podnoszeniu kwalifikacji pracowników [4, s. 40; 22, s. 26]. Poszczególne grupy zawodowe dysponują czasopismami fachowymi różniącymi się poziomem i zasięgiem oddziaływania. Pisma te wydawane są na ogół przez stowarzyszenia zawodowe lub bezpośrednio przez zakłady pracy. Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku środowiska bibliotekarskiego. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich wydaje *Bibliotekarza* (od 1919 r.) i *Poradnik Bibliotekarza* (od 1949 r.). Warto wymienić także Agencję SUKURS – wydawnictwo edukacyjne, które powstało w 1990 r. w celu wydawania pisma *Biblioteka w Szkole* (pierwszy numer ukazał się w 1991 r.). Jego popularność spowodowała rozszerzenie działalności wydawniczej o kolejne tytuły dla bibliotekarzy: *Biblioteka – Centrum Informacji* (od 2009 r.) oraz *Biblioteka Publiczna* (od 2017 r.)¹. Do tej oferty należy dodać *Biuletyn EBIB*, czasopismo fachowe dla bibliotekarzy, które ukazuje się w wersji elektronicznej od kwietnia 1999 r. oraz czasopisma wydawane przez poszczególne biblioteki.

¹ Agencja wydaje ponadto pisma: *Wszystko dla Szkoły* i *Świetlica w Szkole*.

Opisując dotychczasowy stan badań na temat fachowych czasopism bibliotekarskich wydawanych przez biblioteki, warto na pewno wymienić prace Barbary Góry dotyczące regionalnych i sublokalnych czasopism bibliotekarskich [5]. Ponadto w artykułach i wystąpieniach konferencyjnych prezentowano poszczególne tytuły lub grupy czasopism oraz zajmowano się kwestią dostępu do nich [1; 2; 6; 9; 10; 11; 12; 13; 23; 25; 27; 29].

Niniejszy artykuł przedstawia wstępne ustalenia dotyczące współczesnych polskich czasopism fachowych wydawanych przez biblioteki. W prezentowanym materiale skupiono się jedynie na ofercie bibliotek pedagogicznych i omówiono przykładowe dwa tytuły: *Dialogi Biblioteczne* (wydawane przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. J. Lompy w Katowicach) oraz *Edu-wsparcie* (publikowane przez Bibliotekę Pedagogiczną w Ciechanowie). Wybrano czasopisma różniące się od siebie pod wieloma względami. Badaniem objęto wszystkie numery – od powstania pism do 2017 r. Przeanalizowano najważniejsze kwestie, m.in.: cechy formalno-wydawnicze, tematykę i autorów.

W artykule opublikowanym w 2010 r. na łamach *Warsztatów Bibliotekarskich* Anna Marcol wykazała, że w latach 2001–2010 biblioteki pedagogiczne wydawały siedem periodyków. Sześć z nich miało charakter poradnikowy lub poradnikowo-informacyjny. Były to: *Między Nami Bibliotekarzami* (Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna im. Karola Wojtyły w Elblągu), *Biuletyn Informacyjny* (Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu), *Warsztaty Bibliotekarskie* (Biblioteka Pedagogiczna w Piotrkowie Trybunalskim), *Siglum* (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. prof. T. Kotarbińskiego w Łodzi), *Exempli Gratia* (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Gdańskiej Macierzy Szkolnej w Gdańsku) oraz *Dialogi Biblioteczne* (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach) [10]. W 2018 r. w bazach Biblioteki Narodowej, na stronach www poszczególnych bibliotek pedagogicznych oraz w serwisie Elektroniczna Biblioteka Pedagogiczna SBP obok wymienionych tytułów można było odnaleźć jeszcze *Dolnośląski Informator Bibliotek Pedagogicznych* (Wrocław), *Rewers. Biuletyn Informacyjny Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Koninie*, *Biuletyn Biblioteka Aktywna* (Chełm), *Biuletyn Biblioteki Pedagogicznej w Tarnobrzegu* oraz *Bliżej Biblioteki* (Kalisz).

Wydawanie czasopism fachowych stanowi jedną z form pracy bibliotek pedagogicznych, prowadzoną w ramach działalności wydawniczej. Zakres tematyczny i zasięg oddziaływania wydawanych pism jest odzwierciedleniem podstawowych zadań, jakie postawiono przed tymi bibliotekami. W ministerialnym rozporządzeniu wyraźnie określono, że: „Publiczna biblioteka pedagogiczna [...] służy w szczególności wspieraniu procesu kształcenia i doskonalenia nauczycieli, a także wspieraniu działalności szkół, w tym bibliotek szkolnych” [26]. Do jej zadań należy m.in.: „organizowanie i prowadzenie wspomaganie: a) szkół i placówek w realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, w tym w wykorzystywaniu technologii informacyjno-komunikacyjnej, b) bibliotek szkolnych, w tym w zakresie organizacji i zarządzania biblioteką szkolną; 3) prowadzenie działalności informacyjnej i bibliograficznej; 4) inspirowanie i promowanie edukacji czytelnicznej i medialnej” [26]. Wspomaganie polega m.in. na: „organizowaniu i prowadzeniu sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli, którzy w zorganizowany sposób współpracują ze sobą w celu doskonalenia swojej pracy, w szczególności przez wymianę doświadczeń” [26].

Wybrane do analizy biblioteki pedagogiczne realizują powyższe zadania, wykorzystując m.in. dodatkową formę pracy, jaką jest wydawanie czasopisma fachowego. Omawiane placówki mają strukturę wielofilialną. Biblioteka w Katowicach pełni funkcję biblioteki wojewódzkiej, natomiast placówka w Ciechanowie po reformie administracyjnej straciła status biblioteki wojewódzkiej [8]. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach posiada 14 filii w: Będzinie, Bytomiu, Chorzowie, Dąbrowie Górniczej, Gliwicach, Jaworznie, Mysłowicach, Pszczynie, Rudzie Śląskiej, Sosnowcu, Tarnowskich Górach, Tychach, Zabrze i Zawierciu [21]. Struktura biblioteki uwzględnia: Wypożyczalnię; Czytelnię; Wydział Zbiorów Audiowizualnych; Wydział Informacji, Promocji i Współpracy ze Środowiskiem; Wydział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów [19]. W skład Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie wchodzi: Biblioteka Pedagogiczna w Ciechanowie oraz filie w: Mławie, Płońsku, Pułtusk i Żurominie [24]. W strukturze biblioteki funkcjonują wydziały: Gromadzenia i opracowania zbiorów; Udostępniania zbiorów; Informacyjno-bibliograficzny oraz Administracyjno-obsługowy [24].

Dialogi Biblioteczne (ISSN 1899-2064) wydawane przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. J. Lompy w Katowicach ukazują się od maja 2008 r. jako półrocznik (nowy numer wychodzi w czerwcu i grudniu). W badanym okresie wydano 20 numerów. W informacji od redakcji można przeczytać, że tytuł miał początkowo ukazywać się nieregularnie [14]. Wydawca twierdził, że jest to pismo o charakterze informacyjno-poradnikowym: „Na jego łamach są publikowane artykuły związane z działalnością PBW i jej filii, wywiady z ludźmi książki i prasy, materiały pomocne w codziennym warsztacie pracy nauczyciela bibliotekarza (m.in. scenariusze zajęć, zestawienia bibliograficzne) oraz teksty prezentujące życie kulturalne regionu” [20]. *Dialogi Biblioteczne* popularyzują także wiedzę o regionie „w kontekście bibliotekarskim, bibliologicznym i kulturalnym oraz sylwetki ludzi książki i prasy” [30].

Czasopismo *Edu-wsparcie* (ISSN 2353-9569), wydawane przez Bibliotekę Pedagogiczną w Ciechanowie, ukazuje się od 2014 r. jako półrocznik (nowy numer wychodzi w czerwcu i grudniu). W analizowanym okresie wydano 8 numerów. W pierwszym numerze określono tematykę i cel powstania pisma. Artykuły miały dotyczyć Biblioteki oraz jej filii, a także zawierać materiały mające stanowić inspirację w pracy nauczycieli i nauczycieli-bibliotekarzy. Czasopismo zgodnie z założeniami redakcji miało stać się miejscem wymiany wiedzy i informacji [16] oraz służyć promocji oferty szkół i bibliotek [17].

Forma wydawnicza współczesnych czasopism od dłuższego czasu jest przedmiotem dyskusji. Prowadzone są rozważania na temat wyższości wersji elektronicznej nad tradycyjną, problemów z wydawaniem obydwu wersji oraz plusów i minusów przyjętych wariantów. W przypadku omawianych czasopism mamy do czynienia z dwoma rozwiązaniami: *Edu-wsparcie* posiada jedynie wersję elektroniczną, a *Dialogi Biblioteczne* – papierową i elektroniczną. Analizując wersję drukowaną *Dialogów Bibliotecznych*, można zauważyć drobne różnice między numerami, np. w formacie, kolorystyce. Podstawową różnicą między wariantem papierowym i elektronicznym pisma są kolorowe ilustracje w wersji cyfrowej. Papierowe wydanie posiada tylko kolorową okładkę. Nakład wersji drukowanej wynosi 200 egzemplarzy, które są bezpłatnie przekazywane do różnych bibliotek [10].

Strona tytułowa pisma *Edu-wsparcie* (utrzymywana w kolorze czarnym i niebieskim) zawiera następujące elementy: ISSN, tytuł i podtytuł, element graficzny – ekslibris Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie, oznaczenie numeru i roku wydania, miejsce wydania i rok. Na stronie redakcyjnej (również utrzymanej w kolorystyce czarno-niebieskiej, z błękitnymi podświetleniami) znajdują się: skład redakcji, adres e-mail, telefon, adres Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie wraz z adresem strony www oraz e-mail. W piśmie zamieszczone są kolorowe ilustracje.

Na stronie tytułowej *Dialogów Bibliotecznych* tekst został podkreślony brązową czcionką, współgrając z kolorystyką beżowo-brązową, która pojawiła się w 2011 r. w formie ramki okalającej stronę. Pozostałe uwidocznione elementy to: ISSN, tytuł i podtytuł, oznaczenie numeru i roku wydania, logo „Śląskie pozytywna energia” (od 2008, nr 2). Na stronie redakcyjnej znajdują się: adres e-mail, telefon do redakcji, nazwa wydawcy oraz skład redakcji. W tekście pojawiają się kolorowe ilustracje. Na stronie 4 okładki zamieszczone są informacje podstawowe o PBW w Katowicach (godziny otwarcia) lub zdjęcia z imprez. W ostatnim analizowanym numerze (2017, nr 20) pojawiło się kolorowe logo biblioteki.

Redakcja czasopism składa się w obydwu przypadkach z pracowników bibliotek. W piśmie *Dialogi Biblioteczne* skład i organizacja redakcji zmieniały się. Było to od dwóch do czterech osób, a w strukturach redakcji na przestrzeni funkcjonowania pisma wyodrębniono następujące stanowiska: redaktor naczelny (w pewnym okresie również zajmujący się składem), zastępca redaktora naczelnego (w niektórych numerach jego obowiązki połączono z funkcją redaktora technicznego lub osoby tworzącej skład), redaktor techniczny (lub dwóch), pomoc techniczna, korekta. W skład redakcji tytułu *Edu-wsparcie* wchodzi, od założenia pisma, trzy bibliotekarki Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie: dyrektor biblioteki, koordynator ds. instruktazu w bibliotece oraz pracownik wydziału gromadzenia i opracowania. Redakcja nie posiada wyodrębnionej struktury.

W obydwu pismach pojawiły się ustalenia formalne dotyczące tekstów, występujące jako „zasady publikacji” lub „wskazówki (informacje) dla autorów”. Określono w nich termin nadsyłania tekstów do nowych numerów (najpóźniej miesiąc przed ukazaniem się numeru – w przypadku *Edu-wsparcia* oraz 6 tygodni w przypadku *Dialogów Bibliotecznych*); w obydwu pismach za pośrednictwem poczty elektronicznej. Artykuły należy uzupełnić danymi osobowymi autora oraz adresem, który w przypadku pisma *Edu-wsparcie* służy do przesłania zaświadczenia o współpracy. Natomiast *Dialogi Biblioteczne* wysyłają egzemplarz autorski. Pisma zawierają adnotację informującą o tym, że zamieszczenie artykułu w numerze wiąże się jednocześnie z nieodpłatnym publikowaniem go w Internecie. W *Dialogach Bibliotecznych* dodano sformułowanie, że jest to dobrowolne, a redakcja nie płaci honorariów autorskich. Przy tym zapisie podano jeszcze informację, że przesłanie tekstu jest jednoznaczne z podpisaniem zgody na przetwarzanie danych osobowych przez redakcję. Obydwie redakcje powołują się na ustawę o ochronie danych osobowych. Podkreślają również kwestię odpowiedzialności za napisany tekst i dbałości o prawa autorskie. W czasopiśmie *Dialogi Biblioteczne* redakcja zastrzegła dodatkowo, że „poglądy zawarte w artykułach są osobistymi przekonaniem Autorów i nie zawsze pokrywają się z opiniami Redakcji” [7].

W obydwu czasopismach określono pożądaną objętość tekstów. W przypadku *Edu-wsparcia* jest to do 5 stron formatu A4, zaś w *Dialogach Bibliotecznych* do 4 stron A5. W obydwu przypadkach ustalono zasady formatowania. Bardziej szczegółowe informacje dotyczące przypisów i bibliografii zamieściła redakcja w Ciechanowie (łącznie z przykładami i wskazaniem umiejscowienia w tekście). W przypadku *Dialogów Bibliotecznych* ograniczono się jedynie do uwagi, że przypisy i bibliografia powinny być sporządzone zgodnie z obowiązującymi normami.

Obie redakcje zwracają uwagę na oryginalność tekstów. *Dialogi Biblioteczne* oczekują jedynie na teksty nigdzie dotąd niepublikowane i niewysłane do innych pism. Podobnie redakcja *Edu-wsparcia*, która jednak robi wyjątek dla: komunikatów, relacji i sprawozdań. Redakcje informują również potencjalnych autorów o tym, że ich teksty będą poddane korekcie redakcyjnej i adiustacji. *Edu-wsparcie* podkreśla, że bez ingerowania w treść publikacji. W piśmie *Dialogi Biblioteczne* mowa jest także o korekcie autorskiej oraz o przyjmowaniu jedynie tekstów napisanych bez błędów rzeczowych i poprawną polszczyzną.

We wszystkich numerach obydwu tytułów występują teksty *Od Redakcji*. Znajdują się w nich: opis zawartości numeru z wyjaśnieniem powodu podjęcia danej tematyki (m.in. obchodzone rocznice, wprowadzane zmiany prawne, zmiany w zadaniach bibliotek pedagogicznych); zachęta do współpracy z pismem i do lektury; życzenia świąteczne oraz życzenia wakacyjnego wypoczynku; podziękowania za współpracę.

O chęci nawiązania kontaktu z czytelnikami świadczą wszelkiego rodzaju apele zachęcające do współpracy, czytania pisma, wyrażania opinii, podawania adresów kontaktowych. Należy pamiętać, że w przypadku omawianych pism mamy do czynienia z czytelnikami, którzy mogą występować w dwu rolach – odbiorców i twórców tekstów. Autorzy artykułów także wyrażali nadzieję, że czytelnicy wykorzystają ich doświadczenia w swojej pracy. Z tekstów pisanych przez redakcje można wnioskować, że twórcy pism otrzymują od odbiorców informację zwrotną. Jak czytamy w *Dialogach Bibliotecznych*: „W ciągu trzech lat naszej działalności pozyskaliśmy stałych współpracowników oraz wierne grono czytelników. Cieszą nas nadsyłane przez Państwa maile z cennymi uwagami i propozycjami współpracy oraz zapewnienia, że materiały publikowane na łamach półrocznika są przydatne w codziennej pracy bibliotecznej. Coraz więcej bibliotek decyduje się również na włączanie *Dialogów* do swoich zbiorów, co jest dla nas dodatkową motywacją do doskonalenia naszego czasopisma” [14].

Poszczególne teksty rozpoczynają się od podania imienia i nazwiska autora/autorów oraz afiliacji. W przypadku czasopisma *Dialogi Biblioteczne* pod tekstem zamieszczono dokładne informacje o stanowisku, jakie zajmuje autor w swojej placówce. W piśmie *Edu-wsparcie* rolę informacyjną pełnią *Noty o Autorach* z bardzo dokładnymi danymi nie tylko o zajmowanym stanowisku, ale także o posiadanym wykształceniu.

W poszczególnych numerach *Edu-wsparcia* zamieszczano od 11 do 20 tekstów (średnio ponad 15), a w *Dialogach Bibliotecznych* od 8 do 16 tekstów (średnio ponad 12). Objętość poszczególnych numerów *Edu-wsparcia* wahała się od 53 do 93 stron (średnio ok. 70). Natomiast *Dialogi Biblioteczne* posiadały od 36 do 56 stron (średnio ok. 45).

Zasięg oddziaływania pisma jest niewątpliwie uzależniony także od dostępnej o nim informacji. Współczesna technologia pozwala dotrzeć z taką wiadomością do szerokiego

grona odbiorców. W przypadku pism fachowych można w dużym stopniu zawęzić krąg odbiorców, co umożliwi bardziej ukierunkowaną i trafną informację. Dla omawianych pism grupą docelową są nauczyciele-bibliotekarze, czyli pracownicy bibliotek szkolnych i pedagogicznych. Nie należy jednak zapominać o osobach zainteresowanych tematyką poruszaną w piśmie, np. bibliotekarzach innych typów bibliotek, nauczycielach poszczególnych przedmiotów czy pracownikach naukowo-dydaktycznych zajmujących się edukacją w zakresie bibliotekoznawstwa.

Informacja na temat pisma *Edu-wsparcie* na stronie głównej www macierzystej biblioteki jest mało zauważalna dla potencjalnego czytelnika. Dostępny jest jedynie link w formie graficznej zawierający tytuł czasopisma. W żadnej z zakładki w menu głównym nie pojawia się tytuł. Po otwarciu zakładki w formie logo pisma ukazują się ikony do poszczególnych numerów oraz *Informacje dla autorów*, w których zamieszczono: krótką informację o czasopiśmie, dane kontaktowe, informację o możliwości otrzymania oświadczenia dla nauczycieli ubiegających się o awans i współpracujących z pismem. Dodatkowo w formie pdf podano szczegółowe informacje dla autorów i zasady formatowania tekstów. Brak jest informacji o piśmie w bazach i katalogach Biblioteki Narodowej. Obecne jest natomiast w bazie ARIANTA naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne w ramach dziedzin: pedagogika, bibliotekoznawstwo i informacja naukowa, filologia (w symbolach UKD 02 oraz 37), gdzie zostało opracowane jako pismo niebranżowe.

W przypadku *Dialogów Bibliotecznych* na stronie www macierzystej biblioteki dostępne są dwa wejścia – ikona (tytuł i strona tytułowa czasopisma przekierowująca do podstrony pisma) oraz z menu głównego (górnego), w którym w *Ofercie* znajduje się zakładka *Dialogi Biblioteczne*. Pismo jest wykazane w *Bibliografii Wydawnictw Ciągłych* i katalogach Biblioteki Narodowej, gdzie dostępny jest zarówno jego opis bibliograficzny, jak i rozpisywana jest jego zawartość. Wersja papierowa dostępna jest w Bibliotece Narodowej. Redaktor naczelna pisma w swoim artykule z 2010 r. zwracała uwagę na obecność informacji o piśmie także w Katalogu Rozproszonym Bibliotek Polskich (KaRo) oraz w bazie ARIANTA [10]. W ARIANCIE tytuł został przyporządkowany do dziedziny bibliotekoznawstwo i informacja naukowa oraz opracowany jako pismo branżowe (przyporządkowano mu błędne symbole UKD – 21 oraz 25). Redakcja *Dialogów Bibliotecznych* przypomina także czytelnikom, gdzie znajduje się kompletne archiwum wersji elektronicznej – na stronie PBW w Katowicach oraz w zasobach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej. Podstawowe informacje o tytule zamieszczono również w serwisie EBIB – „Czasopisma bibliotekarskie w Polsce”.

W przypadku czasopism fachowych autorami tekstów są praktycy. W omawianych tytułach – bibliotekarze i nauczyciele-bibliotekarze. Najliczniejszą grupę tworzą pracownicy bibliotek wydających dane czasopismo. W ośmiu numerach czasopisma *Edu-wsparcie* około 50% autorów stanowili pracownicy Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie i jej filii (48,15%). Podobnie jest w *Dialogach Bibliotecznych* – pracownicy PBW w Katowicach i jej filii to 58,21% wszystkich autorów. W przypadku tego czasopisma jeden z działów – *Z Życia Biblioteki* – zarezerwowany jest dla pracowników PBW w Katowicach. Kolejną grupę tworzą nauczyciele bibliotekarze z bibliotek szkolnych. Jest to podobny odsetek w omawianych pismach: *Edu-wsparcie* – 14,81%, *Dialogi Biblioteczne* – 16,42%. Autorzy

ci reprezentowali: szkoły podstawowe, gimnazja i szkoły średnie. Warto zwrócić uwagę, że pochodzili nie tylko z Ciechanowa czy Katowic, ale także z innych miejscowości (*Edu-wsparcie* – Głinojeck, Mława; *Dialogi Biblioteczne* – Rybnik, Chorzów, Sosnowiec, Dąbrowa Górnicza, Augustów). Do *Dialogów Bibliotecznych* pisali także przedstawiciele innych bibliotek pedagogicznych z Polski: Włocławka, Bielska-Białej, Słupska, Olsztyna (5,97%) oraz bibliotek publicznych z: Katowic, Łodzi, Bytomia, Jaworzna (7,46%). Redakcja komentowała ten fakt: „Cieszy nas, że łamy naszego czasopisma możemy udostępniać także osobom spoza naszej placówki, reprezentującym różne typy bibliotek” [15]. W przypadku *Edu-wsparcia* pojawił się tylko jeden przedstawiciel Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ciechanowie. Na łamach czasopisma z Ciechanowa publikowali nauczyciele poszczególnych przedmiotów z różnych szkół i ośrodków wychowawczych (14,81%). Wśród autorów byli także: psycholog, doradca zawodowy oraz nauczyciel-konsultant. Natomiast w *Dialogach Bibliotecznych* nauczyciele przedmiotów stanowili zaledwie 2,99% autorów. Wśród innych autorów byli: przedstawiciele instytutów naukowych z Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, bibliotekarze z biblioteki UŚ oraz przedstawiciel instytucji kultury z Katowic.

W obydwu tytułach artykuły pogrupowano tematycznie w rubryki (działy). W większości stałe, ale były i takie, które pojawiły się jednorazowo. Redakcja dodawała także nowe działy, co było podyktowane potrzebą wyodrębnienia ważnej, aktualnej problematyki. Przykładowo redakcja *Dialogów Bibliotecznych* w pierwszym numerze z 2015 r. zapowiadała: „W 2016 roku biblioteki pedagogiczne czekają nowe wyzwania związane ze wspomaganie pracy szkół i placówek oświatowych. Już teraz przygotowujemy się do podjęcia przyszłych zadań poprzez prowadzenie sieci współpracy i samokształcenia oraz kompleksowe wspomaganie jednej z katowickich szkół, które przybliżamy w pierwszym dziale” [20]. Natomiast w numerze 2 z tego roku napisano: „Duże znaczenie dla naszego środowiska miały działania na rzecz promocji czytelnictwa, którego rozwijanie stało się także jednym z czterech kierunków polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2015/2016. Na łamach *Dialogów* publikujemy wiele materiałów nawiązujących do tego tematu” [21]. O tym fakcie, w tym samym roku, ale nieco później, *Edu-wsparcie* pisało następująco: „Jednym z kierunków polityki oświatowej ogłoszonych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej na rok szkolny 2015/2016 jest rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. W bieżącym numerze będziemy nawiązywać do tego bardzo ważnego priorytetu. Wiele badań dowodzi bowiem, że jednym z kluczowych problemów wśród dzieci i młodzieży jest czytanie” [18].

W czasopiśmie *Edu-wsparcie* w ośmiu numerach występowały następujące rubryki: *Felietony*, *Z Warsztatu Nauczyciela*, *Warto Wiedzieć*, *Relacje*, *Region*, *Zestawienia Bibliograficzne*, *Poznajmy się*, *Warto Przeczytać*. *Felietony* zawierały teksty związane z biblioteką oraz czytelnictwem (m.in. z kampaniami czytelniczymi, książką w pracy nauczyciela, komputerem w bibliotece, aktywnością bibliotek szkolnych, biblioteką jako miejscem spotkań, budżetem partycypacyjnym w bibliotece szkolnej). W rubryce *Z Warsztatu Nauczyciela* zamieszczane były głównie relacje z warsztatów dla bibliotekarzy i nauczycieli, odbywających się nie tylko w bibliotece w Ciechanowie. Opisano: różne formy działalności biblioteki pedagogicznej

(m.in.: wystawy, Dyskusyjny Klub Książki, lekcje biblioteczne, akcje i konkursy czytelnicze, wypożyczanie międzybiblioteczne, współpracę ze środowiskiem); działania szkół i bibliotek szkolnych (m.in.: koła zainteresowań, udział uczniów w kampaniach społecznych, tematy psychologiczne, pierwsza pomoc dla dziecka, promocja książki i biblioteki szkolnej, zajęcia i konkursy dla czytelników); formy doskonalenia zawodowego nauczycieli (m.in.: webinaria, wirtualna tablica w pracy nauczyciela, programy komputerowe przydatne w pracy nauczyciela).

Rubryka *Warto Wiedzieć* miała charakter bardziej teoretyczny. Czytelnik mógł znaleźć w niej teksty dotyczące m.in.: roli głośnego czytania w wychowaniu dziecka, procesu uczenia się, kształtowania samooceny u dziecka, edukacyjnych walorów portali społecznościowych. Zamieszczono tu także materiały traktujące o: bibliotekach szkolnych w świetle obowiązujących standardów, marketingu usług bibliotecznych, funkcjach bibliotek szkolnych, bibliotekach cyfrowych, roli książki w życiu osób niewidomych, relacjach bibliotekarz – użytkownik, barierach informacyjnych, biblioterapii, bajkoterapii, sondażach czytelnicstwa, pierwszej pomocy, formach promocji czytelnicstwa i biblioteki. W rubryce znalazły się również teksty związane ze szkołą i nauczycielem, dotyczące: stresu i wypalenia zawodowego w pracy nauczyciela, sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli jako nowego zadania bibliotek pedagogicznych, problemów wychowawczych i psychologicznych, praw dziecka w konstytucji, wolontariatu, doradztwa zawodowego w szkole, modelu opiekuna-wychowawcy, niebezpieczeństwa w sieci, bezpiecznego korzystania z mediów społecznościowych, a także edukacji włączającej.

W rubryce *Relacje* znalazło się miejsce na omawianie imprez zorganizowanych przez Bibliotekę Pedagogiczną w Ciechanowie oraz szkoły. Rubryka *Region* pojawiła się tylko w dwóch pierwszych numerach i zgodnie z zapowiedzią zawierała: sylwetki znanych ludzi z regionu oraz historię jednej z ulic w Ciechanowie.

Zestawienia Bibliograficzne są nieodłącznym elementem oferty bibliotek pedagogicznych. Daje się to zauważyć na stronach tych bibliotek, a także w wydawnictwach tradycyjnych lub elektronicznych. Ta forma informacji bibliograficznej znalazła się także na stronach wydawanych czasopism. Tematyka zestawień była dostosowana do działalności i zadań biblioteki pedagogicznej oraz potrzeb placówek oświatowo-wychowawczych. Obejmowała: bezpieczeństwo w szkole, funkcjonowanie sześciolatków w szkole, kształcenie uczniów niepełnosprawnych, działania Unii Europejskiej w sferze edukacji, problem agresji i przemocy w szkole, zagadnienia kształcenia zawodowego, działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych, promocję czytelnicstwa, edukację przyrodniczą, prawa dziecka, wolontariat, technologie informacyjne w szkole, promocję tolerancji i problemy bezpieczeństwa w Internecie.

W założeniach opublikowanych w pierwszym numerze cykl *Poznajmy się* miał przybliżyć sylwetki osób związanych z oświatą, które dzieliły się swoimi pasjami i ciekawymi dokonaniem (np. dyrektorzy placówek oświatowych w tym Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie, bibliotekarka szkolna, finalistka konkursu). Natomiast w rubryce *Warto przeczytać* znalazły się opisy książek o różnej tematyce, takiej jak np.: czytelnicтво dzieci, biblioteki szkolne, media a czytelnicy, elektroniczna biblioteka, w kręgu kultury czytelniczej,

biblioterapia, młodzież w bibliotece, metody zachęcania do czytania (nie były to tylko najnowsze pozycje).

Dialogi Biblioteczne także grupują swoje teksty w rubryki (działy). Spis rubryk na stronie www, znajdujący się we *Wskazówkach dla autorów*, różni się od tego z poszczególnych numerów [30]. Podobnie jak w poprzednim piśmie, struktura wewnętrzna *Dialogów* ulegała zmianom. Rubryka *Z Życia Biblioteki* relacjonuje wszelkie ciekawe działania PBW w Katowicach (m.in.: warsztaty, konkursy, konferencje, wspomaganie pracy szkół). W rubryce *Z Praktyki Nauczyciela Bibliotekarza* zamieszczone są m.in.: konspekty zajęć, krzyżówki, zestawienia bibliograficzne, opisy wystaw, spis polecanych książek dla młodego czytelnika. Rubryka *Z Bibliotekarskiej Półki* zawiera różnorodne teksty związane z książką i pracą bibliotekarzy oraz czytelnictwem. *Placówki Oświatowe w Regionie* to relacje z imprez w różnych instytucjach. Podobną zawartość ma kolumna *Z Relacji Uczestnika*. Są to m.in. relacje z: konferencji naukowych, spotkań, forum bibliotekarzy województwa, seminariów. W rubryce *Biblioteka Poleca* pojawiają się omówienia nowości z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, a w rubryce *Z Badań Czytelnictwa* – m.in. temat czytelnictwa uczniów szkoły podstawowej.

W numerze 2 z 2014 r. zapowiedziano powstanie działu *Sieciow@nie*: „Nowością jest dział *Sieciow@nie*, w którym będziemy publikować materiały nawiązujące do działalności trzech sieci współpracy i samokształcenia, które powstały przy Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach (TIK w pracy nauczyciela bibliotekarza, TIK w pracy nauczyciela polonisty, Internet i czytanie – nowoczesne technologie w pracy z uczniem)” [15].

W piśmie zajęto się również problematyką regionalną. Jest to także jeden z kierunków zainteresowań współczesnych bibliotek pedagogicznych. Tematyka regionu znalazła miejsce w następujących rubrykach: *Regionalia* (poruszane tematy to m.in.: bohater regionu, książka dotycząca regionu, zestawienie bibliograficzne na temat regionu), *Ludzie Książki i Prasy*, *Z Dziejów Śląskiego Bibliotekarstwa*, *Kulturalny Śląsk*, *Biblioteki w Regionie*. W piśmie pojawiła się też rubryka *Komunikaty*, informująca m.in. o tytułach czasopism fachowych i kursach online dla bibliotekarzy.

Zgodnie z przytoczonymi na wstępie definicjami, czasopisma fachowe powinny być poświęcone popularyzowaniu i wdrażaniu osiągnięć naukowych w praktyce zawodowej, winny zawierać artykuły i materiały przeznaczone dla określonej grupy zawodowej, pomagać w szkoleniu i podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, w czasopismach fachowych powinno się unikać rozważań teoretycznych. Redakcje obydwu tytułów jako główny cel powstania pism podały wymianę doświadczeń i informacji pomiędzy pracownikami bibliotek pedagogicznych i szkolnych, rozszerzając to środowisko o bibliotekarzy z innych placówek, a także o nauczycieli poszczególnych przedmiotów.

Wymiana informacji to przede wszystkim relacje z działań podejmowanych przez biblioteki, zarówno przez bibliotekę główną, jak i filie, biblioteki z danego miasta – przede wszystkim biblioteki szkolne, ale także biblioteki z innych miejscowości i regionów. Relacjonowane są także imprezy odbywające się w miejscowych placówkach oświatowych i kulturalnych, szczególnie takie, które mają związek z książką, czytelnictwem i działalnością nauczycieli.

Z pewnością pisma stanowią platformę wymiany myśli i pomysłów przydatnych w pracy zawodowej. W notach od redakcji pojawiają się m.in. sformułowania: „podpowiadamy”, „dzielimy się”, „materiały podpowiadające”. Jedną z form publikacji są sprawozdania z konferencji, seminariów, sympozjów bibliotekarskich. Autorzy tekstów niejednokrotnie wyrażali nadzieję, że ktoś wykorzysta ich doświadczenia, zachęcali do tego poprzez osobiste relacje i opisywanie własnych przeżyć. Teksty mogą stanowić inspirację do zajęcia się opisywanymi zagadnieniami, przypominają o niektórych kwestiach, rzadko występujących w codziennej pracy. Dają możliwość uaktualnienia wiedzy zawodowej, pobudzają do pogłębienia omawianych problemów.

Na łamach pism realizowane są podstawowe zadania statutowe bibliotek pedagogicznych – wspomaganie nauczycieli-bibliotekarzy, ale także nauczycieli różnych przedmiotów i pracowników oświaty. Prezentowana jest najnowsza literatura przedmiotu, nowe rozwiązania edukacyjne, formy pracy dydaktycznej. Czasopisma wykorzystywane są także do realizacji zadań nałożonych w ostatnim czasie na biblioteki pedagogiczne, m.in. tworzenia sieci współpracy, platform wymiany informacji i doświadczeń. W publikowanych tekstach widać wyraźnie reakcję na zmiany w edukacji, nawiązanie do reform oświatowych, zmian i rozporządzeń ministerialnych.

Istotą omawianych pism jest połączenie świata nauczycieli z bibliotekarskim, co wynika ze specyfiki bibliotek pedagogicznych. Artykuły popularyzują wyniki badań naukowych w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, podejmując niejednokrotnie kwestie oświatowe. Obecność tekstów o charakterze psychologicznym, wychowawczym, a nawet medycznym jest w pełni uzasadniona ze względu na potencjalnego odbiorcę oraz użytkownika bibliotek szkolnych i pedagogicznych. W bibliotekach pedagogicznych pojawia się w ostatnich czasach coraz więcej ofert dla przedszkolaków, uczniów czy studentów. Wydaje się więc, że pisma są odpowiedzią na nowe potrzeby. Biblioteki tego typu od początku swego istnienia miały stanowić zaplecze metodyczne dla bibliotekarzy szkolnych, a odbiorcą ich oferty miał być nauczyciel. Jest to szczególnie widocznie w piśmie *Edu-wsparcie*, które oprócz zamieszczania artykułów o tematyce bibliotekarskiej poświęca nieco więcej miejsca tematom ważnym dla nauczycieli poszczególnych przedmiotów.

Atutem omawianych pism jest dbałość o aparat naukowy (bibliografia i przypisy) zamieszczany przy artykułach. Dzięki takim podstawowym zabiegom każdy bibliotekarz czy nauczyciel ma możliwość uzupełnienia i zweryfikowania informacji lub rozszerzenia tematu. Daje to także poczucie, że teksty są oparte o sprawdzone treści – dodaje im wiarygodności i profesjonalizmu. Warto również podkreślić dbałość o prawa autorskie, o oryginalność tekstów oraz o zastosowanie ustawy o ochronie danych osobowych. W środowisku bibliotekarskim jest to oczywiste, wynika z obowiązującego kodeksu i ze specyfiki tego zawodu.

Wydaje się, że można jeszcze podkreślić funkcję integracyjną czasopism fachowych. Integracja w tym przypadku może odbywać się na kilku poziomach: grono pracowników w danej bibliotece zaangażowanych w tworzenie pisma, środowisko pracowników oświaty na danym terenie, społeczność bibliotekarzy na danym terenie lub bibliotekarzy poszczególnych typów bibliotek. Udostępnienie łamów czasopisma dla środowisk naukowych pozwala na pełniejsze wykorzystanie wyników badań naukowych. Nie należy zapominać również

o funkcji promocyjnej i popularyzującej czasopism fachowych. Szczególnie widoczne jest to w przypadku czasopism wydawanych przez poszczególne placówki. Wersja elektroniczna spowodowała zniknięcie bariery dostępu do tych pism dla innych środowisk, w tym użytkowników bibliotek – rzeczywistych i potencjalnych.

Podsumowaniem niniejszych rozważań dotyczących funkcji czasopism fachowych w środowisku bibliotekarskim może być deklaracja czasopisma *Biblioteka Publiczna*, w której stwierdzono, że jest to niezależny miesięcznik o charakterze praktycznym, omawiający realia polskich bibliotek, ich możliwości i problemy; promujący nowoczesność, tworzony dla i przez bibliotekarzy, w celu zintegrowania całego środowiska i umożliwienia zabrania głosu w najważniejszych sprawach [3]. Jak twierdzi wydawca pisma Juliusz Wasilewski, założyciel i redaktor naczelny miesięcznika *Biblioteka w Szkole*, autor setek artykułów na temat bibliotek, działacz na ich rzecz: „dobre czasopismo branżowe to dla danego środowiska atut nie do przecenienia. [...] wierzę w specjalistyczną prasę. W medium, które poda na tacy najlepsze, sprawdzone w praktyce i zweryfikowane przez redakcję rozwiązania, których nie trzeba – jak źródeł internetowych – sprawdzać. Które zamówi i zapłaci za artykuły o aktualnych problemach, wyszuka przykłady, rozwiąże kwestie prawne. Słowem – będzie niezastąpionym przewodnikiem w pracy. Bo kto ma czytać, jeśli nie bibliotekarz?” [28].

Bibliografia

1. BEDNAREK-MICHALSKA Bożena. Czasopisma bibliotekarskie w nowej kulturze. *Bibliotekarz*. 2008, nr 5, s. 5–10. ISSN 0208-4333.
2. BEDNAREK-MICHALSKA Bożena. Przyszłość bibliotekarskich czasopism fachowych i naukowych w dobie ery cyfrowej. In SADOWSKA Jadwiga (red.). *Przyszłość bibliotek w Polsce: materiały z ogólnopolskiej konferencji, Warszawa, 12–13.10.2007 r.* Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2008, s. 170–180. ISBN 978-83-89316-91-2.
3. Deklaracja. In *Biblioteka Publiczna* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://bibliotekapubliczna.com/#deklaracja>. Stan z dnia 30.04.2018.
4. DZIKI Sylwester. Czasopisma fachowe. In MAŚLANKA Julian (red.). *Encyklopedia wiedzy o prasie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976.
5. GÓRA Barbara. *Regionalne czasopisma bibliotekarskie wydawane w Polsce (1953-1985)*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1996. ISBN 83-86841-29-X.
6. GÓRA Barbara. Regionalne i sublokalne czasopisma bibliotekarskie wydawane w Polsce w latach 1989–1994. *Przegląd Biblioteczny*. 1997, z. 4, s. 363–374. ISSN 0033-202X.
7. Informacje dla autorów. *Dialogi Biblioteczne* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 1, s. 4. Tryb dostępu: http://katowice.pbw.katowice.pl/dialogi/dialogi_07.pdf. Stan z dnia 12.03.2018.
8. LEWANDOWSKA Bożena. Jubileusz Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie. *Edu-wsparcie* [Dokument elektroniczny]. 2014, nr 1, s. 2. Tryb dostępu: <http://www.bpciechanow.edu.pl/index.php/edu>. Stan z dnia 03.04.2018.
9. MARCOL Anna. „Dialogi Biblioteczne” – półrocznik Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny] 2010, nr 5. Tryb dostępu: <http://ebib.info/2010/114/a.php?marcol>. Stan z dnia 20.11.2018.
10. MARCOL Anna. Czasopisma bibliotek pedagogicznych na przykładzie „Dialogów Bibliotecznych”. *Warsztaty Bibliotekarskie* [Dokument elektroniczny] 2010, nr 1–2. Tryb dostępu: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2010/1-2/100102.htm>. Stan z dnia 20.11.2018.

11. MARCOL Anna. Przegląd czasopism internetowych wydawanych przez polskie biblioteki. *Poradnik Bibliotekarza*. 2008, nr 4, s. 3–5. ISSN 0032-4752.
12. MICHALSKI Wojciech. „Dostrzegacz Biblioteczny”. Kwartalnik informacyjny Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. *Poradnik Bibliotekarza*. 2016, nr 6, s. 20–22. ISSN 0032-4752.
13. NIECHCAJ-NOWICKA Elżbieta. Setny numer „Książki i Czytelnika” czasopisma dla bibliotekarzy Dolnego Śląska. *Książka i Czytelnik*. 2014, nr 3, s. 9–11. ISSN 0208-8339.
14. Od Redakcji. *Dialogi Biblioteczne*. 2010, nr 2, s. 4. ISSN 1899-2064.
15. Od Redakcji. *Dialogi Biblioteczne*. 2014, nr 2, s. 4. ISSN 1899-2064.
16. Od Redakcji. *Edu- wsparcie* [Dokument elektroniczny]. 2014, nr 1, s. 1. Tryb dostępu: <http://www.bpciechanow.edu.pl/index.php/edu>. Stan z dnia 05.03.2018.
17. Od redakcji. *Edu- wsparcie* [Dokument elektroniczny]. 2014, nr 2, s. 2. Tryb dostępu: <http://www.bpciechanow.edu.pl/index.php/edu>. Stan z dnia 28.03.2018.
18. Od Redakcji. *Edu- wsparcie* [Dokument elektroniczny]. 2015, nr 4, s. 2. Tryb dostępu: <http://www.bpciechanow.edu.pl/index.php/edu>. Stan z dnia 28.03.2018.
19. *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://pbw.katowice.pl/>. Stan z dnia 03.04.2018.
20. *Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://katowice.pbw.katowice.pl/index.php/oferta/dialogi-biblioteczne>. Stan z dnia 06.03.2018.
21. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. J. Lompy w Katowicach. *Biuletyn Informacji Publicznej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://bip.pbw.katowice.pl/>. Stan z dnia 28.03.2018.
22. PISAREK Walery (red.). *Słownik terminologii medialnej*. Kraków: Universitas, 2006. ISBN 83-242-0517-9.
23. *Prasa bibliotekarska. Materiały z konferencji Regionalna prasa bibliotekarska – doświadczenia i perspektywy, Szczecin, 8–9 października 2009 r.* Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie, 2011. ISBN 978-83-87879-83-9.
24. *Regulamin organizacyjny Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://bpciechanow.bip2.maxus.com.pl/public?id=62062>. Stan z dnia 28.03.2018.
25. ROSZKOWSKA Dagmara. „Warsztaty Bibliotekarskie” poradnik dla nauczycieli bibliotekarzy szkolnych. *Poradnik Bibliotekarza*. 2004, nr 12, s. 19. ISSN 0032-4752.
26. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych. Dz.U. 2013, poz. 369.
27. TROJANOWSKA Maria Wiktoria. Wierzymy w siłę druku. Kilka słów o kwartalniku „Bibliotekarz Radomski”. *Poradnik Bibliotekarza*. 2016, nr 5, s. 23–24. ISSN 0032-4752.
28. Twórcy. In *Biblioteka Publiczna* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://bibliotekapubliczna.com/#tworcy>. Stan z dnia 30.04.2018.
29. WOJCIECHOWSKI Jacek. Pomiędzy drukiem a dygitalizacją. In SADOWSKA Jadwiga (red.). *Przyszłość bibliotek w Polsce: materiały z ogólnopolskiej konferencji, Warszawa, 12–13.10.2007 r.* Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2008, s. 155–169. ISBN 978-83-89316-91-2.
30. *Wskazówki dla autorów* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://katowice.pbw.katowice.pl/dialogi/wskazowki_dla_autorow.pdf. Stan z dnia 06.03.2018.

Anna Bujko

Biblioteka Uniwersytecka UWM w Olsztynie

anna.bujko@uwm.edu.pl

Polityka otwartości i repozytoria naukowe

Słowa kluczowe: repozytoria naukowe, biblioteki cyfrowe, Open Access

Abstrakt: Celem artykułu jest przybliżenie polityki Open Access¹, jej definicji i istoty oraz zasad polityki otwartego dostępu stosowanych przez uczelnie, wpływających z tego korzyści dla środowiska naukowego, a także wybranych kwestii prawnych (otwarty dostęp gratis i otwarty dostęp libre). Scharakteryzowano zasoby poszczególnych repozytoriów instytucjonalnych – przedstawiono ich podział, rodzaje, stosowane oprogramowanie oraz kategorie deponentów. Dopelnienie stanowią informacje dotyczące umiejscowienia poszczególnych repozytoriów w rankingach polskich i ogólnoświatowych.

Keywords: research repositories, digital libraries, open access

Abstract: The aim of the article is to present the open access policy, its definitions and principles used by universities, the benefits for the scientific community, as well as selected legal issues (free open access and libre open access). The resources of individual institutional repositories were characterized regarding their distribution, types, applied software and categories of depositors. The article is supplemented with reports regarding placement of individual repositories in Polish and worldwide rankings.

Strategiczne kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji naukowych zostały w Polsce określone w dwóch dokumentach: ekspertyzie Interdyscyplinarnego Centrum Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego *Wdrożenie i promocja otwartego dostępu do treści naukowych i edukacyjnych* [5] oraz dokumencie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) pt. *Kierunki otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* [4], który został przyjęty 23 października 2015 r. Drugi dokument określa polską politykę otwartego dostępu, podstawowe definicje, ogólne zasady udostępniania oraz zalecenia instytucji Unii Europejskiej [3]². Podkreślono w nim, by polityka otwartego dostępu w danej instytucji uwzględniała przyjęte wytyczne oraz była zbieżna z politykami otwartego dostępu, które przyjmują krajowe podmioty finansujące badania naukowe: Narodowe Centrum Nauki (NCN), Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR), Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) [4, s. 6].

Głównym celem podejmowanych działań jest „zwiększenie dostępności i wykorzystania publikacji oraz wyników badań naukowych finansowanych ze środków publicznych

¹ W artykule zamiennie używa się określeń Open Access i polityka otwartości.

² Takie rozwiązanie zostało przyjęte w programie Horyzont 2020.

w Polsce” [4, s. 5]. Ma to nastąpić poprzez deponowanie materiałów w ogólnodostępnych repozytoriach, które powstają w wyniku finansowania ze środków publicznych. Chodzi o deponowanie:

1. Publikacji zamieszczonych w czasopismach posiadających współczynnik wpływu Impact Factor (IF) znajdujących się w bazie Journal Citation Reports, a także w punktowanych czasopismach, które nie posiadają IF oraz czasopismach, które znajdują się w bazie ERICH (są to czasopisma z ministerialnej listy czasopism punktowanych – odpowiednio z części A, B i C).
2. Recenzowanych publikacji w czasopismach naukowych nieujętych wyżej.
3. Publikacji z recenzowanych materiałów z konferencji, współfinansowanych ze środków publicznych [4, s. 9].

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyjęło zalecenia dotyczące wprowadzania polityki Open Access dla jednostek naukowych i uczelni, które zakładają w szczególności:

- zapewnienie otwartego dostępu do publikacji powstających dzięki finansowaniu lub współfinansowaniu ze środków publicznych;
- opracowanie i przyjęcie polityki Open Access na szczeblu uczelni, która powinna zawierać zobowiązanie autorów do zdeponowania w uczelnianym repozytorium publikacji, które powstały w wyniku finansowania ze środków publicznych;
- deponowanie pracy w okresie do sześciu miesięcy od jej publikacji (do dwunastu miesięcy w przypadku nauk humanistycznych i społecznych);
- zapewnienie otwartego dostępu libre (zalecane są wolne licencje Creative Commons – CC) [4, s. 12, 13].

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyjęło pięć zasad, jakimi należy kierować się przy wprowadzaniu polityki otwartego dostępu. Są to:

- zasada otwartości, zgodnie z którą publikacje naukowe powstające w wyniku badań finansowanych ze środków publicznych powinny być publicznie dostępne;
- zasada równoległych dróg, która mówi o zamieszczaniu publikacji zarówno w recenzowanych czasopismach i książkach naukowych (złota droga), jak i w repozytoriach (zielona droga);
- zasada szybkiego dostępu, która dotyczy udostępnienia publikacji w możliwie jak najkrótszym czasie od daty publikacji (najlepiej natychmiastowo);
- zasada maksymalizacji jakości treści, która oznacza, że udostępniane publikacje powinny być jak najbliższe wersji opublikowanej (najlepiej opublikować ostateczną wersję wydawcy);
- zasada maksymalizacji korzyści, według której publikacje powinny być udostępniane w modelu otwartego dostępu libre, najlepiej na licencjach CC [4, s. 4].

Najbardziej optymalne, szczególnie z punktu widzenia użytkownika (ale również autora), jest udostępnienie materiałów we wspomnianym wyżej otwartym dostępie libre.

Często autorzy/deponenci wybierają drugą, mniej korzystną formę opublikowania w otwartym dostępie gratis, który przewiduje udostępnienie w wersji elektronicznej bez opłat i blokad technicznych oraz korzystanie z publikacji zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku (chodzi o dozwolony użytek publiczny, który zezwala m.in. na cytowanie, czasem przedruk, udostępnianie przez biblioteki, archiwa, zwielokrotnianie utworu w celach edukacyjnych i naukowych oraz inne możliwości wskazane w ustawie o prawie autorskim; autor nie udziela odbiorcom żadnej licencji na korzystanie z utworu) [12, s. 14, 30]. Użytkownik może korzystać z publikacji w wybranym przez siebie miejscu i czasie oraz ma możliwość nieodpłatnego i nieograniczonego korzystania z publikacji zgodnie z właściwymi przepisami [4, s. 2].

Jak już wspomniano, bardziej korzystny jest wybór otwartego dostępu libre, który polega na udostępnieniu publikacji na zasadach otwartego dostępu gratis oraz udzieleniu użytkownikom wolnej licencji na skorzystanie z publikacji [11, s. 30]. Pojęcie „libre” oznacza, że użytkownik otrzymuje szerokie możliwości wykorzystania publikacji – może z nią robić to, co przysługuje autorowi lub innemu właścicielowi praw autorskich [11, s. 15]. Autor udziela licencji na niewyłączne, nieograniczone i nieodpłatne korzystanie z publikacji [4, s. 2].

Należy podkreślić, że udzielenie użytkownikowi otwartej licencji Creative Commons nie powoduje pozbawienia autora praw autorskich osobistych [12, s. 31]. Otwarty dostęp libre obejmuje publikacje, które udostępniane są z zezwoleniem na nieograniczone, nieodpłatne i niewyłączne korzystanie, ale mogą one zawierać pewne ograniczenia, na przykład:

- klauzulę uznania autorstwa, czyli obowiązek przekazania informacji o twórcy, producencie, wydawcy, źródle, przedmiocie licencji;
- ograniczenie swobody innych użytkowników (może być połączone z obowiązkiem udostępnienia publikacji na takiej samej licencji) [11, s. 16].

Wybór licencji jest zatem bardzo ważny. Jak już wspomniano, najkorzystniejsze są licencje Creative Commons, które przy poszanowaniu prawa autorskiego pozwalają zastąpić model „wszystkie prawa zastrzeżone” na „pewne prawa zastrzeżone”. Autor może samodzielnie ustanowić zasady, wedle których chce dzielić się publikacją z innymi. Należą do nich:

- uznanie autorstwa (BY) – użytkownik musi podać nazwisko autora;
- użycie niekomercyjne (NC) – użytkownik może utwór kopiować, rozprowadzać, itp. na zasadach niekomercyjnych;
- udostępnianie publikacji na tych samych licencjach (SA);
- upowszechnianie utworu w tej samej postaci (ND) [7; 11, s. 17].

Możliwe jest również stosowanie kombinacji licencji:

- uznanie autorstwa (CC-BY) – licencjobiorca może kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór tylko pod warunkiem oznaczenia autorstwa; ta licencja gwarantuje najszerze swobody licencjobiorcy;
- uznanie autorstwa – na tych samych warunkach (CC-BY-SA) – licencjobiorca może kopiować, zmieniać, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór tak długo,

jak na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja (czyli rozpowszechniamy utwór na tej samej licencji, na jakiej został udostępniony oryginał);

- uznanie autorstwa – bez utworów zależnych (CC-BY-ND) – licencjobiorca może rozpowszechniać, przedstawiać i wykonywać utwór zarówno w celach komercyjnych, jak i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie wolno tworzyć utworów zależnych);
- uznanie autorstwa – użycie niekomercyjne (CC-BY-NC) – licencjobiorca może kopiować, zmieniać, remiksować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w celach niekomercyjnych; warunek ten nie obejmuje utworów zależnych, które mogą zostać objęte inną licencją;
- uznanie autorstwa – użycie niekomercyjne – na tych samych warunkach (CC-BY-NC-SA) – licencja pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych i tak długo, jak utwory zależne będą obejmowane tą samą licencją;
- uznanie autorstwa – użycie niekomercyjne – bez utworów zależnych (CC-BY-NC-ND) – licencjobiorca może rozpowszechniać, przedstawiać i wykonywać utwór tylko w celach niekomercyjnych i pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie wolno tworzyć utworów zależnych); ta licencja ma formę najbardziej restrykcyjną [7; 12, s. 17].

Dwie spośród wyżej wymienionych licencji to wolne licencje, które zapewniają odbiorcom szersze uprawnienia – są to CC-BY i CC BY-SA [12, s. 40].

Coraz popularniejszą formą prezentacji prac naukowych jest ich zamieszczanie w repozytoriach. Repozytorium to narzędzie informatyczne, służące do deponowania, przechowywania i udostępniania w formie elektronicznej dorobku naukowego (publikacji i wyników badań) instytucji naukowych (repozytorium instytucjonalne) lub z określonych dziedzin nauki (repozytorium dziedzinowe) [4, s. 2; 12, s. 48]. Repozytorium instytucjonalne jest zespołem usług, które oferowane są członkom własnej społeczności przez instytucje (uczelnie wyższe). Służą one:

- zarządzaniu materiałami cyfrowymi;
- zabezpieczaniu materiałów;
- upowszechnianiu cyfrowych dokumentów tworzonych przez instytucję i jej członków [10, s. 1].

Według dokumentu *Kierunki rozwoju otwartego dostępu* w przypadku uczelni, które nie posiadają repozytoriów, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego będzie dążyło do utworzenia „repozytorium sierociego” [4, s. 15]. Ministerstwo określiło rodzaj publikacji, które należy deponować w repozytoriach. Są to w szczególności:

- artykuły z czasopism naukowych (stanowią około 70% deponowanych materiałów);
- książki naukowe;

- prace doktorskie;
- dane badawcze;
- materiały dydaktyczne [4, s. 17].

Nie ma wątpliwości, jeśli chodzi o czasopisma otrzymujące dofinansowanie publiczne, które powinny zapewnić otwarty dostęp gratis lub libre. Bardziej skomplikowana jest sprawa publikacji w czasopismach, które nie otrzymują dofinansowania, a ich wydawcy nakładają embargo. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaleca, aby – o ile jest to możliwe – uiszczać opłatę ustaloną przez wydawnictwo i deponować artykuł natychmiast. Jeżeli nie ma takiej możliwości – artykuł powinien być zdeponowany po upływie okresu embargo [4, s. 15–17].

W przypadku materiałów bieżących, ich publikację powinny regulować przyjęte na poziomie uczelni rozwiązania prawne (konieczność modyfikacji umów z autorami). Jeżeli chodzi o materiały archiwalne, to wprowadzenie ich w elektroniczny obieg ogólnościatowy poprzez zdeponowanie w repozytorium wydaje się prostsze niż w przypadku materiałów nowych, ponieważ można pominąć przeszkodę, jaką jest interes ekonomiczny wydawnictwa. Pozostaje jeszcze kwestia zmiany publikacji z formy papierowej na elektroniczną oraz kwestia praw autorskich. Autor musi bowiem wyrazić zgodę na publikację pracy w wersji elektronicznej [12, s. 46].

Obecnie w Polsce funkcjonują 33 repozytoria. Jedno repozytorium można zakwalifikować jako repozytorium ogólnopolskie, 13 z nich to repozytoria uniwersyteckie, 7 należy do politechnik, 5 do pozostałych szkół wyższych. 3 repozytoria prowadzą instytuty i inne jednostki naukowe (zob. tab. 1).

Tabela 1. Repozytoria w Polsce

Repozytoria ogólnopolskie	CEON – ogólnopolskie repozytorium naukowe Interdyscyplinarnego Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM)
Repozytoria uniwersyteckie	Uniwersytet Białostocki (RUB), Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszcy (Repozytorium), Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszcy (Repozytorium), Uniwersytet Jagielloński (RUJ), Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (Repozytorium), Uniwersytet Łódzki (RUŁ), Uniwersytet im. Adama Mickiewicza (AMUR), Uniwersytet Rzeszowski (Repozytorium), Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach (RepoS), Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (RUMAK), Uniwersytet Warszawski (RUW), Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu (WIR), Uniwersytet Wrocławski (Repozytorium)
Repozytoria politechnik	Politechnika Krakowska (SUW), Politechnika Łódzka (CYRENA), Politechnika Śląska (RePolis), Politechnika Poznańska (Repozytorium Naukowe), Politechnika Warszawska (Baza Wiedzy), Politechnika Wrocławska (Repozytorium Wiedzy)

Repozytoria pozostałych szkół wyższych	Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie (Repozytorium), Dolnośląska Szkoła Wyższa (oPUB), Akademia Górniczo-Techniczna (Open AGH)*, Krakowska Akademia im. A. F. Modrzewskiego (eRIKA), Polsko-Japońska Szkoła Techniki Komputerowych w Warszawie (Repozytorium), Wyższa Szkoła Biznesu w Nowym Sączu (WSB-NLU)
Repozytoria jednostek naukowych i instytutów	Instytut Medycyny Pracy w Łodzi (ECNIS), Instytut Biochemii i Biofizyki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (Repozytorium IBB PAS), Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych (RCIN) – repozytorium 16 polskich instytutów naukowych
Repozytoria dziedzinowe polskie	Politechnika Wrocławska (ENY – repozytorium Wydziału Elektronicznego), Dziedzinowe repozytorium dla historyków (Lectorium), Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe (PCSS)

Źródło: opracowanie własne.

*) Na stronie portalu internetowego Uwolnij Naukę repozytorium Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie zostało zakwalifikowane w dziale „Polskie kursy otwarte” (otwarte platformy internetowe), tymczasem regulamin portalu definiuje go jako „repozytorium otwartych zasobów edukacyjnych stworzonych w Akademii Górniczo-Hutniczej im. St. Staszica w Krakowie, opracowanych przez pracowników i studentów Akademii” [1].

Duże znaczenie dla budowania popularności repozytorium ma jego rejestracja w specjalnie do tego służących bazach. Katalogi repozytoriów umożliwiają ich wyszukiwanie według różnych kryteriów, jak np.: lokalizacja, język, dziedzina, zastosowane oprogramowanie itp. Bardzo istotne jest, aby informacje o repozytorium były weryfikowane i na bieżąco aktualizowane. Do najważniejszych wyszukiwarek należą:

- Open DOAR – katalog repozytoriów otwartego dostępu;
- Ranking Web of Repositories – baza indeksująca/porządkująca;
- Registry of Open Acces Repositories ROAR – baza zbliżona do Open DOAR.

Schemat budowy repozytoriów instytucjonalnych jest zazwyczaj podobny. Wyodrębnia się w nich poszczególne kolekcje, spośród których największe stanowią te gromadzące artykuły z czasopism oraz prace doktorskie. Regulaminy repozytoriów instytucjonalnych w Polsce określają szczegółowo rodzaj i sposób deponowania materiałów, formy udostępniania, politykę gromadzenia i deponowania. Ideą repozytorium jest, by czynności deponowania materiałów dokonywali autorzy materiałów – czyli deponenci (w większości repozytoriów w Polsce są to pracownicy naukowcy i doktoranci). Rola redaktora repozytorium powinna sprowadzać się do sprawdzenia lub poprawnego zapisu metadanych oraz ewentualnie do deponowania prac doktorskich.

Wspomniany już wcześniej Ranking Web of Repositories jest inicjatywą hiszpańskiej grupy badawczej, należącej do organizacji Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), która powstała w 1939 r. Jest to jedna z pierwszych organizacji badawczych w Europie, skupiająca ponad sto hiszpańskich instytutów. Współpracuje ona z instytucjami naukowymi i publicznymi, takimi jak uniwersytety, samorządy, inne publiczne i prywatne organizacje badawcze, a także z podmiotami społecznymi, gospodarczymi, krajowymi lub zagranicznymi [8]. W rankingu ujęto repozytoria działające na odpowiednim

oprogramowaniu (DSpace, EPrints), jak również biblioteki cyfrowe bazujące na oprogramowaniu dLibra (w niniejszym opracowaniu zostaną zaprezentowane głównie repozytoria instytucjonalne, zaś uwzględnienie bibliotek cyfrowych zostanie przedstawione poniżej jedynie w celach statystycznych).

Łącznie, na dzień 3 kwietnia 2017 r., w bazie zindeksowano 2 248 repozytoriów. Według Ranking Web of Repositories trzy pierwsze pozycje zajmują repozytoria amerykańskie, zaś czwarte – repozytorium brytyjskie. Na pierwszym miejscu jest repozytorium dziedziczne arXiv.org. Jest to elektroniczne archiwum elektronicznych preprintów, w którym depozytowane są materiały z takich dziedzin, jak: fizyka z astronomią, matematyka, informatyka, statystyka i biologia. Jest ono prowadzone przez Cornell University Library od 1991 r. Na przedostatnim miejscu znajduje się repozytorium kazachstańskiego uniwersytetu rolniczego, zaś na ostatnim uplasowało się repozytorium indonezyjskiej szkoły policealnej. Dane statystyczne dotyczące repozytoriów na świecie według rankingu Web of Repositories przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Liczba repozytoriów, portali wiedzy, archiwów i bibliotek cyfrowych w poszczególnych krajach według Ranking Web of Repositories

Ameryka Północna									
Kanada		48							
USA		391							
Ameryka Łacińska									
Argentyna	22	Ekwador	23	Kostaryka	6	Nikaragua	2	Salwador	4
Boliwia	1	Honduras	1	Kuba	2	Peru	20	Wenezuela	8
Brazylia	52	Jamajka	2	Martynika	1	Puerto Rico	1		
Chile	15	Kolumbia	40	Meksyk	13	Republika Dominikańska	1		
Europa									
Albania	1	Cypr	4	Holandia	15	Polska	32	Szwajcaria	11
Austria	1	Czechy	10	Irlandia	14	Portugalia	35	Szwecja	40
Azerbejdżan	2	Dania	8	Islandia	1	Rumunia	2	Turcja	31
Belgia	14	Estonia	3	Litwa	4	Mołdawia	1	Ukraina	54
Białoruś	18	Francja	115	Luksemburg	1	Niemcy	116	Węgry	19
Bośnia i Hercegowina	2	Grecja	13	Łotwa	3	Norwegia	9	Wielka Brytania	141
Bułgaria	6	Gruzja	1	Macedonia	1	Rosja	23	Włochy	53
Chorwacja	3	Hiszpania	67	Malta	1	Słowenia	5		
Azja									
Arabia Saudyjska	6	Indie	39	Jordania	3	Makao	1	Tajlandia	10
Bangladesz	4	Indonezja	69	Katar	1	Malezja	28	Tajwan	57
Chiny	31	Irak	4	Kazachstan	7	Palestyna	2	Turcja	31
Filipiny	2	Iran	4	Korea	15	Singapur	3	Wietnam	3
Hongkong	6	Japonia	276	Liban	1	Sri Lanka	6		
Afryka									

Algieria	7	Etiopia	1	Maroko	1	Sudan	8	Uganda	1
Botswana	1	Ghana	2	Nigeria	10	Tanzania	5		
Egipt	1	Kenia	8	RPA	21	Tunezja	1		
Australia i Oceania									
Australia									51
Fiji									1
Nowa Zelandia									10

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ranking Web of Repositories.

Łącznie w rankingu ujęto około 2,3 tys. repozytoriów. Wśród nich znalazły się również repozytoria ogólnoświatowe, których nie uwzględniono w tabeli. Największa liczba repozytoriów znajduje się w USA – aż 391. Drugim krajem, który może pochwalić się sprawnym wdrożeniem polityki Open Access, jest Japonia, gdzie działa 276 repozytoriów, archiwów i bibliotek cyfrowych. Na trzecim miejscu jest Wielka Brytania z liczbą 141 repozytoriów, a na czwartym – Niemcy (116). Spośród krajów Ameryki Łacińskiej największą liczbę repozytoriów posiada Brazylia (52), a na kontynencie afrykańskim instytucje w Republice Południowej Afryki (21). 51 repozytoriów posiada Australia.

Jak na tym tle wyglądają polskie repozytoria? Jednym z najsprawniej działającym i najbardziej rozpoznawalnym repozytorium uczelnianym w Polsce jest repozytorium AMUR, czyli repozytorium Uniwersytetu Adama Mickiewicza, w którym 3 kwietnia 2017 r. w zdeponowanych było 15 553 pozycji. Według Ranking of Repositories zajmuje ono pierwsze miejsce spośród repozytoriów polskich i 251 miejsce spośród 2 284 repozytoriów na świecie. Drugie miejsce w Polsce i 437. w rankingu światowym zajmuje repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego. Na trzecim miejscu uplasowało się repozytorium Politechniki Krakowskiej (509. na świecie). Na miejscach od czwartego do dziewiątego znajdują się biblioteki cyfrowe (kolejno: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Wrocławskiego, Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa, e-BUW, Biblioteka Cyfrowa Politechniki Warszawskiej oraz Biblioteka Cyfrowa Politechniki Lubelskiej). Na dziesiątym miejscu znajduje się Repozytorium Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika (875. miejsce w rankingu światowym), a na 11. – Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku (877. pozycja w światowym rankingu). Dwa kolejne miejsca zajmują ponownie biblioteki cyfrowe (Biblioteka Cyfrowa Politechniki Śląskiej oraz Biblioteka Cyfrowa Ośrodka Rozwoju Edukacji ORE). Na 14. miejscu w Polsce i 1087 na świecie uplasowało się Repozytorium Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. Na miejscu 15. zaklasyfikowano Bibliotekę Cyfrową Polskiego Instytutu Antropologii, na 16. – Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego (1203. miejsce w rankingu światowym), a na 17. – Bibliotekę Cyfrową Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (obecnie zasób Biblioteki Cyfrowej UWM jest przeniesiony na stronę Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Cyfrowej). Na 18. miejscu w Polsce znajduje się Repozytorium Uniwersytetu im. A. Frycza-Modrzewskiego w Krakowie eRIKA (1242. miejsce w świecie). 19, 21 i 29 miejsce zajmują kolejno biblioteki cyfrowe Uniwersytetu Łódzkiego, Katedry Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa. Miejsce 20. należy do Repozytorium Instytucjonalnego Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego, 22. do Repozytorium Politechniki Łódzkiej CYRENA,

23. do Repozytorium Instytutu Biochemii i Biofizyki Polskiej Akademii Nauk, 24. do Repozytorium Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, 25. do Otwartego Repozytorium Nauk Historycznych Lectorium, 26. do Repozytorium Uniwersytetu Pedagogicznego, 27. do Repozytorium Polsko-Japońskiej Wyższej Szkoły Technik Komputerowych, 28. do Repozytorium Publikacji Naukowych Politechniki Śląskiej RePolis, 30. do Repozytorium Naukowe Politechniki Poznańskiej, a 31. do Repozytorium Politechniki Wrocławskiej ENY. Ostatnie miejsce w rankingu zajmuje Wirtualne Archiwum Polskich Ormian [8].

Przedmiotem zainteresowania w niniejszym artykule są repozytoria instytucjonalne szkół wyższych, natomiast w rankingu umieszczono także repozytoria innych jednostek naukowych (np. PAN), repozytoria dziedzinowe (np. otwarte repozytorium nauk historycznych), a także biblioteki cyfrowe oraz jedno archiwum. W Ranking Web of Repositories nie ujęto takich znaczących repozytoriów, jak Baza Wiedzy Politechniki Warszawskiej oraz Otwartych Zasobów Edukacyjnych Akademii Górniczo-Technicznej w Krakowie.

Na podstawie liczby zdeponowanych materiałów można stwierdzić, że niestety niektóre repozytoria instytucjonalne nie rozwijają się tak, jak jest to przewidziane dla tego typu przedsięwzięć. Mała liczba zamieszczonych pozycji może świadczyć przede wszystkim o niewielkiej popularności wśród społeczności akademickiej. Niekorzystnie wpływa również brak odpowiednich zarządzeń na poziomie centralnym (ministerialnym) oraz lokalnym (uczelnianym) odnośnie obligatoryjnego deponowania materiałów. Przy ich braku sukces repozytorium uzależniony jest od dobrze przeprowadzonej kampanii informacyjnej wśród społeczności akademickiej i poparcia władz uczelni [9].

Niezwykle istotny jest także wybór odpowiedniego oprogramowania. Według rankingów światowych (Ranking Web of Repositories lub Directory of Open Access Repositories) Polska jest jedynym krajem, w którym przy tworzeniu repozytoriów wykorzystuje się system dLibra. Jest to system rozwijany przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe od 1999 r., służący do budowy bibliotek cyfrowych oraz przechowywania i udostępniania zdigitalizowanych materiałów [2]. Na 92 repozytoria i biblioteki cyfrowe zarejestrowane w Polsce w kwietniu 2017 r. aż 60 działa w oparciu o oprogramowanie dLibra. Według Open DOAR 15 polskich repozytoriów (w tym 14 repozytoriów szkół wyższych) funkcjonuje w oparciu o darmowe oprogramowanie DSpace rozwijane w Massachusetts Institute of Technology, które – według Open DOAR – jest najpopularniejszym oprogramowaniem na świecie, jeżeli chodzi o zarejestrowane repozytoria. Obecnie [stan na 10 kwietnia 2017 r.] spośród 3 339 repozytoriów, bibliotek cyfrowych i portali wiedzy zarejestrowanych w Open DOAR z oprogramowania DSpace korzysta 1 480. Kolejnym oprogramowaniem, jeżeli chodzi o popularność, jest EPrints, z którego korzysta 448 repozytoriów [6]. W tabeli 3 przedstawiono ranking repozytoriów polskich szkół wyższych korzystających m.in. z oprogramowania dSpace.

Tabela 3. Ranking repozytoriów polskich szkół wyższych korzystających z oprogramowania dSpace (stan na kwiecień 2017 r.)

Ranking (pozycja wśród repozytoriów polskich)	World Ranking (pozycja wśród repozytoriów na świecie)	Nazwa repozytorium	Oprogramowanie	Liczba obiektów	Kto może deponować prace
1	251	Repozytorium Uniwersytetu Adama Mickiewicza (AMUR)	dSpace	15 731	pracownicy i doktoranci
2	437	Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego (RUŁ)	dSpace	18 641	pracownicy i doktoranci
3	509	Repozytorium Politechniki Krakowskiej	SUW	8 905	pracownicy, doktoranci, studenci
10	875	Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika	dSpace	3 921	pracownicy i doktoranci
11	877	Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku	dSpace	4 808	pracownicy, doktoranci, studenci
14	1 087	Repozytorium Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego	dSpace	3 577	pracownicy i doktoranci
16	1 203	Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego	dSpace	38 575	pracownicy i doktoranci
18	1 242	Repozytorium Instytucjonalne Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (eRIKA)	dSpace	11 383	pracownicy, doktoranci, studenci
22	1 614	Repozytorium Politechniki Łódzkiej (CYRENA)	dSpace	1167	brak danych
24	1 720	Repozytorium Dolnośląskiej Szkoły Wyższej (oPUB)	dSpace	265	pracownicy i doktoranci
26	1 786	Repozytorium Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej eRUP	dSpace	1 118	brak danych
27	1 805	Repozytorium Polsko-Japońskiej Akademii Technik Komputerowych	dSpace	178	brak danych
31	1 981	Repozytorium Politechniki Wrocławskiej ENY	Invenio	821	brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ranking Web of Repositories.

Jak już wspomniano, Polska jest jedynym krajem na świecie, w którym repozytoria działają w oparciu o oprogramowanie dLibra. Takie rozwiązanie ma na pewno wiele plusów, jak choćby to, że umożliwia wykorzystanie systemu znanego środowisku bibliotekarskiemu. Nie jest to jednak system przeznaczony dla repozytoriów, ale dla bibliotek cyfrowych. Przy tych ostatnich rozbudowa zasobu polega na digitalizacji, która obejmuje przede wszystkim skanowanie materiałów znajdujących się w domenie publicznej oraz obróbkę zasobu polegającą na opracowaniu graficznym, a następnie zamieszczenie w ten sposób przygotowanych materiałów w wersji elektronicznej na stronie internetowej. W przypadku repozytoriów dużo mniejszą wagę przykłada się do procesu digitalizacji – istotny jest jedynie jego ostatni etap, czyli utworzenie finalnego pliku w formacie pdf. Materiały zamieszczane w repozytoriach powinny być już przygotowane do udostępnienia w bazie (oczywiście część z nich będzie poddana procesowi skanowania i przygotowania do udostępnienia w wersji elektronicznej). Kolejną różnicą jest sposób deponowania materiałów. W bibliotekach cyfrowych dużą rolę odgrywają administratorzy strony oraz osoby odpowiedzialne za wybór i digitalizowanie materiałów. Założeniem repozytorium jest duża samodzielność autorów w publikowaniu, a rola administratorów powinna ograniczać się jedynie do poprawnego zapisu metadanych.

Na koniec należy podkreślić, iż polskie oraz światowe repozytoria oraz biblioteki cyfrowe ciągle się rozwijają. Każdego dnia deponowane są nowe dokumenty, tworzone nowe kolekcje oraz powiększane funkcjonalności.

Bibliografia

1. Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie. *Otwarte zasoby edukacyjne* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://open.agh.edu.pl/mod/resource/view.php?id=980>. Stan z dnia 12.04.2017.
2. *Dlibra: biblioteki, repozytoria i archiwa cyfrowe* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://dingo.psn.pl/dlibra/>. Stan z dnia 10.04.2017.
3. *Horizon 2020 w skrócie. Program ramowy UE w zakresie badań naukowych i innowacji* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_PL_KI0213413PLN.pdf. Stan z dnia 02.12.2017.
4. *Kierunki rozwoju otwartego dostępu do publikacji i wyników badań naukowych w Polsce* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2015_10/9f62cc350837b942e51ae23dd1f23df8.pdf. Stan z dnia 10.04.2017.
5. NIEZGÓDKA Marek (red.). *Wdrożenie i promocja otwartego dostępu do treści naukowych i edukacyjnych. Praktyki światowe i specyfika polska. Przewidywane koszty, narzędzia, zalety i wady* [Dokument elektroniczny]. Warszawa, 2011. Tryb dostępu: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/1545/20120208_EKSPERTYZA__OA__ICM.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Stan z dnia 07.04.2017.
6. *OpenDoar* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.opendoar.org/find.php>. Stan z dnia 10.04.2017.
7. *Poznaj licencje Creative Commons* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://creativecommons.pl/poznaj-licencje-creative-commons/>. Stan z dnia 04.01.2017.
8. *Ranking Web of Repositories* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://repositories.webometrics.info/en/About_Us. Stan z dnia 04.04.2017.
9. RYCHLIK Małgorzata, KARWASIŃSKA Emilia. *Polowanie na zasób – czyli strategia pozyskiwania Dokumentów do repozytorium AMUR (Adam Mickiewicz University Repository)* [Dokument elektroniczny]. Tryb

dostępu: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/1479/1/Polowanie%20na%20zasob.pdf>. Stan z dnia 11.04.2017.

10. RYCHLIK Małgorzata. *Koncepcja rozwoju repozytorium naukowego w oparciu o doświadczenia redakcji repozytorium AMUR* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/12963/6/Rychlik_Koncepcja_rozwoju_repozytorium.pdf. Stan z dnia 06.04.2017.
11. SIEWICZ Krzysztof. *Otwarty dostęp do publikacji naukowych. Kwestie prawne* [Dokument elektroniczny]. Warszawa, 2012. Tryb dostępu: https://repin.pjwstk.edu.pl/files/Otwarty_dostep_do_publicacji_naukowych.pdf. Stan z dnia 10.04.2017.
12. SZPROT Jakub (red.). *Otwarty dostęp w instytucjach naukowych* [Dokument elektroniczny]. Warszawa, 2015. Tryb dostępu: http://biblioteka.pollub.pl/sites/default/files/17_Otwarty%20dost%C4%99p%20w%20instytucjach%20naukowych.pdf. Stan z dnia 10.04.2017.

Biblioteki i bibliotekarze za granicą

Alicia Morris

U.S. Copyright Office Library of Congress

amro@loc.gov

Copyright Office Presence in the Library of Congress Copyright deposit and library's collections

(Partycypacja Biura Praw Autorskich w kształtowaniu egzemplarza obowiązkowego i zasobu Biblioteki Kongresu)

Słowa kluczowe: Biblioteka Narodowa, Biblioteka Kongresu, egzemplarz obowiązkowy

Abstrakt: Egzemplarze obowiązkowe przesłane do biblioteki narodowej według wymogów prawa spełniły kluczową rolę w transformacji Biblioteki Kongresu w bibliotekę narodową. Historia Biblioteki Kongresu wskazuje na nierozzerwalną więź między Biurem Praw Autorskich i Biblioteką Kongresu.

Keywords: National Library, The Library of Congress, Copyright deposit

Abstract: Copyright deposits played an instrumental role in transformation of the Library of Congress into the American national library. The history of the Library of Congress shows the unbreakable link between these two institutions: the Copyright Office and the Library of Congress.

The Library of Congress (Library) in Washington, D.C. is the American National Library. When it was established in 1800, it was called the Library of Congress and its sole mission was to serve Congress. Throughout history, as the Library grew and expanded it became the National Library with dual mission: to serve Congress and the nation. Today, the Library encompasses six integral service units. They are: The Librarian's Office (administration and policy), Congressional Research Service (serving Congress exclusively), Law Library (the world's largest law library), Library Services (devoted to Library's universal collections), National and International Outreach (public facing program and activities) and the Copyright Office.

Copyright is a form of intellectual property and it applies to the most forms of creative works. It is a right that grants the author (creator) the exclusive rights for use and distribution of their work. That work has to be "fixed in a tangible medium," which means it cannot simply be an idea. This is the most significant limitation of the copyright: it protects the expression of ideas, but not the underlying ideas. The exclusive rights are also limited by fair use and other "limitations and exceptions". The United States is one of the countries where authors/creators may register their work and receive a certificate of registration

as a proof of their copyright ownership. The U.S. copyright law requires an author/publisher or anyone distributing their work in the U.S., to submit two best editions of their work to the Copyright Office. This is called a copyright deposit and it had a huge impact on growth of the Library of Congress collections.

The Copyright Office is one of the Library's units. Perhaps it is unusual that the copyright office is a part of the national library, although copyright deposits were always closely linked with growing collections of national libraries in Europe. In the United States the Copyright Office is closely linked to the national library which grew out of the Library of Congress.

The U.S. Copyright law, enacted in 1790, is based on the first British copyright law passed in 1710, called the Statute of Anne, which had a clause about copyright deposit which required that any book published in England had to be sent to several British libraries. When the deposit requirement was strictly enforced, the National Library's collections doubled in size within less than 20 years.

In the United States, the copyright law had its roots with the U.S. Constitution where the Founding Fathers recognized the significance of copyrights to authors and to the future economy. Article 1, Section 8 of the U.S. Constitution deals primarily with the issues of commerce, finance and the military establishment. Copyright is part of the clause that deals with commerce and provides exclusive rights to copyright owners thus creating an incentive to authors to make their work available to others. Specifically: the reproduction, distribution, control over derivative works, and today also public performance and moral rights, especially attribution (acknowledgement as credit to the author). The Constitution said:

“The Congress shall have the power... To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries...”

The Constitution was ratified by all 13 colonies in 1781 and in 1790 the 1st Congress passed the first Copyright Law which was signed by President George Washington. There was no copyright deposit requirement as a method of expanding any library's collection, only the stipulation that one copy of a submitted work (book, map or chart) should be sent to the Secretary of State in Washington within the first six months of its publication. The authors who wanted to obtain the copyright protection had to apply for a copyright registration in their respective district court.

Ten years later, in 1800 the Library of Congress was established by an Act of Congress. The new library's mission was to serve Congress, and the budget of \$5000 allowed for the purchase of about 750 books and a few maps. These came from England. It was supposed to be a small legislative library. The new law envisioned that only books that befitted the interest of the Members of Congress, mainly on legal, economic, constitutional topics, were to be purchased for the new library. The meager collections were housed in the Capitol.

The Copyright Law was modified in 1802 and copyright protection was extended to designs, engravings and etchings. This revision did not change the deposit requirements for

copyrighted material. The books, maps, charts, designs, engravings and etchings submitted for copyright were again to be sent to the Secretary of State in Washington.

British forces invaded Washington 14 years later and burnt the city including the Capitol building with the budding collection of the Library of Congress. Thomas Jefferson offered to sell his own collections to restart the Library. Since his books (about 6000) covered many subjects in many languages, Congress balked at the idea. They still only wanted books that, in their opinion, would be of interest to Members of Congress. Jefferson, whose collections spanned a period of over 50 years and were recognized as one of the best in the United States, wrote in reply: "I do not know that it contains any branch of science which Congress would wish to exclude from their collection; there is, in fact, no subject to which a member of Congress may not have occasion to refer". Congress finally agreed and the 6000 books were brought to Washington from Jefferson's home in Charlottesville, Monticello at a cost of about \$26,000.

It was in 1814 that the copyright deposits began to demonstrate their importance – but in Great Britain. That was when the British Museum Library received its first copyright deposits which clearly contributed to the expansion of the Library which in the XIX century became a national library.

By 1831, the U.S. Copyright law was modified again when it added protection for musical compositions, and it changed the rules of submitting a copyright deposit. From 1831 copyright deposits were to be sent to the Clerk of the appropriate U.S. District Court who in turn had a year to send the material to the Secretary of State. This deposit served as a legal record of the copyright. At that point there was no goal to grow any library's collections with the help of copyright deposit.

1838 turned out to be a crucial year in the creation of a national library. James Smithson, an Englishman, left half a million dollars in his will for "an establishment for the increase and diffusion of knowledge among men" in the United States. The money was paid to the U.S. Treasury Department. Congress at first found it difficult to accept the money (some Members of Congress felt it was demeaning to receive money from foreigners) and then to decide what kind of institution would satisfy Mr. Smithson's wish. It could be a national university or a museum or a library. Rufus Choate, a senator from Massachusetts was instrumental in convincing his colleagues that it should be a national library:

"does not the whole history of civilization concur to declare that a various and ample library is one of the surest, most constant, most permanent, and most economical instrumentalities to increase and diffuse knowledge?"¹

Choate was the Chairman of the Joint Committee on the Library, the Committee overseeing the Library of Congress, the oldest Committee in the U.S. Congress, established after the creation of the Library of Congress in 1800. He had support of other colleagues from the Committee, especially George Marsh from Vermont who also argued for a comprehensive national library as the new institution inspired and paid for by Mr. Smithson.

¹ *Congressional Globe*, Jan 8, 1845, p. 105 quoted in COLE John Y. *The Quarterly Journal of the Library of Congress*, Vol. 28, April 1971. Of Copyright, Men & A National Library, p. 4.

Neither one of the congressmen felt that the copyright deposit could be meaningful in acquiring new materials for the national library. They did not see the Library of Congress in that role even though it contained Jefferson's collections. Jefferson had the idea that there was "no subject that a member of Congress may not have occasion to refer to, a sentiment repeated later by the Representative Marsh that the American national library must be all-embracing and far-reaching since it has to serve "a people descended from men of every clime, and blood, and language" [7, p. 381-382].

The Smithsonian Institution (Smithsonian) was founded in 1846 by the Act of Congress. The Smithsonian was to be a cultural institution serving scientists and researchers and was to have its own library. That Act also made another revision of the Copyright law changing again the copyright deposit requirement. From then on, the copyright deposit was to be used to expand the collections of two American libraries – the Library of Congress and the newly established Smithsonian Institution. Publishers and authors had three months from the time of publication to submit a copy of a copyrighted work to the two institutions. This new requirement was treated just as an addition to other means of acquisition for the two libraries and not viewed as a significant way to expand collections. Unfortunately, the law did not include any enforcement provisions and since the deposit did not affect the validity of the copyright – the law was simply ignored by authors and publishers alike. Nevertheless, this was the first time that the value of copyright deposit was acknowledged by legislators and it was a big step towards the development of the national library. It looked as though the establishment of the Smithsonian, the new cultural institution would signify a beginning of the new American national library.

The period up to 1846 marked a changed approach to the idea of a national library. American scholars and diplomats stationed in Europe were acutely aware of the superiority of European libraries. This was a period of new national awareness of the need for a strong national library. The Library of Congress was listed fifth in collection size among American libraries which did not help in building support to expand it. Many argued that among various causes and influences, a public library was a result of many forces that accumulated over a long period of time [8, p. 200-206]. Sherra specifically discussed the financial contributions and their impact on libraries' collections.

He claimed that it was "economic ability" that contributed to birth of the public libraries and that philanthropists with their "initial gift of expendable money" had the largest impact [8]. While no one thought of the copyright deposit as means to expand the library's collections, it was also obvious that the national library must have other ways to acquire books and other materials, ways connected with financial appropriations, grants and gifts.

In the meantime, in this atmosphere of eagerness to build a national library, Professor Charles Coffin Jewett, an outstanding librarian from Brown University, was appointed to be the Assistant Secretary in Charge of the Library in the Smithsonian Institution. Joseph Henry, a professor of physics at Princeton became the Secretary of the Smithsonian. The two did not see eye to eye on the transformation and expansion of the Smithsonian library into the national library. Jewett, who travelled extensively prior to his appointment to the Smithsonian, observed and admired many European libraries and befriended some

famous librarians, like Anthony Panizzi who eventually became Principal Librarian of the British Museum and Library. Jewett saw the difference between the European and U.S. approaches and when given a chance, he set out to rectify the U.S. system. His Smithsonian Library was to be a strong, national library, rich in books and knowledge. Joseph Henry, the Secretary of Smithsonian, on the other hand, wanted a small library with only one goal: scientific research and distribution of the newly acquired knowledge through publication.

The 1846 act which founded the Smithsonian and included the copyright deposit request, was ineffective as it did not have an enforcement provision and did not confirm the copyright ownership after a deposit was submitted. Jewett complained about this to Joseph Henry in 1847. In his 1849 Annual Report he explained why the Smithsonian needed to receive all copyright deposits. He wanted a national library collection to become a repository of American letters and other documents, of scientific records and works of art. He wanted everything including pamphlets, engravings and other seemingly insignificant printed records. Jewett believed that no one knew what would be significant in the future.

He also had the idea that the national library would be a part of centralized cataloguing system for all American libraries. To ensure no duplication, Jewett proposed the use of uniform cataloging rules as an imperative and integral element of his national bibliographic system. His 1850 report contained the exact list of received copyright deposits. The statistics looked quite bleak at a time: copyright deposits to the Smithsonian were made for only 15% of the copyrighted books and pamphlets. The State Department's copyright collections contained only the accumulation of the all-inclusive collections at the Smithsonian. He needed an enforcement provision in the copyright law.

Joseph Henry did not appreciate the popularity of Jewett's idea of a national library, all 10,000 books in total though they had been receiving them since 1790! In the following year's report Jewett estimated that Smithsonian received only half of the books copyrighted in the United States. Unfortunately, the success of the Jewett's national library concept depended on the press he was receiving, and excitement his plans created. Henry was quite insistent that the Smithsonian not aim higher than its annual budget while Jewett was determined to garner greater financial support for his plans. Joseph Henry did not oppose the idea of a national library, he just did not agree that the Smithsonian should become one. His opinion was that the Government should establish such an institution and considered the Library of Congress as an option. In his own 1851 report he stated that the idea of establishing a national library at the Smithsonian was impossible because the meager budget they had to purchase new books would never satisfy the demands of scholars.

Jewett ignored Henry's warnings and kept on with his agenda. He was famous and popular and presided over the first librarians' conference in the U.S. which took place in New York in 1853. He was elected conference president where he had the chance to present his concept of a national library and his dissatisfaction with the copyright law as related to the copyright deposits. He explained his centralized cataloging system and asserted that the national library will indeed be housed in the Smithsonian Institution. The conference was attended by more than 80 representatives from 47 libraries and was a resounding success.

Unfortunately, Jewett's campaign for the national library in the Smithsonian went too far. Upon return from the conference, he arranged for articles and reports adverse to Henry to appear frequently in local magazines and newspapers. Henry, on the other hand, built his case against Jewett and his plans very carefully and assured himself of majority support at the Smithsonian Board of Regents. He fired Jewett in 1854. There were strong protests and even a Congressional investigation, but Henry's case held. After some time has passed, many in Congress came to agree that perhaps Smithsonian was really not the right place for the national library after all.

Jewett's departure marked the end of his plans for a national library. Henry was free to argue for a repeal of the 1846 copyright deposit requirement which he strongly disliked since most of the copyright deposits lacked the scientific content he expected at his institution and he considered them useless. There was also the administrative burden. After receiving a copyright deposit, each institution had to send a receipt and a copyright certificate (of limited utility as it did not assure the validity of the copyright). Henry wanted to consolidate copyrights with patents at the Patents Office. He was successful. A few years later, in 1859, the Congress repealed the 1846 requirement for a copyright deposit at Smithsonian and Library of Congress; had then 12000 volume copyright library from the State Department transferred to the Patents Office and passed a new requirement for one copyright deposit to be sent to the Patents Office. It was just for a copy of record and not for public use. It was a major setback for the idea of a national library supported with copyright deposits.

The situation in the Library of Congress was similar. The Librarian, John Silva Meehan, also wanted to repeal the 1846 requirement for a deposit of copyrighted material. He also saw it as an administrative burden and since less than half of the copyrighted works ended up being sent to each institution, it was not helping to build the collections, either. The Library suffered another setback (the first one – the British attack in 1814). In 1851, on Christmas Eve, a faulty fireplace caused a fire in the Capitol building. Two thirds of the Library's collections were destroyed (35,000 out of 55,000 volumes), including two thirds of Jefferson's precious collection. Congress was generous and immediately appropriated almost a \$100,000 to rebuild the Library. Meehan was extremely busy preparing the lists of books to be purchased and reorganizing the Library. He viewed the arriving copyright deposits as an administrative nuisance. After the law was repealed in 1859, some publishers still kept sending their published and copyrighted works to the Library.

What the Library needed to create a national library was a visionary and a collector. Such a person just appeared in Washington in 1861. His name was Ainsworth Rand Spofford and he was a bookseller, editorial writer and a journalist from Cincinnati. In Washington, he was a correspondent for the Cincinnati's *Daily Commercial*, a leading newspaper and he already authored a few articles on the issue of copyright. Copyright deposits interested him greatly and one of his articles focused on a variety of deposits sent to the district courts.

In Washington, he visited John G. Stephenson, the Librarian of Congress appointed by President Lincoln. Mr. Stephenson was so taken with Spofford's knowledge, enthusiasm and ideas for expansion of the Library, that he offered him a position of the Assistant Librarian of Congress. His ideas for the development of a national library were like those

of Jewett, but Spofford never advocated that the Library of Congress should become a national library. He rather pushed for the expansion (with help of copyright deposit) and acted as if a national library was in fact the Library of Congress. He also had better access to Congress (since the Library served Congress and was in the Capitol) and became very effective in a very short time.

He became the Librarian of Congress on the last day of 1864, and only 2 months later he had the support of the Joint Committee on the Library for an amendment restoring the requirement of sending copyright deposits to the Library of Congress. The revision of the Copyright Law of 1865 included a few other changes. It extended copyright protection to photographs and it also added an enforcement provision: if the copyright deposit was not sent to the Library, then the copyright protection previously secured, would be taken away. As this new amendment was passed in March of 1865, the Library of Congress now “had a legal right to claim for its collections and use a single copy of every book, pamphlet, map, chart, musical composition, print, engraving, or photograph, for which copyright shall be secured” [2, p. 13].

In the same year, the Library of Congress obtained the collections from the Smithsonian Institution. A fire there resulted in Henry asking Spofford to accept the 40,000-volume Smithsonian Library into the Library of Congress’s new, fire-proof rooms in the Capitol. The Smithsonian library transferred to the Library of Congress in 1866 contained its copyrights deposits received between 1846 and 1859. Even though Henry claimed that the collection he sent over to the Library is still Smithsonian’s library and under their control, this really marked the end of the idea of a national library in the Smithsonian Institution, especially combined with the 1865 copyright amendment that copyright deposits were no longer made to the Smithsonian.

Spofford pressed for copyright deposits as a tool to expand the Library’s collections, but the first year’s results were quite slim. Only 2000 items arrived in the Library, but that number grew to 4,500 the following year, when the enforcement amendment was in full swing. The copyright deposits were of a great variety: there were works of music, engravings, photographs, maps, and of course, books, pamphlets and periodicals. Thanks to the acquisition of the Smithsonian library and the ever growing number of copyright deposits, the Library of Congress’s collection grew to over 165,000 in 1867, the largest library in the United States (63,000 in 1859).

The desire to establish a national and the largest library in the U.S. was not yet completed. By 1867, the Library of Congress was receiving only about 75% of all copyrighted items. It was the responsibility of the Librarian of Congress to investigate those who did not comply with the law through the district courts in various states, where the copyrights were registered. Spofford proposed to centralize the copyright office in the Library of Congress, eliminating the district courts and ever-present Patent Office. He fought for this, securing the support of congressmen, the Patent Office and other important figures of the time. Representative Thomas Jenckes of Rhode Island authored a bill to revise the Patent Law to present it to his Committee on Patents. Spofford wrote a long letter to Jenckes outlining

all the reasons why all copyright matters should be centralized in the Library of Congress. They included:

“The transfer of the Copyright business proposed would concentrate and simplify the business (...). Let the whole business be placed in the charge of one single responsible officer, and an infinitude of expense, trouble and insecurity would be saved to the proprietors of Copyrights and to the legal profession. (...) We should have one comprehensive Library in the country, and that belonging to the nation, whose aim it should be to preserve the books which other libraries have not the room nor the means to procure..”²

Jenckes bill which included a major revision of the Copyright Law was passed by the Congress and signed by President Ulysses Grant in July of 1870. It made the Library of Congress the first central office overseeing copyright registration and custody of copyright deposits in the U.S. After its passage, the Library's collections grew at a rapidly increased rate: 11,500 items in 1870, compared to only 2,000 in 1865 and 4,500 in 1866. With the new law, the Patents Office also transferred their Copyright library of about 23,000 volumes to the Library of Congress. In this way, the Library of Congress collection grew to about 300,000, one of two largest in the United States (the other one was the Boston Library). Another revision of the copyright law in 1891 added copyright protection for foreign authors and brought foreign deposits into the Library of Congress.

In 1897, the Library acquired its own building (known today as the Jefferson building) and was established as the largest library in the United States. By then, 40% of its collections (840,000 volumes) came from the copyright deposits including the categories of maps, music and graphic arts which came at 90% [1].

Aside from expanding its collections, the Library gained prestige in the publishing and literary world. As the Library's reputation grew, it easily settled into the position of the national library, a dream of Charles Jewett, finally achieved by Ainsworth Spofford.

Today, in the XXI century, copyright deposits remain the Library's major acquisition source, but on the brink of XIX and XX centuries, they made the Library what it is today. Copyright deposits made the Library of Congress the national library of the United States.

References

1. *Annual Report of the Librarian of Congress 1866-1901*. Washington: Library of Congress.
2. COLE John Y. *The Quarterly Journal of the Library of Congress*, vol. 28, April 1971.
3. Jenckes Papers, 1870. Manuscript Division, Library of Congress.
4. JEWETT Charles C. *The Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution. Notices of Public Libraries in the United States of America. Smithsonian Reports* [Dokument elektroniczny]. Annual Report 1849. Washington, D.C. 1850. Tryb dostępu: https://books.google.com/books?id=tBUIAAAAQAAJ&pg=PA81&lp-g=PA81&dq=charles+coffin+jewett+annual+report+1849&source=bl&ots=rcT-A9ES23&sig=B7g-22slr-eg7OHiL2mYciCeq2XQ&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjir9Gq_LzXAhXmxYMKHdwL CUIQ6A-EIOTAD#v=onepage&q=charles%20coffin%20jewett%20annual%20report%201849&f=false. Stan z dnia 12.12.2018.

² Spofford to Jenckes, April 9, 1870, Jenckes Papers, Manuscript Division, Library of Congress.

5. *Library of Congress* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.loc.gov. Stan z dnia 18.12.2018.
6. OSTROWSKI Carl. *Books, Maps, and Politics. A Cultural History of the Library of Congress, 1783–1861*. Amherst: University of Massachusetts Press, 2004. ISBN 1-55849-433-2.
7. RHEES William J. (red.). *The Smithsonian Institution: Documents Relative to Its Origins and History, 1835–1899*. Washington: Smithsonian Miscellaneous Collections, 1902.
8. SHERRA Jesse H. *Foundations of the Public Library. Annual Report of the Board of Regents of the Smithsonian Institution*, 1849.
9. *United States Copyright Office* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: www.copyright.gov. Stan z dnia 22.12.2018.

Marcin Pędich
International Language Institute
mpedich@gmail.com

Individualism and Collectivism in Library Architecture. An Analysis of Selected New Library Buildings in the Former East Germany

(Indywidualizm i kolektywizm w architekturze bibliotek. Analiza wybranych (nowych) budynków bibliotek na terenie Wschodnich Niemiec)

Słowa kluczowe: kultura organizacyjna, budynki biblioteczne, biblioteki niemieckie

Abstrakt: Artykuł porusza problem przestrzeni bibliotecznej będącej jednym z elementów kształtujących kulturę organizacyjną biblioteki. Model pięciu wymiarów różnic kulturowych Hofstede stanowi podstawę analizy oraz porównania budynków bibliotecznych zaprezentowanej w artykule.

Key words: organizational culture, library buildings, German libraries

Abstract: The article addresses the problem of library space as a component of and a formative element of organisational culture. In particular it uses Hofstede's five cultural dimensions as a tool to analyse and compare library buildings with each other with an idealised theoretical model of a library.

Culture, in the sense used in inter-cultural studies, is an all-encompassing phenomenon, which influences virtually all areas of life [15; 24]. Culture in this context is defined as "software of the mind" [8; 15], or the underlying set of convictions and patterns of behaviour common to a group of people. This group is usually a nation or ethnic group, but similar tools are used to describe an organisational culture, i.e. the common set of practices and assumptions shared by members of an organisation, such as a library.

One of the best known theories of culture, which is also referred to in this article, is Geert Hofstede's six-dimensional model. Unlike many other models of culture, Hofstede's is based not only on observation and theoretical analyses, but also on the statistical analysis of responses in large scale research. It is also constantly updated to include the results of research projects such as GLOBE [12] and World Values Survey [29; 412], which largely support Hofstede's conclusions [15]. Furthermore, Hofstede's results are clearly expressed on a percentile scale, which helps to easily compare different cultures. Importantly, Hofstede's 6D model is described in great detail in reference to various aspects of social life, both by Hofstede himself and by other authors, who make use of his theory in their research. This makes the model particularly useful for analysing an area less well researched,

as is demonstrated by Bożena Jaskowska, who used Hofstede's model to analyse the organisational culture of libraries [19]. Hofstede's six dimensions are:

- Power distance index (PDI);
- Individualism vs. collectivism (IDV);
- Uncertainty avoidance index (UAI);
- Masculinity vs. femininity (MAS);
- Long-term orientation vs. short-term orientation (LTO);
- Indulgence vs. restraint (IND).

This article focuses Individualism and Collectivism (IDV), which is a measurement of an individual's identification with a group. In collectivist societies the good of the group is superior to the good of the individual. Besides people see themselves and others primarily as members of various groups rather than individuals. Most societies in the world are collectivist. Fewer individualist societies prioritise the good of the individuals. People tend to focus on their own merit rather than on group identity. It is significant to note that this dimension appears in various other models of culture. Apart from Hofstede it is also listed by Florence Kluckhohn and Frederick Strodtbeck [20], Fons Trompenaars [40] and David Livermore [24, Lecture 3]; two types of collectivism were distinguished in the GLOBE project [12], which Paweł Boski describes as familial and institutional collectivism [2, p. 139], while Shalom Schwartz's model includes the autonomy vs embeddedness [36] dimension, which is equivalent to Hofstede's individualism. According to Hofstede the United States have the highest IDV score (i.e. the greatest degree of Individualism; IDV=91), while Guatemala has the lowest (IDV=6) [15, p. 95, 97]. Generally, Anglo-Saxon countries tend to have the highest IDV scores, while Latin America, the lowest.

Like with all the dimensions of culture, the level of individualism is fostered first of all by family and school. In collectivist societies families are extended and children are taught to perceive themselves primarily as members of the family. Group loyalty is highly valued, as is the ability to share and to preserve harmony and to avoid conflicts. In school students are expected to speak up only as representatives of a group (which is often a problem for western teachers working in collectivist countries) [6]. The aim of education is to obtain concrete skills confirmed by a diploma, which provides membership in a higher-status group. Relations between managers and staff follow patterns established in the family. Distinguishing employees with individual rewards disrupts harmony and is therefore avoided. Some clients are treated as in-group members and therefore treated better. Joining the in-group is often a prerequisite to establishing permanent business relations and requires time for forming personal relations.

The nuclear family is typical for individualistic cultures. Children are taught to be independent, honesty and freedom of expression are highly valued. These behaviours are reinforced by schools, where students are encouraged to openly express opinions and a high premium is put on standing out from the group. The aim of education is to train the ability to obtain knowledge and build up self-esteem. Friendships in individualistic cultures are voluntary and need to be sustained, but there are few restrictions as to the choice of one's friends.

Similarly, relations between employers and employees are seen as strictly contractual, with no expectation of loyalty beyond the bounds of the contract. Outstanding employees are rewarded individually, usually following a single universal incentive system. Clients are also expected to be treated equally. Universalism and personal freedom are the primary rules of law and the social order.

Research conducted by Jaskowska indicates that organisational cultures of Polish libraries are typically collectivist [19]. Interestingly, the author is not so much in favour of individualism in library organizational culture, but rather what she calls “creative collectivism”. However, most Polish scholars express different sentiments. For example, the idea of talentship described by Hanna Andruszko [1] is decidedly individualistic, as it involves treating every employee as an individual. Andruszko also lists as “ethical” such attitudes as equal treatment and individual career paths. The concept of information culture proposed by Katarzyna Materska [25] relies on vertical transmission of information in an organization, which is easier to achieve in an individualistic culture, where group loyalty, and thus barriers between groups, is weaker. Gabriela Meinardi [28] proposes a “culture of adaptation” as desirable for libraries, the main values of which are personal freedom and responsibility, as well as individual professional achievement.

Similarly, Michael Gorman, an esteemed British-American librarian, points, albeit indirectly, towards individualistic values as essential to professional librarianship. In *Our Singular Strengths* [11, p. 55–69] he writes about the altruistic nature of the librarian profession, claiming that its main reward is the satisfaction of a job well done, which is a typically individualistic sentiment – in collectivist cultures achievements and rewards need to be recognized by others. Furthermore, one of Gorman’s key values of librarianship listed in *Our enduring values* [6] is „intellectual freedom”, which focuses on allowing all patrons unrestricted and equal access to library services, as well as freedom of expression. Similarly, the sixth of the seven values is „Equity of access to recorded knowledge and information”, which demonstrates how important intellectual freedom is to Gorman. It should be noted that Gorman is British even though he spent most of his professional life in the USA, so he represents two highly individualistic cultures (IDV=89 and IDV=91, respectively [15, p. 97]) and thus seems to be presenting his national cultural values as universally desirable.

As noted by architect Marek Budzyński, there is a strong connection between us and our spaces [4] and although it seems to be often ignored by scholars, who pay more attention to the perception of time, it is strongly influenced by culture. One of the few scholars who devoted much attention to the issue of spatial perception and the way spaces are used and organised is Edward T. Hall. His seminal work “The Hidden Dimension” [14], while perhaps not his best known book, is the most comprehensive work on this subject, which is also touched upon in his other works [e.g. 13]. Hall points out the strong connection between culture and the way we make use of space and organize it around us. A library building can be on the one hand seen as an artefact of its organizational culture and on the other hand must have an influence on the formation of this culture, as it influences the patrons’ and librarians’ patterns of behaviour and relations with each other.

One of the main features of individualistic cultures is universalism. Therefore, in order to strengthen the individualistic character of a library's organizational culture it would be useful to unify the furnishings of all reading rooms and offices. However, it is necessary to maintain the ability to accommodate various styles of work and individualize workspaces. Open stacks are preferable and the library should not be divided in departments serving different groups of patrons. From the point of view of a library patron, the main elements helping create an organizational culture with a more collectivist feel, would be providing spaces for group work and clearly dividing and differentiating reading rooms for various groups of readers. Similarly, the collectivism of the library's organizational culture is increased by strong differentiation between the furnishings and organization of various departments. However, within a given part of the library there would be little variety or room for the patron to adjust their work space, collectivist societies see little reason to accommodate individual needs or work styles.

The subject of the features of library space that may be connected with its organizational culture has been elaborated in my earlier work [32; 33; 34]. This article aims to present the results of my research, which was conducted in order to observe whether library spatial organization and design reflected more individualist or collectivist values. For this purpose an observation sheet composed of 25 questions has been created and observations have been conducted in twelve libraries in Poland and eight in Germany. This questionnaire has also been applied to analyse the subject literature and to find out what cultural orientation is deemed preferable by scholars working in the field of library architecture and design. This article focuses only on individualism and the 11 observation questions pertaining to it. Furthermore, only German libraries will be described in detail, although some information about Polish libraries will be provided for the sake of comparison.

The observations were conducted in academic libraries in former East Germany (in Berlin and Dresden) and Poland. These countries were selected for comparison because of common history of fairly recent political transformation, which also provides a convenient cut-off point, from which new libraries can be considered to be fully modern – since 1989 when the iron curtain fell and international standards and examples of design could be freely implemented. Only buildings purposefully designed as libraries were included in the study, as only then can it be assumed that their spatial organization and design were deliberate choices, not stemming from the restrictions of an existing structure. Since the research was qualitative rather than quantitative, the buildings were selected for variety rather than uniformity or completeness. Creating a comprehensive cultural image of libraries in either country would not have been possible in any case, because of the natural limits on the size of the sample and the highly individual characteristic of each building. Therefore, the main objective of the analysis was to evaluate each individual building's apparent organizational culture, although certain generalizations and overall comparisons are also presented.

The observation form opens with a question concerning open stacks, which allows readers a greater freedom in accessing the collections, more independence. They also make it more difficult to supervise and control patrons. In a way they also serve to lower

the status of the librarians in relation to the readers (at least of the ostensible variety, stemming from the power a librarian holds), because the patrons can essentially handle without their assistance, or at least do not feel as if they cannot. In an open stacks library the librarians' aid is still occasionally necessary, but interacting with the staff is optional. It seems therefore that open stacks can be associated with higher individualism.

The next question refers to the presence of group work spaces, which can be associated with lower individualism, as it is the preferred work format in collectivist cultures. Such spaces also allow student to work under the direct supervision of a teacher, which is also more likely in collectivist cultures. On the other hand, in individualistic cultures it can be expected that various work styles will be accommodated, including group work. Therefore, the presence of only one group work space cannot be taken as a sign of collectivism. It should also be noted that even though the small size of some buildings may make it harder to find a separate room for group work, many small libraries are able to find sufficient space for even a number of them, so a complete lack of such spaces cannot be attributed solely to physical restrictions.

Individualism can also be associated with the way a library building is divided. Four answers were predicted for this question: the collections can be divided according to the form of document, according to contents, between departments for various groups of readers, or stored in a single space without clear divisions. In collectivist cultures it would be natural to assume that various groups of patrons have their own separate spaces and collections. A division into specialized reading rooms can also be seen as oriented towards various groups of readers (especially, for example, in the case of students of various faculties). This approach limits in some way the readers' ability to decide which books are appropriate for them (especially if the division is a deliberate choice, rather than dictated by subject matter) and is more in line with collectivism, which puts group identity before individual preference. Conversely, placing all collections in one open space gives readers access to all materials and allows them to decide or even discover for themselves which of them they may need. This independence is a characteristic of individualist cultures. Finally, dividing the collection according to the form of documents is more of an organizational and technical decision, as some materials may require specific conditions or equipment. Therefore, this cannot be seen as an indication of collectivism, especially as most collections are dominated by one document type (usually books), assembled in a single area.

One of the characteristics of collectivist cultures is the different treatment of various status groups. In an academic library this specific privileged group would be the academics and/or professors. Therefore, it is an important question whether these patrons have access to separate facilities. In the mildly individualistic Polish culture they can expect a certain degree of VIP treatment, be it through formal or informal arrangements. However, a separate reading room (or similar limited access facilities) is not the norm [16, p. 22; 21, p. 255] and could be seen as a vivid symptom of cultural collectivism.

The presence of self-service stations increases the independence of the reader and is thus an indication of individualism. However, the lack of such equipment cannot be taken as very meaningful, because this is still fairly new technology and other (especially financial)

reasons may be in play. This may change as technology improves, becomes more common and cheaper, and librarians and patrons come to expect it.

The next question was concerned with computer stations and information desks – not so much how many of them there are, but how visible and prominent they are. Every modern library will include both, but the way they are placed and presented may be an indication of a library's priorities. Computer use, whether for OPAC, databases, or the internet – requires and gives readers more independence, so it may be associated with individualism. Information desks on the other hand give patrons better access to librarians' help and send a signal that it is desirable. Especially in academic libraries stressing independence or the role of a master/teacher may be an indication of individualism or collectivism respectively. However, if there are very few computers at all, this may be due not so much to deliberate decisions, but financial constraints – for example when old computers are removed, but cannot be replaced. At the same time, if the lack of computers is supplemented by granting users unlimited access to Wi-Fi, this may also be an indication of individualism, although at the present time it is increasingly more accurate to say that the lack of Wi-Fi access (which has become the norm) is an indication of strong collectivism (or perhaps uncertainty avoidance).

Concerning computers for the patrons, their placement is also significant. They may be dispersed throughout the library, or concentrated in one or two “computer labs”. The first solution allows the patrons to use them wherever and whenever they want, freely combining computer use with other tasks, as needed. Therefore, it can be seen as a sign of individualism.

Both the esteemed architect Harry Faulkner-Brown [7] and Andrew McDonald [27] listed variety as a part of their respective “dialogues” of key aspects of good library space. Variety creates the conditions to accommodate various patron needs and work styles and can be therefore associated with individualism. It should be noted that in collectivist cultures it can be expected that spaces for various groups will differ. The important issue is whether the readers' working conditions are dependent on their choices or on the groups they belong to. Variety may also be associated with other cultural dimensions.

The idea of the library as the “third space” [3; 25; 30] requires that library space fulfils not only the patrons' intellectual, but also social needs. Therefore, the observation form included a question concerning the presence of spaces fulfilling these needs. Apart from the obvious options of a library building including or not dedicated social spaces, such as a café, bar, or common-room of some sort, it is also quite common to organize other spaces, such as corridors, or entry halls, to fulfil these needs by placing furniture in these areas, which allow rest and interaction between readers. It should be noted that this is not a culturally universal idea. In collectivist cultures there is typically less of a need to sustain social relations through verbal exchange – just being together is often enough [15] – and thus common work spaces are sufficient. Conversely, the presence of dedicated social spaces in a library building may be an indication of individualism. Attitude to this role of a library may also be influenced by the masculinity vs femininity dimension. A detailed discussion of this problem lies beyond the scope of this work, but, in short, feminine cultures put

a premium on social relations (i.e. social spaces are needed) and masculine cultures on efficiency (i.e. social spaces are a waste of space). Therefore, placing social spaces in areas with other functions (such as hallways) suggests an individualist masculine culture – social needs are recognized and somewhat fulfilled, but not at the cost of the core tasks of a library.

This last issue can be generalized to how strongly the library building is focused on its primary tasks, which in turn leads to the question of how subservient it is to the broader needs of the university. Obviously, an academic library by definition serves the needs of the university by performing its basic tasks, but sometimes space in the library is taken over for other non-library needs. Many buildings have conference or exhibition halls, which serve the needs of the library, but also of the university as a whole. A similar dual purpose is served by a bookstore specializing in the university's own publications. Sometimes lecture rooms or administration offices are also placed in the library building. Sometimes the university simply takes over some of the library's space, while in other cases the buildings are designed with teaching spaces, perhaps with the view to re-adapt them later as the collections and needs grow. On the other hand, a library can go beyond the needs of the university by opening to readers from outside the student body and faculty.

This may be connected with the level of individualism of the organizational culture of the library and the university as a whole, as well as its long term orientation. Placing teaching rooms or university administration offices, as well as combining the university building with another university building is both a symbolic and practical expression of the library's belonging and subservience to the larger institution. The restrictions on library independence may be associated with collectivism, while sacrificing its needs for the benefit of other university tasks may be the result of short term orientation.

The last feature of library space primarily connected to individualism is perhaps the most difficult to identify and define. McDonald coined the term *wow factor* [27] to describe it. Good library space should be surprising, inspiring and imaginative. A trip to the library should be something of an adventure. This is a very subjective aspect of library design, but a lot can be gleaned from looking at specific examples of buildings that they do have a *wow factor*. Perhaps the most important thing is the project's originality – a brave, unusual form. Like the proposed bold design for the National Library of the Czech Republic (Národní knihovna České republiky) [18]. However a library does not need to be as controversial as that to be original. For example, the Vennesla bibliotek og kulturhus in Norway combines a traditional material – wood – with a futuristic quasi-organic form, to create a whole that Kruszewski describes as both stimulating and full of vitality [21, p. 276]. Originality can also be achieved through the use of known motifs and materials in innovative ways, or at an exceptional scale. For example the Seattle Central Library uses typical glass and steel office architecture in a structure of an unusual, unexpected shape, which has been called “the most important new library to be built in a generation” [9]. Apart from originality it is also important for a building to be varied, as in the Veterinärmedizinische Bibliothek der Freien Universität Berlin (which will be discussed later), where the mix of books, art, greenery, and biological exhibits gives the library a strong ‘wow factor’ despite its small size. Variety also helps a building maintain the impression it makes for longer, as in the Warsaw University

Library, the irregular structure of which allows it to be ‘rediscovered’ on subsequent visits, encouraging patrons to return. Finally, a small library can also create a form of quiet awe by having everything in its place and exactly as it should be. Such is the public library in Druskinnikai (Lithuania) or the “Stacja Kultura” public library in Rumia (Poland) [38]. Monumentalism is not necessarily synonymous with ‘wow factor’; although it can elicit awe, it is also overbearing, while ‘wow factor’ should be more about delight than fear.

This aspect of library design can be associated most strongly with individualism, as well as uncertainty avoidance and the newest of Hofstede’s dimensions: indulgence vs restraint. The uniqueness and individual qualities of a building with a strong wow factor, are characteristic of individualistic cultures. The necessary departure from tried and tested formulas is also an indication of low uncertainty avoidance. Finally, in restrained cultures such a building might be considered overly extravagant, indicating that wow factor might be associated with indulgence.

The questionnaire predicts four standard answers concerning ‘wow factor’. The first option is that the building has a strong wow factor – it elicits awe and makes a strong impression. The opposite is that the library is utterly devoid of anything that could be described as a wow factor – it is boring, ugly, chaotic, and/or discouraging. One specific case here is what could be described as a pragmatic style (typical of office buildings) – focused on functionality and unoriginal. Because this aspect is so difficult to define, a neutral answer is also necessarily possible. Sometimes a building can be aesthetically pleasing and somewhat interesting, but not make much of an impression, in other cases only parts of it elicit awe, or it causes mixed feelings for some other reason.

The question arises: how can these questions be answered based on subject literature and examples of good practice? In other words: what is the ideal organizational culture of a library, as presented by its building? With regards to individualism, the rules of library space management, as presented in subject literature, suggest a strongly, if not extremely, individualistic library.

To begin, as is noted by Henryk Hollender [17] and other scholars [37] that open stacks are universally accepted and desirable in modern libraries. Furthermore, one of McDonald’s qualities of good library space [27] is that it should be interactive. Group study spaces are some of the sociopetal spaces [14, p. 108; 31] necessary to facilitate interactions between patrons. Including such areas increases the variety of a library building¹ by allowing different work styles. Spaces dedicated to social interactions between patrons, such as a bar, café, or even rest areas in hallways, are also sociopetal, their presence increases the variety of library space, and is consistent with the concept of a library as the third place [3; 25; 30].

The division of library space following formal criteria is often used and quite natural, but many authors oppose this strategy and would prefer libraries to be organized following the subject matter of the items in their collections (e.g. Wojciechowski [411], Hollender [17]). In an academic library such organization of collections might easily divide the library

---

¹ Which is considered desirable for good library space by both Faulkner-Braun [7] and McDonald [27].

into departments for diverse groups of readers, such as students of various faculties. This may seem like a good realization of Ranganathan's second and third law², but it contradicts the model of an open library promoted in subject literature [17; 22], which is better realized by placing all collections in a single space. A lack of strong divisions is also more compatible with open stacks (where all items are stored in a single open space) and flexibility, which is one of the key qualities of good library architecture³. It seems, therefore, to be the preferred model for a modern library building.

Nowhere in modern subject literature it is stated that special areas dedicated solely for use by academic staff are in any way necessary for the effective functioning of an academic library. On the contrary, this runs counter to the notion of accessibility and openness.

As far as self-service equipment is concerned, there does not seem to be a single answer commonly given in subject literature. Libraries which are equipped with self-service stations seem to be somewhat boastful about having them, but more general texts do not present them as necessary. Neither are they in any way criticized. Gorman warns about overreliance on modern technology, but does not discourage its use entirely [11, p. 61–69]. If nothing else, the presence of self-service equipment should be encouraged for the sake of variety.

Similarly, in the case of information desks and computer stations it is hard to find an unambiguous answer in subject literature. As Gorman [11, p. 61–69] suggests, computers should not dominate. Especially that in a modern library with open stacks the readers have enough freedom and responsibility as it is, so perhaps more than a stronger sense of self-determination offered by computers they need access to help offered by information desks. As was already mentioned, subject literature clearly states that variety is a desirable trait of a library building. Therefore, computers for patrons should be spread throughout the library, rather than concentrated in dedicated areas.

As for subjecting the library building to the broader needs of the academic institutions it belongs to, literature offers no clear answer and it should be assumed that library designers should strive for some balance in this aspect. Finally, as far as 'wow factor' is concerned, recommendations may not be as clear and frequent as in the case of flexibility or variety, but there is no doubt that this is a desirable trait.

To sum up, subject literature indicates that library space should definitely favour individualism, although not in the extreme, mostly because it is in the nature of individualist cultures to accommodate work styles that are most comfortable for the patrons and employees, including those with more collectivist needs (e.g. by providing access to guidance from the staff or group work areas).

Designed by Norman Foster and completed in 2005, the building of the *Philologische Bibliothek der Freien Universität* is a part of the *Rost- und Silberlaube* – the campus of the *Freien Universität* in Dahlem. Although the library building, which houses 750 000 volumes, is freestanding, patrons enter from one of the *Campus* buildings. The shape of the four-storey, 6 000 m² oval structure is supposed to resemble the human brain.

---

² Every reader his book, Every book its reader [35].

³ As argued by, among others, Faulkner-Braun [7], McDonald [27], Cudnik [5], Lamis [23].

There are only two group study areas in the library and neither of them is in the library building, but rather in the basement of a nearby campus building, connected to the library with a long underground corridor. Automatic doors have been used to minimise the psychological barrier created by this access tunnel. The location of these rooms suggests that they were not a part of the original design. It also seems that one of them was added even later and/or is supposed to replace the other. The library building proper does not even contain desks which could accommodate two or more people working together.

Photography 1. The interior of the Philological library, as seen from the entrance

Source: self-elaboration.

The library is not clearly divided into departments, although periodicals have been separated from the rest of the collection, which is sorted by subject, and stored in a single open stacks area covering the whole library. Almost all of the space is open – apart from the group study rooms there are no enclosed spaces, even the multimedia stations are placed in open cubicles.

There are no social spaces in the building and its organisation clearly discourages socialising. Reading desks are placed along long wavy edges of the individual floors, which makes it impossible for two or more people to sit together. The few comfortable armchairs have been spaced apart from each other, yet close to other reading areas, making it impossible to converse without disturbing other readers. The only place where a few people could sit next to each other and talk is a table in the hallway leading to group study rooms. This problem is somewhat mitigated by the close proximity of campus buildings, which does contain social areas, although the benches in the hallway immediately adjacent to the library entrance has a clearly sociofugal character akin to an airport waiting room. Overall, this is a utilitarian space not conducive to socialising or even quietly being together.

Photography 2. The 'waiting room' in the Dahlem campus near the Philological Library

Source: self-elaboration.

The first thing that a patron sees upon entering the building is the main information desk, while there are only six computers for the patrons, although there is WiFi and electrical sockets at all reading desks.

The interior of the library is not especially varied, as it has a consistent style, uniform furniture and organisation, even the artwork repeats the same motif. Overall it seems rather monotonous.

Although the building's only function is to perform core library tasks, it should be noted that it is inaccessible from outside. Neither is there any clear signage in the street revealing the location of the library. This suggests a strong focus on accommodating students (and by extension the needs of the university), even though outsiders face no obstacles in accessing the library, once they manage to find it.

Even though it is one of the better known modern European libraries, designed by a famous architect, it has very little 'wow factor'. It is encircled completely by other campus buildings and thus not visible from the outside, while the interior only makes a strong impression at first sight, as it is surprisingly small and monotonous. In the long run, despite its undoubtable originality, it is overwhelmingly practical.

To sum up, the building of *Philologische Bibliothek der Freien Universität* suggests a high level of individualism, but slightly lower than that of the theoretical model.

Since 1998 the *Veterinärmedizinische Bibliothek der Freien Universität* has been housed in a converted riding hall in the centre of the Düssel campus. Although the four-storey building (housing 160 000 volumes) was adapted from a pre-existing building, it should be stressed that this was originally an open space of simple shape, so the designers

of the library were only restricted by the structure's volume. It is therefore appropriate to include the building in this analysis.

Photography 3. Interior of the Library of Veterinary Medicine, as seen from the top floor mezzanine

Source: self-elaboration.

The library has no clear division into departments – periodicals have been separated from books, but within a single open stacks area, which contains the majority of the collection (other than a small closed stacks area in the basement).

According to the library website the building contains two group study rooms, although apart from the rooms labelled as groups study areas there is also a number of unmarked, but otherwise identical, rooms. Even though the building is small it has two rooms where readers can take a break (with one of them clearly marked as NOT for work), as well as a discreet resting space in the open stacks area and a room for patrons with small children. The placement of desks in the open stacks area also encourages socializing. There are no dedicated spaces for university staff members.

It is hard to decide whether computers or information desks are more prominent, as there are few of either in the main library space. There is only one information desk and all but two computers are placed in a separate computer lab.

Despite its small size the variety in the building is staggering. Apart from bookshelves and a variety of desk arrangements, there is a resting area, numerous separate rooms for group work or rest, and most importantly a wealth of exhibits – animal skeletons, preserved animal organs in jars, artwork (also mostly depicting animals), educational posters, and greenery – dispersed throughout the library. A visitor encounters something fascinating at every turn.

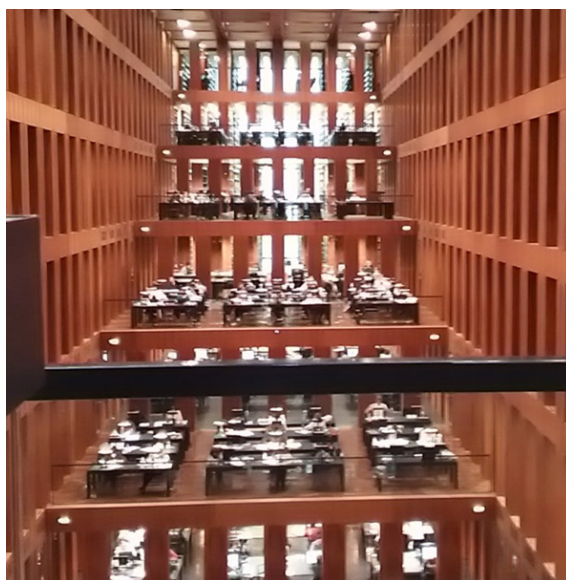
It is difficult to say how strongly the library is subordinate to the needs of the university. The building is in the middle of a campus (clearly separated and far from the city centre), but open to anyone with no restrictions. Some of the rooms inside are used for classes, but even though they are not marked as library spaces and may seem to be dedicated for this purpose, neither are they clearly labelled as classrooms and the schedules on the doors suggest that they are only sporadically used as such.

The beauty of the old riding hall is dwarfed by the abundance of the collections housed within. In a single open space books and periodicals are accompanied by numerous zoological exhibits: preserved animal organs in jars, animal bones and complete skeletons (including a life-sized giraffe), as well as animal themed artwork, in the form of sculpture, relief, and paintings, and teaching aids, such as educational posters. Having so many interesting items in the relatively small space of the library is quite stunning. To sum up, the spatial arrangements of the library suggest very strong individualism, comparable to what is suggested by the theoretical model.

The Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum Building houses the Central Library of the oldest of Berlin's universities – the Humboldt University (Zentralbibliothek der Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin). The ten-storey building opened in 2009 has over 20 000 m² and houses 2.5 mln volumes, of which 2 mln are placed in open stacks. It stands in the band of the Spree river in the very centre of Berlin, directly adjacent to the main University buildings and the Museum Island (ger. Museuminsel). Its most characteristic part is the 70-meter-long, 12-meter-wide and 20-meter-high central reading room with staggered terraces.

Open stacks are the main mode of access to the collections, but, even though they contain 2 mln volumes, with many empty shelves, they occupy surprisingly little space on each floor. The collection was divided by form of document, clearly separating periodicals (on the ground floor), as well as a multimedia collection and a research reading room (ger. Forschungslesesaal), where particularly precious items can be used, while a learning/teaching collection has been isolated on the ground floor (surrounding the so called Leselaunge).

Photography 4. Inside view of the famous stacked reading room of the Grimm Zentrum

Source: self-elaboration.

The building contains eight group study rooms. There is no typical professors' reading room, but the description of the research reading room suggests that it is only intended for use by academics (with prior reservation). It is understandable considering the character of the collection, although the size of the reading room seems somewhat excessive if it is only to be used occasionally.

Although the building is quite large there is no room inside for readers to socialize. There is a fairly large cantina, but its overcrowded and therefore more suitable to be used for a quick meal than to socialize. There are only some soft benches in the entry hall and two armchairs in one of the hallways. On the ground floor, surrounded by the course book collection, there is the so called Leselounge (a combination of German *Lesen* – to read and English lounge), which contains comfortable armchairs with footrests. The small periodicals reading room on the first floor has a similar setup. However, these spaces seem to be designed to read in comfortable solitude – the armchairs are wide and spaced too far apart to allow comfortable conversations.

There are numerous self-service stations in the library. There are even two large machines allowing patrons to pick up books ordered from the closed stacks section. This allows readers to use the library without interacting with the staff. Especially that computer stations are ubiquitous, while there are only a few information desks. Combined with strong interior divisions it makes it difficult for readers to receive help from the librarians and encourages them to use the more numerous and accessible computers.

Even though the furniture and décor are standardized, they are also quite varied – there are desks and computer stations in the open stacks area, reading rooms and

computer labs, the Leselaunge and periodicals section furnished with comfortable armchairs, as well as other specialized areas. Nevertheless, the variety is not huge and most of it comes from functional concerns rather than deliberate design.

The library is open to all readers with few restrictions and there are public computers placed in the entry hall. There are also numerous classrooms in the building. Incidentally, it is worth mentioning that one needs to have their own padlock or electronic keycard to use the lockers. The card can be obtained in the cafeteria, but it still points to an emphasis on return customers (i.e. mostly students) who would know about this.

As for 'wow factor', Grimm-Zentrum is incredibly difficult to evaluate. On one hand the view on the main reading room is stunning and it has to be stressed that it is by no means fleeting – this is not something one gets used to. Few architectural spaces are so impressive. On the other hand, unless a visitor actually works in the main reading room or one of the individual work rooms overlooking it, this view is hidden from them. One must also cover quite a distance to reach it, through the outer part of the library which feels like a labyrinth of dull and gloomy corridors. Obviously, it depends on the individual needs of the readers where they would spend most of their time and it does seem like most of them spend it in the main reading room. In some way this is a manifestation of the designers' priorities, as there is no doubt that they did mean to make an impression. To sum up, the spatial organization of the Grimm-Zentrum points to individualism, although not as strong as suggested by the theoretical model.

The so called Volkswagen-Haus houses the Zentralbibliothek der TU und UdK Berlin – the combined libraries of Technische Universität Berlin and Universität der Künste Berlin, also known as the Volkswagen Universitätsbibliothek. The five-storey building was opened in December 2004. Its 30 000 m² hold some 2.7 mln volumes. The building is adjacent to a large area occupied by the Berlin University of Technology.

Photography 5. The Volkswagen Library building by night

Source: self-elaboration.

The library has both open and closed stacks. Interestingly, books from the latter are not available through a circulation desk, but from a special area where they are placed on shelves for readers to take and check out in one of the self-service stations.

The large periodicals collection has been placed in the basement, separating it very visibly from the book collection. There is also a media reading room and a part of the collection has been separated from the rest. Within the open stacks area the collection is divided by subject.

The Volkswagen Universitätsbibliothek building has more group study rooms than any other analysed library. There are a few of them on each floor, plus a large room on the ground floor with a number of large tables. There are more group study rooms than individual work rooms. There are also a few lecture rooms, although compared to the scale of the building they occupy little space. At the same time the library is in an easily accessible location and does not restrict access to outside readers.

There are few places in the library for readers to socialise. There are some sofas and a large table in the entry hall. There is also a cantina, but it is too overcrowded to be used for anything other than a quick bite (there is even a notice requesting patrons not to occupy the tables too long). The sofas and armchairs spread throughout the library are more suited for solitary rest. The large leather sofas forming the tiny newspaper reading room would seem like a nice place for a chat, if not for the “keep quiet” notice. There are a few two-person cubicles and numerous group study rooms, but they are meant for working together not socialising. It is hard to find a place here where one could sit in peace and talk to another person without disturbing other readers.

Computers seem more prominent than information desks. Although there is an information desk on each floor, computer stations are ubiquitous. They are mostly gathered in groups, but there is a number of those on most floors.

The layout of each floor is almost the same and most of the furniture is uniform, but efforts have been made to diversify – rest furniture is different on every floor, there are a few exhibition areas, as well as small surprises, such as the newspaper reading room with large leather sofas. Apart from traditional desks put in blocks of eight, patrons can use individual standing desks, comfortable armchairs, small one-person cubicles (basically desks separated by light walls), double cubicles with soft fabric-covered walls, cubicles equipped with lockers, as well as individual and group study rooms. The periodicals department is also completely different from the rest of the building, although this is more incidental and related to its location. Variety is also improved by the different views from the windows.

The style of the building can be described as pragmatic. At night the glass-covered and brilliantly illuminated building is quite spectacular, but inside it is mostly its scale that is impressive. German press described it jokingly as “a garage for books” [39]. To sum up, this is a space which suggests individualism, in line with the theoretical recommendations and similarly to other Berlin libraries included in this analysis.

Opened in 2002, the main Saxon State and University Library Dresden (ger. Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, or SLUB in short) is composed

of two five-storey buildings and two underground floors. On over 40 000 m² it holds 8.3 mln volumes, including special collections – photographs, maps, music, manuscripts, and old prints. The library is situated at the edge of the sprawling university grounds.

The main collection is placed in open stacks (with self-service stations). Other than that the periodicals and multimedia collections have been separated from the rest of the library, as well as a microform reading room and the “Deutsche Fotothek”. There are numerous computers for patrons throughout the library, but the many large and well-marked information desks are much more prominent.

The open stacks area in the upper level is rather monotonous (uniform furnishings and layout), but the lower floors are quite different – they contain a large open-space reading room, a variety of readers’ desks (high and low, individual and in groups), various sofas, individual and group study rooms, exhibition cabinets. The departments containing special collections have varied furnishings (specific to the form of documents). The library also offers surprises, such as the views of a garden in a patio, a typewriter exhibition, or a prayer and meditation room. A reader may use the library for a long time and still be surprised, which helps sustain the strong impression it makes with its overall form and its spacious underground reading room covered by a glass roof (which looks like a pond when viewed from ground level).

Photography 6. One of the above-ground buildings of SLUB Central Library seen over the glass roof of the main reading room

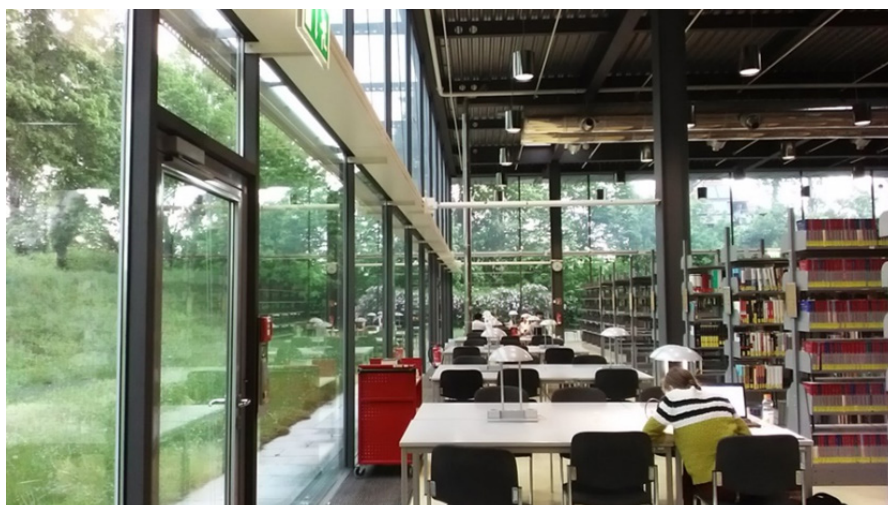
Source: self-elaboration.

There are multiple group study rooms, placed in various parts of the library, which makes them more accessible. There are also many places for patrons to socialise. Both in the entry hall and in the library proper there are many sofas and armchairs placed in sociopetal arrangements, allowing people sitting on them to converse. There is also a café, although it is rather small and far from the main part of the library (in one of the two over-ground buildings). The garden can also be used for socialising, although this is depending on weather conditions.

The library is clearly geared more towards outside patrons than towards students. There are a few small classrooms in the building, but this is irrelevant compared to its overall scale. At the same time the library houses a book museum and public gardens. To sum up, the space of the Saxon State and University Library Dresden suggests very strong individualism, similarly to the idealised theoretical model.

The Saxon State and University Library in Dresden also includes a number of departmental libraries, one of which is the Bereichsbibliothek DrePunct, located across the street from the main library. Its collection contains 600 000 volumes on engineering and related subjects. The one-storey building has glass walls on two sides and an area of 4 300 m², 3 000 of which are occupied by the main freestanding building holding open stacks. The library was opened in 1998. In 2014 a part called Makerspace was attached to the library building. This space is used as a workshop area where students can make things using a variety of equipment (including 3D printers).

Photography 7. Interior of the DrePunct library with a view of the surroundings

Source: self-elaboration.

Most of the building is occupied by a single undivided open stacks area, which houses various types of documents (with multimedia items placed on shelves alongside books). The only exception is the Makerspace, which is located in an adjacent building and organisationally is separated separate from the library, which is merely overseeing it.

There are no group study rooms in the library, although working in groups is possible in the Makerspace. Neither are there separate rooms for academic staff, or for socialising. There are some armchairs and padded benches in the entry hall. There is also a cafeteria in the building through which readers enter the library.

There are two information desks in the library – one in the entry hall and the other in the open stacks area, right beyond the entrance. There are also few computer stations and

most of them are gathered in one place. Therefore, neither of these can be said to be more prominent. The dominant part of the library is the open stacks area. There are also some self-service stations near the entrance.

There is little variety here. The majority of the library is a uniform space filled with identical bookshelves and desks. The few exceptions are the Makerspace and parents' reading room, but these also have uninteresting furniture and design.

It is hard to tell how much the building is subservient to the needs of the university. This depends on how one treats the Makerspace, which, as was already mentioned, seems more like a separate institution than an integral part of the library. Besides that there are no areas in the building that are not dedicated to core library tasks.

The huge open stacks area, which forms the main part of the library, is quite impressive, mostly because of its scale and openness. However, it is reminiscent of a warehouse – simple and utilitarian. The impression is also spoiled by the unclear connection to the neighbouring building through which one enters.

Photography 8. Entrance to the DrePunct library; in spite of appearances the library proper is a separate building

Source: self-elaboration.

Surprisingly, despite the open stacks and open planning, the spatial organisation of the DrePunct library suggests rather average individualism, lower than suggested by the theoretical model and lower than all but one of the other analysed libraries.

The Zweigbibliothek Erziehungswissenschaften, or Educational Sciences Library of the Technical University in Dresden is one of SLUB's number of specialised libraries. Its modest three storey building houses 125 000 volumes. Since 1997 it has occupied a new building in August-Bebel-Straße, in the same neighbourhood as the university, but within its campus and not directly adjacent to it.

Photography 9. Exterior of the Educational Sciences Library

Source: self-elaboration.

The collections have been made available in open stacks occupying two floors of the building. Although there is also a closed stacks area, it is relatively small. Periodicals and DVDs have been separated from the main collection and, despite the library's open floor plan, this separation is quite visible (some of the periodicals have been placed in a separate room).

Despite its small size, the library has two group study rooms, although it should be noted that they are not very prominent, indeed they almost seem hidden. Probably because they were not, as it seems, part of the original plan and were adapted for the purposes later. Perhaps due to the library's size there is no place for readers to socialise (apart from two armchairs near the entrance).

There are few computers in the library and they are not visible. Neither is the sole information desk near the entrance. There are also some self-service stations. There is little variety in design and furnishings. Although readers' desks vary in different parts of the library (including a small reading room and a few quiet corners) and there are separate rooms for parents with children and for copy machines (and a part of the book collection), as well as some greenery, in the end the library is filled with uniform utilitarian furniture.

The library is open to all readers and does not provide room for any other university tasks (such as classrooms). The building is aesthetically pleasing and modern, but not particularly impressive. The front wall is somewhat embellished by protruding vertical windows, but it is a small feature and adds little character to the otherwise nondescript structure. To sum up, the spatial organisation of Zweigbibliothek Erziehungswissenschaften clearly suggests individualism, but not as strong as in the theoretical model.

The Branch Library of Forestry (ger. Zweigbibliothek Forstwesen) is located in the centre of the campus of the Department of Forest Sciences in Tharandt, 15 km from Dresden.

After the old library was destroyed by a flood in 2002, a new building had to be erected. It was completed in 2004. This experience has largely dictated the architecture of the new building, which has closed stacks on the top floor, open stacks on the first floor, and a cafeteria on the ground floor, protecting the collection in case of another flood.

The library has partially open stacks on the first floor, but they only include one third of the collection, most of which is housed in a closed stacks area on the top floor. It is unclear what criteria were used to decide which volumes go where, apart from the fact that the valuable 16th-19th century collection is in the closed stacks. The open stacks area, on the other hand, has no clear divisions. Even the periodicals have not been separated out.

Photography 10. The building of the Branck Library of Forestry as seen from the mountains overlooking Tharandt

Source: self-elaboration.

The building has no separate group study rooms, although groups of readers can work together in the special collections reading room (where older resources are made available), as well as in group study spaces in the main open stacks area. There are also many places for people to socialise. There is a large cantina on the ground floor and a number of sofas in the entrance area on the first floor.

Unlike the other libraries which are a part of SLUB, the Branch Library of Forestry has no self-service stations. Neither are the few computer stations (all placed on one long desk near the catalogues) made prominent. Although there is only one information desk, it dominates the building's centre of gravity.

It is hard to say how strongly the building is made to serve the broader needs of the university. On one hand, its only part which is not directly dedicated to basic library tasks is the cafeteria. On the other hand it occupies almost one third of the building and seems much too large for library patrons' needs (i.e. it is almost certainly designed to serve the whole faculty).

Despite its small size, the library is quite varied – there is a small space for parents with children, sofas in the entry hall, a cafeteria on the ground floor, and a special collections reading room. However, variety cannot be said to be a characteristic feature of the library, as is the case with some other small libraries (e.g. Veterinärmedizinische Bibliothek der FU). The furnishings are uniform, utilitarian, and arranged in repetitive compositions. Although the library as a whole is quite pretty, the impression it makes is more due to the stunning surroundings than to its architecture or design.

Unlike the other analysed libraries, as well as the idealised model, the spatial organisation of Zweigbibliothek Forstwesen suggests moderate collectivism. However, it should be stressed that some of its aspects are ambiguous and difficult to evaluate.

The average level of individualism suggested by the spatial organisation of analysed libraries is slightly lower than that suggested by the theoretical model, but still indicates that there are more elements that can be associated with individualism than those that can be associated with collectivism. Only one of the analysed libraries (SLUB Zweigbibliothek Forstwesen) diverges significantly from the idealised model towards collectivism. Significantly, this is the only library with closed stacks as the dominant mode of access to the collection. This correlation is confirmed by observations conducted in Polish libraries, as well as measurements of other cultural dimensions. Although it is merely hinted by the information presented in this article, a broader analysis confirms that open stacks are crucial in creating a library conforming to the standards of modern library architecture. However, the example of SLUB DrePunct (and also some Polish libraries, which diverge from the idealised model, such as the University Library in Gdańsk) shows that it is not sufficient itself. It also seems that smaller department libraries tend to have lower individualism, but in this case the difference is not confirmed by observations in Polish libraries. It is also not very significant and is likely to be accidental in a sample this small.

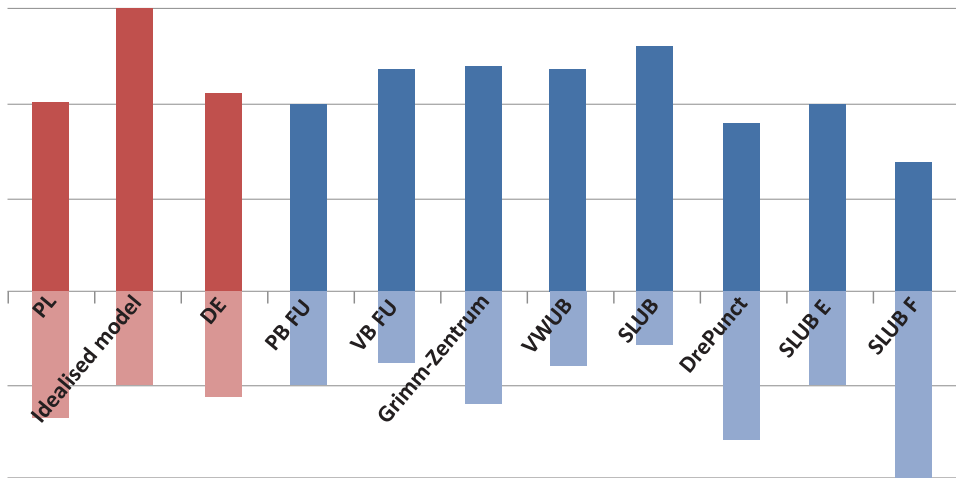
When compared to Polish libraries, German libraries seem to be much more homogeneous. While all but one of the analysed German libraries have very similar results, Polish libraries have wildly differing ones – both towards the collectivist and individualist end of the spectrum. However, in the end the average level of individualism suggested by the spatial organisation of libraries in the two countries is very similar (slightly higher for Germany), which is consistent with Hofstede's observations about the two cultures having similar levels of individualism (60 for Poland and 67 for Germany [15, p. 95–96]).

Figure 1 shows the relative level of individualism suggested by spatial organisation of analysed libraries. The number of elements associated with individualism is indicated above the horizontal axis and the ones connected with collectivism below⁴.

---

⁴ PL – the average result for Polish libraries analysed in the same study, Idealised model – the idealised theoretical library space, as presented by subject literature, DE – the average for the analysed German libraries, PB FU – Philologische Bibliothek der Freien Universität, VB FU – Veterinärmedizinische Bibliothek der Freien Universität, Grimm-Zentrum – Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum, VWUB – Volkswagen Universitätsbibliothek, SLUB – Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, DrePunct – Bereichsbibliothek DrePunct, SLUB E – Zweigbibliothek Erziehungswissenschaften, SLUB F – Zweigbibliothek Forstwesen.

Figure 1. The relative level of individualism suggested by spatial organisation of analysed libraries

Source: self-elaboration.

As noted before, there is no strong indication of national culture influencing individualism in library space. The same is true for regional differences – there do not seem to be any characteristics common for libraries in any of the two cities. If there is any conclusion to be drawn about national differences, it is that Germans follow the rules of library design more strictly, while in Poland there is greater latitude, which is consistent with the popular stereotype. Finally, there is no indication of the trend for higher or lower individualism changing over time.

References

- ANDRUSZKO Hanna. „Hymn o perle”, czyli zarządzanie talentami w bibliotece. In BRZEZIŃSKA -STEC Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece: ogólnopolska konferencja naukowa, Białystok, 4–6 czerwca 2007*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 163–185. ISBN 978-83-7431-159-5.
- BOSKI Paweł. *Kulturowe ramy zachowań społecznych: podręcznik psychologii międzykulturowej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN; Academica Wydawnictwo SWPS, 2009. ISBN 978-83-01-15636-7.
- BRUXVOORT Diane. *Library as third place: A strategic framework*. *SCONUL Focus 68* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/3_18.pdf. Stan z dnia 18.11.2018.
- BUDZYŃSKI Marek. Biblioteka lokalna w globalnej sieci. In KUBECKA Magdalena (red.), ŚMIECHOWSKI Dariusz (red.), BAŁ Joanna J. *Biblioteka: małe pomysły na wielkie zmiany*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, 2009.
- CUDNIK Zbigniew. *Skarbnice wiedzy: studium budownictwa bibliotek*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1980. ISBN 83-04-00273-6.
- DZIĘCIOŁ Agnieszka. The Communicative Approach in Foreign Language Teaching and the Negative Stereotype of the Polish Student. In GONERKO-FREJ Anna, SOKOŁ Małgorzata, WITKOWSKA Joanna, ZAGRATZKI Uwe (red.). *Us and Them – Them and Us: Constructions of the Other in Cultural Stereotypes*. Aachen: Shaker Verlag, 2011, s. 605–620. ISBN 978-3832284213.

7. FAULKNER-BROWN Harry. Planning and designing library buildings: The tuition of architects. In DEWE Michael (red.). *Library Buildings: Preparations for planning: Proceedings of the Seminar held in Aberystwyth, August 10–14, 1987. München.* Monachium: K. G. Saur, 1989, s. 49–62. ISBN 3598217781.
8. GEERTZ Clifford. *The Interpretation of Cultures.* New York: Basic Books, 1973. ISBN 046503425X.
9. GOLDBERGER Paul. High-Tech Bibliophilia. *The New Yorker* [Dokument elektroniczny]. 2004, 24 May. Tryb dostępu: <http://www.newyorker.com/magazine/2004/05/24/high-tech-bibliophilia>. Stan z dnia 05.11.2018.
10. GORMAN Michael. *Our Enduring Values: Librarianship in the 21st Century.* Chicago; London: American Library Association, 2000. ISBN 0838907857.
11. GORMAN Michael. *Our singular strengths: meditations for librarians.* Chicago: American Library Association, 1998. ISBN 0838907245.
12. GROVE Cornelius N. *Introduction to the GLOBE Research Project on Leadership Worldwide* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.grovewell.com/wp-content/uploads/pub-GLOBE-intro.pdf>. Stan z dnia 03.10.2018.
13. HALL Edward T., REED HALL Mildred. *Understanding cultural differences: Germans, French and Americans. Yarmouth.* Los Angeles: Intercultural Press, 1990. ISBN 093366284X.
14. HALL Edward T. *Hidden Dimension.* New York: Anchor, 1990. ISBN 978-0385084765.
15. HOFSTEDE Geert, HOFSTEDE Geert Jan, MINKOV Michael. *Cultures and Organizations: Software of the Mind.* New York; London: McGraw-Hill, 2010. ISBN 978-0071664189.
16. HOLLENDER Henryk. Nowe nośniki informacji i nowe tendencje w organizacji bibliotekarstwa. In CHRUŚCIŃSKA Jadwiga, KUBISZ Ewa (red.). *Biblioteki jutra: nowa perspektywa organizacji przestrzennej i funkcjonalnej.* Warszawa: CEBID, 2001, s. 17–24. ISBN 83-88581-00-7.
17. HOLLENDER Henryk. Tezy o architekturze bibliotek. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2009, nr 3. Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2009/103/a.php?hollender>. Stan z dnia 30.11.2018.
18. JACH Aleksandra. Kaplicky traci cierpliwość. *Sztuka Architektury* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.sztuka-architektury.pl/index.php?ID_PAGE=10618. Stan z dnia 10.11.2019.
19. JASKOWSKA Bożena. Jak badać kulturę organizacyjną w bibliotece akademickiej? In BRZEZIŃSKA -STEC Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece: ogólnopolska konferencja naukowa, Białystok, 4–6 czerwca 2007.* Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 25–42. ISBN 978-83-7431-159-5.
20. KLUCKHOHN Florence, STRODTBECK Frederick. *Variations in value orientations.* Evanston: Row, Peterson and Company, 1961.
21. KRUSZEWSKI Tomasz. *Przestrzenie biblioteki: O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji.* Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2012. ISBN 978-83-231-2830-4.
22. KUBECKA Magdalena, ŚMIECHOWSKI Dariusz, BAŁ Joanna J. (red.). *Biblioteka: małe pomysły na wielkie zmiany.* Warszawa: Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, 2009.
23. LAMIS Alexander P. Greening the Library: An Overview of Sustainable Design. In MCCABE Gerard B., KENNEDY James R. (red.). *Planning the modern public library building.* Westport: Libraries Unlimited, 2003, s. 31–46. ISBN 0313321558.
24. LIVERMORE David. *Customs of the World: Using Cultural Intelligence to Adapt, Wherever You Are* [audio]. Chantilly, VA: The Great Courses, 2013.
25. MATERSKA Katarzyna. *Biblioteka jako „trzecie miejsce”.* *Biblioteki w społeczeństwie wiedzy: strategie dla przyszłości* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://projekt18.blox.pl/2010/07/Biblioteka-jako-trzecie-miejsce.html>. Stan z dnia 10.09.2018.
26. MATERSKA Katarzyna. Kultura informacyjna w organizacji opartej na wiedzy. In BRZEZIŃSKA-STEC Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece: ogólnopolska konferencja naukowa, Białystok, 4–6 czerwca 2007.* Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 13-24. ISBN 978-83-7431-159-5.
27. MCDONALD Andrew. The Ten Commandments revisited: the Qualities of Good Library Space. *Liber Quarterly* [Dokument elektroniczny] 2006, vol. 16, nr 2. Tryb dostępu: <https://www.liberquarterly.eu/articles/10.18352/lq.7840/>. Stan z dnia 10.09.2018.

28. MEINARDI Gabriela. Jak kultura organizacyjna ułatwia proces komunikacji z użytkownikiem? In BRZEZIŃSKA-STEĆ Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece: ogólnopolska konferencja naukowa, Białystok, 4–6 czerwca 2007*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 227–241. ISBN 978-83-7431-159-5.
29. MINKOV Michael. *What makes us different and similar: a new interpretation of the World Values Survey and other cross-cultural data*. Sofia: Klasika i Stil Publishing House, 2007. ISBN 978-9543270231.
30. MONTGOMERY Susan, MILLER Jonathan. The Third Place: the library as collaborative and community space in a time of fiscal restraint. *Faculty Publications* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 32. Tryb dostępu: http://scholarship.rollins.edu/as_facpub/32. Stan z dnia 29.12.2019.
31. OSMOND Humphrey. Function as the Basis of Psychiatric Ward Design. *Mental Hospitals*. 1957, vol. 8, nr 4, s. 23–27. ISSN 0096-5502.
32. PEŁDICH Marcin. Biblioteka w pięciu wymiarach – budownictwo biblioteczne w kontekście wymiarów kultury według Geerta Hofstedeego. In BRZEZIŃSKA-STEĆ Halina (red.). *Kultura organizacyjna w bibliotece: ogólnopolska konferencja naukowa, Białystok, 4–6 czerwca 2007*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2008, s. 427–439. ISBN 978-83-7431-159-5.
33. PEŁDICH Marcin. Biblioteka w świetle teorii wymiarów kultury. *Zarządzanie Biblioteką*. 2014, nr 1, s. 33–42. ISSN 2081-1004.
34. PEŁDICH Marcin. Siedem wymiarów biblioteki. Architektura i organizacja przestrzenna biblioteki w kontekście wymiarów kultury zaproponowanych przez F. Trompenarsa i C. Hampden-Turnera. In CHŁOPICKI Władysław, JODŁOWIEC Maria (red.). *Słowo w dialogu międzykulturowym*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej „Tertium”, 2010, s. 47–53. ISBN 978-83-61678-12-0.
35. RANGANATHAN Shiyali Ramamrita. *The Five Laws of Library Science*. Bombay: Asia Publishing, 1963.
36. SCHWARTZ Shalom H. A Theory of Cultural Value Orientations: Explication and Applications. *Comparative Sociology*. 2006, nr 2–3, s. 137–182. ISSN 1569-1330.
- SKUBAŁA Elżbieta. Wolny dostęp do zbiorów jako element podnoszenia jakości obsługi czytelnika w Bibliotece Głównej Politechniki Łódzkiej. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum*. 2006, nr 13, s. 163–176. ISSN 0860-7435.
37. SPRINGER Filip. Dworzec służy do wsiadania i wysiadania z pociągów? Tak, ale nie w Rumi. *Weekend Gazeta.pl* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://weekend.gazeta.pl/weekend/1,152121,18047950,-Dworzec_sluzy_do_wsiadania_i_wysiadania_z_pociagow_.html. Stan z dnia 10.11.2018.
38. TIETZ Jürgen. Parkhaus der Bücher. *Der Tagesspiegel* [Dokument elektroniczny]. 26.11.2004. Tryb dostępu: <http://www.tagesspiegel.de/kultur/parkhaus-der-buecher/565624.html>. Stan z dnia 10.11.2018.
39. TROMPENARS Fons, HAMPDEN-TURNER Charles. *Riding the waves of culture: Understanding cultural diversity in business*. London: Nicholas Brealey Publishing, 1996. ISBN 1857880331.
40. WOJCIECHOWSKI Jacek. *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa; Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997. ISBN 83-01-12432-6.
41. *World Values Survey* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.worldvaluessurvey.org>. Stan z dnia 10.11.2018.

Ewa Piotrowska

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
sekrnauk@up.krakow.pl

Widoczność bibliotek cypryjskich szkół wyższych w Internecie

Słowa kluczowe: Cypr, Republika Cypryjska, Turecka Republika Cypru Północnego, biblioteki akademickie, social media, biblioteki cyfrowe, repozytoria

Abstrakt: W artykule przedstawione zostały biblioteki cypryjskich uczelni publicznych i prywatnych, działające zarówno w Republice Cypryjskiej, jak i w Tureckiej Republice Północnego Cypru. Przeprowadzono analizę stron internetowych tych instytucji, ze szczególnym zwróceniem uwagi na oferowane e-usługi, obecność w social mediach oraz funkcjonowanie bibliotek cyfrowych i repozytoriów.

Keywords: Cyprus, Republic of Cyprus, Turkish Republic of Northern Cyprus, academic libraries, social media, digital libraries, repositories

Abstract: The article presents the libraries of Cypriot public and private universities operating both in the Republic of Cyprus and in the Turkish Republic of Northern Cyprus. An analysis of the websites of these institutions was carried out, with particular emphasis on offered e-services, presence in social media or the functioning of digital libraries and repositories.

Cypr, zwany wyspą Afrodyty, jest trzecią (po Sycylii i Sardynii) wyspą na Morzu Śródziemnym. Dzieli się na dwie części: Republikę Cypryjską oraz nieuznaną przez społeczność międzynarodową Turecką Republikę Cypru Północnego. W 2017 r. wyspę zamieszkiwało 1,2 mln mieszkańców, z czego ponad 850 tys. stanowili obywatele Republiki Cypryjskiej. Językami urzędowymi na Cyprze są grecki i turecki. Od 2004 r. Republika Cypryjska należy do Unii Europejskiej, a od 2008 – do strefy euro.

Wyspa posiada niezwykle bogatą historię. Na Cyprze panowali Fenicjanie, Mykeńczycy, Grecy, Persowie, Ptolemeusze, Rzymianie, Bizantyjczycy, Arabowie, Frankowie, Weneccjanie, Turcy i Brytyjczycy. Historia bibliotek na wyspie Afrodyty sięga czasów starożytnych. Pierwsze z nich powstawały przy świątyniach greckich. W czasach panowania rzymskiego dzięki darom lokalnych mieszkańców powstała najstarsza biblioteka publiczna w Soli (Soli), mieście założonym przez Greków w północnym Cyprze [4, s. 82]. W latach 1193–1571, kiedy na wyspie panowała francuska dynastia Lusignan, biblioteki znajdowały się na dworze królewskim oraz w kościołach i klasztorach. Lata 1571–1878 to czas, gdy Cyprem władali Turcy. W 1829 r. sułtan Mahmud II ufundował bibliotekę w Nikozji [4, s. 373], zawierającą kolekcję około 1 800 książek, głównie religijnych, a wśród nich rękopisy Koranu, a także cenne zbiory w języku tureckim, arabskim i perskim. Napływ książek z Grecji

i Wielkiej Brytanii, a także powstanie nowych bibliotek rozpoczęło się po zajęciu Cypru przez Brytyjczyków w 1878 r. W roku 1887 rząd brytyjski ustanowił na Cyprze prawo o egzemplarzach obowiązkowych, które trafiały do lokalnego biura w Nikozji oraz do British Museum. Większość bibliotek cypryjskich powstała po utworzeniu w 1927 r. Biblioteki Publicznej Nikozji, która obecnie jako Cyprus Library pełni funkcję biblioteki narodowej. Dalszy rozwój bibliotek nastąpił po odzyskaniu przez Cypr niepodległości w 1960 r. W 1974 r. Turcy opanowali około 40% wyspy. W tym czasie wiele kolekcji i bibliotek uległo zniszczeniu.

Fotografia 1. Symbol podziału wyspy. Przejście graniczne w centrum podzielonej stolicy Cypru – Nikozji (w części północnej zwanej Lefkosia)

Źródło: fotografia własna.

Skomplikowana sytuacja polityczna i podział Cypru (zob. fot. 1) powoduje, że w stolicy kraju – Nikozji istnieją dwie biblioteki narodowe: Cyprus Library oraz Biblioteka Narodowa Północnego Cypru, a na wyspie funkcjonują dwa systemy szkolnictwa wyższego.

Cyprus Library¹ powstała w 1927 r. z inicjatywy brytyjskiego gubernatora jako Cyprus Public Library. W 1987 r. instytucja zmieniła nazwę na Cyprus Library i pełni rolę biblioteki narodowej. Zadaniem instytucji jest przechowywanie i udostępnianie publikacji powstałych na Cyprze i dotyczących Cypru, tworzenie Cypryjskiej Bibliografii Narodowej oraz prowadzenie prac nad stworzeniem wspólnego katalogu bibliotek cypryjskich. Pełni też funkcję biblioteki publicznej, podlega Ministerstwu Edukacji i Kultury. Większość kolekcji dostępna jest w otwartym dostępie. Są to głównie publikacje w języku greckim i angielskim,

¹ <http://www.cypruslibrary.gov.cy/>.

ale posiada też zbiory w języku tureckim, francuskim i niemieckim. Biblioteka Narodowa Północnego Cypru² powstała w 1958 r. i posiada obecnie około 230 tys. woluminów.

Najstarszymi bibliotekami szkół wyższych były: otwarta w 1935 r. biblioteka Pedagogical Academy w Morfu oraz działająca od 1975 r. biblioteka Eastern Mediterranean University w Famaguście (oba miasta znajdują się obecnie w Tureckiej Republice Cypru Północnego).

Na wyspie działa Uniwersytet Cypryjski, który jest publiczną uczelnią powstałą w Nikozji w 1989 r. (studenci zaczęli studia w 1992 r.). Biblioteka uniwersytecka rozpoczęła działalność w 1990 r. Posiada kolekcję ponad 300 tys. dokumentów. W 2018 r. planowana jest przeprowadzka biblioteki do nowego kampusu uniwersyteckiego, gdzie powstaje Learning Resource Center „Stelios Ioannou”, mogące w przyszłości pomieścić 1 mln woluminów i oferujące około 900 miejsc pracy dla użytkowników. Biblioteka Uniwersytetu Cypryjskiego jest partnerem projektów OpenAIRE i OpenAIREplus, a w bibliotece siedzibę ma National Office for Support for Open Access, będące punktem informacyjnym, pomagającym naukowcom w procesie deponowania artykułów i promocji osiągnięć naukowych. W bibliotece funkcjonuje też repozytorium instytucjonalne LEKYTHOS, którego celem jest ochrona i promowanie dziedzictwa kulturalnego i naukowego Cypru. Zawiera ono zdigitalizowane materiały z archeologii, architektury, polityki, literatury i historii biblioteki. W kolekcji znajduje się też około 800 manuskryptów i rzadkich książek. Biblioteka oferuje swoim czytelnikom usługę Ask a Librarian (formularz rezerwacji spotkania z bibliotekarzem znajduje się na stronie www biblioteki) oraz AskLive service (czat z bibliotekarzem). Instytucja jest aktywna w mediach społecznościowych – od 2012 r. na Twitterze zamieszcza informacje o najnowszych wydarzeniach w bibliotece, a stronę Facebooka obserwuje około 3,5 tys. osób. Ponadto prowadzi bloga Scripta w serwisie Blogger z tekstami w języku greckim i angielskim. Jest również obecna w serwisie Pinterest i Google+.

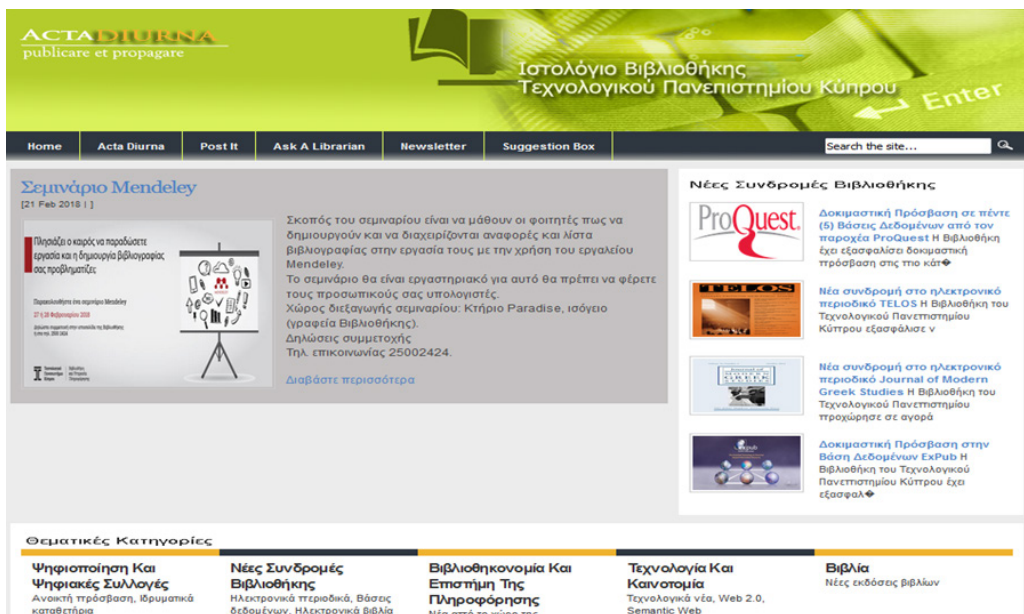
Biblioteka kolejnej publicznej uczelni – Open University of Cyprus³ – znajduje się w centrum Nikozji i rozpoczęła działalność w 2006 r. Jest członkiem Hellenic Academic Libraries Link (Heal-Link) i The Cyprus Academic Libraries Consortium. Nowoczesna placówka wspiera użytkowników poprzez narzędzia e-learningu oraz platformy komunikacyjne online. Jest przede wszystkim biblioteką elektroniczną, ale pełni też funkcję hybrydową, ponieważ posiada również materiały drukowane. Jej kolekcja składa się z 16,5 tys. woluminów oraz około 190 międzynarodowych baz danych. Szkolenia dla użytkowników odbywają się tylko przez platformy e-learningowe, poprzez web seminaria. Na stronie www biblioteki znajduje się usługa Ask a librarian oraz instytucjonalne repozytorium Kypseli, zawierające 2 tys. artykułów open access, dokumentów uniwersyteckich, dysertacji itp. Dokumenty gromadzone są w repozytorium od 2009 r., a składa się ono z trzech kolekcji: prace licencjackie, magisterskie i doktorskie obronione na uniwersytecie; publikacje naukowe pracowników uczelni oraz specjalne kolekcje cyfrowe, będące owocem współpracy uniwersytetu z różnymi organizacjami i instytucjami lub wynikami projektów i badań członków społeczności akademickiej. Biblioteki University of Cyprus i Open University of Cyprus posiadają wspólny katalog internetowy.

² <http://mkutup.mebnet.net/>.

³ <http://www.ouc.ac.cy/web/guest/libraryapky>.

Obok uniwersytetów na Cyprze działa również uczelnia techniczna – państwowa politechnika Cyprus University of Technology w Limassol, powstała w 2004 r., która jest jedną z najmłodszych uczelni cypryjskich. Pierwsi studenci rozpoczęli naukę w roku akademickim 2007/2008. Biblioteka uczelniana⁴ została otwarta w 2007 r. Na stronie www biblioteki funkcjonuje repozytorium instytucjonalne KTISIS, w którym pracownicy mogą deponować swoje dysertacje naukowe i kolekcje cyfrowe. Ponadto biblioteka oferuje serwis Ask your librarian, obsługiwany przez bibliotekarzy dziedzinowych. Instytucja jest aktywna w mediach społecznościowych: profil na Facebooku odwiedza prawie 2 tys. osób, a Instagram obserwuje ponad 250 użytkowników. Od 2009 r. biblioteka korzysta z Twittera, a także z Google+ i YouTube, prowadzi też własny blog biblioteczny (zob. rys. 1).

Rysunek 1. Blog biblioteczny w bibliotece Cyprus University of Technology w Limassol

Źródło: <https://library.cut.ac.cy>.

Biblioteki prywatnych uniwersytetów w Republice Cypryjskiej nie posiadają własnych stron internetowych. Informacje o ich działalności zamieszczane są tylko na stronach uczelnianych. Na przykład Frederick University⁵ jest prywatną uczelnią powstałą w 2007 r. z dwoma kampusami w Nikozji i Limassol, w których działają biblioteki. Bibliotekę posiada też European University Cyprus⁶, założony w 1961 r. jako Cyprus College. Z kolei biblioteka prywatnego Neapolis University, powstałego w 2010 r. w Pafos, nie posiada własnej strony internetowej, ale oferuje wiele

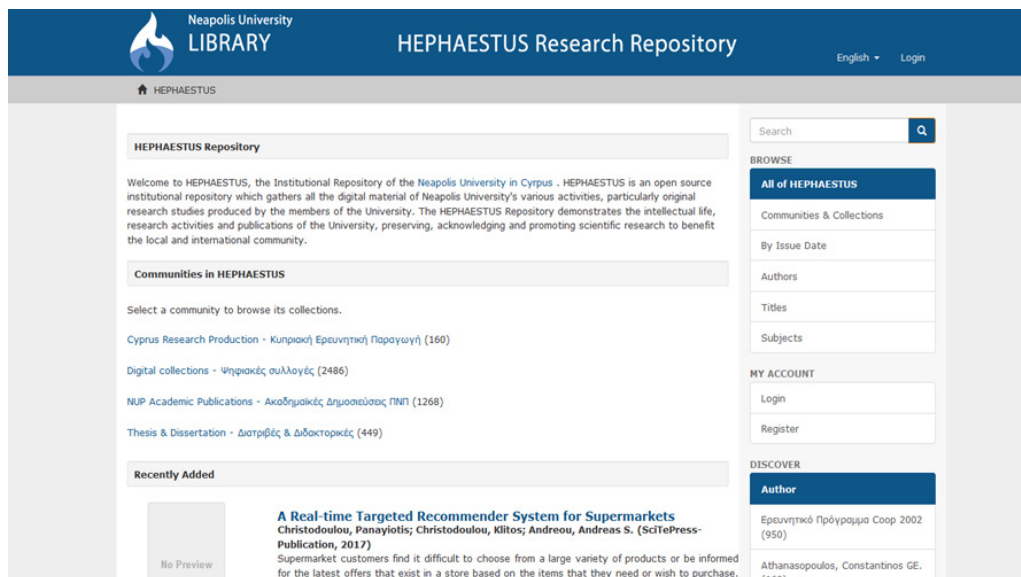
⁴ <http://library.cut.ac.cy/en/library>.

⁵ <http://www.frederick.ac.cy/library-services>.

⁶ <http://www.euc.ac.cy/en/about-us/library>.

usług dla użytkowników i tworzy instytucjonalne repozytorium HEPHAESTUS (rys. 2), gromadzące publikacje pracowników uczelni oraz dokumenty związane z regionem (zdigitalizowane czasopisma i artykuły prasowe).

Rysunek 2. Repozytorium HEPHAESTUS na Uniwersytecie Neapolis w Pafos

Źródło: <https://www.nup.ac.cy/hephaestus-research-repository/>.

Wyjątek wśród bibliotek uczelni prywatnych stanowi powstała w 1980 r. biblioteka University of Nicosia⁷, która posiada własną witrynę internetową i korzysta z social mediów: profil biblioteki na Facebooku obserwuje prawie 2,5 tys. osób, na Twitterze biblioteka zamieszcza informacje od 2012 r., ma też profil na Instagramie i na platformie mikroblokowej Tumblr.

Wyszukiwanie w bibliotekach cypryjskich ułatwia Cyprus Libraries Union Catalog, zawierający ponad 600 tys. rekordów bibliograficznych z 41 instytucji. Odrębnie funkcjonują jednak biblioteki akademickie Tureckiej Republiki Cypru Północnego. Eastern Mediterranean University w Famaguście powstał w 1979 r. jako Institute of Higher Technology, a w 1986 r. otrzymał obecną nazwę. Uczelnia jest największą szkołą wyższą w Północnym Cyprze i, podobnie jak inne uczelnie z tej części wyspy, posiada akredytację Rady Szkolnictwa Wyższego Turcji. Z kolei biblioteka uczelniana⁸ ze 150 tys. woluminami w języku tureckim i angielskim jest największą biblioteką akademicką w Północnym Cyprze. Instytucja oferuje wiele usług, dostęp do licznych baz danych i źródeł elektronicznych (rys. 3). Nie posiada repozytorium lub biblioteki cyfrowej, nie wykorzystuje też do kontaktu z użytkownikami mediów społecznościowych.

⁷ <http://www.library.unic.ac.cy/>.

⁸ <http://library.emu.edu.tr/>.

Rysunek 3. Strona www biblioteki Eastern Mediterranean University w Famagüście

ÖZAY Oral KÜTÜPHANESİ LIBRARY

SUMMON: SEARCH ALL RESOURCES
Search electronic resources (e-journal articles, e-books, etc.)
Search Advanced Search

ABOUT THE LIBRARY
Mission and Vision Statement
Policies
Library Hours
Collection and Location
Staff
Library Rules
History
Suggestion Box
Recommend a Book!

LIBRARY SERVICES
Services
Interlibrary Loan (ILL)
European Information Centre
Institutional Memberships
Announcements & News

HELP & GUIDANCE
Library User Training Courses
Reference Desk
Library Handbook
Virtual Tour

ELECTRONIC RESOURCES
Online Full Text Databases (Subscribed)
Online Bibliographic Databases (Subscribed)
EMU Institutional Repository (EMU I-REP)
Databases on Trial
Free E-Resources
Digital Copyright Information

CATALOGS & RESEARCH TOOLS
Unified Search (Summon)
Catalog Search (Search print resources)
E-Journals List (A to Z)
E-Books List
New Arrivals
Print Journals
Cyprus Newspapers Archives
Other Libraries
Library Borrower Account
Remote Access (Off-Campus Access)

ANNOUNCEMENTS

- Turnitin and iThenticate (Plagiarism Detection Systems)
- EMU Library Online Databases User Training Programs!
- Request a Library Training Session and Learn More About The Library!
- Register And Become a Library Member!
- Springer **E-BOOKS** are now available for EMU Community.

DATABASES ON TRIAL
Encyclopedia of Life Sciences (eLS) Database is available on a trial base until **31 December 2017**.
IET (The Institution of Engineering and Technology) Digital Library, INSPEC & IET tv (Engineering Databases) are available on a trial base until **31 December 2017**.
Cochrane Library Database is available on a trial base until **15 November 2017**.

Źródło: <https://www.emu.edu.tr/en/campus/library/1240>.

Biblioteki pozostałych państwowych uczelni nie posiadają własnych stron internetowych, a wszystkie informacje na temat ich działalności znajdują się tylko na stronach www uczelni, tj. np. biblioteka założonego w 1990 r. European University of Lefke⁹ czy biblioteka Middle East Technical University Northern Cyprus Campus¹⁰.

Z kilkunastu funkcjonujących w Północnym Cyprze prywatnych szkół wyższych tylko biblioteki dwóch z nich posiadają strony www: Near East University¹¹ w Nikozji (rys. 4) oraz Girne American University¹² w Kireonii. Podobnie jak biblioteki większości północnocypryjskich uczelni prywatnych, nie korzystają z mediów społecznościowych i nie tworzą repozytoriów. Pozostałe uczelnie prywatne informacje o swoich księgozbiorach zamieszczają na uczelnianej stronie internetowej, np. powstały w 2013 r. University of Kyrenia¹³, działający od 2015 r. również w Kireonii Final International University¹⁴ oraz Cyprus International University¹⁵, istniejący w Nikozji od 1997 r.

⁹ <http://www.eul.edu.tr/en/life-in-eul/services/library/>.

¹⁰ <http://ncc.metu.edu.tr/library/about>.

¹¹ <http://library.neu.edu.tr/cgi-bin/koha/opac-main.pl>.

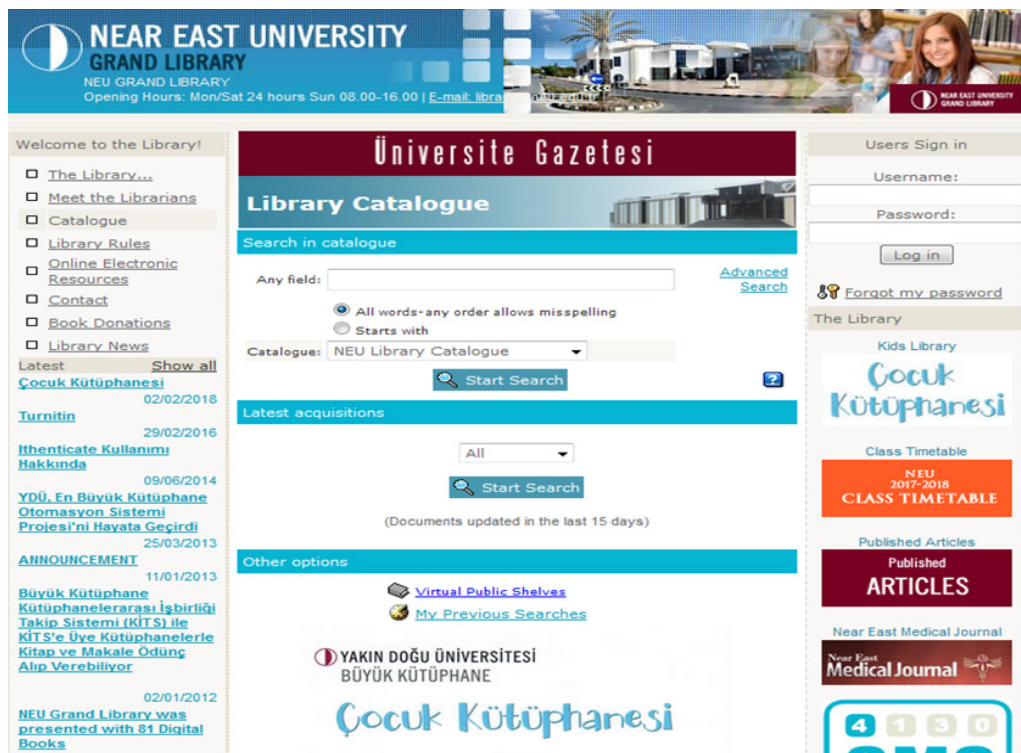
¹² <http://library.gau.edu.tr/iletisim.html>.

¹³ <http://aday.kyrenia.edu.tr/index.php/en/campus-life/library/>.

¹⁴ <https://www.final.edu.tr/m-15-kampus-ve-servisler/a-115-kutuphane>.

¹⁵ <http://www.ciu.edu.tr/en/academic/library>.

Rysunek 4. Strona www biblioteki Near East University w Nikozji

Źródło: <https://neu.edu.tr/kampuste-yasam/buyuk-kutuphane/>.

Mimo mniejszej liczby mieszkańców więcej szkół wyższych działa w północnej części wyspy. Przeważają tam uczelnie prywatne. Wiele bibliotek akademickich, zarówno w Republice Cypryjskiej, jak i w Tureckiej Republice Północnego Cypru powstało w ostatnich latach. Biblioteki większości uczelni nie posiadają własnej strony www, a informacje o źródłach bibliotecznych znajdują się tylko na stronie uczelnianej. Biblioteki prawie wszystkich niepublicznych uniwersytetów posiadają niewielkie księgozbiory.

Repozytoria instytucjonalne prowadzą tylko trzy biblioteki państwowych uczelni i jedna uczelni niepublicznej w Republice Cypryjskiej. Nie funkcjonują biblioteki cyfrowe, w których digitalizowane byłyby zbiory bibliotek. Cenne księgozbiory i unikalne dokumenty z życia Cypru znajdują się w cyfrowych kolekcjach tworzonych nie przez biblioteki, ale inne instytucje, np. Sylvia Ioannou Foundation. W księgozbiory tej fundacji znajdują się manuskrypty i rzadkie książki na temat Cypru, a niektóre z publikacji dostępne są w Digital Library¹⁶. Wyjątek wśród bibliotek akademickich stanowi Biblioteka Uniwersytetu Cypryjskiego, posiadająca repozytorium instytucjonalne LEKYTHOS z kolekcją unikalnych dokumentów na temat historii Cypru.

¹⁶ <https://www.sylviaioannoufoundation.org/en/digital-library.html>.

Nieliczne biblioteki korzystają z mediów społecznościowych, a najpopularniejszymi wśród nich są: Facebook, Twitter, Instagram oraz blogi biblioteczne. Cypryjskie biblioteki szkół wyższych nie wykorzystują potencjału tych mediów w kontaktach z czytelnikami. W lutym 2018 r. najpopularniejszym medium społecznościowym na Cyprze był Facebook – korzystało z niego 93,88% wszystkich osób używających social media. Inne media cieszyły się mniejszym zainteresowaniem: Pinterest – 3,24%, Twitter – 1,17%, YouTube – 0,93%, Instagram – 0,24%, Tumblr – 0,14%, pozostałe media – 0,39% wszystkich korzystających¹⁷. W lutym 2018 r. na Cyprze zanotowano ponad 553 000 użytkowników Facebooka, co stanowi ponad 50% populacji [1]. 31% osób korzystających z Facebooka miało od 18–24 lat, a wśród nich znajdują się też potencjalni użytkownicy bibliotek akademickich.

Bibliografia

1. *EworksWSI Cyprus Digital Marketing Blog* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.eworkswsi.com.cy/eworkswsi-cyprus-internet-marketing-blog/facebook-statistics-for-cyprus>. Stan z dnia 18.11.2018.
2. HARVEY John F. Cypriot Libraries. *International Library Review*. 1982, vol. 14, s. 107–134. ISSN 0020-7837.
3. HARVEY John F. Cyprus. In *Encyclopedia of Library History*. New York, London: Garland Publishing, 1994, s. 173–174. ISBN 0-8240-5787-2.
4. MISZTAŁ Mariusz. *Historia Cypru*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, 2013. ISBN 978-83-7271-749-8.
5. STEPHANOU Costas D. Cyprus. In WEDGEWORTH Robert (red.). *World Encyclopedia of Library and Information Services*. Chicago: American Library Association, 1993, s. 242–244. ISBN 0-8389-0609-5.

---

¹⁷ <http://gs.statcounter.com/social-media-stats/all/cyprus/#monthly-201802-201802-bar>.

Maria Stachnik

Biblioteka Instytutu Neofilologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
mariasta@up.krakow.pl

Biblioteki uniwersyteckie departamentów i regionów zamorskich Francji

Słowa kluczowe: Francja, departamenty i regiony zamorskie, geopolityka, wielokulturowość, uniwersytety, biblioteki uniwersyteckie

Abstrakt: Biblioteki uniwersyteckie departamentów i regionów zamorskich to takie same placówki, jak te we Francji kontynentalnej. Podlegają temu samemu systemowi organizacji, zarządzania i z założenia podobnie funkcjonują. A jednak by je opisać, należy uwzględnić i wyjaśnić różnice wynikające z uwarunkowań geopolitycznych, ekonomicznych oraz przede wszystkim narodowościowych związanych z wielokulturowością terytoriów, na których działają. Biorąc pod uwagę te problemy, przedstawiono, w jaki sposób Francja realizuje, we współpracy z Unią Europejską, politykę spójności w odniesieniu do edukacji i kultury tamtejszych uniwersytetów i ich bibliotek.

Keywords: France, overseas departments and regions, geopolitics, multiculturalism, universities, university libraries

Abstract: After conducting an analysis of the academic libraries of France located in the mainland and in the overseas regions that belong to France, a conclusion can be drawn that they are all similar. Not only does they operate in the same manner but also they are subject to the same organizational and management system. However several factors have to be considered and explained further in order to describe and understand the differences between the French academic libraries located in different areas. These elements are the economical and geopolitical conditions, as well as ethnic backgrounds regarding the multiculturalism of the French territories. The article describes all of the aforementioned problems and presents how France, in cooperation with The European Union, is pursuing the cohesion policy in academic libraries located in different areas in the context of the local culture and educational system.

Francja jest jednym z niewielu państw, którego terytorium znajduje się na terenie Europy oraz w innych częściach świata. Francuzi często nazywają swój kraj l'Hexagone (sześciokąt) [6, s. 851] – co oznacza kształt jej terytorium europejskiego. Całość V Republiki można podzielić na: Francję metropolitarną (Metropolię) i Francję zamorską [8, s. 201–202]. Pierwsze pojęcie odnosi się do Francji kontynentalnej wraz z Korsyką, położonej na terenie Europy, drugie obejmuje pozostałe posiadłości (w Ameryce Południowej, na Karaibach oraz na Oceanie Indyjskim), czyli dawne kolonie. Obszary te zostały uznane po II wojnie światowej, na mocy konstytucji 1946 r. [8, s. 201], za integralną część Republiki Francuskiej i włączone w politykę regionalną państwa (zob. rys. 1).

Francja zamorska składała się z: departamentów zamorskich (DOM – départements d'outre-mer) i terytoriów zamorskich (TOM – territoires d'outre-mer). Rewizja konstytucji z dnia 28 marca 2003 r. usunęła z francuskiego porządku prawnego pojęcie terytoriów zamorskich (TOM), wprowadzając jednocześnie termin zbiorowości zamorskich i nową systematykę Francji zamorskiej [13].

Rysunek 1. Mapa – departamenty i regiony zamorskie Francji

Źródło: Département et region d'outre-mer In *Wikipédia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://fr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9partement_et_r%C3%A9gion_d%27outre-mer.

W wyniku zmian prawnych dwie podstawowe jednostki podziału administracyjnego V Republiki stanowią departamenty i regiony. Wydzielono 26 regionów (22 w części metropolitalnej) oraz 101 departamentów, z czego 96 znajduje się na obszarze Francji kontynentalnej, a 5 to departamenty zamorskie (Gwadelupa, Martynika, Mayotte, Gujana Francuska, Réunion). Do Francji należą także obszary francuskich zamorskich wspólnot terytorialnych oraz terytoria zamorskie [8, s. 211].

Wszystkie te terytoria mają różne formy zależności od Francji. Najściślej połączone są z Paryżem departamenty będące jednocześnie regionami zamorskimi. Są to takie same departamenty, jak te położone w Metropolii. Każdy z nich tworzy jednocześnie region administracyjny. Zatem będąc częścią V Republiki, wchodzą w skład Unii Europejskiej i obowiązują w nich te same prawa [16, s. 22].

Przez ponad pół wieku mapa geopolityczna Francji zmieniała się wielokrotnie. Powodem tego były nasilające się w tym okresie ruchy narodowyzwolenicze, postępująca dekolonizacja oraz narastające problemy ekonomiczne tych obszarów. Niemniej jednak kolejne rządy prowadziły wobec terytoriów zamorskich, zwłaszcza tych, które stanowią część terytorium Francji, politykę regionalną, mającą na celu niwelowanie różnic w rozwoju

społeczno-gospodarczym terytoriów zależnych. Za jej początek przyjmuje się ustanowienie w lutym 1963 r. międzyresortowej Delegatury do spraw Zagospodarowania Przestrzennego i Działań Regionalnych (DATAR – Délégation à l'aménagement du territoire et à l'action régionale) i działającej w latach 2005–2009 pod nazwą DIACT (Délégation interministérielle à l'aménagement du territoire et à l'attractivité régionale). W 2014 r. z połączenia DATAR, Międzyresortowego Komitetu Miast i Narodowej Agencji ds. Spójności Społecznej i Równych Szans utworzono Generalny Komisariat ds. Równości Terytoriów (CGET), który jest jednostką administracyjną państwa podlegającą Ministrowi Spójności Terytorialnej (Ministère de la Cohésion des territoires). Działalność tego komisariatu na rzecz rozwoju regionów polega na koordynacji działań oraz współpracy z władzami lokalnymi i innymi podmiotami lokalnymi.

W departamentach zamorskich rząd francuski jest reprezentowany przez mianowanego prefekta. Mieszkańcy wybierają na 6-letnie kadencje członków organów samorządu lokalnego: Rady Generalnej i Rady Regionalnej, które współpracują z prefektem i realizują na tych terenach politykę rządową z jednoczesnym uwzględnieniem lokalnych interesów i różnic kulturowych. Bezpośredni nadzór nad tymi departamentami i regionami zamorskimi z ramienia rządu francuskiego sprawuje Ministerstwo ds. Terytoriów Zamorskich (Ministère des Outre-mer).

DOM-ROM (Départements d'outre-mer et Régions d'outre-mer) przynależą do Unii Europejskiej. Nazwane są regionami ultraperyferyjnymi¹, czyli położonymi w znacznej odległości od kontynentu europejskiego. Na tej podstawie korzystają one ze specjalnych środków działania, które pozwalają stosować na ich terytorium prawo wspólnotowe Unii Europejskiej przy uwzględnieniu lokalnych różnic. To właśnie realizowana przy współpracy z Unią Europejską polityka spójności stała się współcześnie głównym instrumentem rozwoju departamentów zamorskich Francji. Działania te mogły mieć miejsce dzięki wcześniejszej decyzji Trybunału Sprawiedliwości z 1978 r., który w odniesieniu do prawodawstwa Wspólnoty Europejskiej uznał departamenty zamorskie Francji za integralną część Republiki Francuskiej. Zaowocowało to w 1989 r. objęciem departamentów zamorskich pierwszymi programami regionalnymi Wspólnoty (program POSEI).

Rozwój regionów zamorskich Francji utrudniają warunki naturalne tych terytoriów, czyli ogromna odległość od Metropolii, ograniczenia historyczne związane z rozwojem przemysłu dopiero w XX w. oraz wysoki poziom bezrobocia i ubóstwo społeczeństwa. Dochodzą do tego problemy wielokulturowości (językowe, etniczne, rasowe, kulturowe), które Francja usiłuje rozwiązywać poprzez działania sprawdzające się i świetnie funkcjonujące na gruncie europejskim, niedostosowane jednak do końca do warunków lokalnych terytoriów zamorskich. Problemem w tych rejonach jest uzależnienie ich od pomocy finansowej Unii Europejskiej, której stanowią integralną część. Szczególnie jest to widoczne w sektorach gospodarki związanych z wysoką techniką i innowacyjnością. Dlatego, aby aktywizować wewnętrzny rozwój gospodarczy DOM, jako główne narzędzie polityki regionalnej mające

¹ Marta Pachocka: Francuskie posiadłości zamorskie – Portal Spraw Zagranicznych [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.psz.pl/168-archiwum/marta-pachocka-francuskie-posiadlosci-zamorskie>. 2007. Stan z dnia 11.05.2018.

na celu poprawę sytuacji terytoriów zamorskich, przyjęto inwestycje w infrastrukturę oraz pobudzenie rozwoju przedsiębiorstw poprzez transfer wiedzy i inwestycje w kapitał ludzki, co ma istotne znaczenie w przyspieszaniu tego procesu [7, s. 230]. Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego, które następuje w wyniku kształcenia na poziomie wyższym, dokonuje się poprzez kształtowanie gospodarki opartej na wiedzy oraz zwiększanie nakładów na te procesy i w tym kierunku zmierzają działania państwa francuskiego.

Istnienie różnic w poziomie kształcenia pomiędzy regionami Francji metropolitalnej i Francji zamorskiej w tym kontekście jest faktem; pomimo że departamenty zamorskie, posiadające jednocześnie status regionów, otrzymują takie same środki finansowe jak metropolitalne jednostki administracyjne. Stanowiąc integralną część Republiki, korzystają ze wspólnotowych grantów przeznaczonych na rozwój działalności edukacyjnej, naukowej i gospodarczej, jednak różnice w poziomie edukacji są bezsprzeczne [7, s. 235–236]. Powodów tego stanu rzeczy jest wiele. Problemy edukacyjne departamentów zamorskich w dużej mierze powodowane są ich kolonialną przeszłością, w tym uprzywilejowaną pozycją języka kreolskiego w jego różnych odmianach. Również znaczne zróżnicowanie kulturowo-etniczne, wzmagane dodatkowo przez niedostosowanie materiałów edukacyjnych, utrudnia proces kształcenia już na poziomie elementarnym. Jedynymi publicznymi ośrodkami kształcenia akademickiego na tych terytoriach pozostają Uniwersytet Antyli i Gujany Francuskiej oraz Uniwersytet Réunion, podczas gdy wszystkie najbardziej prestiżowe grandes écoles (a zatem politechniki, uczelnie techniczne i inne) zlokalizowane są w Metropolii. Dlatego też regiony europejskie Francji dominują nad regionami zamorskimi zarówno pod względem szkolnictwa podstawowego, jak i średniego oraz wyższego. Dokonując regionalnego porównania poziomu edukacji we Francji, można zaobserwować, że najlepsze wskaźniki osiągnęły uniwersytety Réunion i Martynika, a najgorsze Gujana Francuska i Mayotte. Przyczyną niskiego poziomu szkolnictwa są, w tym ostatnim z wymienionych regionów, trudności językowe. W Gujanie, Gwadelupie, Reunion i Martynice wprawdzie językiem urzędowym jest język francuski, jednak językiem powszechnie używanym jest kreolski w różnych dialektach. Podobna sytuacja ma miejsce na Mayotte, gdzie języki lokalne: moryski i malgaski są językami mówionymi większości mieszkańców, a szkolnictwo wyższe, gdzie językiem wykładowym jest francuski, ma do pokonania wiele barier.

Na Antylach i w Gujanie początki szkolnictwa wyższego sięgają 1947 r., kiedy to przyłączono Szkołę Prawniczą (l'école de droit) z Fort-de-France (stolica Martyniki) do Uniwersytetu w Bordeaux. W następnych latach powstawały na wyspach kolejne centra edukacji na poziomie wyższym. W 1968 r. ustawa o szkolnictwie wyższym (loi d'orientation de l'enseignement supérieur) zmieniła funkcjonowanie szkolnictwa wyższego na Antylach i Gujanie. Centrum Wyższej Edukacji, Centrum Szkolnictwa Wyższego i Instytut Vizioz'a przekształcono w jednostki naukowo-badawcze (Unité d'enseignement et de recherche – UER). To posunięcie ze strony władz francuskich pozwoliło na utworzenie w tym rejonie w 1970 r. Centrum uniwersyteckiego Antyli i Gujany (Centre Universitaire des Antilles et de la Guyane – CUAG). Jednostka ta otrzymała osobowość prawną i stała się niezależna finansowo. Do 2014 r. Uniwersytet Małych Antyli i Gujany Francuskiej, który został założony w 1982 r., kształcił głównie studentów z trzech wysp:

Gwadelupy, Gujany i Martyniki. W jego skład wchodziły trzy kampusy – dwa na Gwadelupie: Fouillole w Pointe-à-Pitre (miasto położone w centralnej części Gwadelupy), Camp Jacob w Saint-Claude (miasto na wyspie Basse-Terre – Gwadelupa) i na Martynice Schoelcher (miasto położone w pobliżu stolicy Fort-de France). Kolejna ustawa w 2014 r. pozwoliła na podzielenie Uniwersytetu Małych Antyli i Gujany Francuskiej (Université des Antilles et de la Guyane) na dwie autonomiczne uczelnie: Uniwersytet Małych Antyli (Université des Antilles) i Uniwersytet Gujany (Université de Guyane).

Uniwersytet Małych Antyli, jedyny uniwersytet publiczny na Karaibach, składa się od 2014 r. z dwóch ośrodków: jednego na Gwadelupie i drugiego na Martynice. Każdy z nich, dzięki posiadaniu odrębnej rady naukowej, posiada uprawnienia decyzyjne oraz samodzielnie zarządza administracją, finansami i organizacją prowadzonych zajęć. Uniwersytet Małych Antyli posiada siedem bibliotek, cztery na Martynice i trzy na Gwadelupie, zgrupowanych wokół Wspólnego Centrum Dokumentacji (Service Commun de la Documentation – SCD), która koordynuje politykę gromadzenia zbiorów (zob. fot. 1–2). Szczególną opieką bibliotek objęte są pozycje należących do spuścizny narodowej regionu Karaibów.

Fotografia 1. Biblioteka Campusu Schoelcher

Źródło: http://buag.univ-ag.fr/sites/buag.univ-ag.fr/files/styles/image_pour_contenu/public/buschoelcher_1.png?itok=9Eve-DGe.

Fotografia 2. Biblioteka Camp-Jacob w Saint-Claude

Źródło: http://buag.univ-ag.fr/sites/buag.univ-ag.fr/files/styles/image_pour_contenu/public/bu_saint-claude_0.png?itok=9vWDMjk1.

W czterech bibliotekach ośrodka uniwersyteckiego na Gwadelupie usytuowanych w różnych częściach wyspy pracuje 28 osób. Na Martynice w trzech bibliotekach kadra składa się z 25 osób [17, s. 25]. Personel biblioteczny podzielony jest na kategorie A, B, C, zgodnie z zasadami obowiązującymi we Francji kontynentalnej. Podział na kategorie obowiązuje we wszystkich bibliotekach francuskich, gdzie A oznacza kustoszy, B – bibliotekarzy, a C – magazynierów.

W XXI w. wybudowano biblioteki kampusu Schœlcher na Martynice (2013) i kampusu Saint-Claude (2012) na Gwadelupie. Wszystkie biblioteki w tych dwóch ośrodkach akademickich oddają do dyspozycji czytelników 10 691 m² powierzchni, 1 139 miejsc siedzących, 350 tys. książek, 95 tys. e-booków, 10 tys. e-czasopism, prace licencjackie i magisterskie, a także dostęp do baz danych typu Scopus, JSTOR, CARIN ect. Godziny otwarcia każdej z bibliotek wydziałowych podane są na stronie uniwersytetu w zakładce Vie des Campus. Opłata wpisowa na uniwersytet daje studentom jednocześnie prawo dostępu do zasobów bibliotek. Czytelnicy zewnętrzni płacą czekiem 44€. Czytelników podzielono na trzy grupy użytkowników, z których każda ma prawo do wypożyczenia:

- 8 książek na okres 3 tygodni – studenci studiów licencjackich i czytelnicy zewnętrzni;
- 10 książek na 4 tygodnie – studenci studiów magisterskich;
- 20 książek na 8 tygodni – doktoranci i wykładowcy.

Dodatkowo na 2 tygodnie można wypożyczać 3 pozycje na innych nośnikach (CD, DVD, czasopisma).

W bibliotece prowadzone są szkolenia dla studentów pierwszego roku, studiów licencjackich, magisterskich, pracowników nakowo-dydaktycznych oraz szkolenia doskonalące w wolnym dostępie z zakresu poszczególnych dziedzin wiedzy. Korzystając z komputerów zalogowanych poprzez Wi-Fi do sieci informatycznej danego kampusu, każdy uprawniony czytelnik ma dostęp do zasobów cyfrowych biblioteki uniwersyteckiej po uprzednim aktywowaniu swojego konta SESAME. Katalog Kolibris wspólny dla Uniwersytetu Antyli i Uniwersytetu Gujany pozwala na przeszukiwanie zasobów bibliotek uniwersyteckich. Natomiast poprzez wyszukiwarkę Uadoc Uniwersytetu Antyli można zamawiać i korzystać z zasobów tradycyjnych i cyfrowych, baz danych i bibliograficznych bibliotek tego uniwersytetu. PEB (Prêt entre Bibliothèques – wypożyczalnia międzybiblioteczna) umożliwia udostępnianie pozycji z innych bibliotek. W skład kolekcji biblioteki Uniwersytetu Antyli wchodzi zasoby Biblioteki Cyfrowej Manioc, Caribbean Ebooks EBSCO, Caribbean Serch, Ebooks Carin, Elibris Caraïbe.

Dzięki staraniom Francuskiej Biblioteki Narodowej i dołączając do ogólnoświatowej tendencji zmierzającej do umieszczania na nośnikach cyfrowych zasobów bibliotek, objęto cyfryzacją także departamenty i regiony zamorskie Francji. Cyfryzacja w bibliotekach jest kierowana i koordynowana przez Departament Dziedzictwa Narodowego i Polityki Cyfrowej w Wydziale Książki i Czytelnictwa Ministerstwa Kultury i Komunikacji (Département du Patrimoine et de la Politique numérique au service du livre et de la lecture du ministère de la Culture et de la Communication) [18]. Dyrektor Departamentu Współpracy BnF opracowuje usystematyzowane wytyczne dotyczące finansowania i rozwoju cyfryzacji nie tylko bibliotek, ale i muzeów, a nawet centrów sztuki współczesnej. Cyfrowe zasoby będą w przyszłości zebrane w bibliotece cyfrowej Gallica Francuskiej Biblioteki Narodowej i objęte prawami autorskimi. W 2006 r., w ramach tej inicjatywy, powstała biblioteka cyfrowa Manioc gromadząca zasoby związane z Karaibami i Amazonią. Obejmuje ona zbiory bibliotek uniwersyteckich Uniwersytetu Antyli i Uniwersytetu Gujany Francuskiej.

Uniwersytet Gujany Francuskiej powstał w stolicy regionu Cayenne 1 stycznia 2015 r. na mocy decyzji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego Francji. Plan rozwoju, jaki przedstawiono, pozwolił na przyznanie uniwersytetowi pełnej autonomii. Oferta studiów oparta na specyfice tego regionu uwzględnia warunki społeczno-gospodarcze. Do dyspozycji studentów są więc kierunki związane ze zdrowiem w tropikach, różnorodnością biologiczną, zasobami naturalnymi, wielokulturowością, wielojęzycznością, a także zagadnieniami integracji. Uniwersytet oferuje 31 programów studiów, w tym 19 na poziomie licencjackim i 12 na poziomie magisterskim, uczestniczy w programach mobilności i wymiany. Wszystko to w ramach 5 dyscyplin naukowych: sztuki, literatury, języków obcych, nauk o zdrowiu, nauk ścisłych i technologii, prawa i ekonomii. Studia są prowadzone na miejscu lub zdalnie.

Fotografia 3. Budynek biblioteki Uniwersytetu w Gujanie

Źródło: <https://beautifullibraries.files.wordpress.com/2016/03/cayenne.jpg>.

Budynek biblioteki (fot. 3) oddano w 2013 r. Jest to nowoczesnie wyposażony obiekt, z systemem automatycznej identyfikacji danych RFID, z możliwością automatycznego wypożyczenia i zwrotów. Oferuje czytelnikom 75 tys. książek drukowanych, 42,5 tys. książek elektronicznych i dostęp do ponad 20 tys. artykułów w czasopiśmie internetowych. W czytelni do dyspozycji korzystających z usług biblioteki przeznaczonych jest w wolnym dostępie 40 stanowisk komputerowych. Wspólnemu Centrum Dokumentacji Uniwersytetu Gujany podlega jedna biblioteka. Personel biblioteki to 12 bibliotekarzy o różnym statusie zawodowym (podział na kategorie: A, B, C) oraz jedna osoba na stanowisku administracyjnym. Dwuosobowemu kierownictwu biblioteki podlegają kierownicy trzech oddziałów: gromadzenia zbiorów, prowadzenia badań i zarządzania zasobami cyfrowymi oraz udostępniania zbiorów i usług dla użytkowników.

W bibliotece realizowany jest projekt Voltaire przeznaczony dla studentów pierwszego cyklu nauczania, służący poprawie znajomości ortografii języka francuskiego. Biblioteka prowadzi również typowe szkolenia biblioteczne, a także szkolenia dla pierwszego i trzeciego stopnia studiów oraz dla pracowników naukowo-dydaktycznych. Studenci mają obowiązek elektronicznego rejestrowania prac (przy zachowaniu praw autorskich), podobnie jak pracownicy naukowcy uniwersytetu, których publikacje biblioteka wprowadza do repozytorium instytucjonalnego HAL Guyane.

Biblioteka świadczy bardzo zróżnicowane usługi, np. do przewozu dokumentów papierowych udostępnianych studentom Saint-Laurent-du-Maroni (drugie co do wielkości miasto w Gujanie) zorganizowano prom. Istnieje także możliwość wypożyczeń

międzybibliotecznych poprzez PEB (Prêt entre bibliothèques). Biblioteka zapewnia pracownikom i studentom zdalny dostęp do zasobów poza kampusem, a także możliwość wyszukiwania zasobów uczelni w jednym interfejsie. Wspólny katalog KOLIBRIS daje możliwość przeszukiwania dokumentów bibliotek uniwersyteckich nie tylko Gujany, ale i Gwadelupy oraz Martyniki. Ze strony biblioteki można uzyskać dostęp do Biblioteki Cyfrowej Manioc.

Uniwersytet Réunion (L'université de La Réunion – UR) został założony w 1982 r. i jest jedynym uniwersytetem europejskim w rejonie Oceanu Indyjskiego. Położony w regionie ultrapersyferyjnym Unii Europejskiej, oddalony jest o 9 tys. km od Metropoli. W 2012 r. na 800 tys. mieszkańców 18 tys. stanowili studenci. Wpływ na tak niski odsetek populacji studiującej ma z pewnością nietypowy kontekst społeczno-ekonomiczny (wysoki wskaźnik bezrobocia, analfabetyzmu oraz brak dobrze rozwiniętego przemysłu). Według raportu z 2014 r. na uniwersytecie studiowało 12 tys. studentów, w tym około 9 tys. stanowili studenci studiów licencjackich, 2,6 tys. to studenci studiów magisterskich, a 300 – studiów doktoranckich [15].

Od momentu powstania kampusy uniwersytetu rozlokowane są w stolicy Saint-Denis, w Tampon i w Saint-Pierre (południowa część wyspy). Uniwersytet jest jednostką wielowydziałową, a jego biblioteka (fot. 4) składa się z siedmiu bibliotek zintegrowanych oraz pięciu stowarzyszonych kierowanych przez Wspólne Centrum Dokumentacji. SCD prowadzi szkolenia dla studentów studiów licencjackich i magisterskich oraz specjalny kurs dla doktorantów. Prowadzone są starania o odnowienie i konserwację zbiorów, a także o scalenie katalogów poszczególnych bibliotek, zwłaszcza tych z Saint-Pierre.

Fotografia 4. Biblioteka Uniwersytetu Reunion – campus Tampon

Źródło: <http://www.journal.re/wp-content/uploads/2016/11/universite-du-tampon.jpg>.

SDC dysponuje 1 545 miejscami siedzącymi oraz 200 stanowiskami komputerowymi. Każdy, kto zapisze się na studia, może korzystać z biblioteki i wypożyczać 5 książek na okres 2 tygodni. Wykładowcy, naukowcy i personel uniwersytetu mają prawo wypożyczyć 15 książek na 4 tygodnie. Biblioteka posiada bardzo bogate kolekcje z zakresu geologii, biologii morskiej i lądowej oraz nauk związanych z Oceanem Indyjskim i kulturą kreolską. W trakcie realizacji jest budowa muzeum uniwersyteckiego, którego zbiory związane będą z tym regionem świata. Warto wspomnieć, że kolekcja *Ocean Indyjski* otrzymała nagrodę „Collex d'excellence pour la recherche” ufundowaną przez Collex-Persée Scientific Interest Group przy wsparciu Francuskiego Ministerstwa Edukacji Narodowej i Badań Naukowych. W kolekcji umieszczono 22 tys. tytułów w 34,5 tys. egzemplarzy, do których można dotrzeć przez wyszukiwarkę. Inne kolekcje w bibliotece uniwersyteckiej obejmują: twórczość literacką strefy Oceanu Indyjskiego, studia związane z Oceanem Indyjskim, prace powstałe i obronione na UR, zaabonowane publikacje naukowe w wersji cyfrowej, prasę regionalną i regionu Oceanu Indyjskiego. Biblioteki oferują usługi online, ale digitalizacja zbiorów przebiega nierównomiernie, stopień zaawansowania prac zależy od specjalizacji. Biblioteka uniwersytecka ma dostęp do 20 tys. czasopism online z różnych dziedzin. Z różnych platform internetowych użytkownicy mają dostęp do książek wydanych w postaci cyfrowej. Mogą je wyszukiwać poprzez swoje konta biblioteczne.

Tak jak we wszystkich uniwersytetach francuskich, prace obronione na Uniwersytecie Reunion muszą zostać zdeponowane na portalu Thèses.fr (<http://www.theses.fr>) i są dostępne w Internecie po uzyskaniu zgody autora. Za pomocą wypożyczalni międzybibliotecznej (PEB) można wypożyczyć z innych bibliotek prace czy też inne dokumenty niezbędne do prowadzenia badań, można też zamawiać i mieć dostęp do zasobów UR znajdujących się w katalogu Papangue.

Odrębną jednostkę stanowi Uniwersyteckie Centrum Badań i Kształcenia na Mayotte (rys. 2, fot. 5). Mayotte to francuska wyspa położona w archipelagu Komorów na Oceanie Indyjskim. Jest to jeden z departamentów zamorskich Francji. Jego stolicą jest Mamoudzou, zaś językiem urzędowym jest język francuski. Jednocześnie jest to najbardziej oddalony region Unii Europejskiej.

Rząd Francji, mając na względzie rozwój społeczno-ekonomiczny wyspy oraz konieczność rozwoju i kontynuowania badań naukowych w dwóch dziedzinach: środowiska morskiego i tropikalnych ekosystemów morskich, utworzył w 2011 r., we współpracy z władzami lokalnymi, Uniwersyteckie Centrum Badań i Kształcenia (Centre Universitaire de Formation et de Recherche – CUFR) na wyspie Mayotte. Uniwersytet w Nîmes sprawuje opiekę naukową oraz pełni rolę doradcy w pracach związanych z organizacją i funkcjonowaniem Centrum, które jest placówką publiczną szkolnictwa wyższego [14, s. 1–14].

Rysunek 2. Uniwersyteckie Centrum Badań i Kształcenia – lokalizacja

Źródło: http://www.univ-mayotte.fr/_contents-images/ametys-internal%253Asites/cufr2/ametys-internal%253Acontents/venir-au-cufr-article/_metadata/content/_data/carte_localisation_cufr-2.png_450x413.

Wydziały Centrum Badań i Kształcenia współpracują z uniwersytetami z terenu Francji kontynentalnej. Wydział Prawa, Ekonomii i Zarządzania współpracuje z Uniwersytetem Aix-Marseille i Nîmes. Wydział Literatury i Nauk Humanistycznych współdziała z Uniwersytetem Montpellier 3 i Nîmes. Wydział Nauk Ścisłych i Technologii kooperuje z Uniwersytetem Montpellier, a także z najbliższym Uniwersytetem Reunion.

Oferowane kierunki studiów odpowiadają potrzebom regionu i istniejących na wyspie przedsiębiorstw. Większość mieszkańców to afro- i arabo-muzułmanie, a także Maorysi. Wprawdzie językiem urzędowym jest francuski, jednak mówionym – maoryski lub suahili. Dostosowanie prowadzonych studiów do wymagań i możliwości miejscowej społeczności spowodowało otwarcie typowych dla tego regionu specjalizacji – na temat cywilizacji afrykańskiej i muzułmańskiej oraz związanych z językami regionalnymi (maoryskim i suahili). Placówka prowadzi także badania naukowe, przede wszystkim w dwóch dziedzinach: biologii morskiej i współczesnej literaturze maoryskiej. Centrum posiada laboratoria: analiz biologicznych i biochemicznych, doświadczalne, wyposażenia statków do prowadzenia badań morskich. Placówka uczestniczy w realizacji różnych projektów, np. EPICURE – projekt związany z populacją ryb raf koralowych Wysp Rozproszonych (położonych między Madagaskarem a Afryką).

W Centrum Uniwersyteckim Mayotte między 2015 a 2016 r. studiowało 1 365 studentów. W roku akademickim 2017/2018 na studiach licencjackich studiowało 1 171 osób, a na studiach magisterskich ok. 300. Kadra dydaktyczna to 36 osób zatrudnionych na stałe oraz profesorowie wizytujący.

Fotografia 5. Uniwersyteckie Centrum Kształcenia i Badań Mayotte

Źródło: https://la1ere.francetvinfo.fr/sites/regions_outremer/files/styles/home_first/pulic/assets/images/2017/11/30/web-70113-003_b7cfb30-bbcd-0134-e6dd-00155d268d09_14_84319125_550-670559.jpeg?itok=sSUU3f7m.

Biblioteka Uniwersytecka, czyli Centrum Dokumentacji Uniwersyteckiej, ma 220 m² powierzchni pomieszczeń, z czego ok. 150 m² przeznaczono dla czytelników. Do dyspozycji nauczających i studentów oddano 220 tys. pozycji. Są to: monografie, periodyki, mapy i DVD [14, s. 11]. Pozycje te można przeglądać na miejscu lub wypożyczać poprzez stronę internetową Centrum Dokumentacji. Każdy, kto posiada własne konto internetowe, może: wyszukiwać, zamawiać, prolongować oraz zwracać dokumenty po uprzednim zgłoszeniu pracownikowi biblioteki. Nie wszyscy użytkownicy biblioteki mają możliwość korzystania z Internetu, z tego powodu rezerwacja książki ważna jest przez tydzień. Współpracujące z biblioteką Centrum zasobów informatycznych Centrum Uniwersyteckiego Mayotte oferuje korzystającym z zasobów cyfrowych pomoc w korzystaniu z komputerów i oferowanych przez ten oddział usług informatycznych.

Na stronie Centrum Dokumentacji Uniwersyteckiego Centrum Kształcenia i Badań na Mayotte nie znajdziemy informacji o personelu biblioteki. Z raportów wynika, że jest tam zatrudniona jedna osoba pełniąca funkcję kierownika, której podlega jeden pracownik pomocniczy, czyli magazynier oraz osoby będące na stażu i wolontariusze.

Opisane biblioteki uniwersyteckie regionów zamorskich stanowią integralną część instytucji, przy których działają. Prezydentowi uniwersytetu podlega bezpośrednio dyrektor biblioteki uniwersyteckiej, z kolei dyrektor kieruje Wspólnym Centrum Dokumentacji (SDC), które na tych samych zasadach, jak wszystkie biblioteki uniwersyteckie w metropolii i w oparciu o takie same prawa, koordynuje politykę gromadzenia i archiwizowania oraz

sprawuje nadzór nad funkcjonowaniem biblioteki danego uniwersytetu i bibliotek wchodzących w jej skład [12].

Współczesne biblioteki uniwersyteckie, zwłaszcza DOM-ROM, aktywnie włączają się w proces edukacji. Przykładem tych działań są prowadzone szkolenia dla studentów i pracowników naukowo-dydaktycznych. Podejmowane są działania na rzecz środowiska lokalnego, które w wypadku regionów zamorskich wymagają ogromnych nakładów pracy związanej z nauczaniem języka (np. kursy online dla osób chcących doskonalić znajomość języka francuskiego), propagowaniem lokalnej kultury (Biblioteka cyfrowa Manioc – Gujana, Gwadelupa, Martynika) i gromadzeniem zasobów naturalnych (kolekcje dotyczące Oceanu Indyjskiego – Réunion).

Wszystkie opisane w artykule biblioteki uniwersyteckie DOM-ROM realizują powyżej wymienione zadania, choć każda z nich ma do dyspozycji inne, często bardzo zróżnicowane możliwości. Mimo ogromnych nakładów ze strony rządu francuskiego i Unii Europejskiej, departamenty i regiony zamorskie borykają się z wieloma trudnościami. Na stronach ich bibliotek uniwersyteckich nie znajdziemy informacji o stanie budynków czy też o braku personelu bibliotecznego. Wyposażenie techniczne, Internet, zastosowanie nowych technologii, bazy danych, e-booki i czasopisma elektroniczne, do których mają dostęp czytelnicy, stwarzają bardzo korzystny wizerunek tych instytucji. Wydaje się, że nie odstają od bibliotek uniwersyteckich stworzonych na miarę XXI w. Dopiero analiza raportów organów nadzorujących szkolnictwo wyższe i biblioteki uniwersyteckie pokazuje inny obraz tych placówek.

Inspection Générale des Bibliothèques (Generalny Inspektorat Bibliotek – IGB), który podlega Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego, a także Ministerstwu Kultury i Komunikacji, sprawuje nadzór nad wszystkimi bibliotekami (w tym szkół wyższych) i w swoim corocznym raporcie mówi także o problemach bibliotek uniwersyteckich w regionach zamorskich. Organ ten jednoznacznie wskazuje na konieczność dofinansowania i kontrolowania rozwoju oraz jakości funkcjonowania systemu nauki i szkolnictwa oraz bibliotek, który wpływa na ogólny poziom społeczeństwa i tym samym na jakość zasobów ludzkich tych regionów.

Pomimo wszystkich wspomnianych problemów biblioteki uniwersyteckie departamentów i regionów zamorskich promują tamtejsze uniwersytety poprzez tworzenie i udostępnianie dokumentacji związanych z tymi regionami ultraperyferyjnymi Unii Europejskiej [5, s. 43–58]. Są ośrodkami, w których przenikanie się różnych kultur otwiera nowe możliwości i ścieżki rozwoju dla miejscowej ludności.

W raportach komisji znalazły się wskazówki i zalecenia, które należy zrealizować w celu podniesienia standardów. Okazuje się, że personel biblioteczny jest niedostatecznie wykwalifikowany. Brakuje bibliotekarzy o najwyższych kwalifikacjach, którzy są nieliczni i rozproszeni po całym terytorium tych regionów. Największą grupę tworzą osoby pracujące na stanowiskach kategorii C, czyli magazynierzy i pracownicy bez specjalistycznego przygotowania. Ponieważ rozwój bibliotek zależy od stopnia wykształcenia pracowników, którzy nimi kierują oraz od ich zdolności, rząd kładzie nacisk na kwalifikacje całego personelu bibliotecznego.

IGB, w celu podniesienia kwalifikacji bibliotekarzy, postanowiła wdrożyć w DOM projekt *Menadżer przyszłości* (fr. Cadre-avenir) [11, s. 37], który pozwoli pracownikom

bibliotek wszystkich typów, w tym uniwersyteckich, przygotować się do zdawania egzaminów i konkursów na bibliotekarzy kategorii A (bibliotekarz lub dyplomowany pracownik dokumentacji). Pozwoli to na prowadzenie szkoleń wstępnych stacjonarnych lub online, w ramach lokalnych uniwersytetów, dla pracowników kategorii A i B. Takie przygotowanie umożliwi dostosowanie wymogów do szkoleń prowadzonych przez ENSSIB i ENACT [3]. Stworzenie tego typu szkoleń w ramach współpracy międzyregionalnej między Gwadelupą, Martyniką i Gujaną, Reunion i Majottą [11, s. 37-38] pozwoli na rozszerzenie działań na cały teren frankonii w tych rejonach świata.

Bibliografia

1. *Agence bibliographique de l'enseignement supérieur (ABES)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.enssib.fr/le-dictionnaire/agence-bibliographique-de-lenseignement-superieur-abes>. Stan z dnia 23.05.2018.
2. BARRAT Jacques, MOISEI Claudia. *Géopolitique de la Francophonie. Paris: La documentation française* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1019745>. Stan z dnia 05.11.2018.
3. BERTRAND Anne-Marie. La formation des bibliothécaires. *Bulletin des Bibliothèques de France* [Dokument elektroniczny]. 2007, nr 5. Tryb dostępu: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2007-05-0005-001>. Stan z dnia 23.05.2018.
4. Centre Universitaire de formation et de recherche de Mayotte. In *Wikipédia* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: https://fr.wikipedia.org/wiki/Centre_universitaire_de_formation_et_de_recherche_de_Mayotte. Stan z dnia 14.05.2018.
5. CIANCIARA Agnieszka K. Francuskie departamenty zamorskie i terytoria zależne a Unia Europejska. In ŻELICHOWSKI Ryszard (red.). *Terytoria zamorskie Wielkiej Brytanii, Francji i Niderlandów oraz niektóre europejskie terytoria specjalne a Unia Europejska*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 2011. s. 19–26. ISBN 978-83-60580-80-6.
6. CIESIELSKA-BORKOWSKA Stefania et al. (oprac.). *Wielki słownik francusko-polski*. T. 1. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1980. ISBN 83-214-0065-5.
7. DOBROCKI Sławomir, BRZEGOWY Paweł. Regionalne zróżnicowanie kształcenia we Francji w aspekcie rozwoju przedsiębiorczości departamentów zamorskich. *Przedsiębiorczość – Edukacja* [Dokument elektroniczny]. 2012, nr 8, s. 229–255. Tryb dostępu: [file:///C:/Users/Komputer/Downloads/124-319-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Komputer/Downloads/124-319-1-PB%20(1).pdf). Stan z dnia 11.05.2018.
8. DUMONT Gérard-François. *La population de la France*. Paris: Elipses, 2000. ISBN 2-7298-0306-8.
9. EDMOND Mayotte. In *Rapport Annuel 2016* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: http://www.iedom.fr/IMG/pdf/ra2016_mayotte.pdf. Stan z dnia 21.05.2018.
10. *Elementarz Gujany Francuskiej* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <file:///C:/Users/Komputer/Downloads/elementarz-gujany-francuskiej.pdf>. Stan z dnia 11.05.2018.
11. *Inspection Générale des Bibliothèques. Rapport d'activité 2010 – Enssib. 2010* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/documents/49382-rapport-d-activite-de-l-inspection-generale-des-bibliotheques-2010.pdf>. Stan z dnia 15.05.2018.
12. MULLER Catherine. Service Commun de la Documentation et Université. *Bulletin des Bibliothèques de France* [Dokument elektroniczny]. 2002, nr 2. Tryb dostępu: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2002-02-0120-011>. Stan z dnia 23.05.2018.
13. PACHOCKA Marta. Francuskie posiadłości zamorskie. In *Portal Spraw Zagranicznych* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://www.psz.pl/168-archiwum/marta-pachocka-francuskie-posiadlosci-zamorskie>. Stan z dnia 11.05.2018.

14. *Projet d'Établissement du Centre Universitaire de Formation et de Recherche Mayotte Période 2017-2021* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: [file:///C:/Users/Komputer/Downloads/Projet%20d%C3%A9tablissement%20du%20CUFR%202017-2021%20\(version%20du%2008.11.2017\)%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Komputer/Downloads/Projet%20d%C3%A9tablissement%20du%20CUFR%202017-2021%20(version%20du%2008.11.2017)%20(2).pdf). Stan z dnia 24.05.2018.
15. *Rapport d'évaluation de l'université de la Réunion AERES* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: [file:///C:/Users/Komputer/Downloads/AeresS1_U%20Reunion%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Komputer/Downloads/AeresS1_U%20Reunion%20(4).pdf). Stan z dnia 14.05.2018.
16. SOBCZYŃSKI Marek. Przemiany ustrojowe posiadłości francuskich, brytyjskich i holenderskich w ich drodze do integracji z Unią Europejską. In: ŻELICHOWSKI Ryszard (red.). *Terytoria zamorskie Wielkiej Brytanii, Francji i Niderlandów oraz niektóre europejskie terytoria specjalne a Unia Europejska*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 2011. s. 19–26. ISBN 978-83-60580-80-6.
17. Université des Antilles. Bibliothèque Universitaire. In *Rapport d'activité 2015* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://buag.univ-ag.fr/sites/buag.univ-ag.fr/files/pilotage/Rapport%20SCD%202015%20V5-2.pdf>. Stan z dnia 14.05.2018.
18. VANDEWALLE Jean-Jacques. Signalement, numérisation et valorization. *Bulletin des Bibliothèques de France* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 2, s. 91–93. Tryb dostępu: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-02-0091-004>. Stan z dnia 12.05.2018.

Z warsztatu bibliotekarza

Zarządzanie marką biblioteki

opracowanie Hanna Grabowska

Marki odgrywają ważną rolę w nowoczesnym marketingu strategicznym i stanowią istotne narzędzie marketingowe również dla bibliotek, które by efektywnie funkcjonować, zabiegają o użytkowników poprzez promowanie swoich usług. Zarządzanie marką to jeden z elementów zarządzania organizacją, wyróżniony ze względu na przedmiot zarządzania. To twórczy proces obejmujący formułowanie wizji rozwoju i funkcjonowania marki oraz jej wdrażanie poprzez odpowiednie oddziaływanie na otoczenie i pracowników organizacji. W przypadku biblioteki zarządzanie marką to proces, w którym oferta instytucji przeistacza się w obietnicę odpowiadającą oczekiwaniom czytelników i jednocześnie wyróżnioną w sposób pozwalający im na wybór właśnie tej oferty. Konsekwentne działania ze strony bibliotekarzy, mające na celu kreowanie marki bibliotecznej, przekładają się na posiadanie użytkowników, którzy nie tylko wiedzą o istnieniu biblioteki, ale także w pełni świadomie korzystają z usług przez nią świadczonych. Raz ukształtowana marka nie może pozostać statyczna, powinna zmieniać się w sposób, który wzbudzi zainteresowanie czytelników. W tym celu na zatłoczonym informacyjnie rynku biblioteki budują rozpoznawalne marki postrzegane jako ich znaczące zasoby niematerialne i odpowiednio nimi zarządzają. Poniżej przedstawiono podstawowe informacje związane z procesem zarządzania marką biblioteki oraz wskazano literaturę szczegółowo omawiającą to zagadnienie.

Definicja: Marka to nazwa, termin, znak, symbol, rysunek lub kombinacja tych elementów, stworzona lub opracowana w celu oznaczenia usług bibliotecznych oraz odróżnienia ich od oferty konkurentów. Marka składa się zazwyczaj z dwóch podstawowych części: nazwy i znaku graficznego. Wyróżnić można nazwy opisowe, sugestywne i skojarzeniowe. [...] Znak marki (logo) to ta jej część, która nie może być wyrażona słownie. Stwarza możliwość szybkiego komunikowania się z użytkownikiem, ułatwiając mu rozpoznawanie oferty i przywoływanie określonych skojarzeń [8, s. 127].

Tłumaczenie terminu: ang. *brand*, niem. *Marke*, fr. *marque*, ros. *марка*

Funkcje marki:

- identyfikacyjna (oznaczenie pochodzenia) – pełni ją znak towarowy; polega na wykorzystaniu nazwy, symbolu lub ich kombinacji w celu identyfikacji usługi biblioteki oraz odróżnieniu tej usługi od tych oferowanych przez podmioty konkurencyjne;
- gwarancyjna (jakościowa) – przekazuje użytkownikowi informacje, że produkty i usługi nią oznaczone posiadają (ustalone na stałym poziomie) ważne dla niego cechy, co przekłada się na ufność w niezawodność marki;

- promocyjna (komunikacyjna) – nośnik procesu komunikowania się z otoczeniem, kształtuje gusty i upodobania użytkowników;
- symboliczna – symbol wartości usług świadczonych w bibliotece, daje użytkownikowi możliwość podkreślenia swojej odrębności oraz określenia miejsca w społeczeństwie;
- strategiczna – narzędzie strategiczne, które wymaga dogłębnej analizy oraz skutecznego planowania marketingowego.

Elementy marki:

- tożsamość marki – wizja potencjalnego odbioru marki przez czytelnika albo pożądaný sposób jej postrzegania kreowany przez sponsora marki; kompleksowy komunikat o marce wysyłany do użytkowników za pośrednictwem wszystkich marketingowych narzędzi; komunikuje określone cechy oferty biblioteki oraz pozwala zidentyfikować i wyróżnić daną ofertę na tle działań konkurencji;
- wizerunek marki – zbiór przekonań, myśli, wrażeń i skojarzeń związanych z marką;
- świadomość marki – zdolność potencjalnego użytkownika do połączenia faktu istnienia marki biblioteki z usługami przez nią reprezentowanymi; mechanizm łączący markę biblioteki z zaspokojeniem określonej potrzeby; zdolność potencjalnego użytkownika do rozpoznania lub przypomnienia sobie marki jako składnika określonej kategorii usług;
- wartość marki – określa ją użytkownik dzięki posiadanej świadomości marki, czyli zestawu specyficznych skojarzeń, które zostają ugruntowane w pamięci czytelnika oraz zawierają unikalne, pozytywne i silne skojarzenia związane z oferowanymi przez instytucję usługami. Wartość marki w nowoczesnym marketingu behawioralnym oznacza kreowanie specyficznej wiedzy o marce, która wpływa na percepcję, rozumowanie, emocjonalną ocenę i zachowanie użytkowników;
- siła marki – pozycja marki w otoczeniu. O sile marki biblioteki świadczy liczba użytkowników, która słyszała o marce lub spontanicznie ją wskazuje. Marka osiąga solidną pozycję w przypadku, gdy wiele osób deklaruje lojalność lub przywiązanie do niej;
- kapitał marki – zbiór zasobów związanych z marką, jej nazwą i symboliką, które dodają wartości dostarczanej przez produkt lub usługę bibliotece bądź użytkownikom. Składa się z pięciu elementów, tj.: świadomość istnienia marki, wizerunek marki, postrzegana jakość marki, lojalność wobec marki, inne walory marki;
- lojalność wobec marki – oznacza wierność marce; to funkcja procesów psychologicznych (podejmowanie decyzji) i stronicza (czyli nieprzypadkowa) reakcja behawioralna, wyrażana przez użytkownika, w dłuższym czasie, wobec jednej lub kilku marek.

Zarządzanie marką – twórczy proces obejmujący formułowanie wizji rozwoju i funkcjonowania marki oraz jej wdrażanie przez odpowiednie oddziaływanie na otoczenie oraz pracowników. Zarządzanie marką w bibliotece można rozpatrywać w dwóch ujęciach:

marketingowym i zasobowym. W pierwszym kontekście zarządzanie marką opiera się na badaniu czynników, które charakteryzują zachowania czytelników wobec marki biblioteki i analizie oddziaływania tejsze na ich zachowania. W ujęciu zasobowym rozpatruje się kreowanie zasobu i wartości marki dla biblioteki.

Segmentacja użytkowników – proces polegający na wyodrębnieniu homogenicznych grup użytkowników, charakteryzujących się zbliżonymi potrzebami i w sposób zbliżony reagujących na konkretne działania marketingowe. To podział rynku według określonego kryterium na jednorodne grupy docelowe, tj. segmenty, w celu dopasowania oferty do odbiorców. Każdy segment rynku powinien być szczegółowo wyprofilowany i uwzględniać zmienne geograficzne, demograficzne, psychologiczne, sposoby reakcji konsumentów na środki strategii marketingowych, postawy i zachowania, które mogą wpływać na odbiór marki biblioteki.

Pozycjonowanie marki – działanie związane z kształtowaniem oferty i wizerunku biblioteki, prowadzące do zajęcia wyraźnego, znaczącego miejsca w pamięci użytkowników. Pozycjonując markę, należy uwzględnić czynniki demograficzne i ekonomiczne oraz zastanowić się nad motywacją, sposobem podejmowania decyzji, stylem życia, postawami oraz oczekiwaniami odbiorcy, a także nad tym, w jakim celu stworzona została marka i pozycjonować ją w umyśle użytkownika w taki sposób, aby te cele zrealizować. Proces pozycjonowania można rozpocząć od uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

- Dlaczego i w jakim celu istnieje marka?
- Jakie korzyści dla użytkownika usprawiedliwiają istnienie marki?
- Kim jest potencjalny użytkownik?
- Jakie okazje sprzyjają użytkowaniu marki?
- Kto jest głównym konkurentem marki?

System identyfikacji wizualnej – zbiór różnorodnych elementów (graficznych, muzycznych, typograficznych) i szeregu wytycznych dotyczących ich wykorzystania ujętych w księżde tożsamości, dzięki któremu wszystkie komunikaty marketingowe wysyłane przez bibliotekę są spójne, współgrają ze sobą, wzmacniają się nawzajem, wspierając budowanie silnej marki.

Wybrane strategie zarządzania marką biblioteki:

- zarządzanie potencjałem marki – twórczy, sprawny i wydajny proces obejmujący odpowiednie wykorzystanie wyselekcjonowanych zasobów materialnych i niematerialnych biblioteki oraz umiejętność ich innowacyjnego i efektywnego wykorzystania przez odpowiednie oddziaływanie na otoczenie oraz pracowników biblioteki. Obejmuje 6 faz: analizę strategiczną, projektowanie modelu unikatowej tożsamości marki, badanie i weryfikację modelu unikatowej tożsamości marki, planowanie działań budujących potencjał konkurencyjny marki, realizację strategii kreowania potencjału konkurencyjnego marki, bieżące monitorowanie i mierzenie efektywności działań;

- rewitalizacja marki – działania marketingowe mające na celu wzmocnienie lub odzyskanie utraconej pozycji, czyli poprawę świadomości marki, zmianę zasad komunikacji, modyfikację nieadekwatnego wizerunku;
- poszerzenie marki – wprowadzanie nowych produktów lub usług w bibliotece pod dotychczasową marką pod warunkiem, że nowy produkt lub usługa noszą nazwę dotychczasowej marki;
- repozycjonowanie marki – zmiana całej strategii funkcjonowania marki; proces nadawania produktowi lub organizacji nowego wizerunku; ponowne określenie marki, jej wartości i przesłania, co jest zmaterializowane w formie, na przykład zmiany wizji, misji, logo, kolorów firmowych.

Bibliografia

1. AUGUSTYN Renata, KAWECKA Urszula. System identyfikacji wizualnej biblioteki jako element komunikacji z czytelnikiem. *Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [Dokument elektroniczny]. 2011, nr 5. *Tryb dostępu*: http://www.ebib.pl/images/stories/numery/123/123_augustyn.pdf. Stan z dnia 10.12.2018.
2. GAMROWSKA Beata. Budowanie marki na przykładzie działań Sekcji Promocji Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie zasobami niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2016, s. 245–252. ISBN 978-83-642-0364-0.
3. GRABOWSKA Hanna. Zarządzanie marką w bibliotece na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. *Zarządzanie Biblioteką*. 2011, nr 1, s. 111–122. ISSN 2081-1004.
4. GROMOW Natalia. Czy biblioteka to marka? *Biblioteka Publiczna*. 2017, nr 1, s. 17–19. ISSN 2353-8007.
5. HYS Jolanta. Aktywność Biblioteki Narodowej w zakresie zarządzania marką Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie zasobami niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2016, s. 252–262. ISBN 978-83-64203-64-0.
6. JAZDON Artur. Zarządzanie marką w bibliotece. In NOWAK Mariusz, PIOTEREK Paweł, PRZYBYSZ Janina (red.). *Zarządzanie strategiczne i marketingowe w bibliotece*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, 2004, s. 71–78. ISBN 83-7205-202-6.
7. KOŚCIELNIAK-OSIAK Agnieszka. Pojęcie marki w kontekście biblioteki uniwersyteckiej. Analiza działań i celów na przykładzie funkcjonowania Oddziału Promocji, Wystaw i Współpracy Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie zasobami niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2016, s. 263-271. ISBN 978-83-64203-64-0.
8. MACIEJEWSKA Łucja, URBAŃCZYK Barbara. Kształtowanie pozytywnego i nowoczesnego wizerunku biblioteki akademickiej. In KOCÓJOWA Maria (red.). *Public relations. Biblioteki, wydawnictwa, informacja naukowa, uczelnie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004, s. 108–116. ISBN 83-2331-838-7.
9. NAGIEĆ Magdalena, WĘDZICHA Władysława. Marka Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. In WOJCIECHOWSKA Maja (red.). *Zarządzanie zasobami niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2016, s. 272–284. ISBN 978-83-64203-64-0.
10. SZCZYGLÓWSKA Lidia. Marka biblioteki. *Zarządzanie Biblioteką*. 2017, nr 1, s. 9–19. ISSN 2081-1004.
11. TOBOŁA Alicja. Bibliotekarz. Marka. Jakość. *Bibliotekarz*. 2017, nr 6, s. 15-19. ISSN 0208-4333.
12. WOJCIECHOWSKA Maja. Marka. In WOJCIECHOWSKA Maja. *Studium zarządzania niematerialnymi zasobami organizacyjnymi bibliotek*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2016, s. 187–201. ISBN 978-83-7865-240-3.
13. WOJCIECHOWSKA Maja, KAMIŃSKA Joanna, ŻOŁĘDOWSKA-KRÓL Beata, JASKOWSKA Bożena. *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2019. ISBN 978-83-65741-17-2.

Wywiady

Rozmowa z Martą Lach, dyrektor Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

poprowadziła Magdalena Cyrklaff-Gorczyca

Pani Dyrektor, Ustawa 2.0 przyczyniła się do tego, że uczelnie i wydawnictwa naukowe zaczęły wprowadzać szereg zmian, aby sprostać jej wymaganiom. Jak Pani Dyrektor postrzega te działania?

Reforma jest kompleksową zmianą podejścia do badań naukowych, nauczania studentów i zarządzania uczelniami. Ma na celu stworzenie korzystnych warunków dla rozwoju polskiej nauki i kształcenia kadr w przyszłości. Skala zmian, jakie wprowadza nowa ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, jest bardzo duża, dlatego trudno jest w tej chwili ocenić jej skutki i wpływ na stabilność wydawnictw naukowych.

W jaki sposób radzi sobie z tymi zmianami Wydawnictwo SBP? Do jakich zmian doszło w jego strukturze, celach wydawniczych i ofercie?

Dostosowanie Wydawnictwa do projektowanych zmian podjęliśmy jeszcze przed wejściem w życie Ustawy 2.0. Po przeanalizowaniu wymogów dla wydawców okazało się, że spełniamy prawie wszystkie kryteria i procedury. Zostało tylko uporządkowanie danych. Zweryfikowaliśmy zasady procedury recenzji naukowych dla monografii naukowych lub monografii pod redakcją naukową, wprowadziliśmy uzupełnienia do Kodeksu Etyki Wydawniczej, zgodnego z wytycznymi Komitetu do spraw Etyki Publikacyjnej COPE (ang. Committee on Publication Ethics), a także zaktualizowaliśmy i uzupełniliśmy informacje o Wydawnictwie na stronie SBP. Wydawnictwo SBP jest największą oficyną środowiska bibliotekarskiego w Polsce, której tradycje wydawnicze mają ponad sto lat. Wydawnictwo ściśle współpracuje z ośrodkami akademickimi, z Instytutami i Katedrami Informatyki Naukowej i Bibliotekoznawstwa w całej Polsce. Wydaje sztandarową serię „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”, w której ukazało się ponad 195 tytułów recenzowanych prac naukowych: w tym prace doktorskie, habilitacyjne, materiały z konferencji naukowych. Seria jest ceniona w środowisku naukowym oraz bibliotekarskim. W 2013 r. została utworzona seria literacka „Literatura dla Dzieci i Młodzieży. Studia”, we współpracy z Pracownią Badań nad Literaturą dla Dzieci i Młodzieży działającą na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Seria upowszechnia wiedzę z zakresu literatury dla dzieci i młodzieży, a zwłaszcza jej recepcji wśród młodych odbiorców, poprzez prezentację wyników najnowszych badań zarówno doświadczonych pracowników szkół wyższych, jak i młodych badaczy z Uniwersytetu

Warszawskiego oraz z innych ośrodków akademickich w Polsce. Prezentowane w serii publikacje odpowiadają na potrzeby środowisk: akademickiego, bibliotekarskiego, nauczycielskiego oraz wszystkich osób zainteresowanych tą tematyką. W tym roku została powołana nowa seria: „Seria Historyczna”. Będą w niej publikowane prace z zakresu bibliologii, bibliotekoznawstwa, komunikacji społecznej i mediów oraz dziedzin pokrewnych, prezentujące zagadnienia w perspektywie historycznej. „Seria Historyczna” obejmie zarówno prace naukowe, jak i eseje popularno-naukowe, będące dorobkiem badaczy z ośrodków akademickich, pracowników bibliotek, a także reprezentantów innych środowisk. Wszystkie serie mają komitety redakcyjne składające się z pracowników naukowych, specjalistów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej oraz dziedzin pokrewnych, a także bibliotekarzy-praktyków z całej Polski.

Od jakiegoś czasu funkcjonuje nowa nazwa wydawnictwa – Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Czy zmiana ta została podyktowana zmianami w Ustawie 2.0, czy innymi kwestiami?

Rada Naukowo-Programowa Wydawnictwa SBP zasugerowała zmianę nazwy wydawnictwa na corocznym spotkaniu na początku 2018 r. Biorąc pod uwagę Ustawę 2.0 i podkreślając naukowy charakter naszego wydawnictwa, została podjęta decyzja o zmianie nazwy na: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne, która szybko przyjęła się w środowisku.

Co to oznacza dla potencjalnych klientów wydawnictwa?

Po wprowadzeniu naszego wydawnictwa na listę wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe zyskaliśmy duże uznanie w środowisku, którego efektem jest zwiększone zainteresowanie naszą oficyną i pozyskanie nowych klientów. Nasza atrakcyjność wynika również z tego, że mamy ogólnopolską dystrybucję i promocję oraz wysoką jakość wydawanych publikacji w możliwie jak najkrótszym terminie, co jest konkurencyjne na rynku wydawców, a atrakcyjne dla potencjalnych autorów i redaktorów. W Wydawnictwie SBP publikowane są monografie naukowe, recenzowane prace zbiorowe, słowniki, prace o charakterze podręcznikowym i popularnonaukowym, poradniki, materiały instrukcyjno-metodyczne oraz czasopisma naukowe i fachowe z zakresu bibliologii, szeroko pojętego bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, edytorstwa, księgarstwa, literatury dziecięcej i młodzieżowej – służące badaniom naukowym, kształceniu i doskonaleniu zawodowemu bibliotekarzy, popularyzacji zagadnień związanych z bibliotekoznawstwem, informacją naukową i komunikacją społeczną.

Zgodnie z nowym podziałem dyscyplin bibliologia i informatologia zostały przyporządkowane naukom o komunikacji społecznej i mediach. Czy to spowoduje jakies zmiany w polityce wydawniczej, zakresie działań i ofercie Wydawnictwa SBP?

Obecnie jest to sprawa, którą muszą rozstrzygnąć ośrodki akademickie. Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne zawsze jest gotowe do współpracy. Mam nadzieję, że zmiana ta otwiera wydawnictwu drogę dla nowych potencjalnych autorów, co pozwoli rozszerzyć ofertę wydawniczą z zakresu socjologii i nauk pokrewnych oraz wzmocni współpracę z uczelniami na wielu płaszczyznach. Jest to sprawa przyszłości i mam nadzieję, że przyniesie zmiany w polityce wydawniczej w następnych latach.

Czy planują Państwo jakieś zmiany w zakresie wydawania czasopism? Jak wygląda teraz Państwa oferta w tym zakresie?

Jesteśmy wydawcą czasopism naukowych i branżowych. Dbamy o wysoką jakość merytoryczną wydawanych periodyków oraz o promocję i dystrybucję. Wydajemy „Przegląd Biblioteczny”, który jest najstarszym polskim czasopismem bibliotekarskim o charakterze naukowym, wydawanym od 1927 r. (obejmuje wszystkie podstawowe nurty polskiego bibliotekoznawstwa, księgoznawstwa, bibliografii i informacji naukowej) oraz „Zagadnienia Informacji Naukowej. Studia Informacyjne”, których głównym celem jest zapewnienie forum dla rozpowszechniania artykułów naukowych i wyników badań z zakresu nauki o informacji (informatologii) oraz innych dyscyplin, w których podejmowane są analizy społecznych i technologicznych aspektów działalności informacyjnej. W obu czasopismach w Radzie Redakcyjnej znajdują się przedstawiciele zagranicznych ośrodków akademickich oraz publikowane są teksty w dwóch językach – polskim i angielskim. W naszym Archiwum Cyfrowym do 2017 r. oba tytuły dostępne są w trybie open access. Czasopisma są indeksowane w bazach: Central European Journal in Social Sciences and Humanities (CEJSH), Google Scholar, Index Copernicus, EBSCO (Library and Information Science and Technology Abstracts), Pol-index, Polska Bibliografia Bibliologiczna (PBB), Polska Bibliografia Naukowa (PBN), Worldcat. Czasopisma wpisane są do indeksu ERIH+ – European Reference Index for the Humanities and Social Sciences. Świadectwem wysokiego poziomu naszych czasopism naukowych jest decyzja Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego o umieszczeniu na liście czasopism punktowanych i przyznanie 20 pkt. w grupie polskich czasopism naukowych. Ustawa 2.0 spowodowała zmianę zarządzania redakcją obu czasopism. Trwają prace wdrożeniowe oraz instalacja Platformy Open Journal Systems.

Ponadto wydajemy również branżowe miesięczniki: „Poradnik Bibliotekarza” – jest to czasopismo instruktażowo-metodyczne o charakterze popularnym, adresowane do bibliotekarzy bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych. Swoje treści koncentruje wokół zagadnień upowszechniania czytelnictwa, promocji biblioteki, jej działań edukacyjnych i kulturalnych. Natomiast w „Bibliotekarzu” publikowane są treści o współczesnych problemach polskiego i światowego bibliotekarstwa w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym. Pismo polecane jest szczególnie dla bibliotekarzy zainteresowanych problematyką organizacji i funkcjonowania warsztatu biblioteczno-informacyjnego.

Jak wygląda obecnie oferta Wydawnictwa SBP w zakresie zarządzania i marketingu bibliotek?

Od wielu lat zarządzanie i marketing bibliotek był i jest ważnym oraz interesującym tematem. Ciekawostką będzie informacja, że pierwszą publikacją na ten temat, wydaną przez Wydawnictwo SBP w latach dziewięćdziesiątych XX w., była książka autorstwa profesora Jacka Wojciechowskiego „Marketing w bibliotece”, która rozeszła się w nakładzie 2 500 egz. Dzisiaj takie nakłady to marzenie. Z zakresu marketingu, zarządzania i promocji bibliotek wydaliśmy wiele publikacji autorstwa wybitnych przedstawicieli naszego środowiska. W ostatnich latach wydawnictwo wydało kilka pozycji z tego zakresu, które powstały pod kierunkiem Mai Wojciechowskiej, m.in.: „Zarządzanie jakością w bibliotece”, „Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie”, „Zarządzanie zasobami

niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy”. Z ostatnio wydanych książek omawiających problematykę zarządzania i marketingu warto zarekomendować „Zarządzanie biblioteką” pod redakcją Mai Wojciechowskiej. Jest to obszerna publikacja (licząca 684 strony), która ukazała się w serii „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”. Prezentuje całe spektrum zagadnień dotyczących współczesnego zarządzania biblioteką. Praca ta bardzo dobrze wpisuje się i wypełnia obecnie istniejącą na rynku lukę wydawniczą. Ciekawą pozycją na temat promocji bibliotek jest publikacja autorstwa Marleny Gęborskiej „Biblioteka aktywnie promująca książkę dziecięcą”.

Czego należy życzyć wydawnictwu na najbliższe lata?

Żeby nasi odbiorcy zechcieli czytać i kupować nasze publikacje. Zależy to od rozwoju dziedzin związanych z bibliotekarstwem po reformie 2.0. To życzenie dotyczy także bibliotekarzy praktyków, którzy nie wiążą tak ściśle potrzeby rozwoju zawodowego z czytaniem literatury fachowej i naukowej. Mamy nadzieję, że uda nam się polepszyć sytuację ekonomiczną wydawnictwa, która zależy od sprzedaży i atrakcyjności naszych publikacji.

Serdecznie dziękuję za rozmowę.

Fotografia 1. Marta Lach, dyrektor Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Warszawie

Źródło: fotografia nadesłana, autorstwo: Foto Stachowiak

Przegląd literatury

Publikacje polskie

wybór i opracowanie Bożena Bogdańska

Biblioteka aktywnie promująca książkę dziecięcą / Marlena Łębowska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2018. ISBN 978-83-65741-16-5.

W publikacji zaprezentowano działalność bibliotek promujących książkę dziecięcą. Autorka opowiada o ofercie kulturalnej, spotkaniach z książką i zajęciach tematycznych z dziećmi, współpracy z twórcami literatury dla dzieci i młodzieży oraz różnymi instytucjami, podaje przykłady imprez, które można wykorzystać w placówce bibliotecznej. Przekonuje, że biblioteka to doskonałe miejsce do promocji książki dziecięcej oraz spotkań autorskich. Praca napisana w syntetyczny i przystępny sposób, autorka stawia na pragmatyzm, wskazuje pola do działania dla bibliotekarzy, pokazuje możliwości, sprawdzone pomysły, wyznacza cele, do jakich powinny zmierzać placówki, które chcą mieć zadowolonych użytkowników.

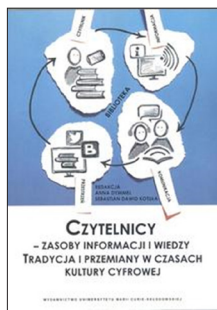
Bibliotekarz – Biblioteka – Historia / red. Andrzej Wałkowski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2018. ISBN 978-83-65741-15-8.

Publikacja stanowi zbiór siedemnastu artykułów pokonferencyjnych na temat książki, zawodu bibliotekarza oraz najbardziej funkcjonalnych rozwiązań architektonicznych i organizacyjnych zaprezentowanych na przykładzie najnowocześniejszych bibliotek świata. Podkreślono w niej miejsce i rolę pracowników bibliotek oraz potencjał osobowy, który skupiają w sobie biblioteki. Podsumowano osiągnięcia i dotychczasowe działania bibliotek, zamieszczono prognozy, ustalenia, przedstawiono postulaty na przyszłość.

CMS w bibliotekach. Open source'owe systemy zarządzania treścią jako platforma realizacji usług bibliotecznych / red. Dominik Mirosław Piotrowski. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2018. ISBN 978-83-231-3974-4.

W książce pojawiają się odpowiedzi na pytania, czym jest system zarządzania treścią (ang. *Content Management System* – CMS)? Jak w łatwy i przystępny sposób tworzyć oprogramowanie i serwisy www, ich aktualizacje i rozbudowę? Jak kształtować treści i prezentacje w serwisie zarządzanym przez CMS o otwartym dostępie do kodu źródłowego (open source'owe)? Jak skutecznie otwierać się na komunikację naukową, jak ją wspierać, by otwarta nauka nie była pustym sloganem? W książce prezentowane są sposoby działania systemów, które umożliwiają gromadzenie, zarządzanie i publikowanie treści, serwisy społecznościowe, platformy do e-publikowania, do pracy grupowej, organizacji konferencji, wirtualnych wystaw itd. oraz praktyczne wykorzystanie tego typu usług w kręgu biblioteczno-informacyjnym.

Czytelnicy – zasoby informacji i wiedzy. Tradycja i przemiany w czasach kultury cyfrowej / red. Anna Dymmel, Sebastian Dawid Kotuła. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2018. ISBN 978-83-7784-997-2.

W książce podjęte zostały ważne zagadnienia dotyczące aktualnych przemian w obszarze informacji i komunikacji z użytkownikami bibliotek. Teksty pisane z perspektywy badaczy oraz specjalistów – bibliotekarzy i pracowników informacji – mieszczą się w kilku grupach tematycznych: książka, czytelnik/użytkownik, zasoby informacji i wiedzy oraz sposoby ich organizacji, komunikacja naukowa w dobie cyfrowej, użytkownicy bibliotek i informacji. Autorzy przedstawiają problemy i oryginalne rozwiązania stosowane w praktyce, zapraszają do dyskusji nad istotą informacji i komunikacji ery cyfrowej z perspektywy bibliologii i informatologii oraz zachęcają do dalszej wymiany doświadczeń.

Ewolucja nowych przestrzeni bibliotecznych: od założeń do praktyki / red. Scholastyka Baran, Katarzyna Bikowska. Olsztyn: Biblioteka Uniwersytecka UWM, 2018. ISBN 978-83-932576-1-4.

Książka stanowi zbiór materiałów pokonferencyjnych, w których skupiono się na temacie ewolucji przestrzeni bibliotecznej. Omówiono w niej najnowsze trendy, sprawdzone pomysły, inspiracje oraz przykłady dobrych praktyk. Przedstawiono podział na fizyczny aspekt zagospodarowania bibliotek i wirtualną przestrzeń spotkań dzięki pomocy mediów społecznościowych.

Multibibliotekarstwo / red. Maja Wojciechowska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2018. ISBN 978-83-65741-14-1.

Biblioteka stała się instytucją wielowymiarową. Kontynuuje od wieków gromadzenie i pielęgnację zbiorów w tradycyjnym wymiarze oraz podąża za wieloaspektowymi zmianami społeczeństwa i oferuje nowe formy usług w zmieniającym się otoczeniu. Autorzy tekstów – praktycy oraz przedstawiciele środowisk naukowych – podejmują tematy związane z zagadnieniami multimediów, multikulturowości, marketingu i wieloaspektowej edukacji wobec integracji różnych grup czytelników, oferując im nowe narzędzia pracy, nauki i rozrywki. W książce znajdziemy omówienie takich zagadnień, jak: blended learning i e-learning jako metody edukacji czytelnika, rozwiązania dystrybucji obiektów cyfrowych, tworzenie i zarządzanie multimediami, multiedukacja, multimedia w pracy z użytkownikami niepełnosprawnymi, czytelnik jako prosument, rola personelu bibliotecznego w rozwoju biblioteki (jego kompetencje, dobór, kształcenie), a także przykłady projektów edukacyjnych, kulturalnych, dydaktycznych i organizacyjnych.

Nietypowi użytkownicy bibliotek. Poradnik psychologiczny / Bożena Karzewska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2018. ISBN 978-83-657-4106-6.

Autorka książki stawia tezę, że nietypowi użytkownicy lubią biblioteki. Jak podaje, około 5% trudnych czytelników to osoby z różnego typu zaburzeniami. W publikacji przedstawia problemy dzieci z zaburzeniami (ADHD, dysleksją, dysgrafią, zaburzeniami osobowości: nerwicą, nadpobudliwością, nieśmiałością, nieprzystosowaniem społecznym). Omawia specyfikę pracy z takimi użytkownikami biblioteki. Zwraca uwagę na kontakt bibliotekarza z nimi, sposoby postępowania, pozyskiwanie ich jako stałych odbiorców usług bibliotecznych. Porusza też problem stereotypu wizerunku bibliotekarza w społeczeństwie oraz asertywności, która może pomóc w zwalczaniu negatywnego postrzegania tej grupy zawodowej.

Nowe przestrzenie i nowe technologie – dlaczego warto modernizować biblioteki (na przykładzie województwa lubuskiego) / Andrzej Buck, Monika Simonjetz, Dawid Kotlarek. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP, 2018. ISBN 978-83-65741-19-6.

Biblioteka to przestrzeń społeczna, miejsce powszechnego dostępu do kultury, wiedzy, informacji i technologii, sprzyjające budowaniu i rozwijaniu kapitału ludzkiego. Nowe wyzwania generują nowe potrzeby w obszarze aranżacji przestrzeni oraz promocji nowatorskich usług. Modernizacja instytucji kultury nie powinna ograniczać się do remontu, ale tworzyć praktyczne, atrakcyjne miejsca do działań. W książce pokazano zmiany, jakie dokonują się w wybranych bibliotekach na terenie województwa lubuskiego, które można przenieść na szerszy grunt. Powstają ciekawe miejsca – ciche, przyjazne, funkcjonalne przestrzenie, do których chce się wracać i spędzać w nich czas, korzystając z zbiorów, z oferty edukacyjnej i kulturalnej.

Publikacje zagraniczne

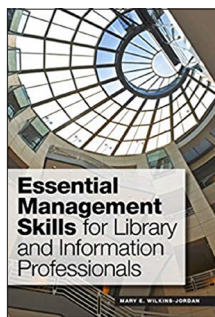
wybór i opracowanie Bożena Bogdańska

Building digital libraries / Kyle Banerjee, Terry Reese, Jr. New York: Neal-Schuman Publishers, 2018. ISBN 978-0838916353.

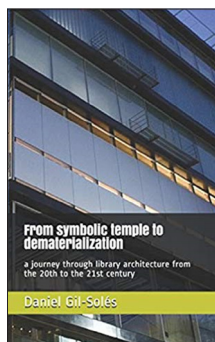
Publikacja pomaga zrozumieć koncepcyjne i techniczne wyzwania związane z budową biblioteki cyfrowej. Pokazuje, w jaki sposób tworzyć zasoby, dystrybuować je i udostępniać oraz w jaki sposób bibliotekarze mogą nadążyć za najnowszymi technologiami, aby pomyślnie podołać wykonywaniu tych zadań. Rozdziały prowadzą, krok po kroku, przez wszystkie etapy działania: od oceny potrzeb i planowania cyfrowego repozytorium, poprzez wybór platformy, pozyskiwanie, przetwarzanie, klasyfikowanie i opisywanie treści cyfrowych, przechowywanie i zarządzanie zasobami w cyfrowym repozytorium, technologie i standardy przydatne w repozytoriach cyfrowych, aż po udostępnianie danych i metadanych oraz zrozumienie kwestii związanych z dostępem do informacji, w tym zarządzanie prawami cyfrowymi; aż po analizowanie wykorzystania repozytorium, migrację do nowych platform i przyjmowanie nowych typów danych.

Essential management skills for library and information professionals / Mary E. Wilkins-Jordan. New York: Neal-Schuman Publisher, 2018. ISBN 978-0838914977.

Prawie 500-stronnicowy podręcznik dla doświadczonych bibliotekarzy oraz stawiających pierwsze kroki w bibliotece, z zakresu praktycznej nauki zawodu. Obejmuje następujące zagadnienia: etyka zawodu, rozwój kariery osobistej, zasoby ludzkie, planowanie, ocena, budżetowanie, komunikacja, przywództwo, rzecznictwo i wiele innych ważnych kwestii związanych z zarządzaniem. Zawiera studia przypadków, pytania do dyskusji, listę zadań, które można wykorzystać podczas ćwiczeń praktycznych oraz bibliografię. Podręcznik zaczyna się od omówienia i wyjaśnienia podstawowych pojęć i stopniowo przechodzi do coraz bardziej zaawansowanej wiedzy i skomplikowanych zagadnień.

From symbolic temple to dematerialization: a journey through library architecture from the 20th to the 21st century / Daniel Gil-Solés. Independently Publisher, 2018. ISBN 978-1719853781.

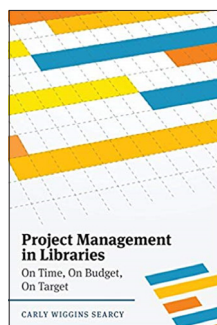

Książka stanowi ciekawy zestaw refleksji i wniosków z procesu powstawania Biblioteki Publicznej w Barcelonie. Jest także interesującym podsumowaniem ewolucji dokonującej się w architekturze bibliotek w XX i XXI w. Omówiono w niej przemiany, które przeszły budynki biblioteczne, dostosowując się do różnych form, reagując na realia społeczne i kulturowe. Opisano pięć głównych transformacji architektonicznych. Dla każdej z tych pięciu transformacji przedstawiono jedną lub więcej modelowych bibliotek z całego świata, wyraźnie ilustrujących transformację, do której należy się odwoływać. Każdej prezentacji towarzyszy wyjaśnienie jej głównych cech w zakresie przestrzeni i architektury. Rezultatem jest chronologiczne zobrazowanie ewolucji, co nadaje ramy obecnej transformacji bibliotek. Książka zawiera również obszerną bibliografię, która powinna służyć jako punkt wyjścia do przyszłych i nowych badań na ten temat.

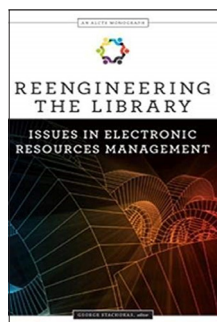
Fundamentals of collection development and management / Peggy Johnson. American Library Association: Chicago, 2018. ISBN 978-0838916414.

Elementarz dla doświadczonych bibliotekarzy, poszerzony o omówienie nowych zadań związanych z opracowywaniem kolekcji i zarządzaniem. Stanowi podręczne źródło informacji dla praktyków w ich codziennej pracy. Książka składa się z kilku rozdziałów. Omówiono w nich zagadnienia z zakresu organizacji pracy, obsadzania stanowisk i kształtowania polityki personalnej, wspólnego opracowywania i zarządzania zbiorami. Pozostałe zagadnienia to: licencje, negocjacje, umowy, utrzymywanie efektywnych relacji ze sprzedawcami i wydawcami oraz inne kwestie związane z zakupami i budżetowaniem; zmiany w zakresie dostarczania informacji i technologii, zmieniające się potrzeby i oczekiwania użytkowników bibliotek oraz nowe role dla specjalistów dziedzinowych, zilustrowane przy użyciu zaktualizowanych przykładów i danych; marketing, kontakty wewnętrzne i zewnętrzne.

Project management in libraries: on time, on budget, on target / Carly Wiggins Starcy. Chicago: American Library Association Editions, 2018. ISBN 978-0838917190.

Książka z zakresu zarządzania biblioteką i działalności kierowniczej, adresowana do pracowników i menedżerów bibliotek. Zachęca do opanowania kluczowych umiejętności, które umożliwiają inicjowanie, planowanie, wykonywanie, monitorowanie i zamykanie projektów. Odnosząc się do najważniejszych zasad zarządzania projektami (ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki funkcjonowania bibliotek), w książce zaprezentowano szczegółowe wskazówki na temat: prowadzenia skutecznych i produktywnych spotkań za pomocą podejścia opartego na liście kontrolnej; uczciwego traktowania ludzi z jednoczesnym otwartym udostępnianiem informacji; sposobów na upraszczanie przepływów informacji i wiedzy poprzez wybór najbardziej odpowiedniego oprogramowania; pisania kart projektu; koncepcji samoorganizujących się zespołów; identyfikacji ryzyka i planowania na wypadek jego spadku; utrzymywania realistycznych oczekiwań; zamykania projektów.

Reengineering the library: issues in electronic resources management / George Stachokas. Chicago: American Library Association, 2018. ISBN 978-0838916216.

Współczesne biblioteki cechuje coraz bardziej powszechne wykorzystywanie zbiorów elektronicznych oraz podejmowanie wspólnych zadań i projektów przez bibliotekarzy zatrudnionych w różnych podmiotach, o zróżnicowanych doświadczeniach i odmiennej kulturze pracy. Stowarzyszenie Bibliotecznych Zbiorów i Usług Technicznych (ALCTS) zanalizowało różnorodne perspektywy, aby zbadać najnowsze osiągnięcia w dziedzinie zarządzania zasobami elektronicznymi (ERM) oraz sposób, w jaki ta praca wpisuje się w ogólną misję współczesnej biblioteki akademickiej. W oparciu o doświadczenie i najlepsze praktyki dnia codziennego, a także biorąc pod uwagę, w jaki sposób ERM może najlepiej spełniać misję dzisiejszych bibliotek akademickich, autorzy tej książki omawiają następujące kwestie: międzywydziałowe przepływy pracy (instrukcje, metadane i wsparcie dla użytkowników, które wpływają na zarządzanie zasobami elektronicznymi); strategię kontroli kosztów; umowy licencyjne umożliwiające pozyskiwanie tekstów i danych; zarządzanie przejściem od dedykowanych systemów ERM do integracji w platformy usług bibliotecznych; nowe techniki analityczne i oceny; rozwiązywanie problemów związanych z obsługą klienta. Książka przedstawia możliwości w zarządzaniu zasobami elektronicznymi, łącząc moc nowych pomysłów z praktycznymi doświadczeniami.

The practical handbook of library architecture: creating building spaces that work / Fred Schlipf, John A. Moorman. Chicago: American Library Association, 2018. ISBN 978-0838915530.

To książka dla dyrektorów i specjalistów, którzy podejmują się projektowania lub są w trakcie budowy biblioteki. Autorzy analizują dokonania w dziedzinie architektury bibliotek, projekty udane i nieudane, wskazują typowe problemy i sposoby ich uniknięcia. Pokazują przykłady projektów, przebudowy, dają konkretne wskazówki dotyczące procesu planowania, funkcjonowania obiektów i unikania ich dysfunkcyjności. Tłumaczą jak efektywnie współpracować z planistami, architektami i wykonawcami. Omawiają podstawowe wymagania techniczne dla przestrzeni bibliotecznych, w tym miejsc zbiórek, miejsc siedzących dla użytkowników, sal posiedzeń i sal konferencyjnych, miejsc do nauki, punktów usługowych, toalet i miejsc pracy dla personelu. Dokładnie omawiają także wymagania techniczne dotyczące oświetlenia, instalacji elektrycznych, systemów bezpieczeństwa, wind, klatek schodowych i innych obszarów. Poręczne, pomysłowe wydanie książki umożliwia łatwe korzystanie, pomimo wielkiej objętości ponad tysiąca stron.

Spotkania naukowe

Konferencje i seminaria polskie

opracowanie Bożena Bogdańska

Big Data Technology Warsaw Summit 2018

<https://bigdatatechwarsaw.eu/>

22 lutego 2018 r. w Warszawie odbyła się jednodniowa konferencja skupiająca specjalistów z zakresu gromadzenia, przetwarzania i analizowania dużych zbiorów danych (Big Data). Jej niewątpliwą zaletą był fakt, że uczestniczyli w niej praktycy ze świata biznesu, którzy podzielili się z innymi uczestnikami z różnych instytucji swoimi spostrzeżeniami, narzędziami, modelami oraz wnioskami z sukcesów i porażek w rozwoju analizy Big Data. Konferencja składała się z trzech sesji plenarnych, podczas których poruszono następujące zagadnienia: operacje i wdrożenia różnych technologii, planowanie, instalowanie, zarządzanie, monitorowanie i zabezpieczanie dużych baz danych; inżynieria danych – narzędzia, techniki i innowacyjne rozwiązania z zakresu zbierania, przechowywania i przetwarzania dużych baz danych; data science – omówienie wybranych zastosowań Big Data do rozwiązania problemów i zadań wybranych instytucji; analiza w czasie rzeczywistym – przedstawienie niektórych technologii i strategii do analizy i wykorzystania Big Data w czasie rzeczywistym.

Konferencja „Making Cultural Heritage Data Accessible and Reusable: Finding Best Practices”

<http://dariahtheme2017.dariah.pl/>

19–20 kwietnia 2018 r. w Warszawie odbyła się konferencja zorganizowana w ramach DARIAH Theme przez DARIAH-PL, DARIAH-DE oraz Muzeum Historii Polski. Jej celem było ułatwienie współpracy między instytucjami kultury z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz badaczami z obszaru nauk humanistycznych, a także wypracowanie praktycznych rozwiązań problemów dotyczących udostępniania i wykorzystywania danych dziedzictwa kulturowego w badaniach naukowych na gruncie technicznym i prawnym oraz technicznych aspektów współpracy badaczy i sektora GLAM. Poruszono również temat prawnych uwarunkowań udostępniania i wykorzystania cyfrowych zasobów (prawo autorskie i prawa pokrewne, prawa *sui generis*, wolne licencje, polityka otwartości).

Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy „Jak prowadzić dialog ze współczesnym czytelnikiem? – promocja czytelnictwa w XXI wieku”

<http://www.konferencjabibliotekarzy.pl/#top>

20 kwietnia 2018 r. w Warszawie odbyła się ogólnopolska konferencja, podczas której organizatorzy zapewnili uczestnikom szeroką wymianę doświadczeń i pole do otwartej dyskusji. Zaprosili do wystąpień znane osoby związane z książką: Michała Rusinka, Michała Nogasia, Sylwię Chutnik. Słuchacze dowiedzieli się, jak planować akcje promujące czytelnictwo w dobie mediów społecznościowych oraz poznali nowe technologie w bibliotece, które mogą przyciągnąć uwagę młodych odbiorców. Każdy panel tematyczny stanowił okazję dla bibliotekarzy, animatorów kultury i pracowników działów promocyjnych bibliotek do poszerzenia wiedzy i rozwinięcia praktycznych umiejętności. Konferencja dostarczyła wiedzy pozwalającej efektywnie promować czytelnictwo i kształtować nawyki czytelnicze u dzieci i dorosłych oraz właściwie kreować wizerunek biblioteki.

XII Bałtycka Konferencja „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” pod hasłem: „Mobilna biblioteka: mobilne technologie – mobilni bibliotekarze – mobilni czytelnicy”

http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/informacje_ogolne?konferencja_id=19255

Uniwersytet Gdański, Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku oraz Komisja Zarządzania i Marketingu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w dniach 10–11 maja 2018 r. zorganizowały w Gdańsku konferencję pt. *Mobilna biblioteka*. Konferencja poświęcona była zagadnieniom funkcjonowania współczesnych bibliotek i ośrodków zajmujących się gromadzeniem, przetwarzaniem oraz udostępnianiem informacji, źródeł, wytworów sztuki i kultury oraz zasobów cyfrowych. Hasłami przewodnimi konferencji była: mobilność bibliotek (struktura, współpraca z innymi podmiotami, wymiana publikacji, elastyczność organizacji, narzędzi i usług), mobilność technologii (bazy danych, dostęp do serwisów, przechowywanie i zarządzanie informacją) oraz mobilność bibliotekarzy oraz czytelników (kompetencje, potrzeby, oczekiwania, kontakt na odległość).

Konferencja naukowa „Książki i biblioteki na przestrzeni wieków”

<http://www.kibnpw.us.edu.pl/>

23 maja 2018 r. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINi-BA) zorganizowały konferencję naukową. Hasłem przewodnim były: szeroko rozumiana książka i biblioteka, a zwłaszcza aspekty historyczne dotyczące m.in. pisma, drukarstwa, formy książki, zagadnienia związane z architekturą, organizacją i dziejami bibliotek, jako instytucji stojących na straży nieograniczonego dostępu do wiedzy, nauki i rozrywki, powstanie i rozwój książki (pismo, druk, architektura), historia prasy, dzieje instytucji książki

(bibliotek, archiwów, muzeów), organizacja bibliotek w ujęciu historycznym, architektura bibliotek na przestrzeni wieków, drukarstwo polskie i światowe.

Konferencja „Biblioteka dla Dydaktyki” II

<http://www.ebib.pl/?p=9852>

11 czerwca 2018 r. w Chorzowie odbyła się konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Wydziału Zamiejscowego w Chorzowie, Wyższą Szkołę Bankową w Poznaniu oraz Instytut Nauki o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Po raz drugi skupiła bibliotekarzy i naukowców, by wspólnie wspierać procesy dydaktyczne, wymienić się dobrymi pomysłami sprawdzonymi w praktyce.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Obrazy w literaturze dziecięcej – literatura dziecięca w obrazach”

<http://www.ebib.pl/wp-content/uploads/2017/12/Obrazy-w-literaturze-dzieci%C4%99cej.pdf>

Instytut Filologii Polskiej UwB, Zakład Filologicznych Badań Interdyscyplinarnych, Zespół Badań nad Literaturą Dziecięcą, Młodzieżową i Czytelnictwem oraz Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku w dniach 15–16 czerwca 2018 r. skupiły specjalistów z dziedziny filologii polskiej, bibliotekoznawstwa i znawców książki dziecięcej. Prelegenci podjęli refleksję nad szeroko rozumianą tematyką obrazu w literaturze dziecięcej, obrazowaniu literackim na poziomie tekstu i warstwy ikonicznej. Tematyka objęła książkę dziecięcą i młodzieżową, książki-zabawki, komiksy, dawną i współczesną warstwę ilustracyjną w prasie, ikonologię i ikonografię, przemiany wydawnicze XX i XXI w., a także warstwę językowego obrazu świata w książkach.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa Dyrektorów Bibliotek Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych „BIBLIOTEKA – to więcej niż myślisz”

<http://www.konferencja.biblioteka.pswbp.pl/>

Konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Akademicką Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej w dniach 5–7 września 2018 r. skupiła grono dyrektorów bibliotek państwowych wyższych szkół zawodowych, pracowników naukowych instytutów bibliologicznych, informatologicznych, bibliotekoznawczych oraz bibliotekarzy reprezentujących biblioteki różnego typu. Temat zobligował uczestników do refleksji i rozważań teoretycznych na temat bibliotek, analizy lokalnej i globalnej bibliotekarskiej rzeczywistości, do spojrzenia na strategię i wizję rozwoju, na sprzyjające rozwojowi możliwości, a także pojawiające się zagrożenia. Trzy główne zagadnienia omawiane w ramach konferencji to: bibliotekarz – użytkownik (komunikacja, pozytywny wizerunek, usługi), technologie – systemy (modele opracowywania zbiorów, elektroniczne źródła

informacji, nowoczesne technologie) oraz wiedza – nauka (bibliometria i działalność bibliotek akademickich).

V Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kultura czytelnicza młodego pokolenia”

<http://www.konfkbin.uni.lodz.pl/index.php/pl/>

24–25 września w Łodzi odbyły się międzynarodowe spotkania o ugruntowanej już tradycji, które łączą rozważania teoretyczne z prezentacją dobrych praktyk nauczycieli i bibliotekarzy. Organizatorami konferencji byli: Katedra Informatologii i Bibliologii Uniwersytetu Łódzkiego, Muzeum Miasta Łodzi, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Konferencja połączyła instytucje akademickie, placówki o profilu historyczno-edukacyjnym oraz stowarzyszenia środowisk bibliotekarskich i zainspirowała do dyskursu teoretycznego z prezentacją dobrych praktyk nauczycieli, bibliotekarzy, pedagogów i edukatorów z krajów europejskich. Zasięg zagadnień był szeroki: rynek wydawniczy, komunikacja poprzez media społecznościowe, książka elektroniczna, e-czytanie, wspieranie procesu edukacyjnego poprzez gry planszowe, biblioterapię, blogujący rodzice o książkach dla dzieci i młodzieży. Uczestnicy konferencji korzystali z tłumaczenia symultanicznego w języku polskim i angielskim.

Pomorska Konferencja Open Science „Kierunek – Otwarta Nauka”

<https://pg.edu.pl/pkos/>

W dniach 26–27 września 2018 r. odbyła się konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Politechniki Gdańskiej i Centrum Usług Informatycznych. Tematy wystąpień skupiły się wokół zagadnień udostępniania i dzielenia się wiedzą od strony technicznej, informatycznej i naukowej. Prezentowano przykłady sprawdzonych portali otwartej nauki (MOST), zaś podczas warsztatów można było nauczyć się korzystania z repozytorium.

VII Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ekologia informacji w życiu dzieci i młodzieży”

http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/informacje_ogolne?konferencja_id=19905

28 września 2018 r. w Słupsku odbyła się konferencja poświęcona ekologii informacji. Tematyka skupiona była wokół zagadnień zapobiegania przeciążeniu nadmiarem informacji (tsunami informacyjne), cyberchorób (przymus bycia w Sieci, fonoholizm), odpowiedzialnego i bezpiecznego korzystania z cyberprzestrzeni, zagrożeń płynących ze środowiska informacyjnego, roli i znaczenia ekologii informacji w procesie kształtowania postaw i opinii młodych ludzi, ochrony dóbr osobistych, zarządzania informacją, konsumpcji i etyki informacyjnej.

Małopolskie Forum Bibliotek „Biblioteka 2028. Między nadmiarem a niedostatkami”

<http://www.mfb.confer.uj.edu.pl/>

W dniach 24–26 października 2018 r. w Krakowie Biblioteka Jagiellońska, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie, Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa UJ, Instytut Nauk o Informatyce Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz oddział małopolski SBP podczas zorganizowanej konferencji przypomnieli dokonania technologiczne i ciekawostki z mediów społecznościowych ostatniej dekady oraz postawiły pytanie o przyszłość bibliotek w kolejnej dekadzie. Jaka będzie biblioteka w roku 2028. Czy będzie potrzebna? Czy zmieści się w telefonie komórkowym? Czy będzie rozmawiać i odczytywać intencje i potrzeby swoich użytkowników na podstawie ich zachowań w sieci? Czy model Biblioteki 2.0 zostanie zastąpiony przez inny? Czy podział na biblioteki publiczne i akademickie nadal będzie uzasadniony? Jak poradzą sobie z tą zmianą bibliotekarze? Czy potrzebują jej użytkownicy? Czy znajdziemy złoty środek pomiędzy nadmiarem (informacji) a niedostatkami? Forum uzupełniły seminaria i panele dyskusyjne organizowane w ramach Targów Książki w Krakowie oraz warsztaty i szkolenia wprowadzające bibliotekarzy w świat najnowszych technologii, mające na celu poprawę jakości usług bibliotecznych w Polsce.

Seminarium POLBIT „Użytkownik zagraniczny w bibliotece”

https://biblioteka.pollub.pl/wydarzenia/uzytkownik_zagraniczny_w_bibliotece/

W Lublinie w dniach 25–26 października 2018 r. w Bibliotece Politechniki Lubelskiej odbyło się seminarium poświęcone obsłudze użytkowników zagranicznych i kwestii umiędzynarodowienia uczelni i bibliotek. Dyskutowano na temat zadań stojących przed bibliotekami, ich gotowości do obsługi zagranicznych użytkowników, a zwłaszcza gotowości kadry, zasobów, przystosowania usług i oferty edukacyjnej. Wskazywano na problemy, proponowano rozwiązania.

XII Ogólnopolska Konferencja z cyklu „Automatyzacja bibliotek” pt. „Biblioteki w cyberprzestrzeni: Inspiracje Światowego Kongresu IFLA Wrocław 2017”

http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/informacje_ogolne?konferencja_id=20459

13–14 listopada 2018 r. w Warszawie Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego zorganizowały konferencję, której inspiracją był 83. kongres IFLA we Wrocławiu. Przedstawiono problemy rozwoju technologicznego polskich bibliotek w kontekście światowych rozwiązań. Omówiono tradycyjne modele zintegrowanych systemów bibliotecznych oraz standardy katalogowania, które nie odpowiadają oczekiwaniom współczesnego odbiorcy usług bibliotecznych. Zaproponowano nowe modele budowy metadanych i dostępu do informacji, jak RDA, Linked Open Data, Big Data, nowe media w bibliotece, korzyści, wyzwania i problemy rozwiązań opartych o publiczną chmurę, wykorzystanie narzędzi Open

Source do budowy nowoczesnej sieci bibliotecznej. Zaprezentowano nowe projekty Biblioteki Narodowej: OMNIS i PATRIMONIUM, planowany rozwój NUKATu, oprogramowania MAK+ oraz projekty w obszarze e-nauki oraz e-kultury.

Konferencje zagraniczne

opracowanie Bożena Bogdańska

LIBER Leads Organisation of Open Science Trainer Bootcamp

<https://libereurope.eu/blog/2018/04/13/liber-leads-organisation-of-open-science-trainer-bootcamp/>

W dniach 18–20 kwietnia 2018 r. w Barcelonie odbyły się warsztaty poświęcone problematyce Open Science. Ich głównym celem było wzmocnienie kompetencji pracowników bibliotek w zakresie wykorzystywania, udoskonalania i rozpowszechniania tekstów i informacji naukowych w systemie Open Science. Pierwszy dzień poświęcono na przedstawienie i omówienie wybranych aspektów Open Science oraz materiałów i narzędzi, które mogą podnieść kompetencje pracowników bibliotek naukowych w tym zakresie. Kolejne dni poświęcono na warsztaty, których celem było przygotowanie uczestników do tego, aby sami byli w stanie szkolić pracowników świata nauki w zakresie poszukiwania prac naukowych i publikowania swojego dorobku naukowego na zasadach wolnego dostępu.

The 47th Annual Conference of the International Association of School Librarianship

<http://iasl2018.org/>

W dniach 6–11 maja 2018 r. w Istambule odbyła się doroczna konferencja poświęcona rozwojowi teorii i praktyki zarządzania bibliotekami szkolnymi. Jej celem było stworzenie pola do dyskusji, wymiana poglądów i doświadczeń różnych podmiotów zaangażowanych w finansowanie, zarządzanie i codzienne prowadzenie bibliotek w szkołach o różnych poziomach nauczania i profilach. Tegoroczna konferencja skupiła się głównie na tematach związanych z rozwojem czytelnictwa, innowacyjnych projektach i nowych trendach w rozwoju bibliotek szkolnych, miejscach nauki i nauczania, współpracy między społecznościami nauczycieli i bibliotekarzy, promowaniu równości w dostępie do edukacji i bibliotek oraz nowych technologiach informacyjnych. Problematyka ta została przedstawiona zarówno z teoretycznego punktu widzenia (referaty naukowe), jak również praktycznego (warsztaty).

The 39th Annual IATUL Conference

<https://iatul2018.hioa.no/>

W dniach 18–21 lipca 2018 r. w Oslo odbyła się konferencja organizowana przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Bibliotek Uniwersyteckich (The International Association of University Libraries – IATUL). W tym roku hasłem przewodnim było: „Biblioteki dla przyszłości – od inspirujących przestrzeni do Open Acces”. Głównym wyzwaniem, jakie stoi przed współczesnymi bibliotekami, jest właściwa reakcja i ewolucja formy działania tak, by właściwie dostosować się do zmian wywołanych postępowaniem technologicznym w zakresie dostępu do cyfrowych źródeł danych i wiedzy. Zmiany te stawiają podmioty prowadzące biblioteki uniwersyteckie przed koniecznością poznania i zaspokojenia specyficznych potrzeb użytkowników bibliotek. Konsekwencją ewaluacji tych oczekiwań może być także konieczność zmiany niektórych celów działalności bibliotek, sposobów ich organizacji oraz współpracy z innymi podmiotami. Szczegółowe problemy poruszane w ramach konferencji obejmowały m.in.: projektowanie usług bibliotecznych ukierunkowanych na użytkownika, wspomaganie badań naukowych, otwarte innowacje (open innovation), lokalną i globalną współpracę strategiczną.

84th World Library and Information Congress in Kuala Lumpur „Transform Libraries, Transform Societies”

<https://2018.ifla.org/>

W dniach 24–30 sierpnia 2018 r. w Kuala Lumpur odbył się kongres IFLA poświęcony znaczeniu i roli bibliotek w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego, szczególnie ich zdolności do stymulowania przekształceń społecznych. Tłem dla prezentowanych treści była Malezja, jako przykład kraju o specyficznej sytuacji społeczno-ekonomicznej, gdzie oprócz dużych dysproporcji w poziomie rozwoju, występują także istotne problemy wynikające ze współistnienia na jej obszarze wielu kultur, religii i języków. Powyższe uwarunkowania podnoszą znaczenie podstawowych funkcji bibliotek, takich jak: wzmacnianie więzi rodzinnych i społecznych oraz kształtowanie umiejętności pisania i czytania.

11th Conference on Open Access Scholarly Publishing (COASP)

<https://oaspa.org/save-date-coasp10-vienna-september-17-19th-2018/>

W dniach 17–19 września 2018 r. w Wiedniu odbyła się jedenasta konferencja COASP. Jest to coroczna konferencja organizowana dla społeczności użytkowników (głównie wydawców) Open Acces, której celem jest gromadzenie informacji i prowadzenie dyskusji, nawiązywanie relacji oraz kooperacja przy realizowaniu programów rozwoju i badań związanych z publikacjami Open Access. Wystąpienia dotyczyły różnych międzynarodowych uwarunkowań publikacji w modelu Open Acces, a ich autorami byli pracujący w wydawnictwach, bibliotekach, szkołach wyższych, agencjach finansujących, organizacjach non-profit i administracji publicznej.

OpenCon 2018

https://www.opencon2018.org/opencon_2018_announced

W dniach 2–4 listopada 2018 r. w Toronto odbyła się Międzynarodowa konferencja poświęcona problematyce Open Access, Open Education i Open Data. Przedstawiane referaty dotyczyły problemów związanych z rozwojem umiejętności korzystania z otwartych źródeł danych, kształcenia w oparciu o te systemy oraz ich rozwoju dzięki współpracy różnych międzynarodowych podmiotów. Naczelnyymi zasadami, podkreślanymi podczas konferencji, które powinny przyświecać dostępowi do systemów Open Access, Open Education i Open Data są: różnorodność, równość oraz inkluzywność. W trakcie trwania konferencji jej uczestnicy mieli także możliwość uczestniczenia w warsztatach, których celem był rozwój umiejętności w zakresie prowadzenia kampanii informacyjnych, zdobywania środków na nowe projekty edukacyjne oraz współpracy z innymi partnerami.

Redakcja zaprasza wszystkich autorów do współpracy.
Zapraszamy na stronę czasopisma na portalu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
Materiały do kolejnego numeru można nadsyłać na adres:
maja.wojciechowska@gmail.com

Informujemy, że wersją referencyjną czasopisma jest jego wersja drukowana.